CAETE DE DOR

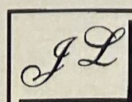
METAFIZICĂ ŞI POEZIE

PARIS

1951-1960

Vol. 3

1953-1954

CAETE DE DOR

•

METAFIZICĂ ŞI POEZIE

Volumul III

Seria „EDIȚII CRITICE"
•
Nr. 3

Supliment al publicației
JURNALUL LITERAR

Ediție critică
de
Mihaela CONSTANTINESCU-PODOCEA
Nicolae FLORESCU

Realizată în cadrul
planului de cercetare al
Institutului de Istorie şi Teorie Literară
„G. Călinescu"

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Caete de dor: metafizică şi poezie: 1951–1960: Paris / red. Virgil Ierunca şi Constantin Amăriuței; ediție critică de Mihaela Constantinescu-Podocea, Nicolae Florescu – Bucureşti: Jurnalul literar, 200. – vol.
Vol.: 24 cm. (Ediții critice)
Vol. 1: (nr. 1–4, 1951, Paris) / Preambul de Constantin Amăriutei; în loc de prefață un interviu cu Virgil Ierunca – 2000 – 294 p.
ISBN 973–9365–36–1
Vol. 2: (nr. 5–6, 1952, Paris). – 2002. – 240 p.
ISBN v973–9365–57–4
Vol. 3: (nr. 6–7, 1953–1954, Paris). – 2003. – 264 P.
ISBN 973–9365–60–4
1. Ierunca, Virgil (red.)
2. Amăriuței, Constantin (red.)
3. Constantinescu-Podocea, Mihaela (ed.)
4. Florescu, Nicolae (ed.)
821.135.1.09

Lucrare editată cu sprijinul
MINISTERULUI CULTURII ŞI AL CULTELOR

Prezentare grafică şi coperta: Ion PODOCEA
Tehnoredactare computerizată: Ionuț IONESCU
ISBN 973–9365–36–1
ISBN 973–9365–57–4
ISBN 973–9365–60–4

Printed and bound in Romania
by punct

CAETE DE DOR

Metafizică şi poezie

Volumul III (nr. 7, iulie 1953 şi nr. 8, iunie 1954)

– Ediție critică –

Editura „Jurnalul literar"
Bucureşti – 2003

CAETE DE DOR

METAFIZICĂ ŞI POEZIE

7

PARIS

REDACTORI: VIRGIL IERUNCA ŞI CONSTANTIN AMĂRIUŢEI

MIRCEA ELIADE

FRAGMENT AUTOBIOGRAFIC*

I

Redactorii „Caetelor de Dor" îmi fac cinstea de a mă întreba cum împac eu cele două câmpuri de activitate – literatura, pe de o parte, ştiinţa şi filosofia pe de alta – şi în ce măsură îndeletnicirile ştiinţifice şi filosofice pot coexista cu creaţia literară, în ce măsură o sporesc sau o sacrifică. Întrebarea aceasta mi-am pus-o şi eu, neîncetat, de vreo treizeci de ani. Nu ştiu dacă răspunsul pe care l-am găsit este pe de-a întregul justificat. Dar, chiar dacă n-ar fi, el are totuşi o valoare: este, cum se spune, „punctul de vedere al autorului", o mărturie asupra semnificaţiilor intime a unei creaţii care, pentru restul lumii, se prezintă de sine stătătoare, dar pentru autor se confundă cu propria lui istorie.

De la început aş vrea să lămuresc un lucru: seria de studii şi cercetări care, aparent, ar putea fi considerate „ştiinţifice" le socotesc mai degrabă „filosofice". Pentru că, chiar atunci când m-am ocupat cu istoria ştiinţelor şi am încercat să înţeleg sensul alchimiilor şi metalurgiilor orientale, ceea ce mă interesa în primul rând erau valorile metafizice prezente în aceste tehnici tradiţionale, iar nu eventualele lor „descoperiri ştiinţifice". În textele alchimice, bunăoară, mă interesa ceea ce credeam că e specific acestei tehnici soteriologice, iar nu ceea ce ar putea constitui rudimentele unei pre-chimii. Alchimia n-a fost niciodată o pre-chimie, adică o „ştiinţă" elementară şi o practică empirică; ea a putut fi valorificată astfel numai când, întunecându-se orizontul spiritual în care se născuseră tehnicile tradiţionale, omul s-a trezit într-un alt orizont – acel al „legilor materiei" – şi, cercetând vechile texte la lumina acestei noi perspective, a găsit în ele, cum era şi firesc, rudimente de „observaţii ştiinţifice" şi de „practici de laborator".

Acesta e numai un exemplu, dar nu e singurul. Am scris o seamă de lucrări plecând de la etnologie şi folclor, dar nu cred că le-am scris ca să adaug încă o contribuţie la imensa bibliografie etnografică şi folclorică. Nu că aş dispreţui aceste două discipline; dimpotrivă, le consider printre cele mai utile noului umanism ecumenic pe care e chemat să-l articuleze secolul nostru. Dar nu m-am simţit niciodată capabil de a redacta o lucrare etnografică sau folclorică „pur ştiinţifică". Mă interesau numai documentele spirituale care zăceau îngropate în acele silozuri de cărţi publicate de etnologi, folclorişti şi sociologi. În acele sute de mii de pagini mi se părea că supravieţuieşte o lume a miturilor şi simbolurilor care trebuia cunoscută şi înţeleasă, pentru a putea înţelege situaţia omului în Cosmos. Or, cum se ştie prea

bine, această situaţie constituie deja o metafizică. Eforturile de a o cunoaşte şi înţelege se încadrează mai degrabă „filosofiei“ decât „ştiinţei“, care, în acest caz, se preocupă în primul rând de colecţionarea riguroasă a documentelor orale, de publicarea lor în condiţii optime, de clasarea lor după „tipuri“ şi „motive“, şi, în sfârşit, de interpretarea lor istorică şi sociologică.

Dar asupra spiritualităţii tradiţionale voi mai reveni în paginile de faţă. Deocamdată, aş vrea să evit o confuzie care ar putea fi făcută cu privire la „aspectul tipografic“ al lucrărilor mele: tipograficeşte, ele se prezintă ca lucrări de erudiţie, adică sunt încărcate de note şi referinţe bibliografice, aşa cum arată, de obicei, cărţile „de specialitate“. Lucrul acesta se explică prin două motive: cel dintâi e de ordin personal, cellalt ţine de natura documentului spiritual pe care îl cercetam. Personal am avut – şi am încă – groază de diletantism, de improvizaţie, de „ştiinţa după ureche“, de „cărţile despre“. Teroarea aceasta de a fi păcălit, de a fi indus în eroare de un şarlatan sau de un ignorant, de a clădi pe temeiul unor afirmaţii inexacte – cred că am avut-o pentru întâia oară în clasa IV-a de liceu, când, citind *Les Grands Initiés*, luasem de bune toate elucubraţiile lui Schuré, socotindu-le întemeiate pe izvoare autentice. Care nu mi-a fost surpriza când, puţin timp în urmă, căzându-mi sub ochi cărţile lui Oldenberg despre India vedică şi buddhism, am văzut că Schuré inventase pur şi simplu, cu de a lui putere, o seamă de poveşti în legătură cu Rama, cu Krishna, cu Buddha. Lecţia aceasta a fost hotărâtoare. De atunci, m-am trudit întotdeauna să merg la izvoare, „să văd textul“. Mă întreb chiar dacă plecarea mea, la 21 de ani, în India, pentru studiile de doctorat, nu se explică prin îndoiala pe care, cu timpul, ajunsesem s-o am chiar faţă de lucrările „savante“ de indianistică. Aş fi putut foarte bine veni la Paris ca să studiez sanskrita şi filosofia indiană – dar ajunsesem să mă îndoiesc de toate interpretările occidentale, şi m-am hotărât să mă duc în India, direct la izvor.

De aici nevoia pe care am simţit-o de a arăta întotdeauna izvoarele de la care plecam ca să ajung la o anumită interpretare. Unele din lucrările mele de prin 1934-1938 sunt desfigurate de note şi trimiteri şi de o bibliografie excesivă, care împovărează lectura. Cred că această manie se explică şi prin „situaţia“ pe care o aveam pe atunci în România. Nenorocul a făcut ca, foarte curând după întoarcerea mea din India, să devin un „scriitor popular“ prin succesul de librărie al lui *Maitreyi*. Cu un an înainte mi se încredinţase cursul de Metafizică şi seminarul de Istoria Logicei – care făceau parte din conferinţa de Logică şi Metafizică a lui Nae Ionescu – şi amfiteatrul Titu Maiorescu gemea de un tineret care nu ştiu în ce măsură se interesa de problemele pe care le tratam, dar care, în orice caz, admira pe autorul lui *Maitreyi*. Pe de altă parte, nevoile vieţii şi neastâmpărul tinereţii mă făceau să public, în ziarele şi revistele timpului, foarte multe articole care nu prea aveau de-a face cu „ştiinţa“. Aşa că, atunci când publicam lucrări cu adevărat „ştiinţifice“ – fie în *Revista de Filosofie*, fie în *Ricerche Religiose* sau *Religio*, fie în volume, ca *Alchimia Asiatică* (1935), *Yoga* (1936), *Cosmologie şi alchimie babiloniană* (1937), *Zalmoxis*. I (1938) – aveam grijă să le prezint suficient de documentate ca nu cumva să fie considerate, de răuvoitori sau nepreveniţi, simple „eseuri“ ale unui „literat“ sau „gazetar“. Ar fi fost interesant de amintit, în legătură cu această „situaţie“ pe

care o aveam în ţară după 1934, şi rezonanţa lucrărilor mele neliterare printre maeştrii şi colegii de pe atunci. Dar despre asta voi scrie cu un alt prilej.

Alături de aceste motive – groaza de diletantism, teama de „a nu fi luat în serios“ – încă un al treilea motiv explică „aspectul tipografic erudit“ al unor lucrări care, în pofida aparenţelor, aparţineau filosofiei iar nu erudiţiei pur ştiinţifice. Este ceea ce numeam adineaori natura documentelor spirituale de care mă ocupam. Aceste documente aparţin Indiei şi Orientului în general, pe deoparte, şi culturilor în stadiul etnografic, pe de altă parte. Or, culturile acestea exotice erau, şi sunt încă, puţin cunoscute dincolo de cercurile specialiştilor. Cum nu mă adresam acestor cercuri decât în măsura în care ele erau dispuse să verifice autenticitatea documentelor şi stringenţa interpretării lor; cum cetitorii care mă interesau înainte de toate erau „filosofii“ (în sensul larg al cuvântului) mă simţeam silit să prezint întreg dosarul pe temeiul căruia îmi îngăduiam anumite concluzii – cu atât mai mult cu cât aceste concluzii nu prea erau în conformitate cu interpretarea generală dată de etnologi, orientalişti sau folclorişti. Dacă în loc de a „gândi“ pe legende, mituri, sau simboluri exotice şi populare, aş fi „gândit“ pe textele lui Platon sau Kant, mi-ar fi fost foarte uşor să scriu cărţi fără note şi fără bibliografie: în orice bibliotecă de provincie cititorul ar fi avut la îndemână, pentru eventuale verificări, operele lui Platon şi Kant. Dar propunând o anumită hermeneutică unei teme din folclorul românesc sau unui simbol oriental, eram ţinut să arăt, înainte de toate, *faptele* de la care plecam. *Faptele*, la plural: căci nu pretindeam în nici un fel a aduce o „interpretare personală“, aşa cum are dreptul s-o facă un mare poet sau un mare eseist. Mi se părea că interpretarea pe care o dădeam, deşi era *nouă*, nu era „personală“: ea nu făcea decât să traducă în termeni inteligibili un aspect din sistemul de gândire arhaică şi tradiţională.

Iată deci, pe scurt, motivele pentru care, „tipograficeşte“, aceste scrieri de filosofie au putut să treacă uneori drept simple contribuţii erudite la probleme de specialitate (orientalistică, istoria religiilor, etnologie şi folclor). Proba contrarie este foarte uşor de făcut: citiţi-le fără note şi referinţe şi veţi regăsi problematica filosofiei. De altfel, mai ales în ultimii ani petrecuţi în Franţa, m-am convins de obstacolele pe care le ridică în faţa unui cetitor neavertizat, parterul de note, şi tendinţa mea actuală este să renunţ la „dosar“, mulţumindu-mă cu câteva trimiteri la lucrările anterioare. Cum „faptele“ care mă interesează se găsesc deja în trei volume masive – *Yoga*, *Traité d'Histoire des Religions* şi *Le Chamanisme* – îmi pot îngădui acum libertatea de a scrie fără clădărie erudită, aşa cum aş fi făcut-o, bunăoară, dacă aş fi scris despre problemele de logică sau metafizică occidentală.

Au fost însă unii care s-au întrebat ce interes pot avea pentru România şi chiar pentru Occident, asemenea îndeletniciri de filosofie „exotică“ şi „arhaică“. La asta, răspundeam pe timpuri că ceea ce contează nu este *obiectul* pe care se gândeşte, ci *cum* se gândeşte. În acest „cum“ străbate felul propriu de a fi al gânditorului şi, deci, şi specificul culturii căreia îi aparţine. Gândind pe un document atât de „exotic“ cât era *Vechiul Testament*, cetit de-a dreptul în ebraică, Martin Luther a instaurat cea mai germanică tradiţie religioasă şi filosofică. Iar foarte mulţi români din secolele XIX şi XX, în faţa documentelor folclorice româneşti „gândeau“ ca la Paris sau la Berlin. Poziţiile lui Titu Maiorescu sau Duiliu Zamfirescu despre

poezia populară românească nu reprezentau decât opiniile savanților occidentali la respectivele momente istorice, opinii provizorii și adesea contradictorii, și ele fuseseră împrumutate *tale quale*, fără nici un efort de reflecție personală, de acești „gânditori români".

Aș spune chiar mai mult. Aș spune că, dacă e vorba de „specificul național" și toate celelalte, eram mai aproape de izvoarele geniului popular românesc studiind simbolismul templului din Barabudur, Yoga sau Cosmologia babiloniană – decât erau colegii mei întru filosofie care studiau, bunăoară, pe Kant. Pentru că nu există soluție de continuitate între simbolismul arhaic javanez sau mesopotamian, și cel care subzistă încă în creațiile folclorice românești. Ca să înțelegi folclorul și, deci, să știi cum să valorizezi „specificul național", cea mai bună cale este studiul civilizațiilor arhaice. Cineva se întreba, prin 1937, unde ar putea fi fixată cartea despre *Yoga* în istoria culturii românești; căci, adăuga el, este adevărat că Eminescu a fost și el ispitit de India, dar interesul lui s-a îndreptat spre Vede, Upanișade și buddhism, nu spre o tehnică mistică așa cum era Yoga. Pe vremea aceea nu răspundeam niciodată criticilor care mi se aduceau. (Îmi spuneam că am destulă bătaie de cap în scrierea cărților ca să-mi mai pot pierde timpul și cu apărarea lor. Dacă era bună, cartea se va apăra singură; iar dacă nu era, zadarnic aș fi apărat-o..). Totuși, răspunsul la nedumerirea criticului ar fi fost ușor de dat. Dacă ținea neapărat s-o „așeze" undeva, Yoga trebuia „așezată" printre acele cărți românești de istoria culturii și filosofia istoriei care se ocupau cu ceea ce Lucian Blaga numise „revolta fondului autohton", adică în seria deschisă de studiul lui Hasdeu, *Perit-au Dacii*? (publicat în *Foița de Istorie și Literatură* între aprilie–iulie 1860) și continuată de Vasile Pârvan și elevii lui, pe de-o parte, iar pe de alta de Simion Mehedinți. Pentru că, întocmai după cum una din problemele culturii românești moderne a fost și persistența fondului autohton, getic, în sintezele etnice de mai târziu – eu încercasem să arăt, în *Yoga*, rezistența spiritualității autohtone, pre-ariene, față de năvălitorii indo-europeni. Era aceeași problemă de filosofia culturii tratată doar în două exemple diferite. Dar, preocupat în primul rând de criteriile externe, criticul meu căutase simetriile cu „India" lui Eminescu; or, această „Indie" eminesciană era mai mult romantică și schopenhaueriană, decât indiană, propriu-zis. Dacă ar fi fost cât de cât familiarizat cu filosofia culturii, criticul meu ar fi remarcat imediat solidaritatea monografiei despre Yoga cu, să-i spunem, „tradiția getică" din cultura românească modernă, pe de o parte, iar pe de alta cu acel curios moment istoric care începe prin 1934, și care, printre atâtea alte note caracteristice o avea și pe aceasta: identificarea elementelor arhaice, pre-latine, în „specificul românesc".

Ar mai fi și alte de spus în legătură cu această controversă, dar ne-ar duce prea departe. Destul să amintesc că, prin anii 1936, mi se părea că, foarte curând, națiunile care au avut un *Ev Mediu* și o *Renaștere* glorioase își vor pierde primatul în Europa, și că, dimpotrivă, națiunile care au avut doar o „preistorie" și o „proto-istorie" bogată în evenimente și amestecuri rasiale, vor fi chemate să creeze valorile culturale de mâine. Nu voi stărui aici asupra acestei probleme, dar mi se părea că dominația spirituală a Occidentului se apropie de sfârșit și că, prin urmare, dialogul cu celelalte culturi extraeuropene (și în primul rând cu Asia) va trebui reluat, pe un alt nivel – de egalitate și bună înțelegere – de către culturile Europei de

Răsărit. Așa că, mi se părea că studiul religiilor orientale și al tradițiilor arhaice nu numai că se integrează perfect în orizontul spiritualității populare românești, ajutându-ne să înțelegem „pe dinlăuntru", iar nu să-i descriem, sociologic, formele și structurile; dar mi se părea că asemenea studii răspund și unui interes al Occidentului, care, într-o bună zi, apropiată, va trebui să comunice cu celelalte culturi, exotice, și nu va mai ști cum. (Într-o serie de articole am arătat cum s-a ajuns la acest impas, și nu mai revin aici).

În sfârșit, ceea ce m-a făcut să stărui în asemenea cercetări a fost și teama de a nu ne lăsa antrenați într-un provincialism cultural care, până la urmă, ne-ar fi sterilizat. Mă gândeam în special la provincialismul „marilor culturi", la provincialismul Parisului, sau al Angliei, și al Germaniei, și pe care noi îl împrumutam socotindu-l universal. O bună parte din „gazetăria culturală" se făcea la noi – ca și, de altfel, în Portugalia sau în Grecia – comentându-se ultimele cărți apărute la Paris. Dar am avut norocul să trăiesc, în timpul studenției, în Italia și după aceea în India – și provincialismul parizian de la noi îmi ajunsese insuportabil. (Parisul este un foarte mare centru de cultură, dar nu trebuie considerat buricul pământului, căci atunci cădem în provincialism. Numai într-un oraș de provincie profesorii de pedagogie de la liceul de băieți se cred cei mai mari filosofi ai timpului). Îmi spuneam că o cultură mică, așa cum era a noastră – *mică*, dar nu neapărat minoră – era datoare să se adape de la cât mai multe izvoare. De aceea nici nu urmăream noutățile librăriei franceze: le aflam de la alții. Și una din cele mai amuzante interpretări ale romanelor mele le-am citit în *Istoria literaturii* lui G. Călinescu: se vorbește acolo de „gidismul" meu, deși l-am descoperit pe Gide de abia pe la 30 de ani, iar atâtea alte „influențe" literare, care ar putea fi identificate cu oarecare trudă, sunt trecute cu vederea. Neașteptată concluzia aceasta la un critic literar care, spre deosebire de aproape totalitatea colegilor lui, cunoștea și alte limbi decât franceza. Dar era, probabil, un obicei ca toți scriitorii români contemporani să-și găsească modele franceze.

II

În ceea ce privește coexistența acestor îndeletniciri filosofice cu creația literară, lucrurile mi se par mai puțin simple de lămurit în câteva pagini. Ceea ce știu, este că, de la început, am scris „și una, și alta". Și tot de la început, literatura pe care o făceam era „realistă" și „fantastică". Cred că primele încercări literare publicate – în *Ziarul Științelor Populare* – au fost: *Cum am găsit Piatra Filosofală*[1] și *Amintiri din retragere*[2]. Le-am scris și publicat prin 1920-1921, când aveam 13-14 ani. Cea dintâi era o schiță „fantastică", cealaltă un fel de fragment pseudo-autobiografic (inventat, de altfel, aproape pe de-a-ntregul). Curând după aceea am publicat un mare număr de articole neliterare, în special despre viața insectelor – căci foarte multă vreme crezusem că voi deveni naturalist. Dar n-am încetat o clipă de a scrie – și chiar de a publica – încercări literare. O seamă din ele au rămas, bine înțeles, inedite. Îmi aduc aminte de două „romane fantastice": primul avea două caiete și era intitulat *Călătoria celor cinci cărăbuși în țara furnicilor roșii*[3]; era un fel de roman satiric entomologic, cu aluzii la profesorii și colegii mei

din clasa V-a a Liceului Spiru Haret. Al doilea avea vreo trei, patru, caiete şi deşi se intitula, modest, *Memoriile unui soldat de plumb*[4], era conceput atât de ambiţios încât n-ar fi încăput într-o sută de caiete: îmi propuneam, pur şi simplu, să prezint istoria Cosmosului de la apariţia primelor galaxii până în zilele noastre. Plumbul din care s-ar fi făcut, prin anii 1920, soldatul ale cărui *Memorii* le scriam, plumbul acesta îşi amintea cum s-a alcătuit el, încetul cu încetul, într-un fragment al sistemului solar, apoi cum s-a răcit scoarţa pământului, cum a căzut în mina de unde l-au scos nişte mesopotamieni (dar până l-au scos, s-au mai întâmplat atâtea catastrofe cosmice, apoi au apărut primele vietăţi, apoi au fost cutremure, potopuri, apoi au apărut animalele feluritelor epoci geologice, etc., etc.), cum a fost utilizat într-un aliaj – iar de aici înainte povestea mea nu mai avea sfârşit; pentru că îmi închipuiam bucăţica aceea de plumb prezentă la toate marile întâmplări istorice, din toată lumea, martoră şi la răstignirea lui Christos, martoră la războaiele lui Traian şi Decebal, şi aşa mai departe, până în zilele noastre când, sub forma unui soldat de plumb, s-ar fi găsit în sacul unui cercetaş care călătorea în trenul ce trebuia să deraieze la Valea-Largă: cu o clipă mai înainte de catastrofă, cercetaşul e apucat de panică şi-şi ascunde capul în sac, scăpând astfel cu viaţă. Iar în clipa – cât de lungă! – a deraierii, cercetaşul cunoaşte toate întâmplările soldatului de plumb şi se hotărăşte să le povestească mai târziu.

Cam acesta era subiectul romanului. Când l-am întrerupt, ajunsesem, cred, la răcirea scoarţei pământului – dar scrisesem şi alte episoade (cu Decebal, cu nişte Arabi, cu războiul din 1916, etc.), pentru că avusesem buna inspiraţie să las soldatul de plumb să-şi amintească în deplină libertate aventurile şi coexistenţele lui, sărind astfel de la origina sistemului planetar la suferinţele Reginei Tomiris. Şi cred, de altfel, că apariţia Reginei Tomiris în orizontul preocupărilor mele a contribuit în mare parte la definitiva abandonare a Memoriilor soldatului de plumb. Căci, pe neaşteptate, m-am apucat să compun o operă cu Tomiris. Am compus-o direct la pian, şi cum nu aveam memorie, iar pe de altă parte, nu prea ştiam cum s-o notez, melodiile variau de la o zi la alta. Am izbutit totuşi, să termin *Prologul* şi prima scenă din actul I (dialog între Tomiris şi marele preot), şi adunându-mi prietenii – pe Dinu Sighireanu, Haig Acterian, Mircea Mărculescu şi Vojen – m-am aşezat la pian şi am executat „opera", de la un capăt la altul, încercând să cânt chiar şi partitura de soprană a Reginei. Eram atunci în clasa VI-a, dar mi-am amintit fragmente din *Prolog* până la terminarea liceului.

Cam tot atunci mi-am adunat „în volum" o parte din articolele despre *Viaţa insectelor* şi le-am prezentat „Bibliotecii pentru toţi". Volumul a fost acceptat, dar din fericire n-a apărut niciodată. Când mulţi ani în urmă, i-am mărturisit Dlui Ocneanu, directorul editurii, că trebuia să fiu editat de Alcalay încă din 1923, a pus să se cerceteze arhivele „Bibliotecii pentru toţi", dar manuscrisul nu s-a mai găsit. În ceea ce priveşte *Memoriile*, cu ele s-a petrecut un lucru şi mai neaşteptat. În primii ani de colaborare la *Cuvântul*, prin 1925-1926, a venit să mă vadă un domn tânăr şi simpatic, Radu Capriel, spunându-mi că vrea cu orice preţ să citească „ineditele" mele. I-am dat *Romanul adolescentului miop*[5], pe care-l terminasem în ultima clasă de liceu şi din care publicasem fragmente în *Cuvântul* şi *Universul Literar* al lui Perpessicius. Dar după ce mi l-a înapoiat, mi-a cerut să citească şi altceva. Mai mult

în glumă i-am dat *Memoriile unui soldat de plumb*, care, spre mirarea mea, l-a entuziasmat într-atâta, încât nu mi-a mai înapoiat manuscrisul. Uitasem de el când, ducându-mă să-l văd pe Generalul Condeescu cu puţin înaintea morţi lui, am întâlnit acolo, la Radio, o doamnă care mi-a spus că a citit toate cărţile mele; chiar şi pe acelea pe care nu le-am tipărit, a adăugat. Nu mai ştiu cum o chema. Era brună şi, pe atunci, tânără şi frumoasă. La despărţire, mi-a spus că manuscrisul *Memoriilor soldatului de plumb* se află la ea. Nu m-am îndurat să i-l cer înapoi...

Aşadar, pe cât îmi pot da seama, încercările mele literare au fost, de la început şi neîntrerupt, „fantastice" şi „realiste". Printre acestea din urmă aş număra o serie de schiţe şi nuvele, publicate între anii 1923-1928, şi, mai ales, cele două romane autobiografice: *Romanul adolescentului miop* şi urmarea lui, *Gaudeamus*[6], cu amintiri din viaţa de student. Acesta era şi primul meu roman de dragoste, căci atunci când îl scriam eram îndrăgostit – ca toţi studenţii, ba chiar mi se părea că eram îndrăgostit de două studente în acelaşi timp. Câţiva ani mai târziu, în India, am scris *Isabel şi apele diavolului* şi *Lumina ce se stinge*, adică două romane în care fantasticul, autobiograficul şi „realismul" se amestecă într-un chip mai mult sau mai puţin convingător. Am început *Isabel*, în 1929, în pensiunea dnei Perris, la Calcutta, şi l-am terminat la Darjiling, la frontiera Sikkimului. *Lumina* am început-o un an mai târziu, la Calcutta, şi am terminat-o tot în Himalaya, în cabana de la Rishikesh. În ultimul an al şederii în India începusem un mare roman, *Petru şi Pavel*, la care am renunţat mai târziu, dar ale cărui fragmente au fost folosite în *Întoarcerea din Rai*.

Dificultatea coexistenţei „literatură-ştiinţă" am început s-o simt în India. Lucram luni de zile cu o pasiune şi o indiferenţă faţă de surmenaj pe care o poţi avea numai la 21-22 de ani – şi apoi, deodată, textele sanskrite şi scumpa mea filosofie indiană îmi deveneau indiferente. Cu un efort pe care îl admir şi acum, după atâţia ani, izbuteam totuşi să-mi continui lucrul la teza de doctorat. Dar nu mai mult de o săptămână, două. *Trebuia* atunci să las totul şi să scriu literatură. Scriam câte zece, cincisprezece ore pe zi, o lună sau şase săptămâni – şi apoi iar mă întorceam la teză. Atunci am înţeles că nu pot renunţa nici la una, nici la alta. Ambele activităţi îmi erau tot atât de necesare. În primul rând, necesare propriului meu echilibru interior, integrităţii mele spirituale. Cu orice risc, trebuia să le continui pe amândouă.

Riscurile erau, însă, mari şi ele se agravau cu cât înaintam în viaţă. De la un anumit moment cadenţa timpului se precipită, şi nu mai apuci să faci ce făceai în prima tinereţe, chiar dacă izbuteşti să lucrezi acelaşi număr de ore. Or, uneori mă simţeam ameninţat să nu mai pot sfârşi nimic din tot ce începeam. Pe de o parte, cum era şi firesc, orizontul se deschidea din ce în ce mai larg şi eram solicitat de probleme pe care, nevăzându-le încă, nu mă pregătisem cu ani înainte – iar pe de altă parte „demonul literar" alcătuia o permanentă necunoscută, putându-mă detaşa, în orice moment, de lucrarea în curs. Astfel se explică de ce multe cărţi de istoria religiilor şi filosofice au apărut cinci sau zece ani după ce-au fost începute. (Şi încă n-au apărut toate: *La Mandragore*, începută în 1935, a apărut fragmentar, între 1939-1942, în *Zalmoxis*; din *Mitologiile Morţii*, începute în 1938, n-a apărut încă nimic...).

Evident, terminarea şi publicarea unei lucrări nu ţine numai de autor. Împrejurările, editorul, publicul, împlinesc şi ei un rol important. Dacă între 1933 şi

1940 am publicat atâtea cărţi de literatură, n-am fost numai eu de vină. Pe de o parte, eram sărac, şi editorii români preferau romanul, cărţilor de filosofie; pe de altă parte, majoritatea prietenilor mei erau scriitori, şi încurajau literatura, încercând să mă facă să împing pe al doilea plan activitatea filosofică şi ştiinţifică. De la război încoace se întâmplă contrariul, dar o parte din vină o port eu. Îmi făgăduisem să nu public „literatură" cât timp România va fi în război, şi între 1941-1945 n-am tipărit, în ţară, decât eseuri filosofice şi cartea despre Salazar. În acei ani, începusem două romane: *Viaţa Nouă*[7], urmare la *Huliganii* plănuit de vreo mie de pagini; şi *Apocalips*[8]. Din fiecare am scris multe sute de pagini, dar pentru că ştiam că nu vor putea apare înainte de sfârşitul războiului, le scriam mai mult pentru mine; aşa că le abandonam la cel dintâi semn de „detaşare" şi mă reîntorceam la alte lucrări începute. În acei ani petrecuţi în Portugalia am scris cărţulia *Os Romenos, Latinos de Oriente*, cartea despre Salazar, *Ensayos luso-romenos*, (studii şi articole apărute în presa portugheză), *Comentarii la Legenda Meşterului Manole*, o bună parte din *Traité d'Histoire des Religions* şi primele capitole din *Le Mythe de l'Eternel Retour*. Dar pe plan literar, în afară de o piesă de teatru, *Oameni şi Pietre*[9], şi câteva nuvele, n-am terminat nimic. Începusem o altă piesă, *1241*[10], un jurnal portughez şi alte lucruri mai mărunte. Hotărârea pe care o luasem de a nu publica „literatură" a fost oarecum fatală acestor şantiere. Iar de la venirea mea în Franţa, literatura a trecut, cum era de aşteptat, pe planul al doilea. Ca să pot trăi, trebuia să mă consacru unei activităţi care să-şi aibă un „debuşeu": istoria religiilor, indianistică, filosofie. Ceea ce nu regret câtuşi de puţin; am putut astfel termina şi publica lucrări de mult începute, şi producţia teoretică, rămasă oarecum în umbră în perioada din ţară, 1933-1940, echilibrează astăzi masa scrierilor literare.

Privite, însă, dintr-un anumit punct de vedere, cele două grupuri de scrieri se completează reciproc. Lucrul acesta a fost de mult observat şi îmi aduc aminte că unul din studenţii mei de prin 1934, Voyota, scrisese chiar o carte arătând cum toată activitatea mea literară, filosofică şi ştiinţifică îşi găsea punctul de plecare în *Isabel şi Apele Diavolului*. Cartea n-a apărut decât fragmentar (în *Vremea* şi alte reviste) şi deşi mi se părea că împinge prea departe simetriile şi corespondenţele, nu era lipsită de ingeniozitate. Este, în orice caz, reală dependenţa unor scrieri literare de cele teoretice, şi vice-versa. Începând cu exemplele cele mai evidente, aş putea aminti *Secretul D-rului Honigberger* care derivă direct din *Yoga*; piesa *Oameni şi pietre* din capitolul *Les Pierres sacrées* din *Traité* şi dintr-o lucrare neterminată, *Le Labyrinthe*; *Domnişoara Christina* din *Mitologiile Morţii* şi un curs despre Moartea în folclorul românesc; *Iphigenia* din *Comentarii la Legenda Meşterului Manole*, o altă piesă, inedită, *Aventura spirituală*, din *Mitologiile Morţii*; şi poate vor mai fi şi altele.

Dar chiar când „descendenţa" nu este atât de evidentă, ea nu este mai puţin reală. *Şarpele* poate fi considerat exemplul cel mai revelator. De la început, un amănunt care mi se pare important: am scris cartea aceasta în vreo zece nopţi, între unsprezece noaptea şi trei, patru, dimineaţa, în primăvara 1937. *Trebuia* să apară de „Ziua Cărţii", căci altminteri editorul Ciornei nu-mi dădea cei 30.000 de lei şi n-aş fi putut pleca, vara, la munte. Pe de altă parte, aveam cursul la Universitate şi mai ales, corectarea ediţiei Hasdeu, pe care Fundaţiile Regale *trebuia* s-o scoată tot de „Ziua

Cărţii". Eram surmenat, istovit şi ca să pot veghea beam cafele, iar ca să pot dormi, în zori, luam somnifere. Ciornei trimitea în fiecare dimineaţă băiatul ca să ducă cele 15-20 de pagini scrise în timpul nopţii, direct la tipografie. N-am recitit o singură pagină din cele două sute câte are cartea – şi totuşi *Şarpele* e una din scrierile cele mai reuşite. Dar mai e ceva: despre simbolismul şarpelui dispuneam de un material folcloric şi etnografic considerabil, şi cu toate acestea nu l-am consultat. Poate că dacă mi-aş fi dat osteneala, simbolismul din *Şarpele* ar fi fost şi mai coerent – dar atunci, probabil, invenţia literară ar fi fost stânjenită. Nu ştiu. Faptul care mi se pare interesant e următorul: că deşi „atacam" un subiect atât de scump istoricului care eram, scriitorul din mine a refuzat orice colaborare *conştientă* cu eruditul şi interpretul simbolurilor; a ţinut cu orice preţ să rămână *liber*, să aleagă ceea ce îi place şi să refuze simbolurile şi interpretările pe care i le oferea, de-a gata, eruditul şi filosoful.

Experienţa *Şarpelui* m-a convins de două lucruri: 1) că activitatea teoretică nu poate influenţa *conştient şi voluntar* activitatea literară; 2) că actul liber de creaţie literară poate, dimpotrivă, releva anumite înţelesuri teoretice. Într-adevăr, numai după ce am recitit *Şarpele* în volum, am înţeles că în cartea aceasta rezolvasem, fără să ştiu, o problemă care mă preocupa de mult (de la *Soliloquii*, 1929-1932) şi pe care abia în *Traité* am expus-o oarecum sistematic. Şi anume, problema *irecognoscibilităţii miracolului*, faptul că intervenţia *sacrului* în lume e camuflată întotdeauna într-o serie de „forme istorice", de manifestări care nu se deosebesc, *aparent*, întru nimic de milioanele de manifestări cosmice sau istorice (o piatră *sacră* nu se deosebeşte, *aparent*, de nici o altă *piatră* etc.). Ar fi multe de spus asupra dialecticei *hierofaniilor* dar nu e locul aici.

De la această „descoperire" a *Şarpelui* se despart două drumuri: unul care duce, prin *Traité* şi *Le Chamanisme*, la actualele scrieri, încă nesistematizate, despre „Căderea în Istorie" (*Images et Symboles*, etc.); altul, pur „literar", care trece prin *Nunta în Cer*, câteva nuvele (*Un om mare*, etc.) şi ajunge la romanul, încă neterminat, *Noaptea de Sânziene*. Şi un drum, şi celălalt conduce în cele din urmă la aceeaşi problemă: irecognoscibilitatea transcendentului şi a Istoriei, care se găseşte deja *in nuce* în *Isabel* (capitolul: *Tinereţe fără de bătrâneţe*...), în *Întoarcerea din Rai* (coexistenţa celor două iubiri ale lui Pavel Anicet şi „ruptura" care nu poate fi depăşită decât prin moarte), *Nuntă în Cer* (cele două iubiri în *timp* ale Ilenei) şi alcătuieşte centrul intim al *Nopţii de Sânziene*: aceeaşi problemă, cercetată teoretic, se găseşte în *Le Mythe de l'Eternel Retour* şi în *Images et Symboles* şi va fi reluată în *La Nostalgie du Paradis* şi în *La chute dans l'Histoire*. Într-o formulă sumară, aş putea spune că toate aceste lucrări încearcă să deslege aceeaşi taină centrală a rupturii provocată de apariţia Timpului şi a „căderii în Istorie" care îi urmează cu necesitate. În fiecare din ele străbate, mai mult sau mai puţin explicită, Nostalgia Paradisului, a reintegrării unităţii primordiale, a „ieşirei din Timp". De aici, o încercare de valorificare a Morţii ca reintegrare (*Întoarcerea din Rai*); de aici, de asemenea, nostalgia eternităţii (*Isabel*), a reversibilităţii Timpului (*Nuntă în Cer*), a „sabotării Istoriei" (*Noaptea de Sânziene*). De aici, în sfârşit, motivul „Pietrei filosofale", de la cel dintâi text literar publicat la 13 ani, până la *Noaptea de Sânziene* – şi, mai ales, motivul „coexistenţii a două iubiri" care apare deja în

romanul universitar *Gaudeamus*, se precizează progresiv în *Petru și Pavel*, *Întoarcerea din Rai*, *Nuntă în Cer* și devine subiectul *Nopții de Sânziene*. Motivul „două iubiri" este și el un fel de a aboli condiția umană, deci tot ce se leagă de „cădere" și de „Istorie" și a dobândi o libertate care nu pare a fi îngăduită, aici pe pământ, decât sfinților; restul oamenilor nu o pot nădăjdui decât, cel mult, prin moarte (concluzia lui Pavel Anicet).

N-am făcut, până acum, nici o aluzie la *Maitreyi* nici la *Huliganii*, deși romanele acestea au avut cel mai mare succes de public și de critică. Tânărul meu amic, Vojta, găsea în *Maitreyi* urme de „tantrism" (asta îmi amintește că profesorul Bachelard, când a cetit-o în traducerea franceză, *La Nuit bengali*, îmi vorbea de o „mythologie de la volupté"). Nu știu în ce măsură observațiile acestea sunt justificate. Consider *Maitreyi*, ca și *Nunta în Cer*, romane de dragoste; ca atare, semnificația lor metafizică mi se pare neîndoielnică (unul din primele lucruri pe care le-am învățat de la Nae Ionescu era tocmai „*dragostea ca instrument de cunoaștere*"). În privința *Huliganilor* trebuie să precizez că destinele tuturor personajelor se vor împlini de abia în romanul următor, *Viața Nouă*. Acolo, bunăoară, Petru Anicet repetă experiența „celor două iubiri" a lui Pavel (Nora - Ștefania), dar optează pentru o altă soluție: acceptarea rupturii prin renunțarea la Ștefania (care întruchipa oarecum „înaltul") și reîntoarcerea la Nora, epifanie sinceră și victorioasă a unei Magna Mater eminamente pre-morale. Într-un anumit sens, Petru Anicet accepta Istoria...

Evident, n-aș vrea să las cumva impresia că scriam literatură ca să „demonstrez" cutare sau cutare teză filosofică. Dacă aș fi făcut-o, e probabil că romanele mele ar fi fost, filosoficește vorbind, mai consistente. În realitate, așa cum experiența *Șarpelui* o demonstrează pe deplin, scriam literatură pentru plăcerea (sau nevoia) de a *scrie liber*, de a inventa, de a visa, de a gândi chiar, dar fără stringența gândirii sistematice. Este probabil că o serie întreagă de mirări, mistere și probleme pe care le refuza activitatea mea teoretică îmi cereau îndestularea în libertatea scrisului literar. Dar chestiunea aceasta depășește hotarul notelor de față.

III

Aș mai avea de adăugat câteva cuvinte în legătură cu ceea ce se numește destinul literar. Fac parte din generația cea mai norocoasă pe care a cunoscut-o până acum istoria României. Nici înainte, nici după generația noastră, România n-a mai cunoscut libertatea, belșugul și disponibilitatea de care ne-am bucurat noi, cei care am scris între 1925-1940. Generația lui Nicolaie Iorga fusese aproape pe de-a-ntregul confiscată de profetismul național și cultural care trebuia să pregătească războiul pentru întregirea neamului. Generația frontului fusese sacrificată ca să găsim noi o Românie mare, liberă și bogată. Când am început noi să scriem, prin 1925, nici un „ideal național" nu ne solicita în imediat. Am fost cei dintâi români care puteam face și altceva decât istorie națională, filologie românească și profetism cultural – fără să avem sentimentul că trădăm cauza neamului. Am avut o libertate care se cucerise cu foarte mult sânge și cu foarte multe renunțări, și nu știu dacă eram întotdeauna conștienți de imensele sacrificii făcute de înaintașii noștri pentru

ca noi să putem pleca în India sau în Statele Unite, să putem discuta pe Freud sau pe André Gide la Fundația Carol, în fața a două mii de persoane, să putem vorbi de autonomia culturii, de primatul spiritualului, de neangajare, și așa mai departe. Îmi aduc întotdeauna aminte cu emoție de o scrisoare a lui Radu Dragnea (pe care nu l-am cunoscut niciodată personal), trimisă prin 1927, când scriam la *Cuvântul* nenumărate articole despre „tânăra generație" și publicasem deja un *Itinerar spiritual* în 12 foiletoane. Radu Dragnea ne saluta, pe noi, „tinerii", cam așa: „*Ferice de voi, că vă puteți dedica, dar ferice și de mine că am trăit să văd minunea asta in România noastră Mare...*" Avea dreptate: eram cei dintâi care culegeam roadele atâtor generații mai mult sau mai puțin sacrificate. Imperiile Habsburgilor și al Țarilor se prăbușiseră – și în acei ani care au precedat pactul Stalin – Hitler, noi am putut respira liniștiți. Cred că am fost singurii români care s-au bucurat de un răgaz atât de lung. Generația care se ridica prin 1940, deja turburată de tensiunile politice care începuseră după 1934, au plecat în Rusia, și cei care s-au mai întors, s-au întors cu rușii după ei. Culturalicește, a fost o generație pe de-a întregul sacrificată. Noi am cunoscut singurul miracol care a fost posibil în istoria politică: „neutralismul" sau, mai exact, dialogul liber între oameni de credințe politice opuse. A fost fenomenul *Criterionului*, unde, la Fundația Carol și sub președinția unui profesor universitar, discutau pe Lenin comuniști ca Bellu Silber și Lucrețiu Pătrășcanu, legionari ca Mihail Polihroniade și Alexandru Tell, burghezi ca Mircea Vulcănescu și Mihail Sebastian – și symposionul acesta era posibil!. Începând din 1934, dialogul a fost rupt. În acel an tipăream *Întoarcerea din Rai*. „Raiul" ținuse exact trei ani: într-un fel sau altul am avut toți sentimentul că am fost izgoniți dintr-un „paradis atemporal" și zvârliți brutal în *Istorie*. Ceea ce s-a și întâmplat curând după aceea.

Am avut norocul să aparțin singurei generații „non-condiționate" istoricește, și am profitat cât am putut de acest noroc. Ceea ce Petru Comarnescu numea „experiențialismul" meu, nu era decât traducerea într-un barbarism strident (așa cum numai el avea talentul să inventeze) a nevoii mele lăuntrice de a cunoaște cât mai mult și cât mai repede. Mai ales asta: *cât mai repede* – pentru că presimțeam de mult că *nu vom avea timp*, că libertatea de care ne bucurăm e provizorie iar siguranța, iluzorie, că, foarte curând, *Istoria* ne va confisca din nou. Cât ar părea de ciudat, mi-a fost teamă de cataclismul istoric încă din 1927. Am scris atunci în *Cuvântul* un patetic foileton: *Anno Domini*, care a impresionat, între alții, pe Simion Mehedinți și Perpessicius. Evocam acolo spectrul războiului apropiat și, adresându-mă (ca de obicei!) „generației tinere", spuneam că fiecare din noi trebuie să-și repete în fiecare zi că *va mai trăi numai un an* și să încerce să *facă tot* în acest ultim an de viață. Încă din Universitate eram obsedat de Timp și de Istorie. Mi se părea că dacă românul se arăta atât de indiferent față de Timp, este și pentru motivul că niciodată n-a avut timp destul *ca să facă ceva*. Istoria îl îndrăgise într-atât, încât nu-l mai lăsa din brațe. Îl tot strângea așa, de vreo mie de ani, de numai apuca să respire. Noi, privilegiații, cunoșteam bucuria de a respira liber și, cel puțin în ce mă privește, tremuram că o vom pierde într-o zi...

În afară de acest noroc – care a fost al generației mele – am mai avut alte nenumărate noroace, asupra cărora nu e locul să mă opresc aici. Dar aș vrea să notez doar atâta: bucurându-mă de foarte tânăr, de ceea ce se numește „succes literar", nu

l-am mai dorit şi n-am făcut nimic ca să-l întreţin. Dimpotrivă, după primejdiosul succes al lui *Maitreyi*, am publicat o seamă de cărţi dure (una din ele ilizibilă: *Lumina ce se stinge*), ca să-mi descurajez admiratorii. Şi încă ceva: plecând din 1940 din ţară, am avut prilejul să urmăresc, până în 1945, cam ce soartă *post-mortem* aşteaptă pe un scriitor; vedeam, bunăoară, cum absenţa mea prelungită din publicistica literară bucureşteană sfârşeşte prin a mă împinge în umbră – şi asta mi-a fost cea mai bună lecţie: am înţeles de ce poate depinde *actualitatea* literară: depinde, în primul rând, de o prezenţă fizică. Ziarele şi revistele vorbesc mai ales de cei ce sunt *acolo*; când nu mai eşti, cel mult ţi se citesc cărţile, dar nu mai răzbeşti în „actualitate“. Or, tocmai situaţia aceasta din urmă îmi convenea: să fiu citit pentru meritele cărţilor, nu pentru actualitatea pe care le-o dădea prezenţa mea. De foarte mulţi ani mă consider un scriitor *român* postum; viu n-a rămas decât autorul cărţilor care apar în limbi străine.

Paris, 24 Martie 1953

Mircea ELIADE

****

„Înveţi despre moarte numai de la acei care au cunoscut-o, care au cultivat-o, care s-au întreţinut cu ea în lungile secole de aşteptare, în nopţile apocaliptice. Înveţi despre moarte numai de la oamenii cari au cunoscut-o fără să moară. Cât de paradoxal pare a fi lucrul acesta, el este totuşi adevărat, simplu şi adevărat. Într-o intuiţie reală, folclorică, întâlneşti realitatea morţii, cunoşti vămile ei, înţelegi întunecatul ei destin. Un om care moare într-o legendă preţuieşte mai mult (din acest punct de vedere, al *cunoaşterii*) decât toţi eroii care mor în toate romanele moderne“.

(Mircea ELIADE, *Şantier*, Bucureşti, 1935, pag.271)

****

YVONNE ROSSIGNON

POEME

NOIEMBRIE

Picuri rari, picuri grei
ca un plâns obosit
se preling pe obrajii
devastaţi ai copacilor.
Coruri de dalii defuncte
îşi dizolvă hieratica
splendoare a celor din urmă culori
în lacul vizitat de spectre albe de nori.
Fără vântul timpul castanilor,
sturzi de aur, frunzele... frunzele...
În marea tăcere doar un foşnet uscat
de aripi moarte care şi-au pierdut greutatea,
şi paşii unui cerşetor scrâşniţi pe pietrişul aleei.
Aur, inutil aur, pretutindeni aur
sub paşi fără drum, inutil aur...

RUGĂCIUNE

Doamne, lasă-mă să-ţi aud glasul
în deşertul tăcerilor ce mi se `mpietriseră în jur
ca o cetate moartă în care vremea
fără anotimpuri se consumă steril.

Arată-mi-te pe Golgota de flăcări a rozelor,
în zorii măsuraţi de ciocârlii şi de ape,
înalţă-te din giulgiul ceţii, din îngheţul pământului,
prun alb al întoarcerii la lumină.

Nu l•să f•r• semne s• treac•
peste mine, cum peste pietre, apele timpului tău.

Cheamă-mă cum chemat-ai pe Lazăr
din pragul umbrei în care mi-am zidit viaţa.

Porunceşte-mi să umblu, să văd,
fă din mâinile mele harpa durerilor tale,
fă din sângele meu mantia roşie a gloriei martiriului,
dar nu-ţi întoarce faţa ca de la o cetate pustie,
în care nimeni nu se mai bucură şi nimeni nu plânge.

ÎNTOARCERE

Doamne, nu 'ndrăznesc să-ţi păşesc pragul.
Ţi-am irosit talanţii, darul ţi-am îngropat
la rădăcina spinilor. De dragul
tuturor deşertăciunilor m-am îndepărtat.

de casa Ta, de pâinea Ta de lumină,
Pentru bucurii în care n-am putut crede,
pentru cioburi de râs şi idoli de tină.
Ochiul meu în ochii tăi astăzi îşi vede

pustiul de ghiaţă, cenuşa durerilor moarte.
Tu ştii să ierţi şi blând mă aştepţi
cu haine noi; doar un prag ne desparte,
eu nu 'ndrăznesc să-l trec cu paşi siguri şi drepţi.

Tată, tu-mi citeşti în inimă ca'ntr-o carte:
uneori vagabonzii aleg închisoarea când pasul,
când ochiul nu-i mai îmbie departe,
când la prea multe uşi închise a gemut glasul.

Patru ziduri, un acoperiş oarecare,
în sfârşit un acoperiş, refugiu final!
Ca ei mă întorc în vechea mea închisoare,
ca un râu ce se aruncă în val.

MOARTEA CERBULUI

Avea în ochi reflexul bun şi ud
al acelor de brad şi pas uşor
de furişat, prin ierburi, lin izvor
şi trup de aur prin hăţişul crud.

Şi anii şi-i purtă regal pe frunte
coroană de'mpărat, prin timp străin

de frunze călătoare şi de vin
cu soare îndulcit în văi de munte.

Erà t•ria cremenii, puterea
stejarului şi liniştea senină
a crestelor topite în lumină
şi pasul lui însufleţeà t•cerea.

Prelung mugeà, adulmecând răcoarea
şi se opreà mirat să se audă
departe, printre chei, prin ceaţa udă
a văilor, pe culmi iscate-n soare.

Ca într-un început de lume, singur
se oglindeà în lame vii de rou•,
tăind talazurile verzi în două,
ca într-un început de lume singur.

Şi umbra lui tânjeà rănită
ca o aripă, printre steiuri mute.
Izvoare tropoteau cu paşi de ciute,
el le chemă cu mintea r•t•cit•.

Din nicăieri, prelung, printre arini
prelung zvoni un corn de moarte, lin,
de dincolo de culmi şi de senin,
de dincolo de lut şi rădăcini...

Şi cerbul asculta cu ochi pierduţi
în ceţuri moi de-abisuri, ca'ntr-un vis.
Veneà un glas de corn pe drum deschis
în sânge, un corn veneà, cu paşi duruţi...

Încet veneà, topind în aur frunza,
topind în plâns seninul şi lumina,
călcând pe flori de sânge, un corn, prin lina
trezire a v•ilor, veneà, topind în aur frunza.

Din pieptul turturelelor curgeà
prelins pe şesurile moi de ceaţă
culoarea cerului de dimineaţă,
încet curgeà, durut curgeà...

COLIND

Lerui Doamne, lerui ler
stelele le-a stins pe cer
o lumină minunată
din izvor de crin iscată.
Nu-i lumină trecătoare,
stea de aur călătoare
peste lumi topite-n somn
stea de rege, semn de domn.
Şi cum urcă dreaptă-n cer
lerui Doamne, lerui ler,
toate drumurile pier.
Floare albă de argint,
drumurile lumii mint,
minte gândul, feţele,
roua, dimineţele.
Numai drumul Domnului
duce-n poarta raiului.
Numai drumul crailor
Scris e-n cartea vecilor.
Lerui Doamne, lerui ler
leagănă pe spic de ger
clopotele pruncul sfânt
clopote cu sfori de vânt.
Lin îi cânta un izvor,
maica albă şi-un păstor.
Cântă Maica 'ncet şi plânge
crucea grea crescută-n sânge:
şi de-i ştie drumul scris
în sorocul unui vis,
vis uriaş de împărat
cu sânge răscumpărat
şi cu lacrimi greu plătit.
Plânge Maica ogoit,
cântă, leagănă dureri
maica albă în tăceri.
Lerui Doamne, crin de tină
cu coroană de lumină
leagănă uşor şi cântă
o durere ce-o frământă.
Cad flori albe din grădina
raiului, încet, prin lina
pace-a somnului, uşor
peste pruncul bălăior,
peste lumi, peste dureri
cad încet şi cresc tăceri...

MATEIU CARAGIALE

„CRAII DE CURTEA VECHE"

Le Crépuscule des Seigneurs

Caetelor de Dor le revine cinstea de a publica acum şi aici, în limba franceză, un fragment din această operă de nemuritoare frumuseţe care rămâne Craii de Curtea Veche. *Noi publicăm un fragment, însă opera există tălmăcită în întregime.*

Tălmăcirea aceasta este rodul unei munci de echipă în cadrul Institutului Francez din Bucureşti, înainte ca acesta să nu-şi închidă porţile din pricina prigoanei culturii franceze în România[11]*. E vorba de o echipă de literaţi români, în frunte cu unul francez, al cărui nume nu vrea să fie pomenit înainte ca prietenii şi colaboratorii săi din România să semneze împreună şi în libertate – această operă care cinsteşte deopotrivă şi spiritul francez şi duhul românesc.*

Tălmăcirea lui Mateiu Caragiale în limba Cardinalului de Retz şi a lui Gérard de Nerval, e mai mult decât dificilă. Verbul „Crailor" se închide într-un univers al lui, aşa cum se închid şi noaptea eminesciană şi cuvintele potrivite în har ale lui Arghezi, pentru ca tainele esenţiale să fie în acelaşi timp şi româneşti.

Încercarea însă de a traduce în limba franceză pe Mateiu Caragiale – limbă care-i era scumpă deoarece el însuşi scria jurnalul în franţuzeşte – se confundă cu o reală faptă de cultură care capătă o semnificaţie sporită în aceste vremuri de restrişte spirituală.

...Il avait fait un jour son apparition à Bucarest avec les premières feuilles. Depuis lors je n'avais cessé de le rencontrer un peu partout.

J'avais tout de suite eu plaisir à le voir: et, avec le temps je m'étais même mis à en chercher l'occasion. Il y a des êtres qui, par un certain quelque chose parfois impossible à préciser, éveillent en nous une vive curiosité et incitent notre imagination à forger sur eux de petits romans. Je me suis plus d'une fois reproché le faible que j'ai toujours eu pour des personnages de ce genre. –N'ai-je pas failli le payer assez cher dans mon aventure avec Sir Auvrey de Ver? –Cette fois-ci sur la curiosité se greffait un sentiment nouveau d'une rare puissance, celui d'une affinité spirituelle qui confinait à la tendresse.

Cela était-il dû au charme si puissant et si triste à la fois qui émanait de l'homme? C'est bien possible. Ses yeux seuls vous disaient déjà tant de choses!

Légèrement enfoncés sous l'arc des sourcils, et d'un bleu rare, ils semblaient, de leur regard indiciblement doux et embruné de nostalgie, suivre le souvenir d'un rêve.

Ils revêtaient d'une apparence de singulière jeunesse ce personnage dont rien, par ailleurs, ne trahissait l'âge: ils éclairaient son front serein et parachevaient la noble allure que lui donnait, par sa pâleur, son visage d'un brun mat, aux traits tirés, allongé par une barbe en pointe, fine et blonde comme la soie des épis de mais. La couleur des vêtements qu'il portait d'ordinaire était d'ailleurs toujours à peu près la même: chez lui tout était doux, moelleux et souple, le costume, les gestes et la parole. C'était un blasé, un timide ou un grand orgueilleux. Toujours seul, il semblait se glisser dans la vie en s'y faufilant et il cherchait à se perdre dans la foule; il y avait entre elle et lui un contraste frappant. Aussi la simplicité extérieure qu'il affichait afin de passer inaperçu atteignait-elle un résultat opposé et finissait-elle par le faire remarquer en lui donnant davantage un cachet d'étrangeté.

Etranger cependant, il ne l'était pas. Et il n'avait pas non plus l'air d'un Roumain. Il parlait trop élégant le roumain; le français aussi d'ailleurs, quoiqu'avec tantôt moins de facilité. Nous avions souvent été voisin de table, dans l'un des restaurants les plus huppés, tantôt à la terrasse d'un vulgaire mastroquet. Je me trouvais à mon aise chaque fois que je l'avais près de moi; mais l'endroit où sa tristesse trouvait en moi une résonnance si profonde qu'il me semblait un autre moi-même, c'était le Cişmigiu, le Cişmigiu d'alors, solitaire et encore sauvage.

Sous les grands arbres, au crépuscule, l'inconnu y promenait sa mélancolie. Il marchait gravement, appuyé sur sa canne de merisier: en fumant, il déambulait avec lenteur par les allées et s'arrêtait parfois perdu dans ses pensées.

Quelles pouvaient donc bien être ces pensées qui, lorsqu'elles l'envahissaient, l'émouvaient ainsi jusqu'aux larmes?

Depuis longtemps déjà les étoiles scintillaient au firmament quand, ainsi perdu dans ses rèves et sans se presser, il se décidait enfin à partir. Il allait diner. Il s'installait vers minuit à une table de bistrot où il restait le plus tard possible, jusqu'à l'heure de la fermetura. Après quoi il se remettait à traîner dans les rues en attendant l'aube.

J'ai déjà dit que je le rencontrais un peu partout. Je m'étais tellement habitué à lui que, s'il m'arrivait de passer un jour sans le voir, je sentais qu'il me manquait. Une fois, l'apercevant à la gare au moment où il prenait le train d'Arad, je fus saisi d'une puérile appréhension à la pensée qui je perdais peut-être pour toujours cet ami inconnu, cet homme qui contemplait avec des yeux attendris le ciel et les arbres, les fleurs et les enfants...

Il m'aurait été difficile de l'oublier, tant son souvenir demeurait pour moi inséparable du Cişmigiu auquel j'étais resté fidèle mêmes pendant les grandes pluies qui, cet été là avaient précédé l'apparition de la comète. Avec sa verdure reprise d'une vie forcenée et comme enivrée de s'être gorgée d'eau, le jardin totalement désert révélait à la tombée du jour, pendant les éclaircies, des beautés insoupçonnées. Et c'est par le plus merveilleux des soirs que, sur le grand pont du lac, j'eu une fois l'agréable surprise de me retrouver face à face avec mon ami.

Appuyé sur la balustrade branlante il regardait fixement le scintillement argenté de l'étoile du berger qui se levait. Me voyant avec une cigarette allumée, il

vint me demander du feu: et ce feu là suffit pour que toute glace fondît entre nous. J'appris que, moi non plus, je n'étais pas un étranger pour lui: nous nous rencontrions si souvent!... Il n'avait attendu qu'une occasion pour faire ma connaissance, et il bénissait le hasard de la lui avoir offerte juste dans un moment comme celui-ci.

– „Devant la beauté, expliqua-t-il, la solitude devient accablante, et voici, Monsieur, un soir qui est vraiment trop beau: un de ces soirs de féerie et de rêve qui nous reviennent, ce dit-on, du fond des âges. C'est de leur mystère que les maîtres de jadis aimaient envelopper certaines légendes de l'Ecriture: mais le pinceau des plus habiles eux-mêmes n'a que rarement réussi à rendre leur ombre limpide dans toute sa transparence bleuâtre. C'est le soir où Agar fut chassée, le soir de la fuite en Egypte. On dirait que le temps, lui aussi sous le charme, s'attarde et ralentit sa marche. Pas un souffle dans l'atmosphère fluide, pas un murmure sous la feuillée, pas un frisson sur le miroir de l'eau"...

Bien des années ont passé depuis lors, et cependant il me semble que ces phrases sonnent encore aujourd'hui à mes oreilles. Il s'exprimait posément et avec lenteur, prêtant aux choses les plus insignifiantes le charme d'une voix grave ou chaude qu'il savait infléchir ou voiler, et dont il haussait ou baissait le ton avec une véritable maestria. Je buvais ses paroles, et c'est avec un plaisir croissant que je l'accompagnais dans l'ombre de ce soir presque mystique dont le bleu profond se reflétait en ses yeux et la paix infinie dans tout son être. Je l'écoutai toute la nuit sans me lasser. Mais il en avait tant à dire qu'une seule nuit n'y pouvait suffire: aussi, en nous séparant au petit matin, nous primes rendez-vous pour le lendemain: et les choses se déroulèrent comme la veille. Il en fut ainsi, soir après soir, pendant presque trois mois d'affilée.

...Trois des rares mois agréables de ma vie. A mesure que les nuits devenaient plus longues, nous nous rencontrions plus tôt et nous nous séparions plus tard. Le jour eût-il totalement disparu que je ne l'aurais pas du tout regretté, du moment que nous serions restés toujours ensemble. J'aurais pu, sans m'ennuyer, demeurer une éternité avec lui. Pourtant il n'y avait rien de plus monotone que notre façon de passer le temps. Nous prolongions notre dîner jusqu'à près de minuit; puis, continuant en plein air notre conversation, nous promenions nos pas de péripateticiens paisibles dans les rues désertes de faubourgs inconnus où il nous arrivait souvent de nous égarer et d'oublier que nous étions à Bucarest. Parfois, dans les lieux découverts, il s'arrêtait pour contempler longuement le ciel qui, à l'approche de l'automne, semblait embellir chaque nuit, et dont il connaissait toutes les étoiles. Quand le temps était mauvais, nous rentrions chez lui.

Il habitait dans le tranquille rue de la Mode, au second étage d'un immeuble appartenant au roi Charles, chez une vieille Française qui lui avait loué deux pièces richement meublées dans le goût un peu mastoc d'il y a cinquante ans: un salon sur le devant et derrière une chambre à coucher, séparés par une cloison vitrée qui montait jusqu'au plafond. Ce n'étaient partout que meubles d'ébène et d'acajou, étoffes de soie ou de velours, glaces de toute beauté, sans cadre et de la hauter de la pièce. L'amour du locataire pour les fleurs, un amour poussé jusqu'à la passion, ajoutait à cette profusion une folle prodigalité de roses et de tubéreuses. A n'importe

quelle heure que nous arrivions, je trouvais les bougies allumées aux cinq branches de chacun des deux candélabres en argent. Tout cela donnait à cette demeure le cachet d'un luxe raffiné, et formait autour de mon hôte un cadre si bien en harmonie avec lui que je ne puis, dans mon souvenir, le séparer de sa personne.

Cependant l'enchantement avait commencé,... car il parlait...

Il déroulait lentement, comme en une riche guirlande, le cours de son récit, et il y enlaçait de nobles fleurs cueillies dans la littérature de tous les peuples. Maître dans l'art de peindre avec des mots, il trouvait avec aisance le moyen de rendre – et dans un langage un tantinet désuet – jusqu'aux aspects les plus fugitifs et les plus indéfinissables de la nature, du temps, de l'espace, de sorte que l'illusion était toujours entière. Comme ensorcelé par sa parole, je me suis ainsi embarqué avec lui, en imagination, pour de bien longs voyages, des voyages comme il ne m'avait pas été donné d'en faire même en rêve... l'homme parlait. Et devant mes yeux je voyais réellement se dérouler le mouvant panorama des visions enchanteresses.

Sur les sommets, des ruines altières montaient la garde sous leur manteau de lierre, et les décombres des citadelles gisaient envahies par une verdure maléfique. Des palais à l'abandon somnolaient au milieu de parcs délaissés où des divinités de pierre, drapées de mousse, regardaient en souriant les amoncellements de feuilles couleur de rouille s'éparpiller au vent d'automne dans les jardins où les jets d'eau avaient cessé de jouer. Le clair de lune étendait sa résille d'argent sur les antiques cités endormies; les feux follets clignotaient sur les marécages. Des torrents de lumière déversaient leur or sur la fange des métropoles géantes et allumaient au dessus d'elles leur halo comme un embrasement d'incendie. Mais leur suite et leur moisissure nous mettaient bientôt en fuite; à l'horizon la neige des cimes saignait dans le crépuscule. Et nous partions pour connaître l'âpre ivresse des altitudes; nous laissions derrière nous des clairières émaillées de fleurs; nous grimpions parmi des sapinières, attirés par le chuchotement des ruisseaux éparpillés sous les fougères; nous grimpions, grisés d'air pur, plus haut, toujours plus haut. A nos pieds, entre les versants dénudés et les sommets couronnés de forêts touffues, les vallées s'étalaient, suivant le lit sinueux des rivières qui se perdaient au loin dans les vapeurs des plaines plantureuses. Un long frémissement s'élevant comme une prière parmi le calme des solitudes infinies. Nous suivions des yeux dans le ciel les cercles déssinés par les aigles au-dessus des sombres abîmes; et la nuit nous nous sentions plus près des étoiles. Mais bientôt la neige et la gelée s'abattaient sur nous, et nous descendions vers le Midi, en des contrées au nom d'une extrême douceur et dans lesquelles l'automne alangui s'attarde jusqu'au printemps, des contrées où tout, jusqu'à la souffrance et à la mort même prend le visage de la volupté. Les lauriers-roses répandaient leur amer parfum au-dessus des lacs mélancoliques où les blancs clochers se miraient parmi les cyprès funéraires. Les pieux pèlerins que nous étions allaient adorer la beauté dans les cités de la paix et de l'oubli, nous en parcourions les rues en pente et les places envahies par l'herbe; dans les vieux palais et dans les églises nous vénérions les augustes chefs-d'oeuvre; en contemplant les sublimes vestiges du passé nous nous laissions pénétrer de son souffle. Le navire glissait doucement entre les rivages si vantés des mers héllénique et latine; les colonnes des temples en ruines surgissaient parmi des bosquets de lauriers.

De son balcon tapissé de jasmin une jeune Grecque tournait vers nous son sourire; nous marchandions dans les bazars avec des trafiquants arméniens et juifs; en compagnie des matelots nous buvions des vins liquoreux dans des bouges enfumés où des femmes éxecutaient la danse du ventre. Nous nous laissions étourdir par le grouillement multicolore des Echelles du Levant où les bateaux balancent nonchalamment leurs mâts sous le soleil qui les inonde; nous nous abandonnions au charme tranquille des cimetières turcs plongés dans le silence; nous subissions l'envoûtement des blanches villes orientales qui s'étalent et se prélassent comme de voluptueuses aimées sous l'ombrage des cèdres altiers; nous nous laissions prendre par le sortilège azurè de la Méditerranée jusqu'au moment oû, écrasés par la pesanteur de son firmament d'émail et suffoqués par le vent de Lybie nous débouchions sur l'Océan. Sous les ciels du septentrion les jeux du brouillard et de la lumière comblaient nos yeux émerveillés d'une délectation infinie. Les rayons obliques doraient d'un vif éclat la bruine qui s'éffilochait comme une écharpe vaporeuse dont les lambeaux prenaient toutes les couleurs de l'arc-en-ciel, et ils nous donnaient un spectacle qui n'était jamais le même: somptueux empourprements du couchant, aqueuses transparences violettes et cendrées par les longs soirs d'été, ou bien aurores boréales déployant leurs féériques lueurs au-dessus des névés glaciaires. Nous retournions ensuite vers les tropiques, nous vivions avec les défricheurs de terres vierges les réves idylliques de la Floride et des Antilles; nous pénétrions derriére les „chasseurs d'orchidées“ sous la sombre verdure des forêts amazoniennes étincelantes du vol des perroquets. Rien n'échappait à notre quête avide. Des édens oubliés s'ouvraient devant nous dans l'immensité de l'Océan Pacifique où nous croisions longuement sous des constellations nouvelles; nous cinglions vers les pays des épices, vers le berceau des antiques civilisations; nous fêtions à Isé la résurrection du printemps; nous nous plongions dans la mystérieuse débauche des nuits hindoues et chinoises; nous frissonions le soir sur les eaux torpides du Bangkok. Un vent brulant caressait les clochettes d'argent des pagodes, et inclinait les larges feuilles des bananiers. Nous oublions l'Europe; tout ce que nous avions admiré d'elle nous semblait maintenant si mesquins et si terne! Et sans relâche nous partions à la recherche d'horizons plus larges, de forêts plus vétustes, de jardins plus luxuriants, de ruines plus grandioses; nous ne trouvions de satisfaction que lorsque la beauté ou une étrangeté jusqu'alors inaperçue nous donnaient l'illusion d'avoir abordé au pays du rêve. Mais quelle qu'eût été la merveille que nous pussions rencontrer, fût-elle issue des caprices de la nature ou de l'effort humain, elle ne nous retenait guére, et nous nous remettions en route; nous parcourions de ténébreuses contrées et de sauvages solitudes; nous contournions les déserts arides et désolés comme les marécages fétides oû règne la peur et nous nous hâtions de revenir vers la mer...

La mer!... Lisse comme un miroir et reflétant dans les abris de ses anses côtières un firmament de turquoise et des nuages de nacre, émaillée de fleurs autant qu'une prairie ou étincelante comme d'un fourmillement de lucioles, tantôt pâle et languissante, tantôt verte, impétueuse, bouillonnante de vie et jetant son écume à l'assaut du ciel dont elle est la fille... Il parlait d'elle avec une dévotion paienne. Rien qu'à prononcer son nom sa voix s'assourdissait et tremblait comme s'il eût

dévoilé un mistère ou murmuré une prière. Il lui semblait que pour célébrer les louanges de cette mobile et gigantesque puissance du globe, de cette mère de toute vie, vierge de toute entrave et de toute souillure, la parole humaine était impuissante, et que les poètes même les plus glorieux avaient échoué quand ils s'étaient hasardés à la chanter. Vers elle se tournait toute sa pensée, et dans son coeur, ainsi que dans un coquillage, elle prolongeait ses échos à l'infini; c'est à elle qu'il avait voué la passion de toute sa vie; c'est dans son sein qu'il aurait aimé, le moment venu, reposer pour l'éternité...

Le regard maintenant perdu dans le vague, il se taisait. Au bout d'un certain temps je me sentais comme un poids sur la poitrine; un étau me serrait les tempes. Cet homme habitué à l'air vif du large et au parfum salubre des algues marines avait horreur des fenêtres ouvertes, et vivait dans une atmosphère confinée, épaissie par la fumée et saturée d'odeurs opressantes. Tard dans la nuit, les flammes toutes droites des bougies se figeaient dans leur immobilité et, de temps en temps l'on percevait le bruissement étouffé d'une rose qui s'effeuillait.

Ce n'était pas là sa seule étrangeté. Il me rappelait parfois ce jeune Anglais dont j'ai conté ailleurs la triste vie. Quand il parlait de ses voyages il avait comme lui un rare talent pour orner ses récits d'une broderie d'anecdotes historiques peu connues. Toutes les eaux du globe comme tous les coins de la terre qu'il avait visités, il s'était plu à les interroger sur les spectacles dont ils avaient été les témoins, et il mêlait partout les aspects du présent et les visions du passé. Il avait aimé rêver en face de la roche élevée d'où Sapho s'était précipitée dans les flots, et devant le rivage qui avait vu se dresser le bûcher de Pompée. Il avait fait halte aux lieux où la belle Inès avait été immolée et à ceux où était mort enfermé le roi dément. Mais tandis que dans les vastes paysages évoqués d'un mot par Sir Aubrey toute vie humaine avait disparu comme après un Déluge, là où mon nouvel ami me promenait, je voyais toute une foule bigarée se presser en costumes pittoresques: des cheiks et des pachas, des émirs et des khans, des rajahs et des mandarins, des prêtres et des moines de tous rites et de toutes confessions, des devins, des ermites, des sorciers, des guérisseurs, des chefs de tribus sauvages, tous gens dont il avait été soit l'hôte, soit le compagnon de plaisirs ou-de chasses. Et il avait sans doute gagné leur sympathie et leurs bonnes grâces, comme celles de ses nombreux amis d'Europe, tant il savait se montrer posé, doux, large d'idées, sans morgue ni préjugés vulgaires, et d'une courtoisie aussi bienveillante que spontanée, qui trahissait en lui le grand seigneur au sens le plus élevé du mot, l'un des derniers dépositaires de ce qu'il y avait eu de plus sympathique et de plus séduisant dans l'„Ancien Régime".

Sur ce monsieur Pantazi – tel du moins me semblait être son nom – sur cet homme qui avait la passion du Beau, qui s'était abreuvé à toutes les sources de connaissances et lisait dans le texte Cervantès et Camoens, sur ce chevalier de St. Georges de Russie qui parlait tzigane avec les mendiants, il planait un mystère qui m'intriguait. Mais ce qui me dépitait davantage encore, c'était mon impuissance à trouver la cause de la tristesse qui rongeait ce favori du sort, à déchiffrer l'énigme de cette douce mélancolie dont l'ombre romantique se projetait sur sa personne, et qui se reflétait à l'infini dans tous ces ciels, toutes ces mers, tous ces havres d'escale qu'il évoquait. Peu à peu, en l'écoutant, je sentais s'éveiller en moi une âme

nouvelle en proie à de nostalgies déchirantes; un désir de fuite éperdue me saisissait; la tentation des envols vers l'inconnu, le charme magique des errances lointaines m'enfiévraient; à la pensée que j'allais rester jusqu'à la fin de mes jours rivé à cet unique coin de terre, cantonné dans un cercle étroit où j'étais condamné à des tourments et à un épuisement stériles, je souffrais le martyre, et je me laissais aller à un abattement voisin du désespoir. Tels cette flèche miraculeuse qui avait seule le don de guérir les blessures qu'elle causait, les récits de mon étrange ami étaient l'unique adoucissement que je pusse trouver à mon mal; grâce à eux je me perdais dans un monde de rêves, où je me grisais d'une ivresse semblable à celle du pavot ou du chanvre, qui excitait comme elle mon imagination, et que suivaient des réveils non moins amers.

J'avais donc de nouveau lié amitié avec un inconnu, – une amitié intime; nous étions inséparables; sa maison m'était ouverte à toute heure; j'en étais arrivé à passer plus de temps chez lui que chez moi. Depuis la venue de l'automne il sortait plus rarement, car il était très frileux; s'il faisait mauvais dehors, de toute la journée il n'ouvrait ses rideaux ni n'éteignait ses bougies. Il parlait alors avec nostalgie de la villa qui l'attendait quelque part sous un ciel clément, au bord de la mer, dans un paradis de verdure et de fleurs. Les fleurs, comme il les aimait! C'est chez lui que s'étaient effouillées les dernières roses de Bucarest.

****

„... Au crépuscule, isolé chez moi, la nuit dans mes promenades solitaires, je juge mon passé, je me juge moi-même, durement. Et je me demande à quoi m'a servi mon intelligence, si j'en ai eu, si j'ai si mal conduit mon esquif. Lorsque j'ai vu que tout était contre moi, pourquoi l'ai-je été moi-même? Ai-je été inconsciemment mon propre ennemi par une sorte d'instinct d'auto-destruction, à quoi a tenu cet inexplicable manque d'initiative et de dynamisme, comment s'accommode-t-il avec toutes mes autres qualités précieuses et rares, avec la supériorité qu'on ne peut pas me contester? Il est vrai aussi que la chance m'a peu favorisé, n'étant à mon égard que passive..."

(Mateiu Caragiale, *Pagini de jurnal* – în limba franceză –
Opere, ediţie definitivă îngrijită de Perpessicius – Bucureşti 1936, pag.318)

****

VIRGIL IERUNCA

POEME

DECEMVRIE[12]

Va fi dimineață amurg noapte sau noapte
Atunci când noaptea se va vesti neagră
Va fi dimineață amurg noapte sau noapte
Atunci când orbii vor desluși zădărnicia luminii
Orbii – pe orbii aceștia-i cunosc – de când și de unde?
Dinaintea luminii din început începuturi
Din toate zilele din toate orele vrerile și tăcerile
Orbii aceștia sunt ciudați pentru că văd și nu văd
O dimineață o noapte de noapte sau un amurg

Dimineața va fi mai devreme decât toate diminețile care s-au ivit
De când noaptea se desparte de zi totdeauna în fiecare dimineață
Va fi o dimineață devreme născută de Nuștiuunde
Dintr-o noapte uitată dintr-o zi ne'ncepută dintr-un amurg sfârșit.
O dimineața aceasta crește mereu în ochii tăi prin care încep să văd lumea
Crește în mâinile tale cu care mă rog în rugăciunea aceasta pe care o trăim laolaltă.
M-am născut în Decemvrie am răspuns în Decemvrie
Într-o dimineață într-o noapte de noapte sau într-un amurg
Dimineții dintâi i-am spus – bună! – și-am lăsat-o în ochii răspunsului tău
Pentru ca bună să fie vestirea sfârșitului pe care-l porți ca pe un blestem și ca pe un miracol
Totdeauna în ochii tăi dimineața e blestem și miracol
Și ochii tăi sunt mai blestemați decât povestea ce suie la cer.
Dar în dimineața aceea pe care o aștept acum ca pe o a doua venire
– Veni-va simplu ca un dezastru veni-va repede ca o apă?
– Veni-va frumos ca o întâlnire veni-va trist ca o dragoste?
În dimineața aceea îți zic toată lumea va citi în ochii tăi
Taina minunii cea nouă – o poveste cu început și sfârșit.

Dar amurgul?
Dar culorile necuprinse nepomenite necrezute ale amurgului?
Dar zarea amurgului dar panica lui minunată?

N-am cunoscut niciodată un amurg pentru că m-am născut am răspuns în Decemvrie
Și-n Decemvrie amurgul e undeva în lucruri în zăpezi nevăzute în duhurile de frig.
Câteodată doar tu îl ascundeai în felul ciudat de a-mi întinde mâna
Însă din mâinile tale amurgul pierea ca o arătare
– Există o arătare a mâinilor o dăruire a mâinilor o furtună a lor
Și cândva îmi spuneai că amurgul apare totuși în fire
E-n firea lucrurilor ca trecerea lui să oprească petrecerea noastră
Ca în risipa lui să strângem belșugul amar al petrecerii lumii
Îl cunosc l-am văzut nu știu unde în oglinzile amânate ale pașilor tăi
Sau poate în mâinile noastre neîntâlnite în ruga pentru alungarea amurgului
O și de câte ori singurătatea mâinilor e păcatul originar al amurgului.
Acesta e o bună vestire a morții – se poate
Eu însă nu-l aștept nu-l cunosc n-am vreme nu vreau să-l cunosc
Nevrerea mea dă morții ce e al morții și întristării ce i se cuvine
Dar adevărul nu poate să fie decât precis ca un pahar de apă ca o dragoste pustiilor de vie
Ca pustiitoarea dragoste de Decemvrie
Adevărată cu adevărat

Va fi dimineață amurg sau noapte?
Lăsați-mi nopțile lăsați-mi nopțile
Cine îndrăznește să ucidă o noapte de Decemvrie
Cu o dimineață sau poate cu un amurg?
Nopțile îmi aparțin când sunt ele nu mai sfârșesc
Niciodată nopțile – ele – nu sfârșesc dimineața
Nesfârșirea lor pornește din noi din nesfârșirea de tine
Din ochii tăi pe care îi văd întrebați în zodia albastră a lacrămilor
Lacrămile sunt albastre ca nopțile dar nopțile nu sunt albastre.
Cine a dat nopților secretul lor potrivit?
Cine a pomenit luna fără 'nfiorare?
Cine a întârziat să nu audă din lună ecoul călătoriei de la capătul nopții?
Cine nu s-a pregătit pentru întâmpinarea teribilă a somnului?
Cine n-a clădit noaptea cetăți în cetate și drumuri pe drum?
Cine n-a avut timp să citească în stele în palme în umbre?
Cine a mers alături de tine cu pașii uitați de călătorii grăbiți?
Cine a pus în părul tău întunerec de miez de noapte?

Lăsați-mi doar nopțile în ele nu aud și nu văd
Vestea nefericirii pe care o aștept dimineața sau poate-n amurg
Vestea e a voastră a celor necredincioși și ferice rătăcitorilor a-tot-știutorilor
Eu nu știu nimic nu vreau nimic nu aștept nimic
Nimic și nimeni care să-mi arate că totul poate sfârși
Nimic și nimeni care să-mi spună că o veste nu e decât o schimbare la față a morții

Nimic și nimeni care să-mi arate că o veste poate veni
Nimic și nimeni nu mă poate vesti nu mă poate numi.

EXIL

Opriți-vă și cunoașteți
E ceasul întoarcerii – limită.
Legea a fost învinsă cuvântul ucis
Cineva a vorbit în noapte despre nesocotința în lucruri
Și miezul nopții s-a rupt în șapte – șapte zodii de întunerec
Copiii și morții își povestesc rar
Cum că a fost odată n-a fost niciodată.

Opriți-vă și cunoașteți
E ceasul întoarcerii-limită
Vânturile – toate patru – au apus
Duhuri deszise iele pocite
Încearcă o altă grăire
Dar mute sunt apele
Mute sunt lacteele căi
Mute sunt figurile soarelui
Mute sunt semnele din copaci
Peste cetate și printre inși
Tăcerea circulă ca un alt sânge.

Opriți-vă și cunoașteți
E ceasul întoarcerii-limită
Nu zăriți marea trecere prin cenușă?
Nu deslușiți taina nefericitei parabole?
Nu deschideți celor ce bat în ușa dintâi?
Nu vă izbăviți de nepărtinirea timpului?
Nu vă apropiați de inima mirată a morților?
Nu investiți inima voastră cu tăria de aur a muririi frumoase?
Nu vă rugați pentru judecata mai înainte decât cea de pe urmă?
N-auziți cântecul lebedei roșii?
Nu citiți în stele de jale?

Opriți-vă și cunoașteți
E ceasul întoarcerii-limită.
Suna-va curând cornul ciudat
Pe ciudatul tărâm al călătoriilor noastre
Glasul lui va străbate năprasnic și just
Peste întinderi și peste ape
Din ecou în ecou și din zare în zări
Sunetul lui va fi flacără
Muzica lui lege

Cine va avea urechi de auzit
Îl va auzi cu ființa întreagă
Cine îl va primi
Îl va primi în durata cumplită a sufletului

Opriți-vă și cunoașteți
E ceasul întoarcerii-limită.
Ceasul acesta bate adânc
Ceasul acesta bate în spații.
Ascultați-i chemarea minune
Minunile sunt simple
Apele risipitoarele se vor întoarce-n izvoare
Cerul își va regăsi menirea-i înaltă
Vânturile – toate patru – vor pleca iarăși în lume
Va exista apoi o rânduială o simfonie a pământului
Morții vor uita – ușor – de nesfârșire
Și marea pregătire va începe numaidecât
Pentru ziua a opta.
Pregătiți-vă pentru ziua a opta
Pentru sărbătoare pentru pământ pentru morți
Pentru re-Facerea una
Ziua a opta e ziua ceasului – unul.
Ceasul acesta bate adânc
Ceasul acesta bate în spații[12].

CEZAR BOLLIAC ŞI „SOARTA POETULUI“

I

Reconstituirea epistolei *La Maior Ion Voinescu II*

de N. A. GHEORGHIU

Cezar Bolliac – ca şi cei mai mulţi din contemporanii săi – a fost format la izvoarele clasicismului grec şi latin cu prelungirile lui neolatine peste secole – mai ales cea franceză şi italiană. El s-a dovedit deopotrivă atras de literatura neogreacă care avea încă oarecare înrâurire asupra scriitorilor români de pe vremea sa, şi – lucru mai rar pe atunci – nici literatura engleză nu pare să-i fie necunoscută.

Aceste aspecte felurite ale culturii care au contribuit la formarea personalităţii poetului, se oglindesc cât se poate mai bine într-una din epistolele sale, cea mai întinsă din câte cunoaşte literatura română – cu titlul *La Maior Ion Voinescu II*. Această operă dezvăluie anumite înclinări ale spiritului său enciclopedic, iar dacă deseori în ea nu se află esenţa adevăratei poezii, în schimb în ea se găsesc cristalizate o sumedenie de preocupări în legătură cu manifestările spiritului omenesc, toate privite sub aspectul lor social, permanent, sub care era obişnuit să înfăţişeze el subiectele sale de meditaţie, devenite astfel probleme.

Într-una din împrejurările grele ale vieţii, pe când se afla surghiunit – după descoperirea planului de revoluţie a lui Ion Câmpineanu din 1840 – la schitul Poiana Mărului, Bolliac a scris către prietenul său această epistolă în care, străbătând veacurile cu gândul, recunoaşte, aşa cum îl învăţa – din păcate – şi propria sa experienţă, sfărâmarea trudei şi năruirea avântului în faţa neînţelegerii şi a nepăsării celor din jur. Pildele urmează una după alta, într-o înlănţuire aproape didactică şi ele sunt luate din imensul material uman pe care i-l puneau la dispoziţie atâtea nume strălucite, stinse în cele din urmă în uitare şi sărăcie.

Acum 40 de ani, Petre V. Haneş, pentru a pune la îndemâna publicului poeziile lui Bolliac, rămase aproape uitate în vechile culegeri ale poetului tipărite în caractere chirilice, a publicat o „ediţie populară“ a lor, la editura „Minerva“ în 1913, în care a reprodus poeziile aflate în ultima ediţie tipărită de Bolliac însuşi fără indicaţia anului, dar – pe cât se pare – prin 1857. Totodată, editorul modern a adăugat în fruntea ediţiei sale, meditaţiile poetului, tipărite în 1835 şi din care Bolliac nu mai dăduse vreo altă ediţie, cum şi prefeţele tuturor culegerilor sale de poezii. Cu acel prilej, Petre V. Haneş scria în prefaţa sa că *„o ediţiune critică va trebui să ia în deaproape cercetare ediţiunile lui Bolliac, ca să dea un text definitiv“*, date fiind anumite concesii făcute de Bolliac, în ultima sa ediţie, neologismelor.

Munca aceasta nu l-a ispitit nicidecum pe editorul modern, care o lăsa pe seama altora. Mai mult decât atât, nici măcar sarcina pe care îşi propusese s-o îndeplinească de a transcrie textul chirilic al poeziilor n-a realizat-o în chip conştiincios. Şi de observaţia aceasta trebuie să ţină seamă cercetătorul care recurge, în general, la ediţiile de scriitori români publicate de Petre V. Haneş, mai ales atunci când el a avut de transcris vreun text în chirilice.

În această privinţă, textul epistolei *La Maior Ion Voinescu II* apare cu totul schilodit pe alocuri. Versuri întregi sau cuvinte sunt omise, fie dintr-o vădită neatenţie a editorului, fără să bage de seamă însă că versurile n-au perechi sau că ele au devenit şchioape, fie după bunul său plac; iar nenumăratele lecturi greşite ale textului chirilic dovedesc în plus fie o superficialitate condamnabilă, fie de-a dreptul nepricepere în descifrarea unui text chirilic tipărit. În sfârşit, de multe ori formele cuvintelor din original sunt schimbate fără nici un temei.

Astfel, de la început, Petre V. Haneş găseşte de cuviinţă să înlăture un citat, înscris în fruntea epistolei sub forma unui *motto*, probabil fiindcă în original el era în greceşte, şi care ar însemna în româneşte: *„Nu e bine ca un cârmuitor să guverneze mult timp, chiar dacă...“*

Citatul nu este însă un *motto*, cum a fost ispitit să-l socotească editorul modern spre a nu fi nevoit să ţină seamă de el – deşi nici în acest caz nu trebuia înlăturat –, deoarece de aceste cuvinte se leagă cele dintâi versuri ale epistolei:

Astfel tot striga-n Atena casta cea de-Eupatrizi
Ce o cam zdrobise Solon;...

Cititorul care nu cunoaşte cuvintele din fruntea epistolei, măcar în traducerea lor românească, rămâne nedumerit în faţa acestor versuri cu care începe textul poeziei.

Urmând acelaşi procedeu, care aminteşte principiul medieval *„graecum est, non legitur“*, când a dat iarăşi peste două citate greceşti, de data aceasta în cuprinsul epistolei, Haneş, în loc să le identifice sau măcar să le traducă, le-a înlăturat, socotindu-le de prisos şi indicând numai în note că *„urmează câteva versuri greceşti“*. Dar cititorul şi mai ales cercetătorul operei poetului nu poate fi lăsat în nedumerirea pe care o pricinuiesc şi aici cuvintele prin care Bolliac arată aceluia căruia îi este adresată epistola că aminteşte „câteva versuri“ menite să dovedească apucăturile boierilor fanarioţi şi intrigile dintre ei:

Îţi prescriu câteva versuri ca să poci a-ţi arăta
Cum să satirea-ntre dânşii, şi în ce chip se certa
Pe frumoasa ţară-a noastră: Ştii ca câini ce mârâiesc
Când văd alţi câini că apucă oasele ce ei ochesc:...

După aceste două puncte din textul lui Bolliac urmau „câteva versuri în greceşte“, pe care le dăm aici – din motive tehnice – numai în traducerea lor românească:

Se află un boier pe nume Luca,
Dintr-un neam coborât din cer în Fanar;
Bogat – are numeroase interese statornice

În provincii mari, alese, sigure...
El, după ce şi-a strâns comorile lui Cresus
În Perul fanarioţilor, de dincolo de Dunăre –
De dincolo de Dunăre, acolo unde aurul
Îngălbeneşte ca pucioasa chipul celor închinaţi plăcerilor.
S-a întors pe totdeauna bogat în Fanar,
Şi (trăieşte) în plăceri ca Lucullus al vechilor romani...
Dimineaţa un rând de haine, iar seara purta altele;
Are căciuli de blană, nenumărate, strălucitoare, mari,
Şi de fiecare dată când mergea în grădina Tomaz,
O slugă purta în urma lui o legătură de pipe.

Apoi, după alte două versuri ale lui Bolliac:

Vrei să vezi deşertăciunea care-n noi s-a încuibat
Unde-şi are originea? – Iată cine ne-a stricat:

urmează iarăşi „câteva versuri greceşti", care dovedesc orgoliul fanarioţilor, înfăţişat chiar de unul dintre ei:

Nu mi s-a întâmplat niciodată să mi se aprindă sângele într-atât,
Nici când Fotie mă înscrisese pe un pomelnic
Cu „fericit" în loc de gravul „prea fericit",
Nici când fostul (arhiereu) al Elasonului m-a pomenit
Pe mine postelnicul în urma lui Gheorgachi,
Pe mine, asemenea boier, în urma unui boiernaş...

Versurile acestea greceşti reproduse în epistola lui Bolliac fac parte dintr-un poem satiric al poetului grec Iacovachi Rizos Nerulos (1778-1850), fanariot el însuşi, care, după ce fusese mare dregător în principatele române şi după revoluţia grecească pentru independenţă din 1821, a jucat un rol politic însemnat în ţara sa. Poemul său satiric din care fac parte amândouă citatele din epistola lui Bolliac se numeşte *Curca* şi este îndreptat – după cum reiese şi din cele două citate reproduse de Bolliac – împotriva parveniţilor fanarioţi. Deşi se poate presupune că Bolliac a cunoscut direct poemul lui Rizos Nerulos, fragmentele din epistola poetului român, se regăsesc întocmai într-un studiu, mai la îndemână pe vremea aceea, al lui Alexandru Suţos, poet grec citit şi preţuit de Bolliac şi de alţi poeţi români contimporani. În opera acestuia, *Balanţa grecească*, apărută la Atena în 1836, care cuprinde scrieri în versuri şi proză, se găseşte, printre acestea din urmă, un studiu „despre satiră". În acest studiu, după unele indicaţii istorice şi critice, asupra acestui gen de poezie, autorul se opreşte asupra poeţilor satirici, vechi şi noi. Vorbind despre poezia satirică neogreacă, Alexandru Suţos stăruie îndeosebi asupra poemului lui Rizos Nerulos amintit mai sus şi cu acest prilej dă şi câteva extrase din el, printre care se regăsesc şi cele două crâmpeie reproduse de Bolliac în *Epistola la Maior Ion Voinescu II*, şi este mai sigur că de aici le-a luat poetul român.

Dar pe lângă versurile greceşti ale lui Iacovachi Rizos Nerulos, reproduse în epistola lui Bolliac, pe care editorul modern a găsit de cuviinţă să le înlăture, au fost omise şi câteva versuri întregi din textul ei românesc. Faptul acesta dovedeşte că textul, odată transcris, n-a fost colaţionat spre a se putea umple lacunele, şi nici măcar recitit spre a se constata lipsa rimelor perechi ale versurilor respective.

Dăm aici, pe rând, subliniindu-le, versurile omise în ediţia lui Petre V. Haneş, restabilite în contextul corespunzător din epistola lui Bolliac.

Vorbind despre grecii din ţările româneşti, Bolliac îi caracterizează în aceste două versuri, dintre care cel de-al doilea lipseşte în ediţia Haneş:

Eurpatrizii din vechime se zic astăzi eughenişti
Şi, pe vechile principuri, ortodocşi şi monarhişti.

Tot astfel, ultimul vers din pasagiul în care Bolliac arată suferinţele îndurate de el în închisoare a fost de asemeni omis:

Ţipete, răcniri grozave, ce nenorociţii da,
Fură singurele voce ce'n ast timp am ascultat.
Miră-te, că mă mir şi eu: am trăit şi am răbdat.

Un alt vers fusese trecut cu vederea chiar în ediţia definitivă publicată de Bolliac, pe care se întemeiază ediţia Haneş, unde e omis, fireşte, la rândul său. El putea fi găsit însă în fragmentele din această epistolă, publicate pentru prima oară în culegerea poeziilor lui Bolliac din 1843:

...omul tot s-a prefăcut
Într-o altfel de fiinţă, în ceva mai ideal,
Trupul său par'că nu simte greutatea de-animal...

Dintre versurile în care Bolliac aminteşte suferinţele îndurate de bătrânul poet al Angliei, John Dryden, unul lipseşte iarăşi în ediţia Haneş:

Dreidin gârbov, alb de vârstă, în neajungere murind,
Îl vedeam în desperare-i cerul, stelele, privind...

Uneori contextul lasă pe cititor într-o nedumerire, pe care numai recurgerea la ediţia definitivă a poetului o poate risipi. Din pricina unei asemenea lipse, pasagiul de mai jos apare ca un nonsens pe care numai adăugirea versului omis îl lămureşte:

Temniţe şi sugrumări,
Goana, lanţul au fost plata la-ale lor cereşti cântări.
Precum lebăda cea tristă veselă e numa-atunci
Când viaţa asta lasă...

Apoi, în pasagiul care aminteşte pe Platon şi în care Bolliac răspunde *Republicii* din sânul căreia filosoful elen înlăturase pe poeţi, ultimul vers de asemeni lipseşte şi el cuprinde tocmai o concluzie a poetului:

Oare barza care vine pe-a ta casă a cuiba,
Nu-ţi plăteşte destul, Platon, preajma-ţi când va curăţa
De juvini? Şi-a da exemplu de viaţă la ai tăi? –
Barza-ţi ciocăneşte şerpii, şi poetul pe cei răi.

După ce arată care a fost menirea poetului în antichitate şi în evul mediu, Bolliac îndeamnă în mod ironic pe poetul vremurilor noi să lase preocupările spirituale şi să găsească motive de inspiraţie în materialismul dominant. Şi din aceste accente satirice, încă un vers lipseşte în ediţia Haneş:

O poet! vino! Ia-ţi harpa! vino a te inspira
De maşina care-o face şoarecii a se mişca!
Pune-mi algebra în versuri!...

Iar în pasagiul în care revine asupra vremurilor străvechi, învăluite în aureola adevăratei poezii, lipsește de asemeni un vers:

Pe când magi, brahmini, cabirii, consfințiții demagogi
Invitau și-oprea poporul, luminații astrologi;
Când profeții față-n față sfătuia cu Iehovà;
Când și văile și munții la-al lor semn se despica,...

În sfârșit, în versurile care exprimă o părere estetică a lui Bolliac cu privire la poezia creștină pe care o socotește superioară celei antice, alăturând termenii de comparație, încă un vers lipsește:

Dant și Tas
De-om privi mai de aproape, putem zice cum c-au tras
Mult mai'nalt și poesia decât Omer și Virgil;
Cum Rasin decât Sofoclu, Cornelie de Eshil,
Și-atâți alți ce n-au protivnici nici într-un alt period:
Șakesper de-Euripidis și Milton de Esiod.

Reconstituită astfel, *Epistola la Maior Ion Voinescu II* cuprinde 470 de versuri în loc de 441, câte are ea în ediția Haneș. Dintre acestea, fragmentele din poemul lui Rizos Nerulos, cum și altele din poeți francezi, italieni și englezi, alcătuiesc un total de 30 de versuri citate de Bolliac.

Dar pe lângă aceste versuri omise în ediția Haneș, care urmează să fie deci introduse în textul epistolei, editorul a săvârșit nenumărate greșeli de lectură care stânjenesc înțelegerea ei la fiecare pas, prin non-sensurile pe care le pricinuiesc cuvintele citite greșit. De cele mai multe ori este vorba de confuzii între anumite caractere chirilice de tipar, care au făcut să apară în ochii editorului ce aveau numai un aspect formal asemănător cu cel din original. Alături de aceste greșeli de lectură, s-au strecurat de asemeni unele intervenții stângace ale autorului.

Așadar, în textul astfel reconstituit, versul 5 trebuie citit:
Să-i dea lui puterea toată; și intrându-i în favor,...
*în loc de: ...și-*ntrupându-i *în favor,...*

Versul 69: *Vei să vezi* deșertăciunea *care 'n noi s-a încuibat*... în loc de deșteptăciunea...

Versul 85: Aste *îmi era răspunsul*... în loc de: Asta...

Versul 105: *Fură singurele* voce *ce-n ast timp am ascultat*...în loc de: vorbe...

Versul 156: *Și-și înfige* cruda-i *ghiară și mai ager, mai turbat*... în loc de non-sensul: *Și-și înfige* coada-i *ghiară*...

Versul 159: *Întâlneam cătări de* mâță *a vreunui sbir pitic*... în loc de: *cătări de* mână...

Versul 168: *Spumega închis în temniți a lor* bolte *ațintind*:.. în loc de cuvântul inventat de editor: *a lor* volte...

Versul 171: *Pentru zece livre-sterling* ast *colos: Raiul pierdut*:.. în loc de *acest*, care strică ritmul versului.

Versul 182: *Rozalinda'n veci pe* buze-i, *capul lui de fee plin*, în loc de non-sensul: *Rozalinda-n veci pe* roze-i,...

Versul 195: *Ori câți și-au luat* un *sbor*,... în loc de: în *sbor*

Versul 197: *Câte unul ce în viața-i fu de soartă* apărat... în loc de:... *de soartă* arătat.

Versul 199: *Poetul lui* Hudibras,... așa cum se numește în realitate poemul lui Samuel Butler – în loc de: Hudivras.

Versul 207: *A vieții mulțumire, și pe care o* cânta... în loc de:...*pe care-o* căuta...

Versul 217: *Trei* ghinee, *plata casii unde Bel abia-l primii*... în loc de: *Trei* ginee..

Versul 218: *În minutul când* Betfor,... trebuia îndreptat în Becfor – așa cum e transcris în ediția din 1843 numele personagiului Beckfoard din drama *Chatterton* a lui Alfred de Vigny.

Versul 252: *Când viața* asta *lasă, ca cum ar scăpa de munci*,... în loc de: *Când viața* aceasta *lasă*,... unde binevoitorul editor ar fi trebuit să adauge și o trăsură de unire între cei doi a care se întâlnesc dacă ar fi voit ca ritmul versului să nu sufere în urma intervenției sale.

Versul 263: *Parc'ast loc e* o *osândă pentru vreun vechiu păcat*... în loc de: *Par'că ast loc e osândă*...

Versul 268:... *Fără-a* da *vreun alt spor*,... în loc de: *Fără-a* duce...

Versul 271: *Când ambarul i s-a'nchide, nu mai are* ce *mânca*...în loc de:... *nu mai are mânca* (sic).

Versul 274:.. *Ele-ți cânt în* vocea *lor*,... în loc de: în voia lor.

Versul 279: *Nici o bufniță să-și lase vocea'n care începu*... în loc de: *să*-mi *lase*...

Versul 304: *De pe cât vedem acuma*:... în loc de: *De ce cât*

Versul 310: Olimbie *să-l asculte*... în loc de: Olimpice – unde e vorba de Muntele Olimp pronunțat ca în grecește.

Versul 363: ... *Spune-mi* ce-a *rămas dator*! în loc de: *Spune-mi* c-a *rămas dator*!

Versul 383: *În epocile acelea, de-antici faraonidivini*. ...în loc de:... *faraoni* devini.

Versul 384: *Un Pontif* își *lăsa sceptrul ca să cânte psalmii săi*,... în loc de: îmi *lăsa sceptrul*.

Versul 396: *Un întins* amfiteatru,... în loc de. *Un întins* amfiteatrul *(sic)*.

Versul 422: și-*atâți alți ce n-au protivnici nici într-un alt period*:...în loc de: Pe-*atâți alți*...

Versul 425: *Ce-ar fi fost un Raiu în* mână-*i*,... în loc de: mâna-i.

Versul 428: *Oceanele de lume, ce* deșert *un continent*...în loc de:... *ce* deștept *un continent*.

Versul 441: *Când nu se sfințesc poeții și profeții* a`ncetat;... în loc de: a încetat, care strică ritmul.

Versul 448: Tristă *soartă-a poeziei, ce Gilbert a preludat*... în loc de: Trista *soartă*...

Versul 450, care e un citat din poezia lui Gilbert *Ode au Roi*, este de fapt: *Malheureux qui se voue aux nymphes du* Permesse,... în loc de: Pernasse,.. – unde ar fi putut observa rima cu versul următor, care se află chiar în citatul lui Bolliac şi care este: *S'il ne possède pour* richesse...

Versul 465: *În Camceatca României, într-o hordă de*-otentoţi,... în loc de: ..., *într-o hordă de*-Hotentoţi. (Bolliac scrie chiar „*d-otentoţi*").

La acestea se pot adăuga o sumedenie de alte transcrieri în ediţia Haneş care nu respectă ortografia poetului. Amintim în treacăt forme noi ca „selibat", scrisă astfel potrivit pronunţării franceze, în loc de „celibat", sau nume proprii ca „*Olimb*", „*Olimbie*" cum şi „*Olimbicele lupte*", potrivit pronunţării greceşti.

După această reconstituire necesară a textului *Epistolei la Maior Ion Voinescu II*, într-un număr viitor al acestei reviste vom trece la examinarea motivului romantic al „soartei poetului", aşa cum apare în poezia sa.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU

POEME[13]

Din ciclul *NENUMITA LUMINĂ*

DOR MARE

Nu. Nu vreau lâncezeala acestei lumi frumoase
mare trup leneş care-n somnul său
– ideea biruită –
îngroapă vârste viaţă într-un limbagiu mut

Nu vreau abandonarea stâncii vii
piatră ca un piept sau ca o inimă
zvâcnind între ruine între ceasuri oarbe

Nu vreau teroarea de-a fi de-a nu fi
printre mii de obiecte frumuseţi convergente
a muri'ncet pe'ntuneric în genunchi
în aşteptarea amară de miracole absente

Insulă-a mea adâncă O! Eden adormit
Pământ în odihnă al uitării mele
Goliciune de voluptate-n umbra imensă-a veacului

Somnul tău: tihna, moartea ta!
Şi deşteptarea-n alt paradis, Mare Trup Leneş!
pentru a-ncepe fără linişte altă viaţă
cu inima muşcată iar de şarpele de la-nceput

ÎNGER ÎNŞELĂTOR

Frumos trup alb impur
în umbroasa dumbravă'ntins, a păcatului
mătăsos înger al unui vis înşelător
înşelarea purtând-o umbră
pe umărul înaripat

Pe sânul tău rotunzime sensibilă
lumina cerului expiră de-aur
Palpitarea secretă dorinţele chiamă
şi arzătoare buze dureros în carnea ta pun
amară viorie aureolă

Umbră adâncă A muri o! a muri
Cută obscură'a timpului Peşteră'a uitării
Sânge şi bucurie Inimă Părăsire
Aripă şi prăpastie
Orb sufletul în tine se scufundă

Frântă e viaţa Nu mai e drum de'ntoarcere
Dă-mi mâna înger al pierzării
Voi trece podurile sfărâmate ale paradisului căzut
Acolo'ntre ruine negru'nalt
porticul morţii aşteaptă în abisuri

TRECĂTORUL VORBEA CU SINE

Fulgurare a ochilor între două diamante
Inimă bătând pură
dură în muguru-i întredeschis şi căldura lumii
Aripă de cristal atingând fruntea
Lumină Bucurie Lumină

Eşti? Te afli? Venire-ai?
Nimic decât o umbră la picioarele tale
formă obscură fugind
Are să treacă are să treacă
cu-ale zilelor frunze
cu rozele vântului în fântâni desfoindu-se

Nimic Nimic
Şi plângând aducându-ţi aminte te duci
Te văd o! de totdeauna te văd

TRUP CURTEAN DUMNEZEIESC DE TRIST

Pur spectacol de Om
trup curtean dumnezeiesc de trist
floare de gând şi de nerv

vis e carnea ta după chimia cerească
undă coasta ta şi seminală mânia
de dragon adânc a sexului tău

În durata de lumină trăind
visul tău coloarea în a ochilor tăi
adevărul nu pătrunde-n pupilă
şi-n fundul privirii tale te separi
de iubirea şi rana şi cântu-n care te-ai născut

Singurătatea ta aspiră la condiţia perfectă:
gol un zeu pe norul atic
Durerea ta fum fără memorie
Mai uşoară cenuşa decât umbra
când arsă într-o clipă frumuseţea ta

CETATE SACRĂ

Te revăd o! cetate cu mii de turnuri
nenumărată cetate a unui vis prea curat
mă-ntorc, şi în ruina orelor ce gravitează
chipul tău iar îl caut de neuitat

Memoria fidel păstrează graţia ta nobilă
înscrisă-n curba vânturilor şi a cerului
desenu' aerian al rozelor cupole
sclipind în după-amieze imense de-aşteptări şi oriflame

O! te revăd cetate scumpă şi nu mai regăsesc
a turnurilor tale 'nalte decât umbra
nenumărată umbră ce s-aşterne moartă
pe goliciunea arsă a pământului de altădată

Mai caut în văzduhuri mistica'nălţime
a creştetului tău suprem către cer îndreptat:
Umbră căzută, mută, înconjurată
de zborul păsărilor crude, 'n ceruri, înnoptat

VINTILĂ HORIA

CĂPITAN ŞI SECUND[14]

„A mis soledades voy,
De mis soledades vengo"
Lope de Vega

Un zvon de vânt, un ţărm plăpând,
În urmă un romantic ieri,
Nainte nimeni să-mi adape
Uriaşa sete. Ape, ape
Care nu duc spre nicăieri.

Pământul ăsta-i prea rotund,
Mă-mbarc mereu pe-o veche caravelă
Călăuzită de-un secund
Îndrăgostit de-aceeaşi paralelă.

În primul port, sculptat de adieri,
Trag an de an la hanuri rostuite
Unde femei cu mers de palmieri
Mă-mbie trist la vicii inedite.

O, paşii pulpelor bronzate
Pe plaja neagră de-nserare
Şi valul pudic care-mi şterge
Din urmă singura cărare!

O strigătele desfrânate
Pe plaja aspră şi morală,
Şi cerul ăsta care bate
Şi valul ăsta care spală!

Un pântec tandru mă ridică
Spre cerul mie plumbuit,
Şi mă coboară uluit
Ritmic în humă şi-n urzică.

Ce port nu m-a văzut poftind
Această farsă-nchipuită
Ca să-mi scornească domolind
Setea-mi etern nedomolită?!

Din spasm nu mă lăsa să trec
În lunga mea cerşetorie!...
Nu-i vina mea dacă m-aplec
Din nou spre o călătorie.

Când muşc cu dinţii din nisip,
Sleit ca de-o răscoală vană,
Parcă te simt cum treci prin rană
Ca o speranţă fără chip.

De ce iar singur?... Şi te chem
Prostit de biblica ruşine
Şi de pateticul blestem
Care din veacuri curge-n mine.

O gura care m-a hrănit
C-o clipă de-ndoială pură,
Şi sânul ca o fructă dură
Care cedând m-a dezminţit!

O gustul buzelor, sărat
Şi umed ca un miez de tropic!...
Şi iar secundului utopic
Ordon plecarea, pe-nserat.

MIHAI NICULESCU

TIMP OPRIT[15]

Lunecă mreana gândului
lin suitoare
Pân' la norul trăgând a lui
umbră pe soare.

Piere a lumilor oarbe
agonic vaer
Stins în genunea ce-l soarbe
-a mării de aer.

Timpul părelnic înşiră
'n gol soarte la fel,
Sufletul dornic se miră
că poate fi el.

Unde ţi-e, moarte, izbânda?
când pe hotare
Desmărginite de blânda
lui cutezare,

Gândul şi-adună aripa
rotund, împlinit
Cu-n dor de vecie-n clipa
cu timpul oprit.

ACEEAŞI CLIPĂ...

Amiază pură, clară amăgire!
Sloi de-ntuneric fosforos, minţit
De frageda luminii fulgurire
Promisă-n zori, ucisă-n asfinţit,

Salut! La gândul trist, robit în ţeastă
Mărunte roiuri dau rotund ocol:
Ce grai nespus va dezlega această
Pătrată minte oarbă de sobol?...

Adânc prin timpul gol aud cum tace
Neîncăput de vorbe un Cuvânt.
– Am fost? Mai sunt? Doar el mă ştie. Pace! –
Aceeaşi clipă-n cer şi pe pământ.

N. CARANICA

DISTANȚE[16]

La tropice, la zeci de mii de leghe
Taifunuri ca pirații stau de veghe

La Nord, în țara ce-o numim Camciatca
Izvoarele sub gheață-și taie matca.

La cer, râzând pe marea de lumini,
Norii-n mișcare deslușesc grădini

La marginea vulcanilor din lună
Hohote apa nopților, nebună.

La marginea sistemului solar
Neptun: prealuminat veșmânt polar.

La mii și mii de micro-depărtări
Atomi imenși rotind cu țări și mări.

La miriadele de ani-lumină
Sistemul H., a vieții albumină.

La și mai sus și jos, la nicăieri
Absurdul și-ai nimicului năieri.

....

La patru pași (atât de-adevărată!)
Zâmbirea ta, domniță răsfățată.

ORIGINEA INTENȚIONALĂ A LUMII
în
COLINDELE ROMÂNEȘTI

de Constantin AMĂRIUȚEI

Introducere

Încercările noastre de până acum de a familiariza cititorii români cu problematica filosofiei moderne în cadrul unui limbaj românesc, au dus la multe neînțelegeri.

Folcloristul și-a văzut materialul pe care îl studiază „științific" luat cu o oarecare „ușurință" de către noi și dus pe meleagurile unor semnificații „neexacte". Indispoziția lui ținea de distrugerea obișnuitei „viziuni asupra lumii" hotărâtă ca românească și rămânând exclusiv în domeniul morfologiei culturii.

Din contra, „europeenii" noștri nu înțelegeau că fenomenologia învățată în bibliotecile occidentale se poate aplica – întrucât este o metodă de cercetare – și unei lumi din Orient, a cărei trezire din somnul dogmatic constituie teama sa principală. Departe de noi, deci, gândul de a „zburda ca un mânz în primăvară" prin „pitorești dar naive concepții", ci – întrucât analiza filosofică tindea spre esența fenomenului studiat – aveam de întâmpinat drumul greu al metafizicei – al celei mai adânci preocupări filosofice.

Mărturisim în această introducere, sâmburele amar al deziluziei de a fi scris?! Naivitatea noastră a fost oare să credem că – în diasporă – avem de învățat ceea ce este *universal* și că acest universal, revelat în noi sau lumea de acasă va fi primit cu brațele larg deschise?! Poate că da!... Și dosarele unde se întâlneau proverbe anonime cu stilul germanic al filosofiei stau mărturie. Dar experiența noastră – prin aceste *Caete de Dor* („Caete" pentru o nouă școală primară – aceea a reînvăța a scrie, a citi, a gândi, precum și „Dor" pur poetic sau metafizic – ca permanent a priori al reîntoarcerii...) plină de risc, s-a dovedit inutilă... Inutilă deci și tristețea noastră. La ce bun atunci să reluăm aceste preocupări? Și pentru cine deci?

Drumul cel nou – al originii intenționale a lumii – tot așa de greu și de sfânt nouă ca drumurile autentice ale lui Eminescu, Păcală sau Ciobanul din balade, va fi oare urmat de către românii și orbi și surzi la apelul esențialului? În ce măsură cei ce citesc fără obosire de ajung doctori și profesori vor putea înțelege printre rândurile intențiilor noastre? Și cât de ușor va fi mersul alături de noi, a celor ce văd doar uriești sau zmei în „povestea" noastră, și își sprijină gândirea de bâta noduroasă a folclorului?

Drumul nostru va trece din nou printre câmpiile neînţelegerii, şi de vom primi din nou invectivele relei credinţe sau ale răutăţii semidocte, vom avea totuşi o satisfacţie: noi am scris şi vom continua a scrie pentru românii care *nu* sunt printre noi.

I. *Ursire şi Menire*

De data aceasta „*drumul de ţară*" (cum ar zice Heidegger) ne îndrumează spre semnificaţiile „începutului" acestei lumi. Materialul fenomenologic pe care îl vom studia îl constituie un colind românesc din Ardeal. Fără îndoială că titlul de „*origină intenţională a lumii*" va surprinde, întrucât el introduce termenul de „intenţional".

Ce vrea să însemne acest cuvânt?

Vom repeta unele concluzii din articolele precedente în scopul de a putea ajunge la o iniţiere – pe planul limbajului românesc – în terminologia filosofică modernă unde cuvântul „intenţional" joacă un rol de frunte.

Lumea este *locul metafizic* al tuturor datelor ontice; ea este un orizont luminos – a cărei lumină este aceea a „înţelesului", a „rostului" sau a „tâlcului", cu alte cuvinte a Noimei acestor date. E de la sine înţeles că prin *loc* nu se înţelege nimic spaţial, ci mai degrabă de-a fi „în stare de" semnificaţie, de-a cădea (acest ontic sau acest eveniment) *sub* lumina unor explicaţii (de-a fi, etc.). Definiţia aceasta a lumii e mai degrabă un început de descriere (fenomenologică) a ei, decât o definiţie; de aceea este incompletă. Ne vom menţine totuşi la aceste elemente, pentru ca numai după o clarificare a lor să putem continua cu „inventarul" „locului metafizic."

Ce este acest *ontic* şi ce este Noima?

Prin ontic noi înţelegem orice dat pentru care *starea sa de-a fi* – (deoarece el „este") – e o stare pur şi simplă o stare in-sistantă, fără nici o tendinţă de-a „ieşi" spre afară. Ontice sunt deci *firescurile* – aceste elemente ce *sunt* – şi de care nu se poate spune nimic mai puţin: ele sunt, iar starea lor firească este firească propriei lor naturi. De exemplu: un arbore, o stea. Completa masivitate de-a fi, fără umbra unei îndoieli, fără dorinţa unor negări de sine, fără conştiinţa sau vocabularul modului lor de-a fi.

Am numit această regiune din Fire, regiunea firescurilor pur şi simplu sau a „firescului ca firesc".

Am spus mai sus că aceste ontice *intră* în lume: adică ajung în locul metafizic unde domneşte o lumină de semnificaţie, de tâlcuire. În Noimă. Vom vedea imediat ceea ce este noima. Mai înainte ne vom întreba – şi aceasta va constitui o ipoteză necesară analizei fenomenologice – dacă „intrarea" firescului pur şi simplu – sau ajungerea lui în acest „loc", nu înseamnă un câştig în calitatea (sau starea) sa de-a fi, un *plus* deci, sau este doar o ocazie de a-şi descoperi ceea ce el a avut (mai precis „a fost") de întotdeauna, ceea ce el „este"? Mutată, problema se pune acum astfel: noima – sau orizontul luminos al firescului – se mulţumeşte doar de-a fi o bunăvoinţă (din partea cui?) acordată firescului pentru ca „ivindu-se" în

acest loc, să-şi poată des-coperi (prin alungarea acestui întuneric de neant-de-noimă) esenţa sa firească (care este *de-a fi* – firesc – ca – firesc), adevărui ontic? Sau este „operaţia" interesată a unui purtător de noimă – a unui fel de firesc, a cărei stare originară este *tocmai* de-a privi în afară?

La această ipoteză se deschid două cărări, ambele de lămurit:

a) una, a noimei, ca *necesară* adevărului onticului,

b) alta, a noimei ca funcţie de-a fi, ca adevărata stare a unei regiuni din a-fi-Fire.

Amândouă chestiunile sunt esenţiale *lumii*, deoarece în jurul acestei noime vedem că se fac şi desfac explicaţiile lumii, a posibilităţii ei de-a fi sau de-a nu fi.

Lumea, spusesem noi, este loc metafizic; lumea nu-i deci universul sau Firea. De altfel pentru moment nu ne spune absolut nimic un cuvânt ca „Firea" sau „Univers". Din contra, lumea este *întotdeauna* acolo unde *apare* un ontic (un fir de iarbă de pildă, sau un grăunte de nisip), ce se descoperă *a fi fir de iarbă*, adică tâlcuit ca atare în cadrul (locul) unei noime. E deci aici începutul – în parte cel puţin – al lumii: „*ceva*" *ce era un nimic de rost, sens, tâlc*, se iveşte şi se *impune* – primordială evidenţă! – ca un „ceva" firesc.

Adevăr mut – în sine – dar care nu scapă privirilor noimei – deoarece noima, fiind semnificaţie, este *privire*. Acest fenomen de privire a *cuiva* – trimiţându-ne spre acest ceva, îl vom numi *intenţional*: cineva sau ceva din a-fi-Fire – care rămâne a fi explicat – se îndreaptă *spre*... nimic, dovedind că nimicul nu era decât de „lipsă de privire", şi că datorită „bunăvoinţei" (fireşti poate) a acestui firesc intenţional, nimicul se schimbă în adevărul *firescului-ca-firesc*, în adevărul ontic de-a fi: stea, arbore, nisip, etc...

Trecerea acestei „ex nihilo" *ca* sens, spre densitatea semnificaţiei de-a fi – firesc-ca-atare, o considerăm ca o *origină a onticului în noimă* deci *ca o lume* (aceasta prin noimă pentru ontic). Cum origina implică nu un creator, ci o intenţie (adică „in aliquid tendere") vom numi origină intenţională. „Onticul" nu este făcut, ci „ivit". Şi totuşi subzistă o întrebare: „Cine *a făcut* acest ontic?" Sau ca Heidegger: „De ce există ceva – mai degrabă decât nimic?" (în „ce-i metafizică"? Este de fapt reluarea acelei întrebări pe care o găsim la un Schelling de pildă). Aici vom lămuri aspectul fenomenologic al cercetării noastre asupra lumii; şi anume, vom sublinia faptul că pentru noi, această „anterioritate" de-a fi, pe care o găsim numai *după ce* am presupus prezenţa noimei, n-are deci nici un sens – nici chiar cel de-a fi. E o eventualitate pură, un neant-de-sens. Imposibil de altfel de-a spune ceva despre el, în afara *noimei*, care este tocmai *condiţia* pentru ca „ceva" să apară. Dispariţia „noimei" – adică a firescului dătător de semnificaţie – ne-ar duce la non-sensul lumii – adică la nebunie. În altă parte, socoteam că Păcală, este eroul unei „isprăvi" unice, nemaiîntâlnite în lumea bunei gospodării de sens, în lumea unde domneşte categoria rânduielii („fii om la rând cu oamenii"!) şi categoria vecinătăţii („fii om de omenie cu vecinul"!), isprava distrugerii lumii ca sens, Erostatismul noimatic. Eroul pleca de la neghiobia – de-a fi, neghiobie văzută ca o criză de cunoaştere, ce ducea la împlântarea absurdului pe tărâmul noimei – absurd devorant de sens. Ce rămâne? Singurătatea lui Păcală şi lumea „obiectelor" fără sens, adevăraţi monştri ontici,

într-o monstruoasă şi nefirească stare. De altfel, fără noimă, fără „cineva" – aceste „ceva-uri" nu puteau fi-ca-atare.

Astfel, lumea îşi are pentru noi *doar* origină fenomenologică: adică lumea este un sens – este propriul ei sens. Lumea – adică obiectele şi subiectele ei. Pătrundem acum în zona lumii, pentru a vedea, în mod schematic, care şi cum din datele ei îi compun fiinţa.

Schematic doar. Însă schema va fi esenţială.

Firescul „stea" de exemplu, este firesc să fie pe cerul nopţii, luminător, deoarece un firesc – altul, îi tâlcuieşte rostul acesta de-a fi. Înseamnă acest lucru că fără acest firesc descoperitor de înţelesuri, steaua nu mai luminează? Fenomenologic, *da*. Desigur că am fi înclinaţi să spunem că în definitiv, faptul că au închis ochii şi nu mai văd steaua de pe cer, nu înseamnă că aceasta a dispărut. Ea continuă să fie. Or, noi repetăm că fenomenologic, steaua este *prin* sensul ce i-am dat (că acest sens îmi este impus, este o altă problemă), şi că acest lucru constituie *permanenţa* – dacă nu eternitatea ei. Datorită noimei, onticul (steaua) dăinuie fără oprire. Husserl spunea că adevărul percepţiei pe care am avut-o, devenind conceptul lucrului perceput, continuă să fie, chiar *dacă* între timp lucrul a dispărut, a fost distrus, ars etc... Deci, permanenţa, esenţa de-a fi, este un mod noimatic – de sens (*noema* la Husserl) – şi un „material", „ontologic" (în sensul lui Lotze).

Lumea se constituie deci, prin firescul-ca-firesc. Acesta însă trebuie să se determine pe el însuşi ca firesc-firesc sieşi, condiţie necesară de deschidere. E un fel de luare de cunoştinţă de sine mai întâi şi de celelalte firescuri, pe urmă.

Şi ce constată firescul în momentul când devine firesc sieşi?

În pura şi absoluta sa determinare, firescul ca firesc îşi vede Destinul său de-a fi ceva şi nu nimic. În acest Destin de-a fi capătă pentru noi, sensul de *Ursire*.

Deci: ursirea este starea primordială a oricărui firesc care se *vede* ca firesc sieşi. Ursindu-se pe el, firescul iese din somnul a-sensic (fără sens) în care era fără să fie (firesc de-a fi astfel). Această „ieşire" este în acelaşi timp un centru de „perspectivă"; rând pe rând vor începe să se „ivească" alte firescuri pe care cel ursit le va vedea ca fireşti. Fireşti pentru sine desigur (el însuşi fiind firesc sieşi); dar mai ales aceste firescuri vor apărea ca „menite" unui sens. Adică lumii.

Astfel, schematic, *Lumea este apariţia omului* – acest firesc purtător de sens – *ca fiinţă ursită propriei sale lumi, în vederea unor acţiuni de ivire a firescurilor menite acestei lumi*.

Vom păstra terminologia de ontic pentru firescurile ce sunt *menite* lumii. Şi de ontologic pentru firescurile ce sunt *ursite* lumii.

De abia acum putem vedea cum se operează „crearea" lumii, adică originea sa intenţională, în versurile colindului din Ardeal.

Într-adevăr, ne găsim, la început, pe „plaiul" ceresc regiune de pură neutralitate, corespunzător „plaiului" omenesc. Acesta din urmă este fără îndoială locul de apariţie a oamenilor şi a lucrurilor, adică „Lume". Trebuie văzut în „plaiul" ceresc o imagine goală, el fiind apriori ne-lumesc, deci fără sens. Desigur că eventualele „acţiuni" ale lui Dumnezeu sau ale Sfinţilor vor *imita* Lumea. Ele nu vor avea însă eficacitate – adică sens, decât pe pământ. Însăşi divinitatea – Absolutul – nu poate fi, decât pe plaiul lumii. De aceea Dumnezeu, sau Sfântul Petre vor coborî

pe acest Plaiu. „Sus", nu-i decât un banchet de firescuri-nefireşti (lor şi Lumii). Versurile de mai jos sunt tocmai dovada acestei stări:

„Plai înflorit
La loc răcorit
Cu rouă stropit,
Mesele întinse.
Făcliile-aprinse;
La mijloc de masă,
Liţă de mătasă.
În locul de frunte
Cu făclii mai multe
Şade Dumnezeu
Şi cu fiul Său.
Iar în jurul lor,
Ceata Sfinţilor
Bând şi veselind."

Lipsiţi de orice *responsabilitate ontologică* (adică de-a fi firesc sieşi şi deci intenţional semnificativ onticului ivit), Zeii antici şi moderni sunt asemeni copiilor, fără grijă (şi aici este intuiţia genială a lui Heidegger, atunci când a făcut din „Sorge" – instrumentul spre descoperire a ontologiei lui Da-sein – omul ca responsabilitate ontologică a Lumii); „a bea" şi „a se veseli", înseamnă în fond a face fără a fi în lucrare. Şi este firesc să fie aşa, deoarece *lucrarea*, *munca*, sunt unele din modurile de a-şi descoperi ursirea sa de firesc unei lumi. De altfel, în treacăt fie spus, munca este modul major al existenţei ontologice al omului, deoarece „la orizontul ei, apare ceva". Este tocmai inversul acestei „leni absolute" „nefăcătoare" (fenomenologic) de lume, fără... ceva, deci *un permanent absolut neursit şi nemenit*. (O fenomenologie a lenei este oare posibilă? Sau: este „lenea", cheia metafizicei nefenomenologice, adică aceea care vrea cu tot dinadinsul să aibă absolutul ne-ivit şi ne-ursit lumii?... iată câteva întrebări pe care le lăsăm zilelor de mâine, ale preocupării noastre).

În acest cadru, apar trei flori:

„Căci trei flori s-arată,
Stând la judecată:
Floarea grâului
Floarea vinului,
Floarea mirelui,
Florile Domnului.
Ceste trei flori sfinte
Din Rai răsărite..."

Trei flori, adică trei firescuri *„din Rai răsărite"* însă „răsărite" pe pământ: astfel trebuie înţeleasă denumirea de floarea: grâului, vinului, mirelui. Ultimele trei concepte sunt ale firescurilor „venite" din Rai, dar ele nu vor fi grâu, vin sau mir, deci flori-ca-atare, decât pe pământ, în Lume, adică *menite*. Versurile următoare fac dovada:

(este vorba de o judecată, în care fiecare floare va spune:)

„Eu am de la fire
Mai multă menire;
Grâul: Căci saţ n-ar fi 'n casă
Nici colaci pe masă."
Vinul: „Fără vin din vie
N-ar fi veselie".
Mirul: „Făr-a mea chemare
N-ar fi creştinare".
Căci de n-aş fi eu
Ar fi cât de rău."

Asistăm la o ceartă ce priveşte „ierarhia" menirii fiecăruia. Şi în această luptă, fiecare îşi laudă „rostul", „tâlcul", „semnificaţia" – adică MENIREA sa – prin

şi în raport cu Lumea pe care şi-a URSIT-o Omul, adică numai în *noima* lumii, ce este aceea a omului ursit de-a fi, şi a onticului menit să fie. Căci ce oare ar însemna „saţul", „veselia" şi „creştinarea" dacă n-ar fi intenţionalitatea omului *hotărâtoare*? Dumnezeu va judeca desigur această pricină. Dar florile vor înţelege că în fond, este vorba de un Tribunal al lumii, deoarece acesta din urmă poate crea sensuri, şi la nevoie să le ierarhizeze. Acest lucru va face Dumnezeu: dând lumii noima pe care ea şi-a creat-o din clipa în care şi-a luat răspunderea ontologică de-a fi, şi păstrând „Dumnezeirii", rolul pe care îl joacă (De aceea, ca şi Heidegger, noi nu putem fi nici atei, şi nici credincioşi: când Dumnezeu va veni în Lume, ca Absolut, vom putea accepta existenţa Lui. Dar atunci, nu riscă El să devină „ursit" – este condiţia de-a veni în Lume – şi deci să fie om fără posibilitatea de-a „redeveni" firescul ne-ursit, sau ne-ivit lumii? Şi drama aceasta – poate reală în istorie, a lui Iisus, nu este ea drama *oricărui* om? Suntem noi atunci Dumnezeii care şi-au riscat absoluta şi lenevoasa opacitate – prin limbaj, muncă etc... – de-am devenit oameni de fiecare zi, adică în timp şi spaţiu firesc, noimatic?).

De aceea, când mai jos va cuvânta Domnul, trebuie să se înţeleagă limbajul Omului:

– „Ascultaţi, flori sfinte,
Din Rai răsărite,
Nu vă amărâţi
Nu vă mai pârâţi.
Că v-am dat din fire
Chiar de la zidire
Numai o menire..."

„Zidirea" este momentul intenţional al menirii: hotărându-se la lume, ursindu-se ca om, firescul absolut sieşi şi-a dat un sens, dând sens celorlalte firescuri.

Astfel, ursirea şi numirea sunt *la* şi *în* începutul Lumii. Fără ele n-ar fi... nimic. A-fi-Fire, e fără sens. FIREA ca sens nu-i o mamă generatoare: ci mai degrabă o anterioritate pură de semnificaţia Lumii, unica şi absoluta condiţie oricărui „început" anterior sau ale unui „sfârşit" al Lumii (în sens larg, de sfârşitul... Universului, al FIREI).

II. *Omenie şi Omenire*

Nimeni – de bună credinţă desigur – nu va putea nega caracterul *familiar* al originii intenţionale a lumii. Dar această familiaritate, născută din *întâlnirea* ursitei cu lucrurile menite, se răsfrânge peste întreaga structură a lumii. Filosofia cea mai „pură", nu va putea evita caracterul *etic* al lumii. „Etica" este de fapt pentru noi metafizica familiarităţii originale, a acestei stări ontologice şi etice auto-destinate. Lumea este o gospodărie, întrucât ea aduce în lumina „ocolului" său („ocol" în literatura populară înseamnă „Lichtstellung" la un Heidegger) pe omul ce vrea să-şi facă o soartă din munca sa cu vitele şi uneltele sale. Structura existenţei omeneşti – deci esenţa existenţială este – gospodărească. De aceea vom întâlni, după o analiză fenomenologică a lumii – cele două categorii principale:

– a rânduielii
– a vecinătăţii.

Datorită lor, locul şi rostul oamenilor şi-a lucrurilor este un imperativ, pe care şi-l dă Etica ursitoare şi menitoare de la originea lumii.

Astfel vom putea completa şi descrie originea intenţională a lumii, prin fondul „etic" al „creaţiei" omeneşti. În altă parte, va trebui, pentru a face o analiză completă, să vorbim de „istoricitatea" şi „necesitatea" lumii. Numai atunci, vom fi putut determina unicul „a priori" al „celor văzute şi nevăzute", unica şi absoluta „condiţie" de-a fi, şi anume:

1) Originea intenţională a ursirii şi menirii lumii;
2) Etica lumii;
3) Istoricitatea şi Necesitatea lumii.

Toate trei constituie punctul de plecare al filosofiei fenomenologice şi al oricărei metafizici româneşti (în cazul nostru, Heidegger sau Sartre au făcut filosofie fenomenologică – întrebuinţând explicări oarecum diferite – pentru aceleaşi teme. Cercetându-se atent rolul „Gewiss"-ului în filosofia heideggeriană sau „ambiguităţii" etice la Sartre, vom regăsi aceeaşi preocupare de „Etică" – nu însă de „morală" (care se ocupă de aspecte sociale) – etica de ursire).

E deci original acest fond etic de-a fi al omului şi al lucrului. E sâmburele ursitei şi-a menirii. Şi de aceea, în cadrul lumii, colindele ei se vor numi: *Omenie* şi *Omenire*.

Acelaşi colind în Ardeal spune:

„Care-i din toate trele
Sfinte floricele
Ar avea din fire
*Mai mare-*omenire*"?*

Dintr-o dată ni se dezvăluie tot sensul acestei ierarhii a menirii: aceasta din urmă este pentru lumea omenească, adică pentru firescul-om, acela ce semnifică prin acţiunea lui întregul orizont de-a fi. Ceea ce doreşte lucrul menit este un loc de cinste în nevoile omului, adică de *omenire*. Nu este vorba de-o simplă rimă:

Menire
Omenire

ci de o precizare a semnificaţiei primei. Menirea este omenire – adică menirea în spaţiul şi locul omenirii. Omul îi va recunoaşte atunci acest rol (pe care semnificativ, ca noimă pură, i l-a dat în momentul propriei sale ursiri ca om), rol ce devine esenţă a lucrului. Astfel – referindu-se la etica originală a lumii, putem spune că „lucrul în sine" este omenire: menirea firescului de-a fi în lume, paralelă şi „în acelaşi timp" cu ursirea firescului de-a fi în lume, capătă rolul permanent de-a fi pentru om.

Dar omul? El este prin ursita lui, ursit propriei sale lumi: iată apriori-ul său. Or, această condiţie trimite la realizarea ei, adică la „croieşte-ţi o soartă". O soartă adică un fel de-a exista în lume printre lucruri menite. Soarta este omenească.

Esenţa omenescului este omenia: „raportul" şi „ierarhia" omului nu se măsoară în folosul şi utilitatea cuiva (fie alt om, Stat etc.), ci în *omenie*. Adică în „vecinătate" de-a fi cu semenul său.

Familiaritatea aceasta originală ne instruieşte asupra lumii omeneşti: ea este o imensă gospodărie, unde „legea" de-a fi a oamenilor este „omenia" iar a lucrurilor „omenirea".

Colindele românești (fiindcă de ele este vorba aici) pun accentul pe aceste două diagonale etice existențiale ale noimii lumii. Ele vor „gospodări" pe cel urat, în scopul de-a face ca omenia lui și omenirea uneltelor sale (și-a tuturor „saturilor") să realizeze lumea cea mai justă, adică noimatic-etică.

Să nu ne mire deci, acest apel al colindului spre „belșug". Belșugul casei nu-i numai *a avea* ca un mod de-a fi în lumea sortită; el este și pătrundere spre esența lucrului în sine (belșug = omenirea tuturor lucrurilor menite, fără lipsa vreunuia menit în acest scop) și „ipso facto", a omeniei omului. (De aici „răsplata" celui colindat e un mod realizat al *omeniei*, pusă în evidență de colind).

Practic, colindul românesc purcede la „facerea" lumii noimatice, astfel:

„Răsărit-a lumii, Lumina cunoștință"

e mărturisirea apariției omului prin care „lumina cunoștinței" – adică lumea – este posibilă. Omul prin excelență a colindului este „Iisus". E corespunzătorul „luminii" heideggeriene, adică: descoperitor de sensuri, adevărul (aleteia), condiția. Iisus însuși se numea „Calea, Adevărul și Viața". Rolul lui e mai puțin de „mântuitor" ca de descoperitor a sensului de-a fi. Evident în acest sens stă Etica transcendentală a Lui, care a permis morala creștină. Colindătorul este conștient de acțiunea originală întreprinsă:

„Iisus numele i-am pune
Dătător de fapte bune;
Sfânt stăpân al cerului
Și Domn al pământului;
Sus cerul să-L stăpânească
Jos lumea s-o 'nțelepțească."

Nuanțele sunt clare: cerul stăpânit; pământul sau lumea este „înțelepțită" – adică noimatizată în mod etic.

Gospodăria lumii – pe care o colindă omul – se face întotdeauna „în casa omului" și de „ziua Domnului". Alegerea acestui loc privilegiat și a timpului sfânt, au caracterul unic al evenimentului ontologic pe care îl descoperă Heidegger la Hölderlin.

Într-adevăr, în analiza poeziei „Heimkunft", Heidegger pleacă de la semnificația „întoarcerii acasă" a omului. E revenirea spre „spațiul" existenței autentice, și care este *locul metafizic și etic firesc* existenței autentice ale lui Dasein. „Casa" spune Heidegger, este Spațiul pe care fiecare om îl mobilizează și-n care el poate fi „acasă" – ca „Destin". Adică, prin „casă" – ca gospodărie, omul se urseşte la om, realizându-și soarta sa.

Pe de altă parte „omul" heideggerian este lumina atotdătătoare de „căldura înțelegerii". E „ziua Domnului" – apariția acestui „soare" de înțelepciune.

Colindul de gospodărit de mai jos e pentru noi un exemplu de apariție la „casa" omului; cel ce „blagoslovește" este Domnul:

„Scoală, scoală gazdă mare,
Prinde boii la tânjală,
Și te du la plug afară,
Și tot așa până-n seară.
Holdele le-a rourat,
Și din gur-a cuvântat:
– Creșteți, grâie,
Până-n brâie;

La capul drumului mare,
La fântâna cu trei 'zvoare
Dumnezeu pe-ocol coboară
Și pășește prin ogoară.
Apă-n gură a luat
De-arătură s-a 'ndurat,
Și ovese
Cât de dese.
Secări
Pân' la subsori;
Și porumbi
Pân' la grindă."

Acest colind poate fi un exemplu practic de cele spuse până acum:

– Absolutul *coboară* pe ocolul semnificației omenești, ca „lumină", ca „soare", ca „Iisus". El este atunci Absolutul – in-risc, adică om.

– Acțiunea de a „ara" este de fapt munca în rolul ontologic al ei, prin care firescul apare ca ursit „ocolului" său cu firescuri „menite".

– Lucrurile menite se îmbelșughează, creând baza de omenire necesară omeniei omului.

– Toate se petrec în „ocol" de „ziua Domnului".

Mai e nevoie atunci să subliniem semnificația tragică ce îmbracă omul departe de casă? Heidegger analiza „întoarcerea spre casă" a lui Hölderlin. Noi avem ca temă, unică, existențială, EXILUL, ca îndepărtare de esența noastră. Ursirea și menirea rămân fără omenia gospodăriei plină de „belșug" și de „omenire". Exilul este existența inautentică – sub raportul sorții cele adevărate; el este căderea în anterioritatea lumii, în intenționalitatea pură fără acțiunea și limbajul realizator.

Dar aceasta este de-acum o altă problemă.

Colindul ne oprește aici. Mai departe, avem nevoie de alte producții literare. De un Păcală pentru a vedea exilul de semnificație a lumii; de Ciobanul din Miorița, pentru a vedea imposibilitatea morții; de povestea lui Făt-Frumos, pentru a urma drumul spre ursită a insului, ursita fiind „destinul", ce „i-a fost scris" și în același timp „ursita" sa, Ileana Cosânzeana. De toate proverbele și cimiliturile pentru a urmări faimoasa „variație de esență" a lucrului pe care o expune Husserl. Într-un cuvânt, pentru a înțelege și filosofia și sensul existenței omenești, avem nevoie de întreaga ȚARĂ ROMÂNEASCĂ: țara pururei veșnicii, țara originii intenționale a lumii noastre.

Anexă,

Cu gândul spre această Libertate pură, am scris, și pentru românii ce vor fi *liberi în munca și limbajul lor*: condiție sine qua-non pentru un început de lume.

Iar din Exilul nostru, asistăm la sfârșitul intențional al lumii: e metafizica familiarității lumii dintre „ursita" și „lucruri menite", adică Etica lumii ce este pe cale de a fi ucisă.

Într-un „colind de bătrână" se vorbește de acest sfârșit al lumii (intenționale, etice):

– „Stătui, Doamne să te-ntreb
Despre capul veacului,
Sfârșitul pământului".
...Grăi bunul Dumnezeu:
Fiică-sa
Pe maică-sa;
Finu-său
Pe nașu-său

– „Cutezaşi de mă-ntrebaşi
Şi cu bine spune-ţi-aş
C-o fi capul veacului
Sfârşitul pământului
Când o bate
Fiu pe tată;
Fină-sa
Pe naşă-sa;
O fi capul veacului
Sfârşitul pământului
Ars în para focului
Şi-n vâltoarea iadului".

Sfârşitul lumii intenţionale – capul veacului – e atunci când fibra etică a lumii este ruptă. Iar ruptura e întotdeauna o atingere a esenţei omului: ursirea sa de om liber şi de omenie.

N.-A. GHEORGHIU

NARCIS

Părerea traiului să şi-o ascundă,
Să-l poarte îndoielnicul său pas
Spre bolta codrului ce i-a rămas
Pe luciul undelor atât de scundă...

În schimb, să-l sature şi să-l pătrundă,
Pe ţărmul prelungitului popas –
Doar tălmăcită-n neştiutul glas –
Înfăţişarea chipului, rotundă.

Să-şi împlinească dorul ne-învins
Ce l-a'ndemnat să-şi fie-atât de-aproape
În oglindirea ochiului său stins,

Ca să-şi închidă totuşi între pleoape
Podoaba istovită-n necuprins
Împărtăşit văzduhului de ape.

ANTOANETA I. DE BODISCO

FELINĂ

Şerpuitoare formă-n ritm arare,
Te-nchegi din unduiri şi-ascunsă pândă,
Cu prea-nfricatul dor ce-ţi zburdă-n gheare.

Priveşti un zbor ce blând ţi-l priveghezi
Cu ochi prelung întunecaţi de pofte...
Din gând umbrit, un arc te încordezi.

Piezişul somn ar vrea să-ţi stăpânească
Neliniştea, dar trează e-n adâncuri,
Pândar statornic, ghiara-ţi pământească.

DANSATOAREA

Sporeşti, cu zborul palid, veşnicia,
În para-nsângerată a luminii
Ce-n picuri drămuie vremelnicia.

Dorinţi, simţiri înfrunţi, nevinovată
De liniştea tăcerilor robite,
Cu aprige odihni înveşmântată.

Înflăcăratul ochi îşi îmblânzeşte
Văpaia lui ascuns îmbelşugată,
Învins de zborul tău ca de săgeată.

Şi gândul izbăvit despică firea
Neprihănită, apă ce tânjeşte
De-un ţărm pe care moare nemurirea...

VASILE ŢÂRĂ

CA ŞI CÂND TOATE-ARZĂTOARELE STELE...

Ca şi când toate-arzătoarele
Stele ale cerului ar fi drapele
Şi-ar fremăta mărşăluind sub ele
Unite, toate popoarele;

Ca şi când ale muntelui vânturi bune
Ne-ar trimite inimii bărcile lor
Şi pinii aromaţi cu ale lor
Ore de argint ne-ar supune;

Ca şi când trecând sub solstiţii azure
Ca o soră – Eternitatea-ar opri
Veşnica tăcere şi ne-ar uimi
Frumoşii săi ochi prin aleile pure;

Ca şi când mâna duşmanului apucând
Aş iubi-o ca pe-a Mântuitorului
Şi m-ar înnobila bucuria poporului
Cel mai de rând;

Acele fără de-aseamăn peisagii
Ale munţilor, toamna – ca şi când peste tot m-ar urma
Ca şi când zilele mele încetând, aş continua
să deschid cărţile dragi;

Aşa aştept libertatea
Şi mântuirea gintei umane
Ca şi când cerurile-riverane
Le-ai întâlni pavoazând Cetatea.

TREI POEME DE MANUEL DEL CABRAL

Cetitorul român ia contact pentru prima dată cu poezia din Republica Dominicană. Dar Manuel del Cabral (născut în anul 1907 în orașul Santiago de los Caballeros, Republica Dominicană) nu este un poet local, deoarece opera lui este cunoscută și apreciată în întreaga Americă Latină și în Spania, unde poetul se bucură de un mare număr de admiratori. În afară de țara de origine, numeroase culegeri de versuri au apărut în Spania, Columbia, Argentina. Prima sa carte de poeme, halucinantă și necunoscută, prin ciudatul ei suflu liric, apare în 1932. De-atunci, poetul care a trăit în Argentina și Spania a publicat multe alte volume, dintre care cităm: Opt Strigăte, Biografia unei tăceri, Tropic Negru, Sânge major, Chinchina caută timpul.

Poemele care urmează sunt extrase din Sânge Major *(Editura „El Diario", Santiago, Rep. Dominicană) și* Cumătrul Mon *(Editura „Espiral", Bogota, Columbia). În cele trei poeme am păstrat, în întregime, ritmul și forma originală.*

Tălmăcitorul

LITERĂ

Literă:
schelet al țipătului meu;
pun inima mea peste moartea ta;
pun cele mai secrete calități de petală;
pun
logodnica pe care am păstrat-o între aer și corpul meu;
boala mea de înger cu un cuțit;
cavalerul meu absent când mușc mere;
și copilul care este în mine, copilul
care iese într-o anumită zi,
ziua în care liniștite
picioarele mele calcă peste spiridușii din rouă
făcând aurul tânăr al duminecii.

Totu-l pun în tine
și tu mereu la fel:
statuia vânturilor mele;
catafalc de prezențe invizibile
literă inutilă.

Totul
totu-l pun în tine.

Pământul nu mă înțelege.

Fără-ndoială...

DATĂ AMORFĂ

Nici cu bărbile râului care albesc de furie,
nici cu vântul care povestește lucruri care
ucid pe atei; nici egloga marină care iese uneori
ca să vină printr-una din vinele mele; inima
mea, desculță ca apa; inima mea, bătrână deja
de-atâta copilărie, iese goală... dar punând
visului pantaloni.

AER DURÂND

Cine-a ucis pe-acest om,
Că vocea nu-i e-nmormântată?

Sunt morți care urcă,
Pe cât sicriul coboară...

Această sudoare... Pentru cine moare?
Pentru ce moare un sărac?

Cine-a ucis aceste mâini?
Nu-ncape în moarte un om!

Sunt morți care urcă,
Pe cât sicriul coboară...

Cine trupul și-a culcat
Încât vocea i-e oprită?

Sunt morți ca rădăcinile
Care-n adânc dau rod și aripi.

Cine-a ucis aceste mâini
Această sudoare, această față?

Sunt morți care urcă,
Pe cât sicriul coboară...

Tălmăcire din limba spaniolă
de **Ștefan BACIU**

CARTE DE CETIRE

Lui Romano Guardini îi vine greu să vorbească despre melancolie. El e îngrijorat de definiţia ei, ca şi cum melancolia ar putea naşte în om îngrijorarea acestuia de a o defini, aşa cum se defineşte un catehism, o ispravă sau un păcat. (Până şi păcatul originar a devenit referinţă, loc geometric al unor sistematice izvoare) – Guardini crede, scolastic şi ştiutor, că melancolia este *„neliniştea pe care o stârneşte în om vecinătatea lui cu veşnicia"*. Astfel situat omul îndură melancolia, o primeşte ca pe un blestem căruia trebuie să-i consume fatalitatea până la capăt. Noi credem dimpotrivă, că vecinătatea de veşnicie este o alegere, o cucerire, o vrere a omului. Sunt oameni care se învecinează cu veşnicia pentru că toată existenţa lor stă în acest risc de vecinătate. (Risc ambiguu, de altfel, pentru că melancolicul nu voieşte decât vecinătatea şi nu trecerea pragului ei. Pragul acesta precis, prag de arderi şi de năruire a însăşi vrerilor de a ajunge acolo îl au numai sfinţii. Melancolia are nevoie de distanţe, sfinţenia e un eşec în Tot. Melancolicul e mereu vecin, cochetează chiar cu propriul lui fel de a fi. Sfântul e stăpân pe confuzia fecundă dintre tot şi nimic. Există un don-juanism al melancoliei; există apoi împărăţia de graţie a sfinţeniei). La adăpost de blesteme, melancolia sălăşluieşte în om ca nostalgie a propriilor lui vreri. Odată dezlănţuită, odată în libertate, melancolia pune pecetea ei de minunate primejdii pe cel ce a ales-o. Melancolicul îşi creează un timp al lui – există o temporalitate teribilă a melancoliei – şi îşi urzeşte chiar şi o nevoie de spaţiu. Un spaţiu potrivit. Cine nu-şi aminteşte de *„colţul celor opt drumuri"* de care pomeneşte acest prinţ al melancoliei de-atâtea ori pierdute, de atâtea ori regăsite, care este Soëren Kierkegaard? *„Colţul celor opt drumuri"* nu poate fi găsit decât de acela care e demn să-l găsească. Nici o hartă nu-l arată, nici un călător nu-l află. Kierkegaard îl cunoaşte mai bine decât oricine altcineva, pentru că demn a fost destul să-l afle. – Demnitatea lui e exemplară – exemplară cunoaşterea-i: *„Nimeni nu se abate pe aceste drumuri, în afară numai de o insectă care le străbate grăbindu-se încet. Nimeni n-apucă pe aste drumuri, numai câteodată, din timp în timp, călătorul acesta grăbit care priveşte neîncetat în preajmă-i nu pentru a zări pe cineva, ci pentru a ocoli toată lumea – ...Nimeni n-apucă pe acest drum, în afară numai de bătaia vântului, neştiută şi necunoscută, nici de unde vine şi nici unde se duce... Opt drumuri şi nici un călător! Ca şi când lumea ar fi murit şi singurul ei supravieţuitor s-ar găsi la strâmtoare neaflând pe nimeni să-l înmormânteze, ca şi când lumea întreagă ar fi emigrat pe aceste opt drumuri şi te-ar fi uitat acolo. Dacă adevărat e ce grăieşte poetul «Bene vixit qui bene latuit» – apoi eu am trăit bine, pentru că mi-am ales bine colţul meu. Şi apoi e tot atât de adevărat că lumea cu toate ale ei, nu apare nicicând mai frumoasă, decât atunci când e văzută dintr-un colţ şi când trebuie să fie văzută de unde nu eşti văzut; şi apoi e tot atât de adevărat că tot ceea ce auzi în lume şi tot ce e vrednic de auzit, n-are nicăieri o rezonanţă mai bună şi mai încântătoare decât atunci când auzi de undeva dintr-un colţ, când asculţi fără să fi ascultat. – De-atâtea ori am umblat să dau de colţul acesta! Îl cunoşteam de altfel de multă vreme, însă numai acum am învăţat să mă lipsesc de noapte pentru a găsi tăcerea, pentru că totdeauna tăcerea există, pentru că totdeauna e frumos. Acum însă şi mai frumos e – îmi pare – când soarele toamnei se odihneşte acolo la sfârşit de amiază, când cerul străluceşte de un albastru nostalgic, când făptura întreagă respiră după căldura zilei sfârşite, când apare răcoarea, când tresare floarea câmpului, când lin freamătă pădurea; când soarele gândeşte la inserare, la răcorirea lui în mare, când pământul se pregăteşte de odihnă şi mulţumire lui Dumnezeu..."*

Există un spaţiu al melancoliei şi în spaţiul acesta Kierkegaard a sădit timpul aparte al melancoliei.

•

De la Jaspers trebuie să reţinem din când în când – mai ales atunci când orgoliile ontologiei devin obositoare – că există mai ales o atmosferă a raţiunii şi nu raţiunea încremenită, salutară. În felul acesta uvertura spre lume şi spre semen are ceva din farmecul dificil al lucrurilor simple, autentice. În felul acesta raţiunea leagă pe oameni unii de alţii şi-i dezleagă de obiceiul a o preţui peste măsură şi peste adevăr. Numai ca atmosferă a raţiunii putem asista la o re-încarnare reală a acesteia. Şi crimele săvârşite în numele raţiunii vor deveni transparente. De crime transparente avem totdeauna nevoie pentru a satisface pe procurorii rataţi din noi.

•

Ciudată şi binevenită în lecţia inaugurală a lui Maurice Merleau-Ponty, nostalgia socratizării propriei lui situaţii. Dincolo de febrilitatea „angajamentului" politic care e din nefericire univoc la intelectualii de stânga francezi (dovadă isteria recentă a unui Sartre mistagogizat de „istorie") dincolo de „momentele" sale de laborator (în care psihologia se completează obsesional cu „revelaţiile" biologiei), socratizat şi lucid, Merleau-Ponty defineşte filosofia ca *„utopie a unei posesiuni la distanţă"* iar pe filosof ca un adevărat „străin" într-o cetate care nu poate exista real decât prin detaşarea ironică a acestuia şi în care „străinul" întâlneşte – pentru întâlnirea reală cu sine – pe ceilalţi

•

În *Convorbirile sale asupra muzicii*, Wilhelm Furtwaengler – singurul care a făcut din universul foarte democratic al lui Beethoven o aristocraţie şi o sonată – ia muzica atonală drept „ipoteză de creaţie". N-o respinge, însă o situează în această primejdioasă şi înţeleaptă ipoteză. Şi se pare că are dreptate. Pentru că dacă Bela Bartok n-ar fi rămas până la urmă un manichean al „timpului muzical", universul său de înfiorare interzisă nici n-ar putea fi conceput. Schönberg însuşi s-a întors din atonalitate spre sfârşitul vieţii. „Ipoteza de creaţie" să se confunde oare cu necesitatea negativă şi vremelnică a împlinirii? Nu totdeauna. Neo-clasicismul strawinskian supără ca o odisee a decăderii. De la *Sacre du printemps* până la nevrednicia *Libertinului* e o prăpastie nu numai sonoră.

•

Sunt alături de poemul lui Jean Grosjean. În fiecare zi mai mult. „Omul e față și muzică" rostește el simplu în *Terre du temps* și cuvântul lui dăinuiește ca un izvor.

•

Între *Parole de Dieu et parole humaine* și primul volum din marea *Dogmatică*, Karl Barth se revizuiește, se completează atunci când nu se contrazice. Există înnoiri violente, rodnicii succesive. Semnificativă îndeosebi problema intenționalității cuvântului lui Dumnezeu. În *Dogmatică*, Barth stăruie asupra unei intenționalități mutilate de limite divine. „*Logosul* – spune el – *este expresia iubirii lui Dumnezeu, voinței sale de a nu rămâne singur: însă nu înseamnă, din pricina aceasta, că Dumnezeu n-ar putea fi Dumnezeu dacă nu ne-ar putea vorbi*". Atât existența noastră cât și lumea nu sunt necesare plăsmuirii iubirii divine și comunicării ei prin Cuvânt. Dumnezeu se odihnește în propria lui anecesitate: „*Dumnezeu n-avea nevoie să ne spună ceva; ceea ce-Şi spune în El însuşi şi pentru El, din veşnicie în veşnicie ar putea fi spus foarte bine şi chiar mai bine în afară de prezența noastră, într-un limbaj care ar fi pentru noi o tăcere eternă*".

Conținutul real al cuvântului lui Dumnezeu poate fi surprins – ținând seama de intenționalitatea lui particulară – din următoarele patru puncte, la rigoare, cardinale: a) Autenticitate și alteritate absolută: Cuvântul Domnului nu se poate asemui vorbelor oamenilor. El ne ușurează o întâlnire autentică și irevocabilă cu Dumnezeu. Cuvântul lui Dumnezeu ne aduce mesagii noi, originale. El e un obstacol sublim, o altereitate absolută pe care n-o putem incorpora, dar care ni se dăruie pentru a fi. b) Competență existențială: Nici o vorbă omenească nu pătrunde mai adânc în noi, nu ne apostrofează esențial ființa decât cuvântul lui Dumnezeu. O singură realitate ar mai putea întreba și răspunde cu această tărie cumplită propria noastră existență: moartea. Moartea e însă mută, ea este eșecul iremediabil al Cuvântului. c) Împăcare de sus în jos: Cuvântul lui Dumnezeu a devenit necesar și lui Dumnezeu și omului (și aici Karl Barth se contrazice ușor restaurând integritatea intenționalității cuvântului ce implică o dublă necesitate, divină și umană) pentru înnodarea legăturii lor originale. Creatorul își întoarce fața spre creatură restabilind în felul acesta dialogul împăcării. El reînnoiește în felul acesta „*prin judecată și grație*" legăturile de sus în jos. d) Direcții eschatologice: Dumnezeu se anunță prin cuvântul Său ca viitor al omului. Dumnezeu e totdeauna Cel ce va veni. Cuvântul lui e ultimul cuvânt. Vorbele oamenilor – spune Barth – nu sunt niciodată cele de pe urmă, ele nu sunt niciodată afirmarea venirii sigure și definitive a Celuilalt.

Detașarea și vidul ca bogăție, ca verificare de trăire reală, sunt la Simone Weil semne de rară, întristată pe-trecere în lume: „*Il faut se déraciner. Couper l'arbre et en faire une croix la porter touts les jours*". Singurătatea e mai mult decât necesitate, e abolire sublimă a cetății: „*Il ne faut pas être moi, mais il faut encore moins être nous. La cité donne le sentiment d'être chez soi. Prendre le sentiment d'être soi dans l'exil. Etre enraciné dans l'absence de lieu*". Simone Weil e mereu în exil față de ea, de lume, de fire. Mesajul său teribil vine de acolo de unde renunțarea e tot.

•

Cine – altcineva-decât Simone Weil a dat o definiție Crucii, mai explicită decât aceasta?: „*Dieu s'épuise, à travers l'épaisseur infinie du temps et de l'espèce, pour atteindre l'âme et la séduire. Si elle se laisse arracher, ne fût-ce que la durée d'un éclair, un consentement pur et entier, alors Dieu en fait la conquête. Et quand elle est devenue une chose entièrement à lui, il l'abandonne. Il la laisse complètement seule. Et elle doit à son tour, mais à tâtons, traverser l'épaisseur infinie du temps et de l'espace, à la recherche de celui qu'elle aime. C'est ainsi que l'âme refait en sens inverse le voyage qu'a fait Dieu vers elle. Et cela, c'est la croix.*" Soarele și crucea sunt de altfel două elemente cu care Simone Weil deslușește fețele *necesare* ale lui Dumnezeu. Între soare și cruce esențele, oamenii, vidul.

•

„Voici que l'on ne sait quelle humidité d'une eau de fer, ou de pierre ou de vent te refraîchit incroyablement et te soulage la pensée, et toi-même tu coules, tu te fais en coulant à ta mort, à ton nuvel état de mort. Cette eau qui coule, c'est la mort, et du moment que tu te contemple avec paix, que tu enregistre tes sensations nouvelles, c'est que la grande identification commence. Tu étais mort et voici que de nouveau tu te retrouves vivant, – SEULEMENT CETTE FOIS TU ES SEUL" (Antonin Artaud, *L'Art et la Mort*, pag. 12).

•

Celui qui ne m'accompagnait pas – ultima carte a lui Maurice Blanchot rămâne pentru mine o întâlnire – una – cu formele dificile și mari ale literaturii. Numai în felul acesta limbajul are un tâlc și verbul o putere. Numai de acum încolo se poate vorbi despre literatură cu gândul la tăria ei ascunsă – moartea –; numai prin „literatura" lui Maurice Blanchot moartea capătă o identitate reală ca respirație, clipă și har. Maurice Blanchot a pus între zi și noapte, în acea graniță nevăzută și rece dintre zi și noapte, un accent și un adevăr. Accentul – creație, adevărul – moarte; trecerea zilei în noapte și a nopților în zile se face de acum înainte prin această zonă a creației și a morții, singura care învestește zilele – peregrinele – și nopțile – nopțile – cu sensul pe-trecerii lor în timp. „*Celui qui ne m'accompagnait pas*" – victorie a verbului – carte prietenă, credincioasă ÎNSOȚIRE.

Virgil IERUNCA

ION PÂRVULESCU

PRIMĂVARĂ 1953[17]

din moarte, vânturi, azi, spre Mikônos, trecând, din moarte întoarce-te-vei
o alta! nouă, divină, albă, nemuritoare, Tu –
distanță peste ape, amintire amintire
flacăre ce nu s-au văzut, auroră intactă, viața
în spațiul acelaşi, azi-vânturi, se absorb; ca o grecească noapte! Îndumnezeire!

delire, vânturi lungi, unde albe stânci şi cereşti, în limpezirea
de neant ce se surpă în neant
ca Focul să vină, chemat, nimicitor, viață
– înviere, nouă, sub pragul altei
înclinări, şi mereu mai departe –
oval absolut, încercuire
ca un răsuflet aprins, când
absenta gură de noapte
nimic nu va mai zice, doar desfacerea, amară, şi din nisipuri şi din raze:
lunecând, lunecând, orbirea dintre timpuri
arhitectura uşoară, însorită, a demenței noastre, înzăpezite de eter,
ca nişte pietre albe, va cere –
oval absolut, încercuire şi urcând
acuma văd, acum Cycladele preasfinte
din timpul ce se stinge când
îndurându-se, din moarte, alte
divine, nume şi astre cu rădăcina sub
neamuri, înaintarea în foc
şi iarăşi năruirea-n alba Ta moarte:
s-a sfărâmat conul timpului, neamuri albe!
peste prăpăstiile de tăcere, o! întunecate
Vulturul, lunecând (din alte somnuri)
strălucitor, al langajului ce va să vie, primăvară! Destin –

– primăvară! venită, roşie, din miez de noapte, la Mikônos
(nalbă de jar, în beznă, ori însăşi centrul christic)
şi mai sfântă, mai roşie încă, din
sângele nostru, arian, sub

strivind şi țeasta nadei se unesc, năpraznic, ziduri în noaptea înflăcărată
deschizându-se, ochi ai timpului, clare şi dulci fântâni de moarte
din ce afund, azi, dezgropate –
umbra pământească a Păsării de sus, lunecând, lunecând
Destin singuratic –
aici ne-am apropiat, aici suntem ce vom fi –
– Cyclade! din împietrirea înaltului mai sus
urcând, sub setea neantului de neant
sub Focul venind, eter, vânturile ard!
o! primăvară, Libertate, doar sângele va hotărî de Sânge.

(Nu! din ce în ce mai noua urcare sub pragul altei
înclinări, în timpul venit, cu bale, cu ierburi şi dulce putregaiul
– Destin, din răsturnate zare negre
întru Kether, pustie de Malcouth, descoperind –
plăjile verzi de aur la Amorgos, Libertatea! nuntire dumnezeiască
între ce a fost, va fi şi nu nu nu –
întinsă goală, Încă, aceeaşi-rămasă, copilă
zidită de vânturile cu miezuri de prăpastie
peste civilizațiile căderii noastre
şi când, treaptă cu treaptă, răscumpărat-am
desăvârşitul hoit, Seninul
– astfel, o, Vie! te-or recunoaşte synarhiile de aur
ale cerului, ale bejeniei noastre demente
spre ne-început, la casa adriană
când, respirând din Cinci, pogoară Ianuar în Păresimi)
doar ca Focul să vie din Amorgos
se 'mplineşte neantul –
din ce a fost şi va fi,
conul timpului nimiceşte „azi-vânturile".
Luciditate! curând nu va mai fi moarte.

(din tine cerurile s-au aprins, primăvară, trup de glorie
pre noi înşine, ca flacăra Învierii, şi unii pe
alții, Luciditate! înaintează apostazia, cumplita
Absență, anunțată la Tessalonic, dar acum nu e încă viață, ci luptă ascunsă)

cu ochii arşi de grătarul Revoluției
în bezna timpului, singuri, copii eterni, milițieni ai Soarelui
trecând prin cerurile stinse, ne unim luciditățile
Cyclade ale firii, avantgardă a îndumnezeirii
– căci din cădere şi din voință e
strălucitorul, vultur al focului, Duhul-Sfânt ce poate e
însuşi Focul –
Destin! ochi în ochi, cuvinte însângerate

de absență, zidesc, contra Absenței
unirea cycladică a vieții ce este este
este

deja
o Libertate:
alontanata mia à La Tourelle
te străjuie „Fecioara?"
eu însumi străjuiesc
moștenirea din Italia stinsă, preaadorată
„Andria fidelis" a locului împărătesc și nou
– ci doar că mănunchiul de nume
prelungind Destinul
ca un snop de grâu, românesc
în mormântul aurorei ariene
va exploda ne integrând
al Revoluției, Ultim Cuvânt

SOARE!
SOARE!
SOARE!

(....dar pentru mune însumi
totul nu e decât întoarcere
ci viitorul doar e absolut.
suflarea care a fost a noastră
prin alte nume va regăsi alba Mikônos de
Lumină! căci fără nume este, ce rămâne.
și dacă misterul Cycladelor e un mister de moarte
sub cerul vieții limpezi în nemișcare
de-acuma arde-n clara noapte încordată
joachimita Floare din Angani.)

NOTĂ

– Evident, înaintăm; pe marginea cărei alte căderi, reîncepând o viață, alta, și o Istorie încă neschimbată?

Ioanic, destinul ni se împlinește sub acest cuvânt –
„timpul încă nu e venit". Începe limpezirea apelor, un duh străbate!

Astfel, din noapte în noapte și uitând, înaintăm. Lumina e trecere și noi zidim, singuri, absolut singuri. Dar ce va veni e deja hotărât undeva; libertatea e amintire.

Să regăsim, indiferent cum și „pentru cât timp" odată cu această primăvară 1953, tărâmul de victorie al vieții adevărate, împreună și cu „ochii arși de Revoluție". –versul 55, trebuie înțeles prin *Evanghelia lui Luca*, 17
„*Vulturii sunt acolo unde este și Cadavrul*".

TITUS BARBU[18]

CAII

O, caii!
Mânzii, cârlanii;
Caii mărunți,
Caii înalți.
Cai de tarlale,
Cai fără șele,
Fără zăbale...
Caii tinereților mele,
Alergând razna
Sărutând brazda
Caldă, reavănă, moale.

„Hu, hăă!
Aține-te mă
În calea murgului,
La marginea târgului".
– La Râureni e târgul în toiu
Și cai de soiu.
Și fete cu stare.
Și oaste călare...
„Ce ești tu leat
Sau văcar
Fluerar?
Aține-te..." O, caii!
Zbor întrupat
Al amintirilor albe, ca anii...

O, Anii!
Cum tremură castanii
În straie subțiri!
Ninge cu câlți cânepii;
Ninge cu coama
Stârnită de vânturi;
Ninge cu scame,
Cu cozi împletite
Și-mpodobite
De țurțuri.
Ninge flori albe,
– Florile dalbe –
Sorcove vesele,
Să râdă cumetrele...

Cad stele...
Pune mâna pe ele!
Stelele ard în fuioare,
Neaua se-ncinge.
Ninge.
Ninge mioare.
Noateni

Se-agață-n paltini,
Și mânzi dolofani.

O, ani...
Anotimpuri
Mocnesc sub timpuri.
Troiene
Coboară alene
Din Vârful cu Dor.
Vestminte
Se-aștern pe morminte,
Cu dulce fior.
Cumpene stranii,
Nedeslușite litanii,
Dorm învelite-n omăt,
Doar corbii adulmecă a hoit,
Desfășurându-se în stol rebegit.

Caii iuți,
De tarlale,
Fură-njunghiați
De niște bărbați
Flămânzi – bată-i sfântul, –
Tăcuți, ca pământul.
Trei păcurari,
– Sumane sure,
La brâu custure –
Fugari
De la vale,
Cu șale rupte,
Fețe supte
De lungă cale.

Toți – caii – au – murit.

Calul alb,
De bătrânețe
Calul cudalb,
De jind, între ostrețe.
Caii mărunți,

Hei, cai cilibii,
Și voi fârtați
Nemâncați.
Și morți și vii,
Fiți iertați,
Acum când la drum
Pornit-ați împreună.
Drumul din urmă.
De viață,
Sau de verdeață
Omăt fraged, omăt de scrum.
Diamantin
Amin.

RENÉ CHAR
în românește de
Virgil IERUNCA

ÎN SĂNĂTATEA ȘARPELUI

I

Cânt căldura cu față de nou născut, căldura de deznădejde.

II

E rândul pâinii să frângă omul în două, să fie frumusețea începutului de zi.

III

Cel ce se încrede în floarea soarelui nu va cugeta în adânc și în casă. Toate gândurile iubirii vor deveni gânduri ale lui.

IV

În penele rândunicii se naște o furtună, se face o grădină.

V

Totdeauna va rămâne o picătură de apă care să dăinuiască mai mult decât soarele fără ca urcușul acestuia să fie în primejdie.

VI

Creează întru tainele cunoașterii, cunoașterea cu o sută de fețe.

VII

Orice vine în lume pentru a nu turbura nimic nu trebuie nici așteptat nici cinstit.

VIII

Câtă vreme va dăinui acest beteșug al omului care moare în centrul izvodirii lumii din pricină că aceasta l-a izgonit pre el?

IX

Fiecare casă era un anotimp. Cetatea, repetiţie. Hălăduitorii cetăţii nu cunoşteau decât iarna, în ciuda cărnii înfierbântate, în ciuda zilei statornice.

X

Tu eşti în miezul fiinţei tale mereu poet, mereu la zenitul dragostei tale, dornic mereu de adevăr şi dreptate. Este fără îndoială un rău potrivit acela de a nu putea fi neîncetat în propria-ţi conştiinţă.

XI

Tu vei face din sufletul care nu există un om mai bun decât sufletul.

XII

Priveşte temerara imagine în care se scaldă ţara ta – această plăcere care ţi-a lipsit atâta.

XIII

Mulţi sunt aceia care aşteaptă ca încercarea să-i zguduie ca ţelul să-i petreacă, pentru a se defini.

XIV

Mulţumeşte acelui ce nu se îngrijorează de căinţa ta. Tu eşti de o seamă cu el.

XV

Lacrămile varsă dispreţ pe cel ce le-a primit tainele.

XVI

Rămâne o adâncime de atins, acolo unde nisipul subjugă destinul.

XVII

Iubirea mea, puţin îmi pasă că m-am născut; tu apari tocmai în locul în care sfârşesc.

XVIII

Să poţi merge, fără să înşeli păsările, din inima copacului în extazul fructului.

XIX

Ceea ce te primeşte pe tine în plăcere, nu e decât recunoştinţa mercenară a amintirii. Prezenţa aleasă de tine nu te scapă de adio.

XX

Nu te apleca decât pentru a iubi. Dacă mori, tu continui să iubeşti.

CÂNTEC DE LEAGĂN

Fragment din NUNTA DE SÂNGE

de FEDERICO GARCIA LORCA

Soacra

Nani odor, Nani
Iapa cea sireapă
N-a vrut să bea apă
Şi apa a curs neagră
Adăpând castanii

Sub pod se opreşte
Cântă cu alean
Câte lucruri oare
Apa povesteşte
Când îşi plimbă trena
'n frunza de castan.

Mama

Nani floare albă
Iapa cea sireapă
N-a vrut să bea apă

Soacra

Dormi floare plăpândă
Iapa cea sireapă
A-nceput să plângă;
Copita umflată
Coama îngheţată
În ochi i s-a-nfipt
Un cuţit de-argint

Şi s-a dus spre râu
Lele cum s-a dus
Sângele a curs
Ca dintr-un pârâu

Mama

Nani floare albă
Iapa cea sireapă
N-a vrut să bea apă

Soacra

Dormi floare plăpândă
Iapa cea sireapă
A-nceput să plângă

Mama

Cu gura arzând
Sub muşti de argint
Suflă dureros
Apele curgând...
Nechează şi 'nalţă
Fruntea ei spre munţi
Apele-i desfată
Pieptii ei de stânci.

Ah, iapa sireapă
N-a vrut să bea apă
Zăpadă de dor
Sireapă din zori.

Soacra

Nu te deştepta
Fereastra-ţi închid
Dormi sub crengi de somn
Şi ramuri de vis.

Mama Odor nu grăieşte
Soacra Odor aţipeşte
Mama În leagăn de lemn
Soacra Cu perini de domn
Mama Cearceaf de Olandă

Soacra Dormi cu mama, dragă

Mama Ah, iapa sireapă n-a vrut să bea apă
Soacra Nu intra oprește
Înspre munți te suie
În văile negre
Cu sirepe sure

Mama Dorul ațipește

Soacra Odor odihnește
Mama Nani floare albă
Iapa cea sireapă
N-a vrut să bea apă

Soacra Dormi floare
plăpândă
Iapa cea sireapă
A-nceput să plângă

tălmăcire de Ioan C. BABANI

CONSTANTIN AMĂRIUȚEI

CERTITUDINE PASCALĂ

În curând vei slobozi moartea mea cea adevărată
Tu, azimă dospită în mine
din ziua-n care te-ai dăruit a viață.
La porțile tale voi bate, necerșetor, la ceasul
când sub cer
Se culcă pala fierbintei lumi,
Și străbătând ogrăzile tale reci, de Judecată...

– Sosi-voi la timp? Când vremile s-au copt
În toamna celui Octombrie din care m-ai zidit
Întuneric spre lumină?!...

...De-o fi târzie ori prea devreme
Chemarea Ta
Îmi va-ntrupa sfârșenia nețărmuitei mele
Așteptări:
„Să mă întorc, ca spre o țară din care
au fugit cu toții,
Și oamenii și ierburile
Ca de-un păcat al altuia..."

„Să mă întorc – cum îndrăgostitul
Flautul serilor ascultă
rămas doar ca apa amară a lumii
înecată și ea în puțul satului
din care s-a născut iubita..."

„Să mă întorc. Cruciat
trimis spre Răsăritul lumii
cu mâinile goale
cu vorbe fără înțeles
și fără arme
Sau credință..."

„Să mă întorc..."

Că într-o zi vei binedori
Să-ți vezi din nou țărâna, așa cum a dospit-o
Soarele nedrept
la crucea pieptului
Ori fructul crud, mustind a copt
Sub viermele cel greu a gândului de om...

Că în acea zi, bucuria îți va fi
La fel de mare – cum tristețea de-a te regăsi
Dumnezeu făcător și apocalips de lume – ...

E poate un făcut pentru cei veșnici
Ca și voi – nemuritorilor –
Să vă pierdeți printre arbori și pietre
și să vă întâlniți – sub ochii stelelor –
cu spaima
Trufiei
Sau amărăciunii noastre de-a nu mai fi!

Dar noi –
Noi cei ce zilnic durăm din târgul
Cerului cu pământul
La câștigul zilei
Ce ne este dată pentru înțelesul vostru,

Nouă,
Cămara voastră ține-ascuns
Tot ce voi nu aveți
În vecii vecilor
(Amin pe fruntea voastră de copii!)

Și nici nu veți putea vreodată-avea
Măcar de ar trăi lumea-aceasta-n nesfârșite
Galaxii – văzute rând pe rând –

Ceva
Ce este firea noastră dinainte
Și din urmă
Nedată nici de voi
Și nici de Soarele Nedrept...

Ceva,
Ce veți putea ceti pe fața palidă

A lunei
Sau a mea când voi bătea la poarta
Acelei seri...

Ceva,
ce este Singurătatea morții mele
Fără Re-ve-ni-re.

PEREGRINĂRILE SPĂTARULUI VRANA
(fragmente)

Jocuri de-a-i ghici

Albe, – Ivaivas?
Negre, – Ivaivas?
Hieroglife-ai tras.
(– Ivaivas – Plaivas)
Unde-au mas? Unde-au mas?

I

Melcul

Coarne de sonore
Pline-amare hore
În subtil ghioc:
„Lanț de melci în joc".

(Ghici: Cuvântul bici
Se târa-n târlici).

Din noian de dunări
Doi ochi mici și tulburi:
– Încotro? Încotro?
Limba frunzei, iat-o!
(Strânge-i țâța-n buză
Fără sex, lăhuză!)

Dar în pașii, șase
Timpul gol schimbase
(Poticnind genunchi)
Rostul limbii-n muchii.
Ronduri de culbec
Mersul și-l petrec

În jur de buștean
Genetic leuștean
Ce pururi scornește
Coarne boerește
(...Luna: corn domol
monedă d-obol!...)
Coarnele sonore
Pentru aștrii-n hore
Din Străbun Ghioc:
„Dans de melci în joc".

(– Ivaivas, fuși p-aci
Te-aș ghici!... Te-aș ghici?)

II

Vaca

– Ești la hăis? Ești la cea?
Vacă stearpă, vacă grea!
Fân de aur, (Ivaivas)
Staul strâmb, (Ivaivas);
Unde-au mas? Unde-au mas?

Pe miriști, Lunaie
Nicidecum Plăvaie;
Și-n jur doară umbra
Vacii Audhumbla!
„Nordicele țurțuri
Lapte-gheț în ugeri".

(Ghici: Străbuna vacă
Staul vrea să-și facă!)

Dar în joacă, Ivănuş
N-ai cunună de pănuş;
Numai coarne de sidef
Vacă, literă d-Alep!
Alfabetul lumii dragi
Începutu-l-ai să-l ragi?!
Cinci cimpoaie
Trei drâmboaie
Câţi îndoaie
Coada tiri-tiriliţă
Sub azur de poeniţă?

Seara lingi, amară
Sarea din cămară

Noaptea baţi în muciu
Ziua baţi în buciu

„Iară Popa măcelar
Cată vaca în celar
Pe aici, pe colea
Că o fi, că o cofea
Zapis fals îşi arvunea
Vacii a sfârşit, cetea...“

Pentru vremuri de găman
Strânge sângele-n găvan.

C-a rămas doar umbra
Vacii Audhumbla...

Staulul de-acuma-i strâmb
Fân răscopt ai de pe dâmb...

Iară noaptea, lapte-ngheţ
Stelelor le dă un preţ...

(– Ivaivas – străbuna
Ghici: Când fată luna?).

III

Pisica

„Tors sub perniţi (Ivaivas):
– Hâr, vâr, fir! (Ivaivas)

Visul purei din Ispas
Iarna cută pripas“.

(Miaul trist doar ne-a rămas!)

Oarba-n zile opt
Somnul nopţi-a copt
Îngropând de-agate
Stele disparate:
– Lumi fătate moarte!

Singur doară, Susul
Arde-n flăcări fusul
Gonind cald fuiorul...

„Purea tuşt: Cuptorul!“

(Vis, când doar lichenii
Mută-n Norduri renii;
Sau ursari ologi
Prisăcesc virogi...)

Sura-n vis de cânepi
Ţese firi de curpeni
Ce-acoperă vas sacru.
(...Plin cu lapte acru!)

Lung i-i firul, lung!
Motăceii fug...

Toarse-n agioase
Visul mâţei scoase
Drumuri siderale
De pândiş sau gale
Smântenit cu bale.

Din lene divină
Faptă strict felină:

„Coada bate meiul
Bot cojeşte teiul
Gheare scarmăn câlţii
Pentru jocul mâţii
Când scoate din scrin

Fundă-n chip de crin
Augustul Felin.“

Doamna, nicidecum
Toamnele melcum
Nu şi le întorn
(...Visul ţese-n horn!...)

Dar din gene cadă
Flocii de zăpadă
Şi-n musteţi de ieri
Vie primăveri;
Când fus şi fuiori
Rodesc mâţişori
Sub cereşti uluci
Pe sălcii sau nuci;

„Oameni puşi la munci“.
(Dragii mâţii, prunci!).
După zile, opt
Universu-i copt.

Formă de ceaun
Searbăd mic tăun
Ce merge de-a dura
După cum vrea sura.

(A propos: Motanul
Şi-a spoit Olanul?)

Psalmul său din Saul
Nu e cânt, e miaul!

„Icoana-i mai las-o
Pânzei lui Picasso,
Când nici nu-i Cotoi
Nici Pisoi: – Strigoi!“

(Scuipă Sfântu-Mucea:
– „Câţ! bătu-te-ar Crucea!“)

ZIDIREA CETĂŢII CRĂCIUNA

I

Descântat de neam
Sufletul alean
Şi trupul spătar,
(Vinul la-ntâmplar
Bei-l Cronicar
Din pahar Putnar!)
Ţara foc de iasmă
O trage din basmă
Ţara vânt de strigă
Şoapte i-o prestingă
Ţara mâl de ape
O-nchide sub pleoape...
Şi-acasă se-ntoarce
Unde vremea toarce
Anii de îngheţ
– Nou Letopişeţ –
Doina care tace
Nefirească pace
Câinii ce nu latră
Luna – ascunsă-n vatră

Tulnic ce nu cheamă
Toamne de aramă...
Codrii fără nuntă
Iarna ne-ntreruptă
Şi ninsoare cruntă!...

II

– „Cetate Cumană
Cumană, Moseană
Care manolari
Străini ciocănari
Te zideşte iar?“

– „Spătare, spătare,
'n slabe zări de sare
Strădani lunare
Greu argint preling
Peste punţi de frig
În amiezi de noapte
Searbăde, surpate...

Oameni de ne-rând
Beți de muncă osând'
Oameni de tot soiul
Frământă noroiul
Peste albă, ia
Veșnic – România!"

III

– „Fata mea romană
Fată milcoveană:
Unui cer murdar
I-a intrat slugar
Trupul tău necopt
De la „patruşopt"...
Trup închis în ziduri,
Țintuit în nituri,
Când Ruscan ferar
Pe pământ de jar
Cearcă o ursită
Nemaifăurită
De-a valma, Deauna:
Cetatea Crăciuna".

IV

– „Vină-n grabă, vină
Peregrini de milă
Printre Porți-de-Fer
Pe Ceahlău de cer
Al Lerului Ler...
Vină și oprește
Ce străini zidește
Tările, rusește"...

„Astăzi peste noi
Alții ni-s ciocoi
Comuniști ce spurcă
Fuiorul pe furcă
Ca din alba seamă
Scriu la dări de seamă
Pentr-un președinte
Nătângit la minte
Domnind cocoțat
(Grozav Birocrat!)
La Vodă-n Palat..."

„Iar pe străzi pe câmp
„Dej"-ul urlă, tâmp
Doina de pelin
Doina lui Stalin
Ce-a adus amarul
Robirea și jarul
Trimițând soldați
Beți, pungași, spurcați
Cu arcan de fier,
Și suflet hingher...
Oamenii ce se-nchin
La vodcă și vin
Și strigă – a Stalin!..."

„Spătare, spătare
Zilele-s amare
Brațele mă dor
Gându-i sub zăvor
Frații-s la Canal
Alții sub furnal
Satul în colhoz
Orașul moloz
Iar pe negre ulițí
Soarta țării-n sulițí
O poartă Partidul
Hămesit de blidul
Rusului, hain
Rusului, Stalin..."

„Pe case cu stuf
Ciocan, Sf. Duh,
Și în loc de har
Bidinea de var,
Trupul mi-l văpsește,
Trupul mi-l scâlcește
Ia murdărește,
Noul manolar,
– Seceră – Ciocan –
Pentru noul om
Omul din Sovrom!..."

Spătare, pribege
Țara ți-o-nțelege:
În casă ni-s huni

Spre apus, niciuni,
Veacul ăsta, veacu-
i găurit ca sacu,
Soarta ni se stinge

Trupul ni-l încinge
Sufletul se plânge...

Că de-acum în zare
Moartea ni se pare
Ultima cântare
De Desferecare...

UN RĂSPUNS

Articolul meu *Filoelenismul lui Grigore Alexandrescu*, fragment dintr-un studiu asupra poetului român, publicat în *Caete de Dor* (Nr. 6, 1952), a stârnit în anumite cercuri româneşti din pribegie o oarecare agitaţie întemeiată pe cu totul alte considerente decât acelea ale cercetătorului literar.

Deşi menit numai să lămurească atmosfera literară în care Grigore Alexandrescu a fost îndemnat să scrie în 1842, cu gândul la batalionul eteriştilor morţi la Drăgăşani, pe unde-l purta călătoria sa în Oltenia, poezia intitulată *Mormintele la Drăgăşani* – ecou al curentului filoelenic care împrospătase tematica generoasă a romantismului francez mai ales –,în acest articol am găsit de cuviinţă că este locul să explic de asemeni atitudinea poetului român faţă de eroul revoluţiei naţionale româneşti din acelaşi timp, Tudor Vladimirescu, pe care Alexandrescu îl socotea, în *Memorial de călătorie*, *„om mărginit şi crud"*. Sarcina era delicată şi tocmai de aceea istoricii literari români cari s-au ocupat de viaţa şi opera lui Grigore Alexandrescu au ocolit-o.

Cercetătorul obiectiv are însă – între altele – datoria de a dezlega enigmele, chiar atunci – aş putea spune, mai ales atunci – când ele jignesc anumite sentimente.

Am dovedit astfel, cu acel prilej, că poetul român nu făcea decât să reproducă părerea lui Pouqueville, unul din istoricii francezi ai revoluţiei greceşti pentru independenţă, din a cărui *Histoire de la Régénération de la Gréce*, Alexandrescu înlătura totuşi epitetul celui mai supărător pentru românul care era, şi anume pe acela de „trădător", explicabil într-o oarecare măsură sub pana lui Pouqueville care îmbrăţişase cauza Greciei, dar tocmai din acest motiv nevalabil din punctul de vedere al istoriei naţionale româneşti. Articolul meu se încheia asupra acestei puneri la punct, care, ea însăşi depăşea fondul său, cu fraza următoare, menită tocmai să pună la adăpost ideea naţională a revoluţionarului român: *„Relativitatea verdictelor istoriei apare mai vădită ori de câte ori naţionalismele se înfruntă, şi asupra ei nu este locul să stăruim aici"*.

Sub titlul *Ignoranţă? sau atac pieziş?!..*, revista *Vatra* (Nr. 27, Martie 1953), care apare la Roma – după ce în numărul precedent spicuia din scrisoarea unui cititor un crâmpei foarte asemănător –, publică, în frunte, un violent comentariu de două pagini şi jumătate, semnat Stroe Bitulianu, nu atât al articolului meu în sine, cât – cel puţin aşa pretinde autorul său – al frazei de două rânduri, reprodusă mai sus, asupra căreia găseşte că nu e numai „locul", „dar şi cazul" să „mai" stăruie „puţin".

În tot ceea ce urmează însă n-am aflat nici urmă de legătură cu fraza de mai sus, iar singura dată când dl. S.B. mai aminteşte un crâmpei din ea într-un context care-i aparţine pe de-a- întregul şi care dovedeşte că n-a priceput-o – forma ei voit lapidară şi aparent abstractă mă face să cred că n-o pune la îndemâna oricui – d-sa găseşte de cuviinţă s-o „prelucreze" şi s-o falsifice potrivit nevoilor cauzei care vrea să fie a sa, dar pe care o apără astfel cu rea credinţă şi cu neîndemânare.

Încercarea mea de a stabili „geneza filoelenismului" lui Grigore Alexandrescu pare să fie totuşi pe placul d-lui S.B.: într-adevăr, d-sa scrie că *„în cercetarea sa minuţioasă, autorul stabileşte cu precizie sursa de inspiraţie a poetului"*. Şi în această privinţă – mărturisesc în treacăt, cu părere de rău – ,*Vatra* mi-a mai înregistrat în chip elogios un articol publicat aiurea sub pseudonim.

Deşi până aici, dl. S.B. spusese ceea ce avea de spus cu privire la rostul articolului meu, d-sa vrea cu orice preţ şi cu o stângăcie vădită să deplaseze problema, pentru a lămuri un anumit punct care pare să-i fie cu deosebire drag, dar care nu interesa întru nimic subiectul articolului meu. Pe de altă parte, cu o rea credinţă tot atât de vădită, întoarce asupră-i învinuirea de „atac pieziş" adusă cu uşurinţă împotriva mea. În sfârşit, „ignoranţa" de care mă acuză tot atât de gratuit, dar de care dl S. B. dă o dovadă desăvârşită în ceea ce priveşte metodele de cercetare literară, halucinaţiile pe care nu se sfieşte să le transpună în rătăciri sectare, ca şi falsificarea în două rânduri a spuselor mele, întregesc portretul acestui publicist improvizat.

Dacă înţeleg totuşi să răspund unui asemenea pamflet, este pentru că aceste defecte ale sale pot scăpa cititorului de bună credinţă, care nu e la curent cu articolul meu şi care ar putea fi astfel înşelat. Răspunsul acesta este aşadar menit nu atât apărării mele – înlesnită mult de insuficienţele spiritului „critic" al d-lui S. B. –, cât purificării în general a scrisului românesc în pribegie.

Trebuie să observ înainte de toate că însuşi titlul pamfletului semnat de dl. S. B., cu belşugul său de semne de întrebare, de exclamaţie şi de puncte de suspensiune, lasă să se întrevadă nesiguranţă, presupunere – cuvântul ca atare sau sub forma lui verbală, după cum se va vedea mai jos, revine de mai multe ori sub condeiul autorului – sau cel mult suspiciune, în lipsa oricărei certitudini. Cu toate acestea, dl. S. B. nu se sfieşte ca pe nesiguranţă, pe presupunere, pe bănuială, să-şi clădească în întregime „sistemul" său de judecată, care – deşi şubred datorită acestor false temeiuri – se vrea definitiv în insinuările lui ridicate în chip abuziv la rangul de afirmaţii, după metodele cu care ne-au obişnuit pe toate tărâmurile, inclusiv cel cultural, regimurile totalitare din trecut şi din prezent.

Astfel, dl. S. B. vrea pur şi simplu – prin perfidia de care mă acuză – să-mi atribuie indirect cuvintele *reproduse* de mine din *Memorialul de Călătorie* al lui Grigore Alexandrescu şi acelea din lucrarea lui Pouqueville care au influenţat pe poetul român în ceea ce reprezenta atitudinea acestuia din urmă faţă de Tudor Vladimirescu. După dl. S. B., eu sunt deci acela care am *„dichisit bine pe căpetenia Pandurilor"*, deoarece asemenea *„citate defavorabile şi insinuări perfide"* nu le-am *„extras"* din cele două lucrări decât – cum bănuieşte d-sa mai departe – *„pentru a denigra pe Tudor"*. În aceste condiţii, scopul articolului meu – mărturisit la început de dl. S. B. însuşi – care era într-adevăr *„geneza filoelenismului poetului"*, devine de

data aceasta un scop „probabil" pe care mi-l atribuie prin contrazicere cu sine însuşi, şi anume „reabilitarea eteriştilor"; iar probabilitatea devine afirmaţia agravată din concluzie şi anume că am încercat să reabilitez „*pe împilătorii de odinioară prin profanarea memoriei unui mare erou naţional*". De prisos să adaug încă o dată că aceste cuvinte din concluzia d-lui S. B. se întemeiază numai – aşa cum arătase şi d-sa – pe „citate" din lucrările lui Grigore Alexandrescu şi Pouqueville, aşa că nu e nevoie să stărui asupra valorii lor.

Pamfletul d-lui S. B. ia apoi aspectul unei adevărate anchete poliţieneşti prin ipotezele şi presupunerile pe care le emite spiritul său „critic" în căutare de senzaţional: „Să fie *articolul d-lui G.* – se întreabă d-sa – *o reluare a acestei tentative* (e vorba de tentativa de... «restabilire a fanarioţilor»), *acum când poporul român se află la pământ?*"; „*Nu ştim* cine este *acest domn G., sau* de unde *provine. Subiectivitatea sa în detrimentul neamului* permite presupunerea *că n-ar fi român*", bănuieşte d-sa mai departe, pentru ca în sfârşit pe temeiul unui „poate" să mă integreze, de data aceasta fără şovăire, în „tagma" fanarioţilor: „*Poate pentru reabilitarea* tagmei din care face parte, *a încercat acest atac pieziş – specialitatea Fanarului – împotriva tocmai a marelui revoluţionar gorjan...*" Deoarece – cum am mai văzut –, pentru dl. S. B., faptul de a fi încercat numai să explic atitudinea lui Grigore Alexandrescu faţă de Tudor Vladimirescu înseamnă nici mai mult nici mai puţin decât un atac îndreptat *de mine* împotriva lui Tudor, care-i îngăduie chiar „presupunerea" abuzivă că n-aş fi român.

Iar „*în legătură cu această* presupunere", dl. S. B. clădeşte o halucinantă fantezie de cel mai prost gust cu privire la „*mulţi greci din România*", care, „*refugiaţi în patria lor*", au fost trimişi în Occident cu „*instrucţiuni să pozeze ca rezistenţi români*" spre a-şi asigura de pe acum „*poziţii pentru eventualitatea întoarcerii în ţară*", şi cu acest prilej, amintind „*aventura vagabonzilor*" şi pretinzând că foloseşte o expresie a mea din fraza care i-a dat pretextul acestei intervenţii, dl. S. B. o falsifică spre a-şi strecura mai lesne născocirile şi scrie: „*îi mai încurcă puţin* – ca să folosesc o expresie a d-lui G. – „*prejudecăţile naţionalismelor care se înfruntă*" (cf. mai sus, textul exact al frazei mele); *de aici* – continuă dl. S. B., – *reluându-şi firul obsedant al măsluirii adevărului – nevoia atacului împotriva lui Tudor Vladimirescu*".

Dl. S. B. mai găseşte însă şi alt prilej de a falsifica textul articolului meu. Astfel, d-sa aminteşte faptul că socotesc poezia *Mormintele la Drăgăşani* drept – cuvintele sunt într-adevăr ale mele – „*poezia cea mai semnificativă ca document sufletesc*" a lui Grigore Alexandrescu, dar nu adaugă că aprecierea mea *nu privea întreaga sa operă poetică, ci numai cele trei poezii* scrise de Alexandrescu în legătură cu călătoria sa în Oltenia, celelalte două fiind *Răsăritul lunii la Tismana* şi *Umbra lui Mircea la Cozia*. Iar în această privinţă, atrăgeam eu însumi atenţia asupra faptului că e vorba de o părere personală, „subiectivă" deci – de unde dl. S.B. trage concluzia sa de „*subiectivitate... în detrimentul neamului*", amintită mai sus –, părere îndreptăţită de o îndelungată familiarizare cu opera poetului, care lasă d-lui S.B. şi altora libertatea de a preţui pe oricare din celelalte două. În notele destinate publicării în volum a studiului meu despre Grigore Alexandrescu, atrag de altfel atenţia asupra faptului că aprecierea mea se întâlneşte cu aceea a lui Ovid Densuşianu din cursul

său despre *Evoluţia estetică a limbii române*, pe care nu-l am însă la îndemână, ca şi cu aceea a lui G. Bogdan-Duică din *Istoria literaturii române moderne* (Cluj, 1923, p.263-264), care, în legătură cu această poezie a lui Alexandrescu şi amintind cuvintele de „*om mărginit şi crud*" ale poetului despre Tudor Vladimirescu, scrie rândurile următoare:

„*Ce caldă, ce adâncă trebuie să fi fost această convingere, pentru ca din ea să răsară, ca sentiment cea mai susţinută din cele trei poezii?! Strofele de la Drăgăşani curg ca un râu; pe memoria celor căzuţi admirarea cea mai mişcătoare se revarsă fără nici o reţinere, împreună cu cel mai sfânt respect de martiriul libertăţii. De la* Meditaţie, *în care poetul regreta lupta pentru slavă, până la* Mormintele de la Drăgăşani, *în care el se închina faptei pentru slavă, ce mare deosebire!*"

Acum 30 de ani, când G. Bogdan-Duică publica aceste rânduri, nu s-a găsit – pe cât ştiu – vreun domn S.B. care să-l învinuiască, pe temeiul acestei aprecieri a sa, de „*subiectivitate... în detrimentul neamului*", şi de aici de „*tentativă*" de „*reabilitare a eteriştilor*" sau de „*restabilire a fanarioţilor*", de „*profanare*" a memoriei lui Tudor şi de alte inepţii de acelaşi soi, care să fi îngăduit totuşi „*presupunerea*" că el n-ar fi fost român. Şi în această privinţă – admiţând chiar, prin absurd, reaua credinţă drept temei „critic" într-o rânduială a lucrurilor râvnită de dl. S.B. –, pot da eu însumi asigurarea că ceea ce, prin falsificarea scopului articolului meu, ar putea fi luat drept „*tentativă*" de acest gen, va da cu siguranţă greş, aşa cum a dat greş aceea care – cu aceeaşi riguroasă rea credinţă – vreun vigilent domn S.B. ar fi putut-o pune, acum 30 de ani, pe seama lui Bogdan-Duică...

În plus, autoritatea preţuirii lui Bogdan-Duică aş fi amintit-o desigur de prisos pentru dl. S.B., deoarece d-sa nu concepe închinarea în faţa „*faptei pentru slavă*" atunci când această faptă aparţine altui popor sau numai unui anumit alt popor.

Dar reaua credinţă a d-lui S.B. merge mână în mână cu neîndemânarea şi cu ignoranţa pe care mi-o atribuie.

Articolul meu cuprinde o investigaţie a literaturii filoelenice care *precedase* poezia lui Grigore Alexandrescu, tocmai pentru a explica apariţia motivului la poetul român. Pe de altă parte, poezia *Mormintele la Drăgăşani* fixează atenţia cercetătorului asupra *momentului iniţial* al revoluţiei greceşti şi anume lupta eteriştilor căzuţi în câmpia Drăgăşanilor.

Dl S.B. vrea să ducă însă lucrurile mai departe şi cu o desăvârşită ignoranţă a celor mai elementare principii de investigaţie ştiinţifică, de altfel, la înălţimea relei sale credinţe, aminteşte scrieri *posterioare*, apărute „*după această revărsare de romantism*" – cum mărturiseşte d-sa însuşi –, care nu mi-ar fi fost de nici un folos deci pentru a explica „*geneza filoelenismului poetului*" român, deoarece – aşa cum arătase tot d-sa încă de la început – aceasta era scopul articolului meu. Într-adevăr, faţă de poezia lui Alexandrescu, alcătuită în 1842, *La Grèce contemporaine* a lui Edmond About apare pentru prima oară în 1855, *La Grèce d'aujourd'hui* a lui Gaston Deschamps abia în 1895 – cum arată dl S.B. însuşi – ; iar volumul XIX din *Istoria universală* a lui Cesare Cantù, în versiunea şi ediţia franceză citată de dl S.B. – singura asupra căreia am putut găsi referinţa bibliografică –, în 1860.

Toate aceste lucrări *trebuiau* însă să fie amintite deoarece îngăduiau d-lui S.B. deplasarea problemei, în chip neîndemânatec, pe un teren care pare să-i fie familiar, şi deoarece dezvăluiau în acelaşi timp un fapt care-i este cu deosebire drag, deşi iarăşi fără nici o legătură cu articolul meu, anume că „*rândurile armatorilor aromâni au furnizat soldaţii revoluţiei greceşti şi căpitanii, generalii cei mai glorioşi ai acestui război de independenţă*", scrie dl S.B. reproducând pe Cesare Cantù. Apoi, cu aceeaşi riguroasă metodă a *nerespectării cronologiei*, dl S.B. aminteşte faptul că „*la 1853*" (sic) – ceea ce ar fi făcut 11 ani, şi nu „*zece*", *după* data plăsmuirii poeziei lui Alexandrescu –, Eliade Rădulescu, în *Rêve d'un proscrit (sic)*, „*saluta pe căpitanii Armatoli Aromâni... cari au eliberat obidita Eladă*". Şi ducând mai departe inutilitatea digresiunii anacronice, dl. S.B. ajunge la inutilitatea ipotezei: „*dacă Grigore Alexandrescu ar fi ştiut acest lucru* – scrie d-sa – *ar fi încercat, pe lângă admiraţie, un sentiment de mândrie naţională*"; iar în ceea ce mă priveşte, i se pare „*curios că ceea ce ştia Eliade Rădulescu acum un veac*", ignorez eu.

Nu numai că faptul nu mi-e necunoscut – deşi, cum am arătat însă, fără legătură cu articolul meu –, dar în plus amintesc d-lui S.B. că se rătăceşte în citaţiile sale cu totul inutile. Astfel scrierea *Rêve d'un proscrit* din 1853 a lui Eliade Rădulescu există numai în închipuirea sa. În realitate, cuvintele de mai sus ale lui Eliade Rădulescu sunt culese în vreo două pasagii diferite de la pagina 90 din *Souvenirs et impressions d'un proscrit* publicată la Paris în 1850, deci – totuşi – cu opt ani *după* plăsmuirea poeziei lui Grigore Alexandrescu.

Şi deşi „presupunând" d-sa însuşi că aceste lucruri „*nu interesau studiul*" meu, „*nedumerirea*" d-lui S.B. „*rămâne*". „*Straniu şi chiar suspect*" i se pare de asemeni faptul că nu amintesc, „*fie şi în treacăt*" – ca să-i fi făcut desigur plăcere – „*de diatriba lui Odiseu Andruţu din Vlaho-Livade... împotriva lui Ipsilante*".

Adevărul este – încă o dată – că toate acestea, după cum „*presupunea*" şi dl S.B., depăşeau cadrul articolului meu, atât în privinţa faptelor înseşi la care face aluzie d-sa şi a cronologiei lor, cât şi în ceea ce priveşte anacronismul lucrărilor amintite de d-sa.

În afară de aceasta, problema este cu totul deplasată de sentimentele şi mai ales de resentimentele d-lui S.B.. Şi în această privinţă, urmând totuşi pe dl S.B. în digresiunea sa, este de remarcat că aromânii de pe acea vreme, care au luptat alături de greci – cu toate rivalităţile iscate de orice revoluţie, fie naţională, fie socială, între fruntaşii săi –, au dovedit astfel, în afară de vitejia şi spiritul lor de iniţiativă, mult mai multă înţelegere decât d-sa faţă de lupta comună împotriva asupritorilor de pe atunci atât ai principatelor române cât şi ai Greciei.

Amintind în sfârşit că „atacul" meu (?) „*e desăvârşit ca gen*", deoarece „*conceput sub pretextul filoelenismului unui cunoscut poet român, abil camuflat cu (sic) masca de studiu monografic-ştiinţific*", dl S.B. se mai întreabă – iarăşi –, ca să dea greutate scopului pe care mi-l atribuia în al doilea rând, în contrazicere cu sine însuşi –, pentru ce am publicat tocmai acest capitol din studiul meu despre Alexandrescu, dacă nu cumva spre a-mi atinge „ţinta" şi a-mi distila „otrava", în *atâtea etichete amăgitoare – cu adevărată artă bizantină* . Şi d-sa încheie cu un ridicol apel care aminteşte de-a dreptul atât apelurile la vigilenţă trâmbiţate în prezent dincolo de Oblonul de Fer, cât şi stilul unui caragialesc „*studinte în drept şi*

publicist" – din păcate – al tuturor timpurilor, locurilor şi împrejurărilor: „*E bine să fim atenţi, căci duşmanii nu dorm! Perfidia şi insolenţa lor merg mână în mână*".

Din toate acestea reiese limpede că dl S.B. nu cunoaşte principiul elementar după care cercetătorul, pe orice tărâm, pentru a întreprinde o operă folositoare, nu poate să ţină seama de consideraţiile lăturalnice, chiar dacă aşa ceva ar face plăcere tuturor d-lor din lume, fiindcă tocmai acestea ar atrage după ele lipsa de obiectivitate şi falsificarea sau ocolirea adevărului, aşa cum a izbutit pe deplin d-sa în pamfletul său şi aşa cum se poate în prezent aiurea. Oricâte străduinţe ar depune d-l S.B., d-sa nu va izbuti însă să impună felul său de a vedea acolo unde domneşte libertatea spiritului. Cercetătorul cinstit, sub domnia acestei libertăţi, publică – ceea ce socoteşte că şi-a căpătat o formă mai mult sau mai puţin definitivă, lucru pe care-l constată criticul de bună credinţă.

Violentul pamflet al d-lui S.B., deplasând însă în chip răuvoitor problema şi năzuind să creeze confuzia, nu atinge întru nimic articolul meu. Dimpotrivă, prin reaua sa credinţă, prin neîndemânarea sa, falsificarea tendenţioasă a spuselor mele, prin deplasarea voită a problemei tratate în articolul meu şi prin dorinţa vădită de a crea confuzie între citate şi textul articolului, pamfletul josnic al d-lui S.B trece dincolo de hotarul lipsei de obiectivitate, spre a dovedi – şi faptul trebuie semnalat pentru că se întemeiază nu pe presupuneri şi pe bănuieli şubrede, ci pe certitudini – lipsa de cinste a autorului său. Iar în loc de a înşela buna credinţă a cititorului aşa cum ar fi dorit, dl S.B. nu izbuteşte decât să atingă culmea ridicolului pe care în mod fatal nu-l mai putea ocoli.

N.–A. GHEORGHIU

„*Dacă răul nu este primit lui Dumnezeu, stricătorii făcătorilor de rău, bun lucru fac înaintea lui Dumnezeu. Că bun este Dumnezeu, şi, ca să ne asemănăm Lui, trebuie să facem bine. Iar acesta nu se face, până nu se strică răul...*"

(Din *Proclamaţia* lui Tudor Vladimirescu din 21-22 Ianuarie 1821 „*către tot norodul omenesc din Bucureşti şi din celelalte oraşe şi sate ale Ţării Româneşti* ").

O SEAMĂ DE CUVINTE

DAN BOTTA

ATHENEI

Mă abat trist pe lespezile tale, o Athena. Te caut printre blocuri de lumină, printre lucruri atât de perfecte că le-aş putea muta numai cu gândul.

Aceşti lujeri de piatră, aceste linii ale templului, calm inclinate, converg spre un punct misterios. Te propun la zenit, te constituie în spaţiu – intactă, inaccesibilă Cora.

Tu îmi dai ca model verticalitatea statuilor, ochii lor închişi peste lume. Ştiu, fiecare dintre ele e un haos ridicat până la forme, redus la o soluţie de crin.

Tu din haosul meu faci o cântare. Tu mă redai mie fără preget. Tu mă înveţi să fiu.

Am cugetat adesea la istoria tristei Arachne, aceea care nu era Ea. Ţi-aduci aminte! Arachne era o biată ţesătoare. Ea ţesea sub presiunea unui hohot, proceda ca o bacchantă. Lucrul mâinilor ei era mai dulce – se spune – mai unduios, mai *arahnean* decât al tău. Dar al tău era produsul inteligenţei şi valoarea lui umană era infinită. Al tău era luminos, dominat de proporţii.

Tu ai pedepsit-o pe Arachne şi oamenii au spus multe despre cruzimea ta. Ci eu te laud, Athena. Eu recunosc că tu aveai dreptate, tu biruiseşi şi tu – infinit de puternică, de dramatică *tu* – erai mai mult decât elementele conjurate să te răpună, decât oarbele energii, demonii care agitau degetele tristei Arachne.

Tu ai fost cumplită, Athena. Cumplită eşti, o Ergane.

Cumplită, cu înţelesul pe care-l are acest cuvânt al Laţiului în graiul meu thracic. Cumplită, adică perfectă şi cruntă. Implacabilă prin perfecţiunea ta.

Fervoarea Arachnei am pus-o şi eu, adeseori, în actul de a te adora.

Te simşeam atât de departe, atât de pururea, că te provocam, te mimam ca să vii, deliram în numele tău. Ci tu ai pus în lumină acest adevăr: că un zel prea mare pentru măsură este o întrecere a măsurii, o frângere a limitelor.

În pedeapsa pe care zeii au dat-o regelui Pentheu, acela care adora peste măsură Măsura, văd cumpăna înţelepciunii tale, stilul tău, o Athena!

El exige un spirit atât de conform armoniei, un sentiment atât de clar al limitelor, încât să poată funcţiona cu necesitatea unui organism perfect, cu fatalitatea cu care o plantă îşi distilă sucurile, îşi distribuie nervurele, îşi face foile lucii.

Acest spirit, o Athena, dă-mi-l: Dă-mi zâmbetul senin, gestul liniştit al Muzei. Fă-mă să nu mai simt frumuseţea – canon, expresia – durere.

*

Limite, forme, proporţii sunt atributele tale, o, Măsură. Peste ele tu, cu lancea la frunte, veghezi întristată. Statuarul cu sublima lui intuiţie a înţeles de ce.

Conştiinţa limitelor este melancolie. Tu eşti un simbol al melancoliei, o, Phronesis.

Măsura ta a fost expresia unui moment miraculos al lumii, unui mod quasi-divin al spiritului – un mod pe care l-am pierdut. Şi atunci tot ce tinde să-i fie asemeni nu poate fi decât un artificiu, rezultatul unei triste limitări. Ci limitele tale n-au fost la început limitaţii.

Şi când statuarul te-a adus înaintea limitei, recunoscute ca obstacol, ca piatră în drumul tău, el nu te-a putut concepe decât tristă.

Istoria de-abia începe, o Athena, suntem în aurora omenirii, în cea dintâi dimineaţă a spiritului, înainte-ne e spaţiul ilimitat, timpul miriadelor.

Şi tu ne înveţi să îndurăm destinul formei tale, tu ne propui aceleaşi modele, spectacolul rece şi pur al categoriilor lumii.

În tot ce e umbră şi în tot ce e lumină, tu vezi o implacabilă conformitate. Dar eu încep să simt fiecare lucru ca un miracol. Eu ştiu acum că fiecare e un miracol.

Nu vin la picioarele tale ca să te ador şi să-ţi întind linţolii ca acel om venit din Thule care, exaltat de frumuseţea ta, a fost cuprins de furie – de furia patriei lui sensuale şi umbroase – ci vin să-ţi spun că sunt trist excedat, sfâşiat de obsesia ta, de obsesia limitelor.

O Athena, du-mă aşa cum duceai pe Telemach, fii veghe, fii stâlp în furtună, vântul dezgolească-ţi genunchii, straiul tău pur să-ţi mângâie corpul – du-mă, tu, până unde apele se fac întuneric, unde cosmosul palpită, unde limitele pier...

Ştiu bine că nu poţi s-o faci. Şi aici, la pragul unui lucru atât de van cum e o carte, atunci când am închis în ea legiunea cea mai puternică a visurilor, când le-am spus, le-am desincantat pe toate, le-am lipsit de farmecul acela, de nebulozitatea plină de fulgere în care zăceau aşa încât îmi sunt indiferente sau stranii, nu mai fac parte din nelinişte mea, din durerea mea, din fantasmele mele, atunci când îmi par inutile, simt că sufăr, o Paeonia, sunt înfrânt, o Nike.

Tu îmi propui verticalitatea statuilor, ochii lor închişi peste lume. Dar haosul meu nu mă doare. Eu însumi mă dor.

Vreau să particip, să mă dărui. Un freamăt e în sângele meu. Ador freamătul!

Tu m-ai învăţat să preţuiesc omul şi să dispreţuiesc pe oameni – turma, informul uman. Cred că turma e o realitate cumplită. Şi cred că e de binele ei aici, printre crini şi pietre, printre stele şi animale, depinde Binele în ceruri.

Că cerurile se construiesc după imaginea lucrurilor de aici.

Oh Athena, ceea ce am spus e o minciună. N-am crezut niciodată în atâta blestem. Dar, vezi tu, *nu ştiu*. Nu mai ştiu. Mă îndoiesc.

SPIRITUL DRAMEI.

Doi oameni mergeau odinioară de la Ierusalim la Emmaus. Nelinişti mari cerneau pupila lor aprinsă. Frunţile lor îngândurate căutau spre cer.

Şi iată că un al treilea, apropiindu-se, mergea împreună cu dânşii. Şi vorbiră tustrei de întâmplările din Ierusalim.

Când se apropiară de satul la care mergeau, el se făcea că merge mai departe. Dar ei îl îndemnară zicând: rămâi cu noi, că este către seară şi s-a plecat ziua. Şi intră să meargă cu dânşii.

Şi pe când sta la masă cu dânşii, binecuvântă, şi frângând pâinea le-o întinse. Atunci ochii lor se deschiseră şi-L cunoscură.

Această intervenţie mistică, acest al treilea pe faţa căruia s-a declarat destinul, este o imagine a dramaticului, a spiritului dramei.

În pictura care închipuie cina pelerinilor de la Emmaus, Rembrandt a ştiut transpune – în seara ultrasensibilă, în umbrele în care palpită nu ştiu ce aştri de energie, nu ştiu ce focare de radiaţie obscură – spiritul care avea să se descarce în gestul infinit al Domnului.

•

Drama s-a născut dintr-un cântec al jertfei, din cântecul responsorial al corurilor tragice care – pe drumurile diafane ale muzicii – îşi întâlniră zeul.

De îndată ce, prin cuvintele pe care le rosteau cele două tagme ale corului, un conflict de aspiraţii s-a putut vădi – între ele singure sau între ele şi lume – o nelinişte, un spaţiu al neliniştii, de intenţii fără corp, de idealuri fără formă, au fost create undeva.

Ci apele se doresc liniştite, şi ideile tind să se declare. Un al treilea se face necesar.

Acest al treilea – actorul care mima suferinţele şi victoriile zeului, în gesturile cui se exprima potenţialul de nelinişte, de confuze energii al dramei – fu, de atunci încolo, animatorul cântării.

Cu formele ei încă rudimentare, cu glasul corurilor ei, care se comportă ca un element cosmic, ca o mare cu vuiet de grotă metalică – drama eschyliană seamănă cu arhitecturile ciclopice.

Dramaticul ei procede brutal, cataractic, din nu ştiu ce rezervorii de linişte, de putrede ape.

Prometheu în care se zbate un suflet titanic, e un simbol al dramei primitive. Captiv, imobil, pe cea mai tristă culme a Caucazului, numai cuvântul i se poate dezrobi, numai el poate descărca dramaticul, funesta energie. În vale plutesc Oceanidele, apele mării, sensibile, cu mii de voci.

Prometheu tinde la libertate: spiritul dramei tinde la magia eficace a gesturilor. Oceaniadele, care sunt corul, elementele primordiale ale dramei, compun atmosfera ei de fulgere. Ele tind să devină receptive, pasive. Ele vor fi prelucrate de zeu.

*

Procesul de formare al dramaticului, prin intervenţia unui al treilea, se poate descifra în vestigiile dramei hellenice, cum se poate lămuri în poezia populară.

Poezia populară răsfrânge, organic, fazele prin care a trecut de la ivirea lui, spiritul dramei. Acolo creaţia e pură, izvorând din complexul natural al cântecului – soluţie de lumină, principiu de alinare, în spaţiul neliniştii pe care-l evocam.

Al treilea – spiritul dramei – se revelă cu atribute de zeu. El întoarce faţa calmă a lucrurilor, el provoacă, prin neliniştea, prin enharmonia creată, drama şi coloralul ei – o armonie nouă.

Păunaşul Codrilor e un spirit al dramei.

În cântecul lui, lucrurile se petrec aeve ca pe drumurile bibliei. Stoian Şoimul, popă haiduc îndeamnă pe Vidra să-i cânte cântecul ei. Ci ea ştie că de cântecul ei e legată printr-un act magic, apariţia Păunaşului:

Alei, frate, dragul meu,
Nu mai pofti să cânt eu
Să-ţi cânt cântec haiducesc
Cu viers dulce femeiesc.
Eu dacă ţi l-oi cânta
Apele s-or turbura,
Brazii mi s-or scutura
Şi pe noi ne-o întâmpina
Păunaşul Codrilor...

Din dorul acesta excesiv al popii, din schimbul lor amarnic de cuvinte, spaţiul dramatic s-a creat. Păunaşul vine.

Poezia populară dezvoltă uneori, în atmosfera liniştită, în decorul întâmplărilor diurne, spiritul dramei. El devine atunci – centru misterios de energie – luminos, fascinant, ca ochii şarpelui.

La mijlocul drumului,
La puţul porumbului,
Văzui floarea câmpului...
Dar nu-i floarea câmpului,
Şi-i chiar ochiului şarpelui!

Acest ochiu al şarpelui, desfăcut deodată din aparenţa lui de floare, restituie imaginea acelui al treilea – acel care părea implicat în rosturile simple ale drumului, şi care te pune totuşi înaintea destinului tău.

Aceeaşi umbră, brusc proiectată pe elementul central al dramei, aceeaşi revelaţie desfăcută peste lucrurile întâmplării, e în cântecul Oprişanului.

Accentul cade acolo pe averile lui. Mihnea cel Rău invită la o domnie pe Oprişanul cu ascunsa dorinţă de a-l pierde.

În noaptea care precede dramei, Mihnea se scoală din patu-i strigând:

Slugi, aprozi, copii de casă,
Voi dormiţi şi nu vă pasă
Soarele c-a răsărit
Şi pe mine m-a trezit!
Dar voi oare nu gândiţi
Când în somn vă leneviţi,

Că am țară de domnit
Judecăți de săvârșit
Și boieri de boierit?

După atât de admirabila progresiune a indignării domnului, menită să confirme direcțiunea lină a întâmplărilor, iată spiritul dramei, umbra care se desface – purtătoare de miracol – în răspunsul aprozilor: Soarele n-a răsărit dar Oprișanul, venit la Domnie, a expus ceva din comorile lui,

Câte-o piatră prețioasă
De pătrunde zarea-n casă..

De la creația simplă, organică a dramaticului, poetul popular a trecut la ceea ce se străvede mai sus, tehnica lui, posesiune lucidă a mijloacelor sale.

Aici dramaticul, definit ca o reacție necesară, ca o precipitație a unui mediu populat de neliniști, face loc artei dramatice, conștiinței acestuia – teatrului.

•

Un proces aidoma s-a petrecut în drama veche. De la cele dintâi drame ale lui Eschyl până la teatrul lui Euripide duc aceleași drumuri: de la dramaticul, expresie elementară, la conștiința lui, la folosirea lui rațională, subtilă, în virtutea unui plan armonios, la tehnica lui – teatrul.

Aristotel și teoreticienii dramei vechi care au extras, din opera lui Euripide, mai ales, legile mari ale teatrului, au formulat – se știe – teoria celor trei unități: Unitate de timp, de loc și de acțiune, unitate în care constituiau condițiile, limitele, artei dramatice.

Condițiile observate de cei vechi nu erau, desigur, efectul unei constrângeri, ci rezultatul firesc al evoluției dramei.

Aplicată, până târziu, de zelul dramatic al francezilor, teoria celor trei unități va produce compromisuri stranii, uneori absurde.

Nu-i era dat să participe unui dramaturg francez la spiritul epocii pe care, de fapt, o postula teoria. Nu-i era dată aspirația naturală spre o atare lege, născută din condiții de cultură, mult străine de el. Fixată în spirite ca o prejudecată, ea a fost un tipar de care s-a legat îndelung caracterul artificios, neverosimil, al teatrului francez. Singur Racine în care vibra un imens nesațiu de puritate s-a supus liniștit condițiilor ei.

Teoria celor trei unități implică un teatru redus la esențele lui.

Ea pune în lumină pasiunea manifestă la cei vechi, de a desprinde dramaticul de orice element al contingenței. Legea celor trei unități cere ca drama să se petreacă într-un același loc, ca timpul necesar dezvoltării sale să acopere timpul dramatic, și ca linia acțiunii să refuze episodul.

Nu numai un dor de simplitate a mânat pe dramaturgi spre această lege, ci un dor aș spune metafizic, un dor de absolut. Teatrul înțeles prin ea tinde a suprima locul și timpul ca incidențe și a face limpede acțiunea.

Locul unei atari acțiuni este unul singur, atât de neutru, atât de fără caractere proprii, încât nu importă. Sau chiar dacă e determinat, uniformitatea lui îl face neutru. Locul unei atari acțiuni este de fapt acela circumscris de amfiteatru, spațiul estetic, spațiul consacrat de preoți, unde pogoară simulacrele zeilor, spațiu al

coturnilor, al măștilor, al miresmelor, un spațiu ireal, dar care poate fi creat oriunde prin magia miturilor tragice.

Timpul acțiunii tragice este acela al acțiunii, timpul fără caractere, în care condițiile mitului, ale istoriei, sunt abolite. Orice timp, și totuși unul determinat de mai înainte, consacrat ceremoniei.

Desfăcută de contingențe, acțiunea se face limpede, se supune singură condițiilor de puritate care i s-au creat.

Acțiunea chiar nu importă. În drama veche ea era cunoscută de toți spectatorii, fiind extrasă din mituri și legende populare. Mai mult încă, dramaturgii țineau să o explice spectatorilor înainte de începutul ei.

Această tradiție, inaugurată de Euripide, a fost rău judecată de Nietzsche, care n-a înțeles rostul ei.

Ceea ce rămâne dincolo de interesul elementar pe care-l provoca legenda, era numai dramaticul, spiritul dramei.

Tragediile antice erau reduse la un minimum de incidente. Ele erau mai ales, ca Prometheu încătușatul, drame imobile. Dramaticul lor înflorea în lucrurile întâmplării. Pe fața umilă, familiară a unui al treilea, se revela destinul.

Nu cunosc un exemplu mai patetic al acestei revelații ca *Troienele*. *Troienele* lui Euripide: o dramă fără acțiune, numai un cântec de jale, pentru pieirea Troiei.

După cucerirea cetății, Troienele plâng în castrele învingătorilor, ruina patriei și soarta care le așteaptă. Troia fumega încă. Ceruri tragice se desfac peste câmpuri.

Din corul Troienelor îndurerate, iată, se desface statura Casandrei. Fiică a lui Priam și a Hecubei, ea primise de la zeul Apollon, darul profeției și blestemul de a nu fi crezută. Sclavă și soție a regelui Agamemnon prin dreptul învingătorului, Casandra vede, în delirul ei, căile fatalității:

„Casandra. *Ridică, apropie lumina! Port flacăra, sanctific, luminez cu flacăra torțelor, templul. O, Hymeneu, o, rege! Fericit mirele! Fericită eu, mireasa, menită regelui din Argos! Hymeneu o, rege Hymeneu!*

Fiindcă tu, mamă, în gemete și lacrimi nu faci decât să plângi pe tata și patria pe care am pierdut-o, eu pentru propria-mi nuntă, ridicând flacăra torței, fac să ardă, să lumineze, în slava ta, o Hymeneu, în slava ta, Hecate, lumina cerută de datini, lumina ce arde la nunta fecioarelor!

Saltă, saltă în aer, și corul du-ni-l Evan! Evoe! ca în zilele fericite ale tatei. Corul e sfânt! du-ni-l o Phoibos, du-n-il, de nunta preotesei tale, în templul tău printre dafini. Hymeu, o Hymeu! Hymeu! Intră în cor, mamă, intră în joc, saltă în horă, și ca să-mi placi, imită pașii mei. Cântați, o Hymeneu, fericiți mireasa prin imnuri și cântece de bucurie. Veniți, fete ale Troiei, încărcate de văluri, sărbătoriți pe mirele meu!

Corul: *Regină, de ce nu liniștești pe fiica ta? Nu ți-e teamă că va duce până la Argieni saltul ei fantastic?*

Hecuba: *Hephaistos, tu duci torțele la nunta muritorilor, dar ce cruntă e aici flacăra pe care ai aprins-o, și ce departe e de noi nunta pe care o visasem. Vai, copila mea, nu sub arme, nu sub lăncile Acheilor crezut-am că-ți vei petrece nunta.*

Dă-mi flacăra. În salturile tale de menadă o ţii strâmbă. Restriştea nu ţi-a întors minţile, ci ai rămas la vechea-ţi rătăcire.

Casandra: *Mamă, încinge-mi fruntea, fruntea mea glorioasă, şi bucură-te de nunta mea. Du-mă la mirele meu. Şi dacă nu mă supun, du-mă cu sila. Dacă Apollon nu-i o minciună, voi fi pentru regele Acheilor o soţie mai funestă ca Elena. Îl voi pierde, pe el şi casa lui, şi-mi voi răzbuna părinţii. Dar sunt blesteme despre care tac. Nu voi spune nici securea abătută asupră-mi, nici luptele paricide pe urma nunţii mele, nici ruina casei lui Atreu...*

Corul: *Cum îţi place să râzi de suferinţele tale şi să prezici ce nu se poate împlini!* “

Dramaticul incomparabil al scenei s-a ivit tocmai din revelaţia, în mijlocul acestei bucurii factice, a destinului.

Jocul acesta de reflexe violente, al nebuniei şi al realităţii, al bucuriei şi al durerii, chiotul acesta peste o genună desfăcută, sunt forme ale spiritului dramei.

O interferenţă atât de magistrală de planuri, o atât de patetică sugestie de ritmuri – orgiace, plutind în fumurile Troiei – sunt menite a crea, a provoca spiritul dramei. Revelaţia lui se compară – spuneam – cu o lumină de fulger. E aceea care-ţi luminează, într-o noapte liniştită, aburii genunii, geologia sinistră a văii pe care o cutreieri. Fascinaţia ochiului de floare.

(*LIMITE* – Cartea Românească)
Bucureşti 1936

POVESTEA VORBEI

MATEIU CARAGIALE

TRÂNTORUL

În trândavă-aromeală stă tolănit greceşte
Urmaşul lor. Urât e, bondoc, saşiu, peltic.
El antereu alb poartă, metanii şi işlic.
În puf, în blăni şi-n şaluri se-ngraşă şi dospeşte.

Şi gura-i strâmbă numai măscări bolboroseşte.
E putred, deşi tânăr: sărmanu-a fost de mic
Crescut pe mâini străine. El joacă din buric,
Înjură, se răzgâie şi râde-apoi prosteşte.

Îl leagănă maneaua, e veşnic beat de vutcă,
Să-ncalece i-e frică, pe braţe-l duc la butcă;
Dar, el, ce os de Domn e şi viţă de-Împărat,

Ades, făr' să-şi dea seama, îşi mângâie hangerul,
Şi când în faţa morţii odată s-a aflat,
În trântorul becisnic s-a deşteptat boierul.

(din volumul *Pajere*)

...pretutindeni, adie cu vântul, se aşterne cu ploaia, *unduie* în razele de soare şi de lună, se oglindă în privirile sastisite ale locuitorilor nepăsători, lipsiţi de avânt şi de pornire, se trădează în mişcări, în vorbă, se leagănă în tărăgănarea vechilor cântece de mahala, în ameţeala dulceagă şi resemnată a valsurilor lui Ivanovici. Cine nu i-a prins deosebitul farmec nu a înţeles Bucureştii. Ei (acestei tristeţi) îi sunt închinate aceste rânduri...

Căci dacă după treizeci de ani (*ou plus*) de hălăduire în Bucureşti uneori mi se întâmplă încă să mă rătăcesc prin uliţi sau chiar mahalale întregi necunoscute, sunt şi altele unde ştiu şi pietrele caldarâmului şi crăcile copacilor şi scândurile ulucilor, unde cunosc casă cu casă, le ştiu toată cronica acelor ce i-au sălăşluit timp de o

jumătate de veac. Le-am văzut luminate de sărbătoare, precum am văzut fâlfâindu-le la porți steaguri albe sau negre: copii crescuți sub ochii mei și pieriți înainte de vreme, bătrâni uitați de vreme sub ochii cărora m-am înălțat eu – beteală, flori, zâmbete, lacrimi – un vălmășag nebun de iubiri, de uri, de uitări, de înșelăciuni, de amăgiri – una peste alta, totdeauna mai multă jale decât bucurie și peste tot atâta minciună, zadarnică și deșartă ticăloșie omenească, că uneori câte un nimic aducându-mi aminte de unele, scap din vedere că ale lumii sunt toate, îmi uit de ale mele, și cad pe gânduri și-mi vine să zic cu cântecul: „arză-l focul București".

(din *Pagini de jurnal*,
singurul text în românește. –
Ediția definitivă pag. 322)

CRONICA

Întâlnire cu Giovanni Papini

Totul se petrece într-un neprihănit octombrie când soarele Italiei – întârziat și dulce – pune în lucruri o chemare – alta – în oameni vrere nouă, noi nostalgii. Octombrie 1952. Atunci am plecat repede din Roma să-l văd pe Papa – Papa Celestin al VI-lea. Eram cu atât mai nerăbdător cu cât istoria nici nu pomenește de acest papă schismatic, pentru simplul motiv că el n-a existat. El e contemporan cu noi, cu îndoielile noastre – și cu puține dintre certitudini – contemporan cu veacul pe care îl cinstește și pe care l-ar vrea un veac de Renaștere modernă: e Giovanni Papini.

Pe Giovanni Papini l-am văzut – firește – într-un amurg florentin. Nici nu se putea altfel. Florența e un oraș în care trăiești cu adevărat un fel de aristocrație necesară a gestului. O participare nu la datele ceremoniei, ci la esențele ei – care se strecoară – just – printre ore. Există o oră a amurgului florentin în care nu poți face decât lucruri precise.

Ora mea era aceasta: lângă frescele șterse de vreme ale lui Paolo Uccelo din Santa Maria Novella și lângă Giovanni Papini. Oră bogată. Cercam a desluși în arta pictorului – intervenția negativă a timpului nu putea decât să mă ajute – o uvertură spre metamorfoză, un apel al formelor ulterioare. Și când frescele au început să ni se deslușească, când au trecut la grăitoarea lor reconstituire și re-creare, am plecat să-l văd pe Giovanni Papini. Mă pregăteam patetic pentru o deziluzie și totuși sufeream pentru această pregătire. În general, suport greu scriitorii bătrâni care nu seamănă cu niște preoți bătrâni. Și apoi aveam încă prezentă o evoluție stridentă a omului de la *Crepusculul filosofilor* la *Un om sfârșit* și la *Istoria lui Iisus Christos*. Mă temeam să nu mă întâmpine un Gog știrb, acru și înțelept, un alt Gog – din care bătrânețea să nu fi făcut decât o altă imagine a propriei lui amintiri. De când am intrat și mi-a întins mâna, am început să mă cert repede pentru supozițiile mele bântuite de literatură și răutate. Giovanni Papini era așa cum nu putea să nu fie: o mare prezență.

După plecarea poetului Eugenio Montale de care mi-am amintit repede ca de un colaborator al *Agorei*, revista mea pretențioasă și inutilă, am rămas singur cu Giovanni Papini. Viu și

tânăr, deschis şi simplu, fără ascunzişuri sufleteşti sau ocoluri dialectice, marele florentin mă ducea cu gândul la Savonarola, vecinul lui de peste veacuri nu însă şi la celălalt vecin – desuet, în ciuda reactualizării lui – nemachiavelicul Machiavel. Am vorbit mult despre Florenţa, foarte puţin despre cărţile lui, mai mult despre căile pe care o apucă scriitorii şi gânditorii moderni. Cum îi fusesem prezentat ca „existenţialist" de Mircea Eliade – pe care îl preţuieşte imens şi despre ale cărui entuziasme încerca să-i vorbească şi lui Montale – am discutat mult despre Sartre pe care îl detestă (aşa cum se vede clar din *Santi e poeti*) dar mai ales despre Kierkegaard. Semnificativă admiraţia lui fără rezerve pentru Chestov şi pentru Benjamin Fondane, pe care nu-l cunoştea ca român. Mişcătoare dragostea lui pentru România de care îmi vorbeşte parcă pentru a pecetlui minunat întâlnirea aceasta.

Mai presus însă de „discuţii" sunt pauzele, tăcerile în care pot întrezări prezenţa acestui om al Renaşterii rătăcit printre pasiunile timpului nostru. Între universul lui Michelangelo şi al lui Leonardo da Vinci, în care se regăseşte de-a binelea, lângă Dante şi lângă Iisus, Papini munceşte pentru des-„cifrarea" (în sensul lui Jaspers) a existenţei şi transcendenţei. Munca lui e titanică, are rădăcini în vechea, febrila Florenţă a tuturor exerciţiilor de cunoaştere şi de spiritualitate. Şi ceea ce conferă titanismului său o dimensiune eroică în adevăratul înţeles al cuvântului este că Papini răscumpără, trăind, febrilitatea nesecată a cunoaşterii. El scrie ultimele pagini – şi de câţiva ani încoace – ale *Judecăţii de apoi* – cartea vieţii lui – aproape orb. Este în această nefericire ceva ce aduce a Golgotă şi Inchiziţie. Papini îndură însă nefericirea aceasta într-o adâncă împăcare cu sine. El răscumpără lumina prin lumină, pentru ca *Judecata* lui *de Apoi* să fie dreaptă, să cuprindă, mai ales, tainele roditoare ale sacrificiului. Sacrificiul e în opera de artă pre-vestirea că aceasta va să înfrunte timpul şi să refacă oamenii. Iată de ce când am plecat de la Papini am înţeles că timpul n-a aşternut peste frescele lui Uccelo decât o pătură aparentă. Că există împotriviri pe care timpul nu le poate învinge fără un risc de veşnicie.

Virgil IERUNCA

În loc de „Cronica poeziei" – Vorbe despre vorbe

Arta cuvântului e o artă a destăinuirii, a tainei împărtăşite dar şi a tainei divulgate. Aici îmi pare că trebuie căutată firea poeziei: în paradoxul potrivit căruia, naşterea oricărei frumuseţi noi implică o jertfă sau chiar un masacru. Unul doboară un stejar ca să

facă o scobitoare; altul, doar cu o frunză, creează ceva care începe să fie de parcă ar fi fost de totdeauna. Violent pentru că *este* – orice existenţă e agresivă – dar şi nespus de blând; dureros ca un regret după ce nu poate fi şi aproape insuportabil de mângâietor, ca un dor neiubit sau ca o dragoste încă nemărturisită vorbelor: *„Frunza când moare, se face floare"* (Arghezi)

Ceva care îţi dă delaolaltă – cu o vorbă a lui Dante – foamea dar şi cu ce să ţi-o satisfaci. Dar o foame care nu se mai satură de ea însăşi, în fărătimpul unei clipe dezmărginite.

Dar printr-un paradox aş încerca – nu să definesc poezia: nu mă încumet a o face şi nici nu mi se pare folositor; dar să-i semnalez prezenţa încolţind-o cât mai de aproape, în miezul acelei aşteptări – *„entre le vide et l'évènement pur"* (Paul Valéry) – care nu speră şi nu-şi făgăduieşte nimic ci *este* aşteptare. Asemeni unui arc neîncordat de nici o coardă, însă pândit ca de un dor al săgetării viitoare: dor care l-a şi ales, fără ca el, arcul, să-l ştie încă.

Trăirea poetică sau întâlnirea *în* poezie a sufletului cu el însuşi o recunosc aşa: e o curgere nemişcată peste ruina timpului abolit. De unde ştiu? de la vorbe, din care-mi scot singura ştiinţă personală, a mea cu adevărat; restul fiind cunoştinţe fără identitate, ale oricui şi ale nimănui anume, pleavă a timpului prin care şi odată cu care trec! Precizez numaidecât: de la vorbele „potrivite" ale poeţilor, mai ales, dar şi de la acelea spuse la întâmplare, ale „ne-poeţilor": ale copiilor, ale femeilor. Ştiu astfel, că trăirea poetică e o curgere nemişcată, de la acest „poem într-un vers" de Ion Pillat (nu-mi aduc aminte exact cum se intitulează, poate: „Friză"):

„De când îţi legi sandala, s-au dezlegat milenii" Că versul i-a fost inspirat de silueta vreunui atlet pe-o friză de templu antic din Elada sau că poetul s-a gândit anume la *Oda la o urnă greacă* a lui Keats – construită pe contrastul simetric între tinereţea fără bătrâneţe a lucrului frumos dăinuind prin miracolul artei, şi veştejirea frumuseţii petrecute în timp – nu are vreo însemnătate. Cine-a îndrăgit poezia nu-l mai poate uita şi, chiar de-l uită vorbă cu vorbă, sufletul lui tot îşi va aduce aminte de acest vers, ca de un parfum nemirosit la simpla evocare a numelui florii.

Chiar graiul obişnuit semnalează împrejurări ale traiului zilnic, în care sufletul se simte „mişcat"; dar în trăirea poetică, „mişcarea" sufletului nu se mai măsoară cu prilejul care a iscat-o, nici nu se istoveşte cu el odată. Evocarea poetică a gestului cu care atletul îşi leagă sandala exercită asupra sufletului nu ştiu ce vrajă modelatoare. Acum se odihneşte mimând încremenirea sculpturală a gestului, acum se proiectează, peste milenii dezlegate, într-o nemărginită perspectivă, mimând iarăşi, de astă dată fluiditatea verbului poetic: dar într-o perspectivă afară din timp, în care nimic

nu se petrece ci totul este – adică devine fără încetare – *aşa*. E o curgere nemişcată, către nimic anume, a sufletului dornic de el însuşi. Şi o încântare, o ispită căreia, cine i-a cedat odată, nu i se mai poate împotrivi. Sau, cu vorbe iarăşi „potrivite“:

De funinginile lumii
Nu mai poate să se spele
Cine s-a mânjit cu ele.

(T. Arghezi)

O poezie oricât de meşteşugită, de „artificială“, mi se pare altfel revelatoare pentru felul neprefăcut al celui care a scris-o decât spovedania lui intimă şi decât tot ce afirmă şi crede sau ar vrea să creadă el despre el însuşi. Sinceritatea sau nesinceritatea jurnalului unui poet o atestă sau o dezminte poezia lui – şi nu invers! – din care pricep nemijlocit, cu-n fel de pipăit lăuntric al înţelegerii, cât e de întreg sau de neisprăvit insul omenesc al poetului*. În poezie se dezleagă taina omului, în acelaşi fărătimp în care – se încheagă taina unei frumuseţi ireductibile. În noua ei rânduială, a creaţiei, durerea şi bucuria îşi pierd semnele şi sensurile biografice, într-o clipă nemaicuprinsă, mântuită de binele şi răul timpului trecător. Într-o asemenea clipă, gândul nu mai e *gândit*, ci gândeşte mereu, în propriul lui gol, ca în acea stranie insulă a lui Des Esseintes *„pleine de vue non de visions“*, în care nici o imagine concretă nu localizează, limitându-l, văzul privitorului! Sau ca acele forme ale cunoaşterii kantiene care există în puritatea lor formală şi funcţională, goale de concretul cunoştinţelor.

Cunoaşterea pe care-o favorizează trăirea poetică nu-i un prilej de cunoştinţe; însă ştiinţa pe care ne-o dă, aceea ne rămâne şi toate cunoştinţele adunate de-a lungul vieţii nu le vom simţi niciodată „ale noastre“, ca pe acea clarvăzătoare ignoranţă – revelaţie totală şi despre nimic anume – ce ni se dăruieşte la întâlnirea cu poezia.

*

Ideile fără identitate, cum ar fi binele general sau frumosul în sine nu-mi spun nimic şi nu ştiu ce să le spun. Îmi sunt străine, ca şi frumuseţea sau, „poezia“ naturii. O singură dată în viaţă, la începutul războiului trecut, în Transnistria, am văzut un peisagiu care nu semăna cu nici unul din acele întâlnite până atunci şi nici de atunci încoace. Cred că nu avea nimic straniu sau extraordinar. Amănuntele concrete s-au şters; îmi aduc aminte doar că mi s-a

* Mai clar decât arta culorilor şi a formelor şi fără echivocul muzicii, arta poetului îmi pare a săvârşi acea mutaţie sau alchimie a răscumpărării din senzaţie, din animalitatea suferinţei, ca şi a dragostei, ca şi a bucuriei, de care-i bolnav tot insul a cărui soartă nu se împlineşte în omenie.

făcut frică şi frig, ca într-un coşmar în care m-aş fi visat în golul evurilor geologice, înainte de apariţia omului.

De „natură“ mă apăr, ca de o soartă, cu talismanul poeziei, iar de frigul de la marginea gândurilor, cuibărându-mă în suflarea caldă a unor versuri pe care mi le şoptesc ca pe un descântec alungător de vrajă rea. Îmbunarea sufletului – care-şi uită de singurătate la întâlnirea în poezie – şi recunoştinţa ce-l umple, făcându-l mai uşor de purtat, le datorăm poetului alinător de răul ce ne bântuie pe toţi, poeţi sau ne-poeţi, bolnavi de „natură“. Bine înţeles! Dar e într-adevăr atât de bine înţeles?... Că natura e mereu aceeaşi (Paul Valéry) şi că în natură nu e poezie, ci numai în vorbe, ca şi tot ce dă sens şi valoare naturii şi lumii (pentru cine alt decât pentru noi înşine)?

La început a fost poetul, iar când poetul va înceta să mai fie, atunci nu va mai fi nimic.

Mihai NICULESCU

BIBLIOGRAFIE

EUGENE IONESCO, *THEATRE – vol. I. Ed. „Arcanes", Paris 1953, 160 pag.* – Primul volum din teatrul d-lui Eugen Ionescu cuprinde *La Cantatrice chauve, La Leçon, Jacques ou la soumission, Le Salon de l'automobile* şi o prefaţă a criticului Jacques Lemarchand, din care cităm această frază semnificativă: „*Le théatre d'Eugène Ionesco est assurément le plus étrange et le plus spontané que nous ait révélé notre après-guerre*".

EUGENE IONESCO, *LA JEUNE FILLE A MARIER* în *Les Nouvelles Lettres, Juin 1953, pag. 406-416*. Piesă, anti-piesă.

MIRCEA ELIADE, *RENCONTRE AVEC JUNG* în *Combat, 9 octombrie 1952*; Marele psiholog discută cu compatriotul nostru semnificaţiile simbolismului şi destăinuieşte cum a ajuns la postularea inconştientului colectiv.

MIRCEA ELIADE, *VON DER UNTEILBARKEIT EUROPAS* în *Merkur, VI, nr. 12, dec. 1952, pp. 1101-1110*. Acesta este traducerea germană a articolului *L'Europe et les Rideaux*, publicat în revista *Comprendre* şi reluat de *Revue de Culture Européenne*.

MIRCEA ELIADE, *EL MITO DEL ETERNO RETORNO – Emecé Editores, Buenos Aires, colecţia „Grandes Ensayistas", 190 pagini, 1952*. Traducerea spaniolă a lui *Mythe de l'Eternel Retour*, apărut la Gallimard în 1949.

MIRCEA ELIADE, *SYMBOLISME INDIEN DE L'ABOLITION DU TEMPS*, în *Journal de Psychologie, oct.-dec. 1952, pp. 430–438*. Interpretarea simbolismului indian de transcenderea timpului.

MIRCEA ELIADE, *A FLORENCE AVEC PAPINI*, în *Les Nouvelles Littéraires, 9 martie 1953*. Discuţie cu scriitorul italian despre opoziţia Orient–Occident, sensul Renaşterii şi posibilităţile unui universalism creştin.

MIRCEA ELIADE, *AVENTURE*, în *Revue Générale Belge, Bruxelles, Mars 1953, pp. 691–707*. Traducerea nuvelei *Aventură*, apărută în 1937, de către scriitoarea belgiană Yvonne Coudemand.

MIRCEA ELIADE, *DER MYTHOS DER EWIGEN WIEDERKEHR Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf, 1953, 252 pagini*. Traducere germană de C.

Spaltmann, a ediţiei revăzute şi sporite a lui *Mythe de l'Eternel Retour*, cuprinde câteva paragrafe noi asupra sensului istoriei.

MIRCEA ELIADE, *IMAGES ET SYMBOLES – Coll. „Les Essais" – 1952, 240 pagini*. Cuprinde capitolele următoare: *Symbolisme du „centre", Symbolismes indiens du temps et de l'éternité, Le „Dieu Lieur" et le symbolisme des noeuds, Remarques sur le symbolisme des coquillages* şi *Symbolisme et histoire*.

JACQUES MASUI, *MYTHES ET SYMBOLES SELON MIRCEA ELIADE*, în *Cahiers du Sud – 39 année nr. 316, pp. 478–490*. Mircea Eliade este astăzi citat pretutindeni şi nu numai când e vorba de istoria religiilor – domeniu de strictă specialitate – ci şi de domenii înrudite. Este pentru noi o mare bucurie să vedem că numai în ultimele luni Mircea Eliade este citat de: *Jean Paul Sartre* în *Saint Genet, comédien et martyre; J. P. Danielou* în *Essai sur le mystère de l'Histoire; G. Gusdorf* în *Mythe et Métaphysique; Mikel Dufrenne* în *Phénoménologie de l'expérience esthétique*. Nu pomenim fireşte de lucrările de specialitate în care Mircea Eliade e o autoritate. Pe de altă parte, d. Jacques Masui publică în *Cahiers du Sud* un mare studiu despre Mircea Eliade. Reproducem din acesta rândurile care fixează în ochii străinilor imaginea savantului român:

> „*Mircea Eliade n'est pas seulement un grand historien des religions, un mythologue et un orientaliste. Il est aussi un philosophe de l'histoire. Le sait-il ? Il est probable qu-il s'en défendrait et cependant dans plusieurs de ses livres récents il dépasse à dessein, ou malgré lui, l'examen critique des documents étudiés pour tenter certaines appréciations de valeur, certaines explications en profondeur, au sujet de l'histoire et du temps, qui franchissent singulièrement les limites de ses spécialités. Peut-être est-ce là la raison de l'attrait que son oeuvre exerce sur le profane?*
>
> *Bien que très digne serviteur de la science, aux disciplines de laquelle il demeure rigoureusement attaché, M. Eliade a su élever très haut le sujet de ses études. Il est fort rare d'ailleurs de trouver, aussi harmonieusement associées, l'érudition la plus vaste à l'intuition la plus fine, une méthode de travail efficace et sûre à un style souple, précis, sachant exprimer l'essentiel.*"

N. I. HERESCU, *CENTENARUL LUI NICOLAE BĂLCESCU – Colecţia „Îndreptar", nr. 1, Freising 1952, 14 pagini*. Colecţia revistei *Îndreptar* e inaugurată cum nu se poate mai nimerit printr-o frumoasă şi necesară prezentare a lui Nicolae Bălcescu de către cărturarul şi poetul N. I. Herescu. Autorul ne prezintă în figura lui Bălcescu o căpetenie exemplară a spiritualităţii româneşti, zdrobind în felul acesta toate tezele comuniste ce-şi propun să-şi făurească din marele român un precursor al imposturii lor istorice.

E. M. CIORAN, *F. SCOTT FITZGERALD – PHISIONOMIE D'UN EFFONDREMENT* în *Profiles, nr.1 oct. 1952*. E Cioran descoperă o experienţă pascaliană la acest scriitor american care devine din zi în zi mai apreciat peste ocean.

E. M. CIORAN, *POUR ET CONTRE L'HISTOIRE* în *La Table Ronde, Martie 1953.* *„Toutes les fois que je me sens complice de l'histoire, j'ai le sentiment d'être la dernière des canailles"* – *„Faites une cure d'innéfficacité"* – *„Voués à des femmes dégradées de sagesse, nous sommes des malades de la durée"* – iată câteva din gândurile acide şi paradoxale, deci aproape de adevăr, exprimate de E. Cioran în acest excepţional text.

E. M. CIORAN, *QUELQUES REMARQUES SUR LA MYSTIQUE* în *Liberté de l'esprit, mai 1953.* Deschizând numărul acestei preţioase reviste, E. Cioran face o seamă de „observaţii" asupra misticii, observaţii care, de altfel, se bucură de un răspuns şi o prezentare a autorului lor de către redactorul revistei, Claude Mauriac. *„Il y a quelques années* – scrie criticul francez – *paraissait sous la signature encore inconnue de E. M. Cioran, un essai intitulé* Précis de Décomposition. *Le style en était d'une qualité telle que l'on fut étonné d'apprendre la nationalité de l'auteur. Roumain, écrivant directement dans notre langue, il en tirait des accents oubliés : sans doute avait-il appris le français dans les plus grands auteurs ; sans doute Pascal et Bossuet avaient-ils été ses maîtres"*.

E. M. CIORAN, *D'UNE CERTAINE EXPERIENCE DE LA MORT* în *La Nouvelle Nouvelle Revue Française, 1 Junie 1953.* Consideraţii preţioase despre moarte ca *agonie triumfală* amintesc adevărurile profunde ale lui Maurice Blanchot. Cu o ironie incisivă autorul arată mai departe că fiecare popor are stilul lui de săvârşire. Luând ca exemplu Franţa, popor necălit de puterile metafizicii care, în cazul de faţă, *„n-a întreprins nimic pentru a sabota Aparenţa"*, E. Cioran constată că pentru francez moartea e o problemă de atitudine. *„On dirait* – încheie el – *que tout l'art du Français est de savoir mourir* en public".

JACQUES LASSAIGNE, *LA PEINTURE ESPAGNOLE, DES FRESQUES ROMANES AU GRECO Colecţia „Peinture. Couleur. Histoire", ed. Skira, Geneva 1952, in-fol. 144 pp., 70 planşe in culori.*

IDEM, *LA PEINTURE ESPAGNOLE, DE VELASQUEZ A PICASSO, Ibid., 1952, 152 pp., 70 planşe în culori.* În amândouă volumele, secţiunea „Biographies et Bibliographies", de ALEXANDRU BUSUIOCEANU.

ALEJANDRO BUSUIOCEANU, *APPROXIMACIONES – Poesia – Publicationes de Revista de Literatura – Fasc. 4, Octubre – Diciembre de 1952 pags 345 a 372.* Poetul Alexandru Busuioceanu face câteva minunate „aproximaţii" slujindu-se de limitele poemului pe marginea unor texte de Joe Bousquet, scriitor francez care se bucură de multă preţuire de către compatriotul nostru.

ALEJANDRO BUSUIOCEANU, *JARDIN CERRADO, poem* în *Aljaba, nr. 8, 1953.* În această revistă care dă întâietate poeziei, d. Alexandru Busuioceanu publică un poem de reală încântare.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU: *MITUL DACIC ÎN ISTORIA ŞI CULTURA SPANIEI Colecţia „Destin" – Madrid 1952, 32 pag.* Studiu de o însemnătate cu totul deosebită despre o problemă care preocupă în egală măsură şi istoria şi filosofia istoriei româneşti.

GHEORGHIU N.–A. *UNE LETTRE DE J.–B. LE CHEVALIER A CHOISEUL GOUFFIER SUR SA MISSION EN MOLDAVIE.* Extras din *Mélanges Mario Roques, III, 1952, pp. 89-92.* Scrisă din Constantinopol în preajma învestiturii lui Alexandru Ipsilanti, în 1786, de cel ce avea să-l urmeze în Moldova ca secretar, scrisoarea dezvăluie anumite „intrigi" şi *„moravuri ale înaltelor personagii greceşti din Fanar"*.

TURDEANU EMILE, *LES CONTROVERSES DES JANSENISTES ET LA CREATION DE L'IMPRIMERIE GREQUE EN MOLDAVIE.* Extras din *Mélanges Mario Roques, III, 1952, pp. 281-302.* Lămuriri temeinice asupra controverselor dintre teologi Jansenişti şi Calvinişti, care au determinat întemeierea tipografiei greceşti de la Iaşi, în 1682, menită să apere prin lucrările publice interesele ortodoxiei.

LAETIŢIA CARTOJAN-TURDEANU : *NECULCE ŞI ALECSANDRI.* Extras din *Mélanges Mario Roques, III, 1952 pp. 303-311.* Preţioasă contribuţie în legătură cu *O samă de cuvinte* ca izvor de inspiraţie în opera poetică a lui Alecsandri.

ŞERBAN VOINEA : *REVISION DU MARXISME ? Extrait de la Revue Socialiste, nr. 58, 59, 60.* Autorul studiază cu competenţa care îl caracterizează această problemă care preocupă excesiv pe istoricii, economiştii şi filosofii culturali din Occident.

ION GHEORGHE: *RUMÄNIENS WEG ZUM SATELLITENSTAAT. Kurt Vowinkel Verlag, Heidelberg, 1952, 444p.* Cartea d-lui general Ion Gheorghe tratează despre situaţia politică a României din preajma războiului mondial până la 23 August şi aduce o seamă de contribuţii originale.

„A FOST ODATĂ" – Biblioteca Română din Freiburg – 1951, 342 pag. Culegere de basme şi legende româneşti din care nu lipsesc nici *Basmul Bisoceanului* de Al. Odobescu nici, mai ales, *Istoria prea înţeleptului Arghir cu nepotul său Anadam* de Anton Pann. Această culegere pe care biblioteca română din Freiburg a încredinţat-o d-lui Victor Buescu, constituie o minunată iniţiativă, de care exilul avea neapărată nevoie.

CONSTANTIN PAPANACE. *MICA ANTOLOGIE AROMÂNEASCĂ – Biblioteca Freiburg – 1952, 158 pag.*. Publicarea unei antologii a spiritualităţii aromânilor e cât se poate de necesară. Studiul introductiv al autorului e o preţioasă contribuţie ştiinţifică.

I. L. CARAGIALE. *OPERE ALESE – Biblioteca Română Freiburg, 1952 174 pag.* Încă o dată biblioteca română din Freiburg ţine să fie prezentă atunci când e vorba de

o sărbătoare a culturii noastre ca aceea a împlinirii a o sută de ani de la naşterea lui I. L. CARAGIALE. Ediţia de pribegie e precedată de o introducere a d-lui Joseph Matejka.

V. ALECSANDRI. *DOINE – Biblioteca Română Freiburg – 1952, 64 pag.* Iniţiativele bibliotecii române din Freiburg rămân o pildă pentru toţi cei care, în exil, înţeleg să servească literele româneşti. Ediţia aceasta de pribegie a *Doinelor* lui Alecsandri la o sută de ani dela apariţia lor a fost îngrijită de harnicul I. G. Dumitriu care, într-o prefaţă binevenită, scrie : „*Purtând cu noi în suflet acest volumaş, omagiem însuşi poporul care suferă cele mai cumplite vremi ale istoriei sale, în forma cea mai înfiorătoare*".

AL. RUSSO. *CÂNTAREA ROMÂNIEI. Societatea pentru Cultură şi Literatură Română înfiinţată în anul 1862 – Secţia din exil – Londra 1952* Această ediţie publicată de d. Grigore Nandriş este cum nu se poate mai bine venită, pentru că niciodată „Cântarea României" n-a fost mai necesară. E vorba bineînţeles de o necesitate de adâncimi – de aceea care dezvăluie fiinţa însăşi a neamului.

PSALTIREA tradusă de GRIGORE MANOILESCU. Ed. „Cartea pribegiei" Vale Hermoso 1952, 286 pag. Ctitorul acestui aşezământ de lumină care e prima editură de texte româneşti, publică o nouă traducere a *Psaltirii*. Desprindem din cuvântul tălmăcitorului aceste rânduri care dezvăluie faţa cea adevărată a simţămintelor a celui ce s-a ostenit pentru alinarea sufletească a fraţilor lui de exil: „*Urez românilor pribegi care vor citi* Psaltirea, *ca în ceasurile lor de întristare, în ceasurile de îndoială, în ceasurile de deznădejde, să găsească într-însa cuvântul potrivit pe măsura sufletului lor, aşa cum l-am găsit eu de atâtea ori trudindu-mă s-o tălmăcesc*".

TEODOR SCORŢESCU: *MAGIE ALBĂ – povestire – Editura „Cartea Pribegiei" – Valle Hermoso – 1952, 140 pag.* Reapariţia în actualitatea literară a scriitorului care în 1930 a scris *Popi*, iar în 1939, *Concina prădată*, înseamnă un prilej de bucurie pentru iubitorii de proză.

GHEORGHE V. BUMBEŞTI: *CERUL ERA PUTRED – roman – Editura „Cartea Pribegiei" – 1952, 216 pag.* Autorul îşi rezumă romanul în aceste cuvinte de început: „*Însemnările valorează cât valorează. Povestea sau, mai exact, viaţa lui Daniel Mironescu (eroul principal al romanului) se află la începutul acestor note. Poate că e mai bine să le fac cunoscute şi altor oameni din alte ţări, care vorbesc alte limbi şi care gândesc prea puţin că o lume întreagă moare chinuită dincolo de oblonul de fer. Acestei lumi am aparţinut şi eu cândva. Eu însă mă descompun alături de celelalte rămăşiţe care au reuşit să fugă, într-o lume străină, duşmănoasă, egoistă. Asemenea unor frunze duse de apele unui mare fluviu să putrezească departe de malul de pe care le-a luat vântul*".

PROF. ING. ION PROTOPOPESCU. *PROBLEME DE MÂINE ÎN ROMÂNIA. Editura „Cartea Pribegiei", 1952, 191 pag.* Autorul se străduieşte să situeze problemele ce se vor pune după eliberarea Ţării.

E. MIHĂIESCU. *CITIND BIBLIA. Ed. „Cartea Pribegiei" 1952, 292 pag.* Autoarea acestei cărţi citeşte Biblia cu voce tare – adică nu numai pentru sine – de la Geneză până la Apocalips.

ORESTE POPESCU. *EL SISTEMA ECONOMICO EN LAS MISIONEA JESUITICAS. Ed. „Pampa Mar" – Bahia Blanca – 1952, 127 pag.* Apărută la Bahia Blanca, unde compatriotul nostru e profesor de economie politică la Universitatea locală, lucrarea aceasta face cinste ştiinţei româneşti în America de Sud.

N. ARNĂUTU. *NOI ŞI RUŞII – Editura „Cuget Românesc" – Buenos Aires 1953, 170 pag.* Cu râvnă şi generozitate, în ciuda vicisitudinelor exilului care nu pune la dispoziţia cercetătorului textele necesare, autorul a izbutit să surprindă din istoria noastră relaţiile – totdeauna încordate – între noi şi vecina noastră de la Răsărit.

NEAMUL ROMÂNESC – *colecţie îngrijită de D. PÂRĂU – Freising 1952 Editura „Patria" 26 pag.* Această preţioasă plachetă cuprinde printre altele, un studiu al lui S. Mehedinţi intitulat : *România, hotarul de Răsărit al Europei*, şi un eseu al lui Nichifor Crainic : *Transfigurarea Românismului*.

BISERICA ROMÂNĂ UNITĂ. *Madrid 1952, 420 pag.* „*Cartea de faţă, scrisă în colaborare de câţiva preoţi români uniţi, aflători în aceste împrejurări tragice în străinătate, vrea să fie o prezentare sintetică şi obiectivă a istoriei Bisericii române unite*" – ni se spune în prefaţă. Au colaborat pentru întocmirea acestei importante lucrări: Aloisie L. Tăutu, Octavian Bârlea, Pamfil Cârnaţiu, Flaviu Popan, Carol Capros, Alexandru Mircea şi Mircea Todericiu.

GEORGE CIORĂNESCU. *POEME FĂRĂ RĂSPUNS – Paris 1952, 33 pag.* şi *CODICIL – poeme – Paris 1952, 22 pag.* Reţinem din acesta ultim versurile: „*Tu, / numai tu*".

SORANA GURIAN: *LES AMOURS IMPITOYABLES – Ed. Julliard, Paris 1953.* Roman ce continuă ciclul început în Bucureşti cu *Zilele nu se întorc niciodată*.

EXIL – anul I – nr. 1. Prezenţa lui Ştefan Baciu, neobosita şi preţioasa lui prezenţă acolo, unde e vorba de poezie şi cultură, trebuie subliniată. Revista *Exil* e încă un capitol din această trudă exemplară pentru promovarea duhului românesc.

Nr 2 – ianuarie-martie 1953: de la primul până la al doilea număr progresul e considerabil. Acest din urmă număr e cu adevărat excepţional. Colaborarea preţioasă a d-lui Basil Munteanu despre Eminescu, *Jurnalul balzacian* al d-lui Mircea Eliade, proza d-lor Mihai Niculescu şi Grigore Cugler, amintirile literare ale d-lui C. L. Popovici şi poezia reprezentată de d. Al. Busuioceanu – toate acestea dau

acestui număr o greutate şi o împlinire rare. *Zodiacul* d-lui Busuioceanu, îndeosebi, ne pune în faţa unui poet de mari şi reale resurse.

ÎNDREPTAR – anul II, nr 9. D. G. Racoveanu semnează un excelent articol intitulat: *Ortodoxie românească*, din care desprindem acest citat plin de adevăruri şi miez: *„Cercetătorii care au bătut, ani de zile, drumurile schiturilor, mănăstirilor, bisericuţelor de sat răzleţe şi drumurile bibliotecilor cu tipărituri româneşti vechi, ştiu de pildă, că* Noul Testament *se află, mai întotdeauna, în perfectă stare ; iară filele* Cazaniilor, *sunt tocite şi acoperite de stropi de ceară. Asta înseamnează că în pământul nostru nu s-a cetit* Noul-Testament, *ci* Cazaniia, *adică* Evanghelia *interpretată de Biserică. La fel, traducerile cărţilor greceşti scrise* «împotriva dejghinării papistaşilor» : *sunt neatinse.*

În vasta grădină a «Ortodoxiei» neamul nostru a adus specificul lui. Şi dintre florile vieţii în Hristos se cuvine a însemna, în primul rând : cuviinţa, potolirea, cumpănirea, limpezimea şi smerenia gândului. De la stilul arhitectonic şi de la icoană, de la cântarea în biserică până la săpătura în lemn; de la potolita manifestare a evlaviei lui şi până la gândirea teologică, aceste flori ale sufletului, cu care neamul nostru creştin nu are a se ruşina în Domnul, se vădesc pretutindeni."

În acelaşi număr d. N. I. Herescu polemizează cu pocitorii limbii române din R.P.R.

ANUL II, nr 11: Într-un articol intitulat *Căderea în Istorie,* Mircea Eliade spune aceste dureroase adevăruri în problema situării României faţă de Occident: *„Istoria neamului românesc e alcătuită din atâta sânge şi atâta nenoroc datorită în primul rând incapacităţii Occidentului de a vedea dincotro vine primejdia. Pe noi, timp de cinci secole, «ne-a scos din istorie» victoria Imperiului otoman; şi această victorie se datoreşte neputinţei occidentalilor de a se uni împotriva unui duşman comun. Timp de secole, am luptat singuri. Hărţuiam necontenit armatele turceşti, cu preţul pe care îl ştim : trăiam «în afara Istoriei». Istoria se făcea în Apus ; fără noi, dar datorită şi sângelui nostru..."*

ANUL III, nr. 1: dl. Al. Gregorian publică un poem *Trei Crai* din care reproducem – numai din pricina spaţiului – o singură strofă :

„Seară bună, seară bună :
Vin colindători pe lună
La icoane
Cu plocoane
Stele mii care anină
Policandre de lumină
Sus, în pomii gerului
La curţile cerului".

ANUL III, nr 3: O surpriză plăcută, aceea de a întâlni în dl. G. Racoveanu nu numai un teolog adevărat, un mare gazetar ci şi un real prozator. *Prunii* din

volumul inedit *Trei povestiri* ne pune în faţa unui scriitor care va îmbogăţi patrimoniul spiritual al exilului.

Inexplicabilă luarea în serios a unui René Theo de către d. Mircea Eliade într-un articol intitulat *Satul arde şi ...* Despre păcatele izvorâte din generozitate ale d-lui Mircea Eliade s-ar putea scrie o fenomenologie de buzunar a exilului.

ANUL III, nr. 4: Evocarea lui Vasile Pârvan pe care o face d. Emil Panaitescu în *La ţărmul Pontului Euxin* e interesantă şi mişcă pe toţi îndrăgostiţii de proză profetică, adâncă a lui Vasile Pârvan.

ANUL III, nr. 5: Dl. Flavian Popan ajunge în articolul său *Regăsirea Europei*, la aceste concluzii juste despre România: *„Poate că noi suntem săraci în multe privinţe. Dar ar fi greu de găsit o ţară în care aceste valori umane europene, de libertate, respect faţă de alţii, ospitalitate, îmbrăţişare largă a tot ce vine de la alţii, deschidere prietenească, îndatoritoare, faţă de orice om, să fi fost mai în cinste decât la noi, în România."*

VERS, anul 2, nr. 4 – noiembrie – dec. 1952. Semnalăm un articol al d-lui Ştefan Baciu despre poezia din Paraguay şi ne bucurăm de a regăsi un text al poetului-moţ V. Copilu-Cheatră.

Anul 3, nr. 1: În introducerea d-lui V. Posteucă citim şi apreciem articolul d-lui E. D. Tappe despre Eminescu, publicat în *The American Slavic and East European Review* din februarie 1951. Dl. Tappe este un pasionat cercetător al problemelor de literatură şi istoriografie românească, aşa că iniţiativa d-lui V. Posteucă este cât se poate de binevenită.

În acelaşi număr dl. Vasile Buescu continuă să publice versuri ca acelea pe care le-am subliniat cu deferenţă destulă în numărul trecut al *Caetelor de Dor*. Redăm din ultimul poem al dlui. Buescu intitulat *Din gentileţe* această strofă :

De ochii dragi călăuzit
M-ai ridicat dintre coteţe
Spre-azurul purului zenit
...Azi văd că te-ai milostivit
Din gentileţe.

CUGET ROMÂNESC, anul II, nr. 4–6, Buenos Aires – decembrie 1952. Număr deosebit de interesant. Dl. profesor D. Găzdaru continuă studiul d-sale *Contribuţia românilor la programul cultural al Slavilor.* Tot dl. D. Găzdaru semnează la rubrica *„afirmări româneşti în ştiinţa internaţională"* un portret al profesorului N. I. Herescu. Destăinuirile pe care le face d. Găzdaru sunt semnificative şi trebuiesc reţinute : *„Am rămas plăcut atins în orgoliul meu de român când, luând contact cu profesorii de specialitate şi cu Institutul de Filologie din Buenos Aires, am constatat că opera savantului român este familiară până şi studenţilor cărora le este recomandată, prin programele de studii, ca principală operă de consultare. Iar la una din şedinţele ştiinţifice ale Institutului de Filologie, directorul secţiei de Studii*

Latine s-a ocupat elogios şi de studiul monografic al d-lui Herescu despre poetul latin Catul, publicat în 1943 în colecţia îngrijită la Roma de învăţatul italian Vicenzo Ussani".

În restul numărului un studiu despre spătarul N. Milescu semnat M. I. Lefter, un poem de Vintilă Horia *La un infern* şi obişnuita şi preţioasa antologie de texte din clasicii noştri.

ROMÂNIA MUNCITOARE – Revista d-lui Eftimie Gherman care prin seriozitatea şi competenţa ei îmbrăţişează în ansamblu şi cu obiectivitate sovromizarea politicii, economiei şu culturii noastre, se bucură în ultima vreme de colaborarea de atâtea ori preţioasă a d-lui Grigore Gafencu. E bine să subliniem cu acest prilej că textele d-lui Grigore Gafencu sunt scrise într-o limbă care ar putea cinsti pe oricare din scriitorii noştri de valoare.

CAHIERS DE LA ROUMANIE OUVRIERE – nr. 1, 2, 3, 4. Suplimente în limba franceză ale *României Muncitoare*, aceste caiete constituie un adevărat tezaur de documentare asupra situaţiei politice, economice şi sociale a României de azi. Prin seriozitatea cu care sunt făcute, caietele acestea dezvăluie Occidentului situaţia reală în care Ocupantul ne-a adus Ţara.

CRONICA ROMÂNEASCĂ, anul IV, nr. 3 – martie 1953. Are inspiraţia binevenită de a publica poemul *La Paşte* de Gheorghe Coşbuc pe care ediţia comunistă *Poezii* – Editura de Stat 1951 – l-a expulzat din opera clasicului român.

VATRA. Continuă să apară, interesând prin atitudinea ei curajoasă şi prin problemele pe care le dezbate atât pe prietenii cât şi pe adversarii ei. Din punct de vedere cultural, cititorul poate găsi aproape în fiecare număr reproduceri din textele clasicilor noştri.

NOTIZIARIO DELL'ASSOCIAZIONE DEGLI PROFUCHI DALLA ROMANIA – anul I, nr. 1. După cum îl arată şi numele, acest buletin e redactat de italienii izgoniţi din România şi care păstrează de neşters icoana Ţării în suflete. În acest prim număr reproducerea celebrului poem a lui Goga care începe cu versul profetic *Afară trece moartea peste ţară.*

LA REVUE DE CULTURE EUROPEENNE. Dec. 1952. De semnalat două articole : *Littérature et destin d'un peuple* de A. Busuioceanu şi *Poésie de l'Histoire* de Vintilă Horia.

THE SWORD – Vol. 13, nr. 162 – ian. – febr. 1953. Numărul acesta e consacrat persecuţiilor religioase în ţările de dincolo de oblonul de fier. Situaţia din România e prezentată de d. Ion Raţiu.

DESTIN, nr. 4–5 – noiembrie 1952. În afară de studiul excepţional al d-lui Alexandru Busuioceanu *Mitul dacic în istoria şi cultura Spaniei*, pe care l-am

semnalat în altă parte a acestei bibliografii, trebuie subliniate colaborările – totdeauna interesante – ale d-lor C. L. Popovici, G. Uscătescu, Vintilă Horia, I. D. C. Coterlan şi Victor Buescu, care scrie despre *Latinitatea verbului „desfăta"*.

ANALELE POLITICE, anul I, nr. 1. Revista d-lui Pamfil Şeicaru – ni se spune în *Lămuriri cititorilor* – *„va duce lupta pentru a împiedica introducerea boului Apis în România scăpată din sclavia Rusiei sovietice".*

VESTITORII, anul III, nr. 6 – februarie 1953. Prezintă pe filosoful român Aurel C. Popovici.

AMERICA, anul XVII, nr. 92. Profesorul Grigore Nandriş semnează un substanţial articol cu prilejul comemorării unirii Bucovinei.

Anul XLVII, nr. 101: Poetul Vasile Posteucă semnează un excepţional colind care ar trebui reprodus în întregime, dar, din care spaţiul nu ne îngăduie să reproducem decât această strofă:

„Scoală neam din depărtare
Că'n fereastra despre zare
S-a aprins steaua cea mare,
Şi-o duce Domnul prin ger
Cu toţi îngerii din cer
Lerui, Doamne, Ler".

Anul XLVIII, nr. 20. Mabel Nandriş semnează o traducere în limba engleză a poemului eminescian *Trecut-au anii.*

CUVÂTNUL STUDENŢIMII – nr. 2–3 – Cuprinde îndeosebi texte preţioase din *Memorialele* lui *Vasile Pârvan şi din poetul Ion Minulescu.*

CURIERUL nr. 38 – Buenos Aires. Publică în paginile rezervate preocupărilor literare un text – destul de rar în exil – al lui Al. O Teodoreanu: *Soliman – Ali – Fâstâc*, în care avem prilejul să apreciem umorul balcanic al scriitorului român.

CURIERUL CREŞTIN – ianuarie – martie 1953. De reţinut îndeosebi traducerile d-lui Vintilă Horia din Giovanni Papini şi José Maria Peman, şi articolul d-lui Gheorghe Rusu despre *Urmările culturale ale Unirii de la 1700.*

DACIA. Anul VII, nr. 10 – decembrie 1952. D. Ion Ţolescu semnează un articol despre *Dacia ideală a lui Mihail Eminescu.*

PATRIA, anul 5, nr. 7 – 15 Iunie 1953. La rubrica *Răsfoind cronicile Ţării*, revista publică un minunat text al lui Cantemir în care savantul şi filosoful român arată cum înţeleg românii să-şi cinstească domnitorii, atât în viaţă cât şi după moarte. Pagini de cronică de neuitat pentru că ele dezvăluie multe din firea poporului nostru.

VIITORUL NOSTRU, anul I, nr. 1 – noiembrie 1952. Revista reproduce un articol al lui I. L. Caragiale despre Cilibi Moise.

În Nr. 6 din Aprilie 1953, un articol deosebit de interesant al lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, adresat *elevului şi colegului meu Lazăr Şăineanu*.

ROMÂNIA VIITOARE, nr. 8 – februarie 1953. Un articol remarcabil al d-lui A. Burileanu, *O cronică prea neagră* în legătură cu ultima carte a impostorului Const. Virgil Gheorghiu. Singura slăbiciune a articolului e indulgenţa academică a autorului faţă de un om şi de o carte care nu merită decât invectiva adâncă sau indiferenţa neturburată.

GÂNDURI LIBERE, nr. 6. Subliniem articolul documentat, obiectiv al d-lui G. Nicoară intitulat *Ion Eliade Rădulescu antirusul*. Regretăm însă nota injustă şi pătimaşă care nu face deloc cinste unei reviste „literară şi culturală" asupra studiului profesorului N. I. Herescu despre Nicolae Bălcescu.

FĂCLIA, anul V, nr. 77 – dec. 1952. Cu prilejul împlinirii a 5 ani de apariţie, d. V. V. Tilea urează noroc şi spor „*uneia din cele mai vechi publicaţii româneşti din exil*".

CARTE DE MĂRTURISIRE ORTODOXĂ, anul IV, nr. 8 – decembrie 1952. Aceste preţioase caiete care apar din osteneala preotului Gh. Preda publică, printre altele, şi o binevenită culegere de colinde.

BUCIUMUL nr. 6 – decembrie 1952. D. N. I. Herescu arată că „*cea mai dreaptă avere a României este poezia populară*".

CURIERUL ROMÂNESC, anul I, nr. 1–2 – ianuarie 1953. Publicat de d-nii Pompiliu Păltânea şi C. Arsenie, *Curierul Românesc* avertizează cititorii în „*cuvântul de început*" că „*nu va servi interese particulare sau vreun grup politic şi mai puţin intrigile ce se ţes între unii refugiaţi, dar înţelege să aducă lumină în serviciul adevărului şi democraţiei*".

LIBERTATEA, anul III, nr. 19–20 – ianuarie – februarie 1953. Revista prezintă pe Virginia Cotruş, secerată de o moarte fulgerătoare la Madrid în februarie trecut. Virginia Cotruş a colaborat în ţară la *Revista Fundaţiilor Regale*, *Vremea*, *Convorbiri Literare*. Importantă este apoi opera ei de traducătoare. În limba spaniolă, Virginia Cotruş a tradus *Ion* al lui Liviu Rebreanu, *Poveştile* lui Ion Creangă şi *Cruciada Copiilor* de Lucian Blaga.

ORIZONTURI, anul IV – iulie–decembrie 1952 – nr. 3–4. Alături de articolul d-lui Leontin Constantinescu „*de filosofie juridică*" şi de interesantele contribuţii – în continuare – ale d-lui Victor Bendescu la bibliografia Bucovinei – un articol binevenit al d-rei Alexandrina Mititelu: *Pe marginea operii lui Caragiale*.

FOAIA POPORULUI, anul 41, nr. 20. Reproduce un poem al lui N. Iorga după Ammianus Marcellinus, semnificativ prin totala lipsă de simţ poetic a acestui Erasm valah, care a fost Nicolae Iorga.

AM MAI PRIMIT LA REDACŢIE:

A. D. XENOPOL, Istoria Românilor din Dacia Traiană – traducere din limba franceză de N. S. Govora. Colecţia „Carpaţi", Madrid 1953 (prima fasciculă 16 pag.).

CONSTANTIN PAPANACE, Martiri legionari, 1952 – 74 pag.

ING. MARCEL NICOLAU: Marşul Năzuinţii noastre, Editura „Cuget Românesc", Buenos Aires 1953.

I...Y. EXISTIMOS – Madrid 1953, 80 pag.

BRUCKE ZUM WESTEN – Rumänische Zeitschrift für Völkerverständin und freie Zusammenarbeit.

DONAUSCHWÄBISCHE RUNDSCHAU – Heimatblatt der donauschwöbischen Heimatvertriebenen aus Iugoslawien, Ungarn und Rumänien.

TRIBUNA ROMÂNĂ – Buletin de Informaţii al Asociaţiei Culturale Române. Toronto – Canada.

ARHIVA – Documente pentru Departamentul Educaţiei Naţionale – Arhivar dr. Traian Isbăşescu.

UNIREA. Monthaly Rewiew – Published by the Association of Romanian Catholics of America.

SOLIA – Foaie de zidire sufletească publicată de Episcopia Ortodoxă Română în America.

LA NATION ROUMAINE – Organe du Conseil des Partis Politiques Roumains.

BULETINUL ROMÂNILOR LIBERI DIN AMERICA DE NORD, anul I, nr. 1 – mai 1953.

CAETE DE DOR

redactor : virgil ierunca

8

PARIS

ALEXANDRU BUSUIOCEANU

LIBERTATE LIBERTATE[19]

Între soare şi lună Doamne nu sunt nimic
Între secrete nepătrunse nu pot fi
nu pot voi să fiu nimic
Sunt sătul Doamne de-atâţi profeţi de-atâţia mareşali
de profeţi bine încălţaţi
de fotografici mareşali
de barzii mai pleşuvi decât Homer
cu frunţi de cremene, de trestie condei
Din aceeaşi maimuţă au coborât ca să-mi arăte drumul
să mă-nveţe Binele şi Răul
să ridice pentru mine spânzurători la răspântii
şi piedestale pentru ei de paie –
în vreme ce eu prin fereastra mea obscură
privesc misterul tău şi moartea
încolţind pe stradă în pietre şi în fiinţe
trecând în viteza roţilor
în strigătele vânzătorilor de ziare
în năluca gârbovă a femeii care traversează drumul
în surîsu' aproape de cicoare al acelor doi ochi de copil

Ştiu Doamne cât de mic sunt între constelaţiile tale
şi de-aş cunoaşte adevărul pulberii mele
poate aş renunţa la cuvânt
Dar sunt lucid Doamne
şi-ntre stelele tale mute când m-am născut
am simţit în mine ca un vârf de cuţit
care mi-a dat gând şi grai
şi m-a făcut să mă mişc pe orbita mea printre alte orbite
singur ca un soare mic printre alţi sori
liber, după voinţa ta,
şi-am numit vârful de cuţit din mine libertatea mea
Sunt sătul Doamne de profeţi de mareşali de cancelari
de mântuitorii de radar ai omenirii
de conducătorii de mulţimi în coloane de marş

de adevărul încălţat cu cisme
de toţi cei care au pus sârmele electrice în jurul câmpurilor
şi-au pregătit fiecăruia o spânzurătoare exactă
şi-o groapă comună pe măsura tuturor

Nu mai am nimic Doamne
Am lăsat totul la răspântii jefuitorilor de libertate
femeia, casa mea, copilul
şi grăuntele de nădejde pe care îl primisem în dar
şi-l purtam cu mine de patruzeci de ani
Acum dorm între ziduri goale
privesc prin fereastra mea eternitatea
şi simt că undeva un cariu o roade ca pe un lemn vechi
că tu însuţi eşti urmărit
de rachetele care ţi-au învins sunetul şi-ţi vor învinge lumina
de maşinile care te-au pus în mâna roboţilor
pentru a te bombarda a te des-a-gre-ga Doamne
Eu ştiu că lumea sticleşte încă de raţiune pură
că spaţiile dure pot lua forma mâinii tale fără umbră
că poţi retrage Doamne spaţiu şi lumină
în văgăuni ale universului care ne sunt ascunse
Dar eu m-am născut la această lumină,
afară de furtunile şi de ciclonii tăi,
am dormit pe malul unui râu unde mâna femeii iubite
ţinea locul mâinii tale
şi m-am deşteptat cu capul pe o pernă de chihlimbar
care închidea în ea toate mareele şi dulceţile lumii
Sunt sătul Doamne de profeţi şi mareşali
pe care aş vrea să-i cunosc desculţi
pe malul Tiberiadelor tale
mâncând lăcustele tale
încercând singuri cu beregata ştreangurile lor
întinzându-se în gropile proaspăt săpate,
ca să nu fie greş,
şi comunicând prin telefoane de aur neînfricaţilor barzi
cum va fi faţa lumii tale în gloriile cenuşii
cum ne vom legăna negri peste atomii violaţi
cum vom visa încă la libertate cu craniile înverzite
cum va răsări soarele iar peste casele noastre frânte

Madrid, noaptea Anului nou, 1953

POEZIA ROMÂNEASCĂ DE AZI

Textul acesta inedit al lui Emil Gulian poate că nu prezintă decât un interes documentar şi sentimental în acelaşi timp: cum vedea un poet poezia românească în 1941.

Noi îl publicăm însă pentru a cinsti în felul acesta memoria lui Emil Gulian. Poet adevărat, mistuit de rodnice experienţe, dar mai ales îndrăgostit matur de poezie – traducător unic din Poe şi din Racine – Emil Gulian n-a avut vreme să se desăvârşească. Plecat pe front – textul acesta e printre ultimele pe care le-a scris – el nu s-a mai întors. Uitarea s-a lăsat repede, grea, peste poetul Duhului de basm. – *De altfel poezia românească avea să apuce după aceea pe alte drumuri: pierzania era unul, tăcerea un altul. Omagiul nostru de azi se vrea răscumpărător, deşi modest.*

Epoca de imediat după războiul trecut nu a fost lipsită pentru poezia românească de frecvente lupte, care nu erau în realitate decât eforturile de a limpezi confuziile inerente unei mari zguduiri şi de a defini o nouă spiritualitate. Lupta se dădea în special între două curente numite destul de arbitrar – cum se întâmplă de obicei – „modernism“ şi „tradiţionalism“, deşi adevăraţii cunoscători de poezie nu se sfiau să caute în ambele decât numai Poezia, indiferent de etichete şi formule.

Pentru a diferenţia totuşi aceste curente, este necesar să precizăm că modernismul, crezând mai mult în autonomia artei şi dezinteresându-se de scopuri lăturalnice care i se păreau streine de ea (ca de pildă cel educativ, moral, patriotic, etc.), utiliza ultimele descoperiri cu privire la subconştient şi la iraţional, căutând să descopere şi formule de expresie adecvate conţinutului inedit, într-o pornire de a inova care a adus acest curent la nesfârşite exagerări. Atât retragerea orgolioasă în turnul de fildeş al artei pure cât şi aceste exagerări, ca şi dragostea de esenţe concentrate, de eliptic sau hermetic, au depărtat mult modernismul de marele public, deşi i-au dat un prestigiu care l-a făcut o vreme să fie curentul învingător. El a dat poeţi de mâna întâia ca Arghezi, Bacovia, Barbu sau Vinea, acesta din urmă diferenţiindu-şi totuşi opera personală de curentele extremiste pe care le-a patronat.

Dar, cum se întâmplă întotdeauna cu mişcările care rup violent cu tiparele şi banalităţile vechi, acest curent a ajuns şi el prin emulii marilor săi poeţi, la tipare şi la banalităţi noi, ceea ce este pedeapsa oricărui curent prea îndrăzneţ. Între timp, însă, paralel cu modernismul se dezvoltă tradiţionalismul, care punea accentul pe specificul etnic străduindu-se de a da poeziei şi scopuri pe care moderniştii le socoteau streine de ea, ca de pildă: exaltarea virtuţilor neamului, a religiozităţii

ortodoxe, a naționalismului sau a timpurilor eroice. Deși principial socotea dăunătoare orice influență streină, acest curent a fost și el altoit cu opere ca cele ale lui Francis Jammes sau Rainer Maria Rilke, motivele sale de inspirație fiind cu deosebire rurale, naționale, folclorice, bucolice, sau mistice, în cadrul unei forme cuminți, sănătoase, tradiționale, care nu disprețuiește retorismul sau discursivitatea.

Tradiționalismul s-a dezvoltat mai ales sub auspiciile revistei *Gândirea*, condusă în ultimul timp de poetul Nichifor Crainic care este în același timp și teoreticianul și reprezentantul cel mai autorizat al genului. Poezia sa a fost definită ca reprezentând *„solidaritatea, în spațiu, cu pământul și, în timp, cu rasa“*. Ea cântă *„șesurile natale“* sau *„darurile pământului“*, rămânând programatică chiar în descrierea peisagiului, a satului românesc, a țăranului român, a strămoșilor sălășluiți de veacuri pe pământ românesc.

Un aport cu deosebire important a fost însă dat mișcării și din afara ei, prin Arghezi, de pildă, considerat de unii ca cel mai mare poet în viață, contestat de alții, sau prin poetul Lucian Blaga. Acesta din urmă, multă vreme revendicat și de moderniști, a format în ultimul timp o adevărată școală, prin mulțimea imitatorilor, discipolilor și comentatorilor săi. Filosof de mare clasă, el este în același timp acela care – într-o vastă și dificilă operă – pune bazele cunoașterii ontologice a românismului și aduce importante contribuțiuni în filosofia culturii, cu privire la stiluri. Poezia sa aduce o sete de absolut, o preocupare de mit, de transcendent sub influența expresionismului german, fiind în același timp autohtonă prin dragostea de pământ, de rustic și de folclor. Destul de cerebrală și de stilizată, ea nu este totuși lipsită de emoție și de o imagistică proaspătă, foarte personală, desfășurată mai ales în jurul unui univers de misticism păgân, panteist.

Dintre ceilalți poeți excepționali ai grupului *Gândirii*, trebuie să mai menționăm pe I. Pillat și pe Adrian Maniu, porniți amândoi de la experiențe moderniste părăsite. Primul ajunge la o poezie a amintirii locurilor familiare ale copilăriei și a dragostei de natură, cântate cu tonul elegiac al regretului timpurilor trecute, dar cu atâta emoție rafinată și cu atâta știință a compoziției, încât înnoiește complect teme care ar părea uzate. Senină și bucolică uneori, poezia lui I. Pillat oferă lecția unei mari simplități reconfortante. În ce privește pe Adrian Maniu, întoarcerea lui „lângă pământ“, este întoarcerea spre ortodoxism, spre basmul românesc, spre folclor și spre arta populară, din care își ia unele motive lirice, agrementate cu o notație personală, uneori candidă, alteori sarcastică, totul într-un aliaj de mare savoare. Și, tot din grupul poeților *Gândirii*, trebuie să menționăm pe V. Voiculescu, poet creștin al păcatului, viguros, realist și bun stăpânitor al limbii.

Trebuie de asemenea să menționăm o mișcare cu un pronunțat caracter dinamic care nu a întârziat să se grefeze, cum era și natural, tocmai în opera de creație a poeților tradiționaliști, imprimându-i o nouă vigoare.

Așa de pildă ardeleanul Aron Cotruș e un poet de timpul vulcanic, atât printr-un temperament tumultuos, cât printr-o violență verbală, uneori prozaică, întradevăr impresionantă, prin torentul dezlănțuit al expresiei, al ritmurilor variate, al atitudinilor viguroase. Poezia sa când nu cântă eroi, ca de pildă pe revoluționarul

ardelean Horia, sau poeți, ca de pildă pe marele Eminescu, este o poezie de revoltă socială. Ea exaltă lupta grea a omului cu natura, activitatea creatoare, virtuțile patriotice, țara. Dar în același timp se face exponentul tuturor nedreptăților sociale, înfățișând cu accente revoluționare starea de inferioritate a țăranilor și lucrătorilor din uzine, îndemnându-i să aspire la o viață mai bună.

Nu tot așa se întâmplă cu Radu Gyr al cărui dinamism se manifestă în avântarea versului și în structura lui plină de nerv, fără să-l facă să-și părăsească temele lirice predilecte decât pentru a merge la imn și la baladă. Poezia sa fecundă, bogată în imagini, plină de virtuozitate și de elan, își are sursele mai mult în legendă și în basmul românesc, din care își construiește fundalul chiar al poemelor lirice.

Un alt poet tânăr care la un moment dat a reînnoit tradiționalismul este N. Crevedia. Tot în legătură cu tradiționalismul trebuiesc menționați: D. Ciurezu, Zaharia Stancu și Ștefan Baciu.

Trebuie, de asemenea, să menționăm aportul important pe care sufletul românesc al Ardealului l-a dat poeziei tradiționaliste, nu numai prin Aron Cotruș sau Lucian Blaga, dar și printr-o întreagă echipă de tineri poeți între care cel mai remarcabil este Emil Giurgiuca. Poezia sa bogată, foșnitoare de viață interioară și de vis, utilizează un vers meșteșugit, care poartă însă totdeauna și pecetea sincerității. Natura cu bucuriile și tristețile ei, nu ne este înfățișată numai descriptiv în această poezie, ci se acordă cu stări de conștiință adânci și personale, intuite fin de o sensibilitate cu antene foarte diverse și tot atât de subtile.

Prin poeți ardeleni de felul lui Emil Giurgiuca și a altora, viguroși, realiști, se dovedește încă o dată unitatea sufletului românesc în toate provinciile sale, pe lângă puterea unei poezii în febrilă desfășurare, care printr-o întreagă pleiadă tineri poeți în efervescență își pregătesc cu siguranță căi noi și din ce în ce mai surprinzătoare.

Pentru complectarea tabloului poeziei românești de azi, trebuie însă să pomenim și de acei poeți care, ca și ardelenii, au ținut cumpăna între modernism și tradiționalism, fără să fie propriu-zis integrați nici unuia dintre aceste curente. Primul dintre ei este Al. Philippide poet de mari și cuprinzătoare resurse. Construcțiile sale intelectuale dar și sensibile, pe marile teme ale vieții, accentul comunicativ de adâncă convingere interioară, acuitatea și vehemența imaginilor surprinzătoare, alcătuiesc împreună o poezie deosebit de originală și de complexă.

De asemenea trebuie să menționăm doi poeți interesanți din grupul revistei *Viața Românească*: Demostene Botez și G. Topârceanu, apoi pe subtilul Perpessicius, pe pateticul M. Celarianu, pe frământatul tuturor problemelor Ernest Bernea, pe „substanțialiștii“ Camil Petrescu, Cicerone Teodorescu, C. I. Sicloveanu, apoi patru poeți preocupați de probleme mai abstracte: Dan Botta, Eugen Jebeleanu și Horia Stamatu, ca și pe poeții delicați și subtili Virgil Gheorghiu și Victor Stoe. Toți în căutarea unor formule pur personale, neintegrate ostentativ nici unui curent.

14 Martie 1941

Emil GULIAN

YVONNE ROSSIGNON

DAR

Doamne, legendele spun
atâtea şi-atâtea minuni despre naşterea Ta.
Copil, le credeam:
mi-era drag să mi Te închipui
legănat de îngeri, slăvit de regi.
Mi-era drag să-Ţi îngenunchi la picioare
cerul şi pământul cu tot ce-i sfânt,
cu tot ce-i bun. Şi-Ţi dăruiam pe ascuns
jucăriile mele, ghetele, cămaşa.
Şi când mă rugam, cu gândul şi trupul departe
lângă ieslea săracă, smerit îţi suflam
pe picioruşele goale, pe mânuţele reci,
şi-mi era ciudă pe bou, ciudă pe asin,
ciudă pe tot ce-Ţi era mai aproape
de răsuflarea mea, de dragostea mea de frate.

De-atunci au trecut ani.
Mulţi ani au trecut... Mulţi...
Ca frunzele moarte, între negre coperţi
îngălbeniră legendele, triste, deşarte...

Bat clopotele, dintr-un capăt al lumii
în altul: un singur glas, dulce, pustiu...
E frig şi plouă. Plouă încet, îngăimat
ca o rugăciune durută. Şi cerul e-nchis,
ca ieri e-nchis, ca-n fiecare noapte în anii de plâns...
Şi eu Te văd. Te văd şi mă doare
chipul tău blând de copil urgisit,
carnea Ta vânătă de zambile pălite,
frigul Tău, frigul...
Şi nu-ndrăznesc, ca atunci, să m-apropii
de ieslea visului de copil şi să-Ţi suflu
pe mâini, pe picioare, cu regii cântând...

Mâinile astea, Doamne, mâinile astea!
De câte ori Te-au lovit! Şi gândul
şi vorba, de câte ori Doamne, Ţi-au prins
cununi de spini pe frunte şi Te-au răstignit!

Plouă. – Plouă încet, îngăimat
Ca o durere care nu se ogoaie...
În colibă e frig. Nici un dar...
Oamenii şi-au irosit de mult inima.

Doamne, înfloreşte-mi căinţa, primeşte-o.
E tot ce mai am din inima de copil.

DOAMNE, ÎNTRE TINE ŞI MINE...

Doamne, între Tine şi mine
câte zile pierdute, cât timp irosit!
Toamna mea e fără greutate,
joc ultim de frunze, de frunze căzute,
exod inutil de zile spre nicăieri,
de vise spre nicăieri...

Doamne, între Tine şi mine
cât timp irosit, câte zile pierdute!...
Farsa conştientă a bucuriei
construite în ultimul amănunt.
pentru cine, Doamne? Pentru singurătatea
omului izgonit?
Pentru imensa-Ţi singurătate
de Dumnezeu părăsit?...

CIOCÂRLIE

O, ciocârlie, cald bulgăr de tină,
ce putere te-nalţă unde se pierde
mireasma pământului verde?
Ce arse tăceri de lumină?

Ce dor îţi leagănă pe-un fir de cântec delirul?
Ce chemare te-ndeamnă, ce vis, ciocârlie?
Ce vis nevisat de nici o făptură legată de glie?
Şi cine-ţi curmă 'nălţarea şi-i taie brusc firul?

Cântecul cine ți-l stinge și aripa-ți frânge?
Exil îți e brazda și cuibul de tină.
Scrânciob de cânt minunat între pământ și lumină,
în care sufletul tău de înger pribeag se sfâșie și plânge.

Ce arcuș fermecat, ce tăcere durută
plânsul ți-l poate întrece, țipătul de spadă subțire?
Bulgăr de lut cald de vara pământului, ce iubire,
ce vis își face din tine îngerească lăută?

CÂNTEC DE CRĂCIUN

Încet venea, ușor, ca-n vis
prin spații albe, de abis,
de dincolo de lumi venea
un fulg de nea.

Sau poate-o floare de cais
căzută din grădini de vis?
Ori întrupat dintru nimic
un înger mic?

Încet venea, pitit, prin cer
printre ferigi și flori de ger,
printre puzderii vii de sori
și dulci ninsori.

De flacără părea un duh
pe-albastre pajiști de văzduh.
Printre tăceri de timp trecea
un zbor de stea.

Cântau tăcerile-mprejur,
se desfoiau livezi de-azur,
pe nevăzute scări suiau
și coborau

ca albi paianjeni și hulubi
ninsori aprinse de heruvi
și ca un rug tot ceru' ardea
și înflorea

ca un cireș văzduhu-aprins,
din necuprins în necuprins,
din munți în munți, din mări în mări
ca-n arătări.

Iar în colibă, lerui ler,
o maică-și apăra de ger
un prunc firav și bălăior
ca un fuior.

II

În vis un înger s-arăta
la regii buni și mi-i pornea
prin noaptea lumii și-i purta
pe drum de stea.

Într-un târziu s-oprea în cer
drept pe-o colibă de oier,
pe vârful unui par de lemn
regescul semn.

În poală-l legăna zâmbind,
tăcerile-i cântau colind,
și-l încălzea un bou cătând
cu ochiul blând.

Cu smirnă-l dăruiau trei regi
din țara soarelui pribegi,
cu aur și tămâi, smeriți
trei regi meniți.

Iar fătul Domnului avea
la dreapta lui un miel de nea,
un miel plăpând de-o zi abia
și-l mângâia.

Și maica sfântă mi-l privea
cu ochii duși și lăcrima.
În gând o cruce-i s-arăta
creștea... creștea...

și lumea întreagă o umbrea,
pământul tot însângera.
....
Încet văzduhul se stingea
și s-ofilea.

În poală pruncu-i adormea,
tăcerea-n hăuri iar tăcea,
și maica albă lacrima,
știa... știa...

VINTILĂ HORIA[20]

VIAȚĂ

Cine va-ndrăzni să te ardă
Eternitate văzută?
Carul Mare stă să-și piardă
O roată. Căzută
Oiștea cu trei înstelații
Se va consuma printre spații
Ca un foc abia început.
Numai nevăzutul e etern.
O. Doamne, cum să Te culeg
Și să Te aștern
Din vânturi sub ploi?
Iarba din fabule nu se paște,
Boaba de rouă nu e de băut.
O clipă ai trecut printre noi
Și, credincioși eternului nevăzut,
Ți-am grăbit fiecare pe cruce
Întoarcerea în prohibita
Schimbare.
Plângem cu capul pe Carte
Ultimele lacrimi umane rămase.
Moartea dăruită
E un păcat fără iertare.
Moartea primită
O ieșire din soartă.
Curg popoare plângând
Sau cântând către moarte.
Veacuri sau numărate ore
Ne mai despart de cunoaștere.
Leudato si mi Signore.
Nu, nu, pacea pe pământ
Nu e pace:
O palidă pasăre argintie
Fâlfâind în văzduhul
Cu mască de veșnicie.
Nu plânge cu fruntea pe Carte,
Viață fără pace, pământie
Nespusă foame de moarte.

NOAPTE

Palidă
Oglindă a nevăzutului,
Întunerec.
Fără fund ștergi frontierele
dintre lucruri.
Lumina e lustruita limită.
Tu, noapte,
usuci pauza dintre ochi
și falsa margine a lumii.
Nu din văzute
lent nevăzute lumini
Ci din lung trăita în timpuri
viață a visului
umpli florile negre ale ochilor
cu chipuri de amenințătoare eternități.
Nu te trăda dormindule adevăr.
Lasă pe pleoape mâna Celui
care vine din vis
din lumina întunerecului
mișunând în pădurile de noapte.
Doamne, rugămu-ne Ție
sub pecetea de taină
a închiselor porți.
Între Tine și noi

puntea sumbrei singurătăți,
Trecătoare firească,
Sânge în unica făptură
care noaptea
se lasă iubită de sfiala cunoașterii.

*

O, câtă iubire și moarte
a alunecat pe sub punțile nopții.
Brusc întunerec când
în marginea Cetății
pe dealul Căpățânii
pământul s-a făcut cer.
Un fir de noapte
ca de păianjen urcător
a surpat lumina fariseilor.
Praful pustiului a clipit în
stelele noastre.

Ca un reflux speriat înainte de vreme
Moartea s-a retras în lucruri
a coborât din acvile în stalactite.
În om nu.
Pașii măsoară lumina rămasă,
Visul n-are măsură.
E o întoarcere spre ceea ce va veni,
Un imbold:
Hai la drum!
Consumă lumina!
Dă foc găurilor, stinge porturile!
Sparge digurile cu pumni
de permisă, legitimă răzbunare!
Oprelişti sunt numai
Zilele numărate în cronici,
False comori de timp
Devenit inutil dintr-o dată.

OMENIE

lui George Uscătescu.

Verde, pustie Castilie,
Ca un fluier scobită de timp,
Mâncată de istorie,
Arsă de fantomele focului
Și de setea amintirii;
Moară de vânt
Fără grâu, fără anotimp,
măcinând aer și pământ
În fireasca lumină colilie,
Împrăștiind peste lume
Făină de aventuri
Pulberi de glorii.

Carnea e clipă
Scheletul eternitate.
Verdele pieritor al măslinei
Învie
În calma curgere untdelemnie
Către omeneasca foame de vecie.
Totul e om
Planta, colina, patrupeda pășune,
Zilele care curg
Nopțile care stau.
Însă cine știe
Că Viața e Omenie?
Galbenă, pustie Castilie,
Iată pe domnul tău
Don Quijote călărind
Peste văi, peste timp,
Om de os
Umbratec și îndoielnic
Sculptând cu suliță închipuită
O țară trăită.

COLUMB

Ay de mi! nu mai sunt drumuri
Neumblate, nici adevărate
Nici greşite.
Ochiul caută pe hartă
Marea moartă
Steaua spartă.
Împlinite şi desţelenite,
de-aici pân-aci,
Se-ntind toate căile.
Ay de mi!
Chiar dac-aş şti
Un drum necăutat
Către insula neînsemnată,
Sub pecetea tainei l-aş tăinui,
Ca să nu se mai nască
Noua vâlvătaie omenească,
Să nu mai fiarbă
Să nu mai clocească
Prin vinele stirpei
Nici un sânge cu prefăcută
Chemare dumnezeiască.
Dacă l-aş cunoaşte
Drumul nou, *ay de mi*,
Sub pecetea tainei l-aş tăinui
Ca să nu se mai zămislească
Nici un acum, nici un aci.
Ay de mi!

INSULA

Insulă crescută-n timp
De subt ape vechi venind
Cum te-aş paşte, te-aş cunoaşte
Fructă verde-n anotimp.

Parcă stai să mi te-nchini
Ca un steag necucerit
Neatins şi obosit
De plimbarea-n anotimp.
....
Dor de tine mă-mplini
Pe un ţărm abia fiind.
Insula se-ntrezări
Şi pieri în anotimp.

UNIVERS

Gura ta spune numele lucrurilor.
Contururi aspre şi adevărate
Se încheagă din cuvintele tale.
Agale, ca o cămilă duhovnicească,
Trece Lumea
Din nefiinţă
În fiinţa buzelor care mă caută
Fără pauze căutate.
Nu e pământească
Nici pământie
Lumea care o faci să învie
Ca un zâmbet zgomotos şi pueril.
Şi nici viaţa nu mai e trăită
Sau afurisită
Când din sunete faci să crească
Lumina numelor cu silabe de întâietate.
Cuvântul tău nu e adunare
Ci singurătate
Aşa cum a fost în începutul de peste ape.
Sunt atent la zgomotul vieţii,
Asta e datoria mea omenească,
Însă dacă ai lăsa să crească
Tăcerea ta între mine şi tine,
Între Lume şi mine,

M-aş opri din mers
Aiurit de zgomotul fără punctuaţie
Al marelui vers
De dincolo de poeme
Şi de univers.

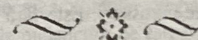
CALE

Pe calea Omului
Călcăm amândoi
Singuri şi mulţi ca aceste
Aripi lopătând
Între frunze şi ceruri.

Pe drumul Omului,
Fără anotimpuri, fără
Siguranţe, pândind
La răscruci înnorate
Apusuri cu revers de medalie.

Dincolo de anotimpuri
Înnodăm dialoguri
Între buze flămânde să afle
Gustul nesfârşitului.
Lângă cerbul primăvăratec
Cutremurat de trecerea sevelor,
Sau sub foşnirea îngheţată
A paşilor zăpezii,
Căutăm fără pauză răspunsuri
În trupul de peste drum.

Dincolo de anotimpuri
Pe calea Omului
Călcăm amândoi, tu şi eu,
Către enigma ştiută,
Către răspunsul fără răspuns.

FRAGMENTE DE JURNAL[21]

de Mircea ELIADE

N. B. – La sugestia prietenului Virgil Ierunca, desprind dintr-un jurnal din anii 1941-1944, aceste câteva fragmente. Le-am ales în aşa fel încât să nu oglindească nici întâmplări de interes strict personal, nici istoria acelor ani tragici.

Lisabona 1941. Îmi place să stau, în după amiezile acestei primăveri târzii, în Praça do Commercio, pe balustrada Tagelui. Sunt atâţia pescăruşi neodihniţi care îşi încearcă norocul în apele turburi, galbene, uleioase, ale fluviului – şi urmărindu-le zborul scurt, zvâcnit, între un ţipăt şi un salt înapoi, mă trezesc târziu fără gânduri, liniştit, depărtat de mine însumi, întrebându-mă când s-a transfigurat lumea din jurul meu şi a ajuns atât de frumoasă.

Nicăieri, în nici o ţară, n-am ascultat o chemare mai melancolică, mai sfâşietoare ca a tocilarului din Lisabona. Meşterul acesta obişnuieşte să-şi vestească trecerea pe străzi suflând într-un nai scurt, câteva sunete de o turburătoare tristeţe, lungi, şovăitoare şi sugrumate brusc într-o chemare ascuţită, ca un cântec rănit. Tocilarul îşi fluieră deznădejdea mai ales în după amiezile calde, când soarele adoarme marii arbori, şi o boare sticloasă se prelinge pe caldarâmuri. Parcă ar fi ultimul om viu petrecându-şi jalea într-un oraş părăsit.

Şi iarăşi îl aud către apusul soarelui, când văzduhul îşi recapătă transparenţa şi începe să fumege arborii bine mirositori. Este fără îndoială cea mai desăvârşită expresie a lui *saudade*.

Busaco. Am lăsat fereastra deschisă. Departe, peste pădurea din vale, se zăreşte para unui foc. Burează. Văzduh de munte, noaptea, când încep ploile.

Mă trântesc în pat. Încerc să învăţ a doua strofă din sonetul lui Camoens, *Alma minha gentil* – dar citesc descurajat, ştiind că încerc un lucru cu neputinţă pentru mine. Niciodată n-am izbutit să memorez mai mult de 3–4 versuri dintr-un poet, oricât m-aş fi trudit. Şi strofa a doua mi se pare mai puţin frumoasă.

Îmi amintesc de noaptea pe care am petrecut-o, de mult, la Allahabad, găzduit de Major Basu. Eram, ca şi acum, singur; burà, mi-era puţin frig (nopţile de ianuarie, în India Centrală – şi marea mea naivitate, să călătoresc îmbrăcat de primăvară...). Bătrânul Major Basu îmi dăruise, chiar în acea zi, o carte de impresii dintr-o călătorie a lui – făcută prin 1880 – în Europa. O ediţie modestă, provincială, tipărită chiar în tiparniţele lui din Allahabad. Trebuie să mai am eu pe undeva

cărticica aceasta, legată în pânză verde, murdară; *An Indian travelling in Europa*, parcă îi spunea. Ştiu că am rămas târziu de tot, în acea noapte, ca s-o citesc. Şi nu mă puteam dumiri cum un om atât de inteligent şi de cultivat ca bătrânul meu Major Basu, găseşte de amintit în cartea lui lucruri atât de puţin interesante, generalităţi care se întâlnesc în orice manual de istorie sau de geografie; populaţia ţării respective, numele marilor fluvii, proporţiile şi activitatea porturilor.

Foarte târziu după miezul nopţii, cineva a bătut timid la uşă. Era chiar bătrânul Major Basu bine înfăşurat într-o pătură. Cineva din casă zărise lumina aprinsă şi-l deşteptase. A rămas însă intimidat în prag, văzându-mă citind – şi aflând că era chiar propria lui carte. Ar fi vrut, poate, să spună ceva, căci de mai multe ori l-am ghicit gata să înceapă. În cele din urmă, în timp ce eu încercam un comentar măgulitor, m-a salutat nefiresc de respectuos şi a plecat. Iar a doua zi, părea că uitase cu desăvârşire vizita pe care mi-o făcuse...

Nu ştiu de ce mi-am amintit toate astea şi de ce-am simţit nevoia să le însemn, în această cameră de hotel din Busacco. Poate, pentru că plouă şi e frig, poate pentru că aşteptam să se deschidă uşa şi să apară cineva care să mă privească lung, nedumerit, să asculte cele câteva fraze pe care, fără îndoială, i le-aş fi spus asupra volumului pe care-l ţineam în mână – şi să se retragă mut, înnegurat, cu paşi uşori, de pâslă, înainte ca eu să-i înţeleg bine faţa.

Luso. Sunt şi case vechi, cu temelii de granit, cu olane înverzite şi mici ferestre care par a fi desenate pentru un decor de păpuşi – alături de acest grandios hotel modern, asemenea unui solarium, care şi-a întors privirile, stânjenit, de la tot ceea ce alcătuia, până la înălţarea lui, adevăratul Luso: izvoarele, cele câteva pensiuni de familie, restaurantul cu sălile de biliard şi petrecere, promenadele, grădina publică.

O moară părăsită, undeva. Şi grădina, cu chioşcuri, terase, pietriş. Lângă bazinul în care izvorăşte, cu un uşor clocot, apa de Luso, nu se mai plimbă, acum, nimeni; deşi florile sunt încă proaspete, iarba fragedă şi arborii atât de verzi. Un orăşel de vilegiatură, după plecarea ultimului vilegiaturist.

Înţeleg acum unda de melancolie pe care o simţeam necontenit ispitindu-mă de când ne-am oprit în Luso. Mă întâmpină aici nostalgia aceluiaşi paradis pierdut al lumilor înecate: Oraşe de băi de pe timpul părinţilor mei, viaţa aceea semi-reală care durează doar lunile de vară, prietenii, idile, preumblări solitare; şi muzica militară a după-amiezilor de duminică, în chioşcul din mijlocul parcului; serbările, balurile, lampioanele de hârtie, confetti.

Printre multele cărţi care-şi aşteaptă rândul la citit sunt şi două volume de Ramalho Ortigao, *a Ramalhal figura*, cum îi spunea Eça de Queiroz. A scris, între multe altele, şi două volume ciudate, un fel de „*ghid al vizitatorului de băi şi al călătorului comod*", cu tot felul de informaţii utile şi precise: orariile trenurilor, preţurile hotelurilor, amănunte asupra băilor, medicilor, specialităţilor culinare. Cărţile se numesc: *Banhos de Caldas e Aguas Minerais* (1875) şi *As Praias de Portugal* (1876). Se pare că sunt străbătute şi de un entuziasm nelimitat, aproape

fanatic, față de posibilitățile științei, în special ale medicinii și balneologiei. Astăzi, mi se spune că ghidurile lui turistice și balneologice constituie principalul izvor de documentare asupra vieții mondene de acum trei sferturi de veac.

Vizeu. Trecem printr-o mare sală, fostă sufragerie episcopală, cu minunate azulejos: Alexandru cel Mare, Titus, Vespasian; același albastru ferm, sticlos, pe care anevoie înveți să-l iubești.

De la o fereastră ne întâmpină întreg orașul, prins între dealuri împădurite. Gorunii, brazii și stejarii-plută coboară până aproape de *campo dos toirros*, de curând clădit la marginea Vizeului. Case de un roz-cărămiziu egal, cu olanele roșii și brune. Câteva vile albe, având ferestrele de culoarea granitului umed, par rătăcite aici, în împărăția nuanțelor argilei.

Cât e de frumoasă strada aceasta de la picioarele catedralei, care cade din zid în zid, proptindu-se la răstimpuri de temeliile sau colțurile caselor, cotind brusc și pierzându-se într-o învălmășeală de coperișuri, departe, în inima orașului...

Cel dintâi lucru pe care-l observ în Catedrală sunt nodurile manueline lipite de bolți. Amănuntul acesta parcă mă trezește. Încep să privesc cu mai multă prietenie catedrala aceasta vastă, de o ascetică nuditate, și care e totuși caldă, apropiată.

Tânărul, cu figură și plete proletare, îmbrăcat sărăcăcios, a privit câtva timp absent către altar, și acum a îngenunchiat, cu oarecare sfială, și se roagă.

Și mai sunt două femei, două bătrâne, care fără îndoială ne-au observat de cum am intrat, și nu ne mai scapă din ochi, urmărindu-ne cu o amorțită viclenie în timp ce-și recită rugăciunea și-și numără potolit mătăniile.

Abatele ne arată scara cea mare care duce spre cor. De sus, catedrala își adâncește dimensiunile și-și schimbă, parcă, lumina. Un alt văzduh, un spațiu mai incert; ca și cum coloanele acestea granitice ar fi căpătat pe nesimțite o stranie însuflețire muzicală.

Dar ceea ce e cu adevărat extraordinar, sunt jețurile corului. Speteaza și brațele fiecăruia sunt împodobite cu figuri și trupuri de o rară, nebănuită frumusețe; demoni, himere, țapi, balauri, pești, capete de damnați. Mâna care s-a rezemat atâția ani pe spetează a rotunjit profilul diavolului, dându-i o expresie și mai sinistră. Cât e de turburător capul acesta de bătrân, cu gura descleștată în cine știe ce oftat lubric, cu ochii aproape de frunte, așezați atât de sus ca să vadă cât mai mult și cât mai repede, acum, în pragul morții. E fără de pereche curajul și geniul cioplitorului care a însuflețit cu atâtea priviri, și rânjete, și monștri, lemnul tare, fără spic, al jețurilor. Se așezau aici, firește, bărbați plini de evlavie și cântau mângâind cornițele diavolului de lângă ei, sau figura de cinică prostie a unui călugăr vinovat, sau himera cu îndrăzneață coadă, sau șopârla răsărită pe neașteptate din lemn, sau balaurul care se trudea de ani să se desprindă de pe spetează și să-și caute culcuș aiurea...

Nici un chip nu seamănă cu altul. Nici o expresie nu se repetă, pe atâtea figuri care te privesc de pretutindeni. Prin ce miracol au ajuns personagiile acestea din basme, din mituri sau bestiarii, din farsele populare și legendele monastice, în

corul catedralei din Vizeu? Și ce nemărginit spirit de toleranță, câtă înțelegere și ironie la clericii care au văzut cum se însuflețesc sub dalta meșterului lemnar chipurile acestea care sunt tot atâtea ispite ale virtuților teologale...

Corul este de altfel, plin de surprize. Căci deasupra fiecărui jeț se pleacă, susținând o înlănțuire de coarne și alge, câte un trup de femeie cu pântecul gol, bine arcuit în afară. Mă întreb cu ce ar putea semăna această femeie, al cărui pântec îmi amintește idolii preistoriei, Venus din Millendorf sau oricare altă magna mater eurasiatică. Zadarnic îi descopăr, bine lipite de spetează, aripile de înger. Curba bulbucată a pântecului gol, sânii de o glorioasă maturitate și, mai ales, zâmbetul atât de feminin, atât de impenetrabil – mă împiedică să ghicesc în trupurile acestea esențele angelice.

Muzeul Grao-Vasco. Sunt atâtea muzee despre care n-am însemnat nimic în acest carnet, încât nu mă îndur să uit și muzeul Marelui Vasco Fernandes. Poate pentru că, deși se intitulează modest „muzeul regional", e unul dintre cele mai frumoase din Portugalia; cel mai frumos, fără îndoială, dacă la Janelas Verdas din Lisabona n-ar fi fost tripticul lui Nuño Gonzalves.

Acestui Vasco Fernandes i se atribuiau atâtea pânze încât multă vreme critica modernă a crezut că e vorba de un mit. De curând, însă, realitatea lui istorică a fost definitiv validată. Și în acest muzeu – instalat într-o casă din secolul XVI – au fost adunate principalele lui tablouri, laolaltă cu pânzele altor artiști ai Nordului și cu nenumărate alte lucruri prețioase, de la o minunată cruce pectorală bizantină până la o ciudată colecție modernă de acuarele și guașe.

Ceea ce mă turbură, în toate pânzele lui Vasco, nu e realismul cu care tratează el subiectele – deși și acest realism e, în el însuși, plin de mistere – ci mai ales urâțenia personagiilor sale. De la Mântuitor (din pânza „Botezul") până la soldații și fariseii din extraordinarul „Calvar", chipurile lui Vasco oglindesc aceeași mare, înrăită, urâțenie. Sunt numai două excepții, asupra cărora voi reveni. Dar m-apropii de fiecare tablou în parte, și regăsesc geniul lui Vasco realizându-se în urâțenie ca într-o dimensiune spirituală predestinată. Iată, bunăoară, „Calvarul", marea pânză care te întâmpină îndată ce intri în muzeu și care, fără îndoială, este una din capodoperele picturii portugheze – prin îndrăzneală, prin concepție, prin meșteșug. Dar câtă urâțenie în aceste douăzeci și cinci de personagii! Ce figuri schimonosite, ce rânjete opaci schilodesc fețele fariseilor care trag la sorți hainele Mântuitorului, ce profil dospit de negustor rapace are centurionul din primul plan, înfășurat în mantia lui roșie, și câtă bestială suficiență în ochii tuturor acestor martori ai Patimilor! Tâlharul cel rău, contorsionat pe cruce, ostași cu chipurile asimetrice plesnind de mediocritate și de josnicie; Longhin pe calul lui alb, aproape scăpând lancea din mână – pasă-mi-te, minunea se săvârșise în sufletul lui –; până și sfintele femei din primul plan, strânse în jurul Maicii Domnului, care leșină cu mâinile melancolic împreunate, – toate aceste chipuri participă la aceeași urâțenie amară, sinistră sau patetică, îmbuibată în patimi sau extenuată de fecunde eforturi. Căci, urâțenia personagiilor lui Vasco nu e întotdeauna caricaturală și demoniacă – asemenea chipurilor lui Bosch sau Breughel. De cele mai multe ori e numai urmarea

unei munci îndelungate, e lipsa de farmec, opacitatea, îngroşarea pe care ţi-o dă viaţa grea, dorinţa de trai bun, setea de putere.

Aceeaşi optică a determinat şi celelalte nenumărate chipuri, cu excepţia Sfântului Sebastian – înconjurat de călăi hidoşi – şi a Sfântului Petru. Aproape toţi consideră acest tablou al Sfântului Petru drept capodopera lui Vasco. Este în orice caz, cel mai popular. Tronul pe care e înfăţişat Sfântul pare un imens baldachin de despot asiatic. Mantia sa imperială cade în falduri bogate pe podeaua de mozaic. Muiat în aur, cu tiara somptuoasă, ţinând în mâna stângă, rezemată de cartea deschisă, cheia fermecată a Raiului, şi înălţând tihnit dreapta, într-o benedicţiune apostolică de o cutremurătoare simplitate – Sfântul Petru ni se înfăţişează aici ca un adevărat Cosmoorator. Parcă niciodată n-a cheltuit un pictor mai mult geniu, mai mult aur, mai bogate culori, – ca să omagieze victoria Bisericii Romano-Catolice, în chipul august, puţin obosit şi totuşi apostolic, al Sfântului Petru. Totul îl arată, aici, ca pe adevăratul stăpân al lumii, ca pe Monarhul Universal care-şi impune legea şi ordinea pretutindeni. Şi dacă nu m-ar ispiti alte reflecţii – în legătură cu arta aceasta, plină de secrete a descoperirilor maritime – ce admirabil pretext de meditaţii pentru simbolismul arhaic al lui Melchisedek, al Regelui-Preot, al Monarhului universal, al lui Chakravartin, cel care stă în centrul Lumii şi învârte Roata şi prin care toate sunt posibile şi capătă fiinţă...

Vasco Fernandes, care înfăţişează oamenii, sfinţii şi chiar pe Iisus, aşa cum vede el în juru-i compatrioţii întorşi din asprele călătorii atlantice – este cel mai amar dintre realişti. Dar realismul acesta care caracterizează întreaga şcoală portugheză contemporană este şi el o creaţie, alături de atâtea altele, a spiritului epocii descoperirilor maritime. Nimic mai depărtat de plastica Renaşterii ca această pictură portugheză care, poate înainte de olandezi şi, în orice caz, independent de ei – descoperă realismul în artă. Canonul frumuseţii clasice, mediteraneene, anevoie reactualizat de Renaşterea italiană prin umanism şi educaţia gustului clasic – nu s-a popularizat în Portugalia. Secolul descoperirilor maritime a creat aici un alt canon: al Atlanticului, al lui *mar tenebrosum*. Stilul manuelin, cu toate secretele lui, cu influenţele exotice şi maritime care izbesc ochiul şi turbură – este cea mai desăvârşită manifestare a acestui canon.

Dar tot atât de interesant şi plin de sugestii este şi realismul picturii portugheze din secolul XVI. Căci toţi artiştii aceştia erau contemporani neînchipuitelor eforturi cheltuite pentru străbaterea oceanelor şi descoperirea lumilor noi. Mulţi dintre ei au trăit în coloniile de pe coasta africană. Au văzut peisagii noi, chipuri stranii, s-au inserat în geografii primejdioase, au cunoscut viaţa aspră, au întâmpinat la fiecare pas moartea şi bolile cumplite ale Orientului, au trăit viaţa grea a marinarilor şi au văzut, peste tot, oameni încruntaţi, opintindu-se într-un efort istovitor, încordaţi într-o luptă deznădăjduită cu necunoscutul – oameni surmenaţi, secătuiţi, îmbătaţi de glorie, de vicii, de sentimentul puterii – oameni, într-un cuvânt, urâţi. Duritatea şi bestialitatea figurilor lui Vasco Fernandes era aceeaşi pe care o întâlnea pretutindeni la contemporanul lui. Nu avea de unde să întrevadă frumuseţile serafice, contemplative, mediteraneane ale Renaşterii italiene. Nu avea unde să-şi

pregătească spiritul pentru a putea ghici aceste frumuseţi liniştite. Scurtele intervaluri de creaţie ale Portugaliei erau întotdeauna între asemenea expediţii.

Un alt mare pictor contemporan lui Gran Vasco – Mestre do Retabulo da Sé de Viseu, cum i se spune, până la identificarea numelui – îşi are adunată aici întreaga lui operă. Influenţa descoperirilor maritime este, la acest Mestre do Retabulo, şi mai vădită. Unul din tablourile cele mai cunoscute, *Adorarea Magilor*, înfăţişează un indian din Brazilia sub chipul regelui negru care vine să se închine la ieslea Mântuitorului. Este un indian din Brazilia pe care nimeni nu-l poate confunda, aşa cum se pregăteşte să îngenuncheze în costumul lui bălţat, cu cercei şi şirag de perle la gât, cu penele multicolore în jurul capului, cu lancea lui de lemn. Fără îndoială, este înainte mergătorul exotismului din pictura europeană. Prototipul „bunului sălbatec“ care va obseda, peste două veacuri, imaginaţia literatorilor şi moraliştilor continentali.

Portugalia se poate mândri că e precursoarea exotismului şi a întregii literaturi romantice. N-a lăudat oare Camoens, cel dintâi dintre europeni, o sclavă indiană, Barbara, „captiva care-l ţinea captiv“? Poema *Aquela cattiva...* în care se exalta culoarea întunecată a pielei (*pretidao de amor*) în dauna frumuseţii blonde, a deschis drumul unei întregi literaturi exotice, promovate victorios de romantism. Nu zadarnic iubea Chateaubriand *Aquela cattiva*, în care i se părea că e validată pasiunea pentru frumuseţile extra-europene, nesofisticate, aparţinând unor geografii pe care fervoarea lui şi a tuturor celorlalţi romantici o asimilau paradisului.

Aşa încep toate curentele devenite mai târziu populare, aşa începe orice modă şi orice snobism de mase: de la un mare poet sau de la un mare pictor. Căci moda, care a început să se popularizeze după 1920, a frumuseţii bronzate şi tuciurii, moda care sileşte tineretul continentelor albe să se „înnegrească“ sau, cel puţin, să se „bronzeze“ prin orice mijloc – este o gravă abatere de la canoanele frumuseţii clasice, mediteraneene sau nordice, care lăuda pe blonda Elena şi feţii frumoşi cu părul de aur, pe Blanchefleur sau Margareta. Este adevărat că moda pielii tuciurii a invadat Europa odată cu muzica neagră şi jazzul. Dar originalele ei sunt în romantism şi în *pretidao de amor* a lui Camoens. I-au trebuit câteva sute de ani până să fie nu numai acceptată de elitele Europei şi Americii, ci şi promovată de arta, de filosofia şi de sporturile ambelor continente. Revolta împotriva „pielei albe“ este, fireşte, complexă. Se pot identifica în ea şi elemente proletare, de revoltă împotriva aristocraţiei şi a canoanelor clasice. Dar ce este proletarul mirabililor visători din secolul trecut decât „le bon sauvage" al lui Rousseau multiplicat în colectivitate? Şi oare nu este nici o legătură între apologia „primitivului“, din secolele 18 şi 19, şi mesianismul proletariatului elaborat de doctrinarii socialişti în ultima sută de ani

Vouga. De la Figuerro urcam mereu, printre păduri în care pinul sinic se îmbină cu mesteacăni, stejari-plută şi arţari. Urcăm pe această şosea minunată cu nesfârşite ameţitoare curbe, pătrunzând tot mai adânc într-un peisaj de munte. Şi deodată ne întâmpină, la picioarele noastre valea Vouga. Se deschide chiar de aici,

câteva sute de metri la stânga podului pe care-l treceam. Şi apoi se lărgeşte necontenit, victorioasă, fertilă.

Totul se schimbă. Crestele de munţi, pleşuve, încep să semene a becuri granitice, abrupte, dure. Întâlnim sate cu case în culori aspre, întunecate. Curând, casele se descoperă răzleţe, sau adunate în mănunchiuri restrânse; ferme care îşi sunt lor înselor îndestulătoare.

Scăpăm de ploaie. Pătrunde până la noi mirosul tare, proaspăt, de piatră şi pădure. Valea e lucrată în terase, cultivată. Verdele capătă aici tonuri tot mai coapte, mai puternice. Nu mai e verdele palid, gingaş, din sud, verdele acela decolorat de soare, biruit curând de argilă şi nisip. Aici, apele şi ploaia hrănesc o vegetaţie imperială, pe care nici seceta nici iarna nu o stăvilesc. Ne întovărăşeşte încă văzduhul de pădure.

Berlin. 1942. G. mă duce astăzi la Carl Schmidt, care voia de mult să ştie ce este cu filosofia lui Nae Ionescu. O casă în Dahlem, cu mobilă foarte puţin nemţească, câteva tablouri moderne şi o bibliotecă bogată în cărţi vechi. Carl Schmidt e mic, o figură puţin impresionantă, dar luminoasă, însufleţită. Vorbeşte curent franţuzeşte. Îi spun că nu cunosc de el decât *Die romantische Politik*, care a influenţat atâta pe Nae Ionescu, pe Tuţea şi ceilalţi. Dar în loc să începem discuţia despre Nae, mă întreabă de Salazar, de Portugalia, de culturile maritime – şi vorbim trei ceasuri. El scrie o carte despre „pământ şi mare", şi a cetit enorm în legătură cu arta, cultura şi simbolismul acuatic. Îmi spune că *Mobby Dick* e cea mai mare creaţie a spiritului maritim, după *Odisea*. Îmi arată câteva curioase tablouri ale unui pictor modern neamţ, al cărui nume îl uit repede; viziuni submarine, cosmologie.

Cum de atâţia ani studiez şi eu asemenea probleme (*la Mandragore*) mă las antrenat în interpretările de simboluri şi mituri austro-asiatice care parcă îl interesează. Îi făgăduiesc să-i trimit *Zalmoxis* II, unde am publicat *Notes sur le symbolisme aquatique*. Ce mă impresionează la Schmidt e curajul lui metafizic, nonconformismul lui, vastitatea viziunii. Îmi aminteşte de Nae. Ne oferă o sticlă de vin de Rhein. E încântat că mă întâlneşte, şi regretă că plec mâine la Madrid. Îmi spune că omul cel mai interesant, astăzi, e René Guénon. Ne conduce până la staţia de metrou, vorbindu-mi despre aviaţie ca simbol „terian"

Lisabona. Cât de falsificată e viziunea istoriei, pe care noi o înţelegem exclusiv validată prin documente! O cetate medievală, pentru că avea o duzină de oameni care ştiau carte şi au lăsat câteva sute de documente, „participă" la istorie – iar dramele profunde ale Evului Mediu eurasiatic, tensiunea din istmul ponto-baltic, sunt „neinteresante" şi istoricii le rezumă în câteva fraze!

De aceea, o istorie universală nu se poate face pe bază de documente scrise – ci numai pe documente spirituale: adică pe mituri şi credinţe. Europa, dar în special Occidentul, trebuie comparat Orientului şi stepelor nomazilor nu prin documentele sale, ci prin miturile sale.

Bunăoară, istoria românească trebuie omologată istoriei occidentale prin miturile noastre: Mioriţa, Meşterul Manole, baladele eroice, Făt Frumos, etc...

Scriind articolul despre *Dor – A saudade romena* pentru *Acção*, recitesc încă o dată *Mai am un singur dor*. Credeam până acuma că e vorba, aici, de dorinţa de reintegrare în Cosmos. Încep să cred că e altceva: dorinţa de a-şi regăsi, prin moarte, adevărata sa familie cosmică (apele, munţii, astrele, pădurile). Nu reintegrare – ci reîntoarcere acasă, la ai săi.

Impresia extraordinară pe care ţi-o lasă orice roman de Dostoievski se datoreşte, în bună parte, faptului că timpul e dilatat, la el, în proporţii considerabile, şi personagiile lui fiind urmărite de aproape, ca să nu-şi repete până la saţietate gesturile şi vorbele, izbucnesc sau se contrazic din exasperare, făcându-te să crezi că sunt posedate sau acţionează din „profunzime". Oricine a scris un roman în care îşi propune să urmărească de aproape, zi cu zi, sau chiar oră cu oră, un personagiu – ştie cât e de greu să-l ţină în frâu, să nu-şi ia câmpii, spunând sau făcând cine ştie ce nebunie. Nu-ţi poţi impune voinţa asupra unui personagiu decât ţinându-l la depărtare, adică vorbind despre el oarecum „în general", rezumându-i viaţa sau ideile în chip global. Dacă te apropii de el prea mult, dacă încerci, bunăoară, să scrii o scenă care se petrece într-o durată concretă (o anumită după amiază), simţi un fel de nevroză care sfârşeşte prin a te stăpâni, şi vei scrie atunci sub dictarea acelui personaj. E o anumită magie, provocată de faptul că încerci să dai viaţă concretă (ceas cu ceas, dialoguri, etc.) unei creaţii de ale tale, că într-un anumit chip, eşti un creator de oameni. Cred că nu există scriitor care să nu fi simţit această magie, această exasperare pe care ţi-o provoacă personajul, şi care te sileşte să te laşi în voia lui, voie demoniacă, pentru că cel dintâi lucru pe care-l face personajul este să te contrazică, să se anihileze pe sine (aşa cum l-ai *voit tu*). Sunt sigur că dacă vreodată aş scrie un roman care să se petreacă în 24 de ceasuri, şi l-aş scrie cu personagii inventate (nu cu amintirile mele microscopizate, gen Proust), aş scrie ceva care s-ar spune că e *copiat* după Dostoievski.

Ar trebui într-o zi să spun clar toate lucrurile acestea, pentru că lumea vede în Dostoievski altceva decât a făcut el: în fond, geniul lui D. este că s-a lăsat posedat de propriile lui personagii, şi acest act de magie, demoniac în sine, l-a făcut să pătrundă acolo unde ceilalţi romancieri şovăiesc să păşească.

Am cunoscut la consilierul de presă german, K., un om foarte interesant: Dr. M., corespondentul la Paris al lui *Kölnische Zeitung*. A fost corespondent al *Cuvântului* în 1938, şi îmi amintesc că odată i-am tradus chiar un articol. Evident, nu-mi mai amintesc numele. Îmi spune că Nae Ionescu îi era bun prieten. I-a prezis, în ianuarie 1938 la Paris, tot ce are să se întâmple, căci el, fiind austriac, ştia cât de serioasă putea fi o represiune guvernamentală. (Şi-a pierdut cei mai buni prieteni împuşcaţi. De cine?). Era şi C. M., de la *A Voz* de faţă, şi am fost fericit auzindu-l pe acest Dr. M. spunând că Nae Ionescu a fost unul dintre cei mai inteligenţi oameni ai Europei.

Am stat mult de vorbă. Vine de la Paris. Nu pare prea hitlerist. Foarte cetit, vorbind perfect franţuzeşte. Îmi cere veşti despre opera lui Nae. Îi spun că au apărut primele două volume din scrisorile lui filosofice. Pare emoţionat. Îi spun de

convorbirea mea cu Carl Schmidt astă vară. E mirat că Schmidt apreciază pe Guénon. Ce mă impresionează, este că i se pare epoca pe care o trăim, „pasionantă“, deşi îşi dă seama că am putea sombra într-un cataclism apocaliptic. Eu îi vorbesc de „*epoca ante-nicopoleană*“; suntem în pragul Nicopolului, când Europa se mai putea încă salva de turci. Dar nu văd nicăieri semne că, măcar de astă dată, vrea să se salveze.

Nu ştiu dacă a spus-o pentru că era şi C. M. de faţă, dar a afirmat că Salazar e singurul conducător de popoare pe care-l are astăzi lumea.

Gide îşi întemeiază morala şi filosofia epocii sale (îndeosebi *l'Immoraliste, Les Faux-Monnayeurs*) pe lecţia ştiinţelor naturale. Aminteşte-ţi paginile despre fauna sub-oceanică, „morala“ peştilor care rezistă şi la apa desărată, etc., din *Les Faux-monnayeurs*. Sunt ultimele consecinţe ale lui Darwin şi Nietzsche, purificate de incongruenţe, făcute accesibile „elitelor de mare public“. În fond, cu toate că s-a ferit să cadă în truismul „adevărurilor contemporane“, Gide este un om al epocii sale. Opera lui oglindeşte perfect efortul ştiinţei mijlocii a timpului său. Aceasta nu-i scade importanţa, ci, dimpotrivă, i-o sporeşte; pentru că, izbutind să-şi creeze puncte de contact cu epocile ulterioare, opera lui Gide rămâne în acelaşi timp un document reprezentativ al epocii 1880-1930, şi încă un document de o strălucită autenticitate.

Mă gândesc, însă, că morala şi filosofia unui mare romancier modern, care ar vrea să oglindească în opera sa efortul de cunoaştere al contemporaneităţii, nu se mai poate mulţumi cu lecţiile ştiinţelor naturale, la modă pe vremea tinereţii lui Gide. Ea va trebui să ţină seama de tot ce au revelat un Heisenberg, un Ueskull, un Heidegger, un Frobenius – şi îndeosebi de tot ce ar putea revela descoperirea lumilor arhaice, ale miturilor şi ale simbolurilor.

T. C. sfârşeşte de cetit *Întoarcerea din Rai* şi *Huliganii*, pe care nu le cunoştea. Stăm de vorbă asupra lor, şi cu acest prilej îmi amintesc şi eu de romanele acestea, pe care aproape le uitasem, până în 1941 dar pe care le-am recitit de atunci de două ori; odată pentru a putea relua *Viaţa Nouă*, a doua oară pentru a le corecta. Îmi dau seama, de data aceasta, de totala absenţă a problemei morale în ele. Eroii fac ce vor, fără nici o rezistenţă; fetele cedează uşor, nimeni nu se căsătoreşte şi nimeni nu face copii. Există o problemă metafizică, poate şi una socială, dar morala erotică nu apare încă. De ce? Criticul G. Călinescu se mulţumeşte să constate repulsia mea faţă de nuntă – dar nu se întreabă: de ce?! În fond, asta ar fi treaba criticului: să explice. Mai ales un scriitor de felul meu, obsedat de „probleme“. Adevărul este că, la mine, obsesia metafizicului şi a biologicului nu mai lasă loc pentru nici o altă problematică. Erosul, la mine (cel de acum 8-10 ani), avea o funcţie metafizică. Iubirea angaja, şi implica pedepse – fără prezenţa indispensabilă a societăţii, a instituţiilor, a accidentelor (din toate aventurile personagiilor mele, un singur accident şi nici un singur copil din flori).

Şi mai e ceva: eu am rămas impresionat de lexicul şi simbolismul misticei indiene (vaishnava), care exprimă iubirea mistică în termeni de *adulter* iar nu de *nuntă*, tocmai pentru a marca transcendenţa oricărei experienţe mistice, esenţa ei „străină“ acestei lumi. Dragostea, la mine, este în primul rând o aventură de

structură metafizică. Mă interesează reacţia oamenilor faţă de ea *ca atare*, ca legată de propriul lor destin – şi numai în subsidiar implicaţiile ei morale şi sociale. Personagiile mele se îndrăgostesc şi fac dragoste oricum şi cu oricine, pentru că pe mine, autorul lor, mă interesează exclusiv *această* experienţă a dragostei, care revelează un destin – iar nu consecinţele ei sociale.

Evident, marele critic G. Călinescu n-avea de unde să ştie toate acestea; nu i-am vorbit niciodată de ele.

Îşi aduc aminte melancolica greaţă cu care am privit anticarii de pe cheiul Senei. Nici nu îndrăzneam să mă apropii prea mult de cărţile acelea moarte, îngălbenite de soare, răsucite în vânt. Din câteva ochiri, înţelesesem; triste frunze moarte, maculatură, efemeride lipsite chiar de ridicul. Masa aceea mă deprima. Iubirea mea de cărţi şi de carte se transforma, în acea clipă, într-un dezgust profund, într-o totală repulsie faţă de litera scrisă şi hârtia tipărită. În asemenea momente nu mai cred în „cultură“, nu mai cred în nimic, afară de moarte. Am impresia că mă aflu într-un cimitir.

În fond, acesta e adevărul. Nimeni nu rămâne, nici o operă nu se salvează. Anticarii de pe cheiurile Senei înfăţişează destinul oricărui efort cultural, a oricărei creaţii. Ei recepţionează efemeridele secolului nostru. În biblioteci, zac efemeridele celorlalte secole. În zece mii de ani, chiar Dante, chiar Homer, ar putea fi tot atât de nesemnificativ ca un roman din 1900, îngălbenit astăzi în taraba unui anticar. Şi dacă zece mii de ani vi se pare prea puţin, puneţi o sută, sau cinci sute de mii de ani. Tot acolo ajungeţi. Numai *Eclesiastul* a avut curajul să mărturisească adevărul – şi norocul să-l audă oamenii.

Azi noapte am visat insula paradisiacă din Atlantic. Mă apropiam de ea, într-o barcă; vaporul care mă adusese se oprise în larg.

Lecturi în legătură cu insula. Nostalgii. În vis, uneori, sunt fericit, regăsind-o.

Ca să-ţi dai seama de cât preţuieşte viaţa ta, de cum ai izbutit s-o valorifici, gândeşte-te că mâine ar putea fi ultima zi. Dar nu ultima zi a vieţii tale – căci atunci ai mai putea găsi vreo mângâiere: ai scris ceva, ai ajutat pe cineva, vei putea consola pe un cetitor după 50-60 de ani de la moartea ta – sau, dacă ai activat în istorie, ai modificat istoria ţării tale, ai contribuit la înălţarea sau salvarea neamului tău, etc... O asemenea moarte e consolatoare – şi totuşi ea nu validează viaţa pe care ai dus-o. Dar gândeşte-te că mâine ar putea fi ultima zi a lumii. Că mâine pământul se reîntoarce la modul lui predestinat: de gaz. Vezi, atunci, ce-ţi mai rămâne din viaţa ta: doar binele pe care l-ai făcut, dragostea pe care ai împărtăşit-o, mângâierea pe care ai dăruit-o altora.

Ultimele trei zile le-am petrecut cu Carl Schmidt, invitat în Portugalia pentru conferinţe. Duminică dimineaţă am fost cu el la muzeul Janelas Verdas, unde rămânem mai mult de un ceas în faţa „Ispitei Sfântului Antoniu“ a lui Bosch. Îmi spune că descifrarea simbolismului lui Bosch e ultima vogă în Germania, că toată

lumea se ocupă de el, deşi foarte puţini vorbesc şi încă şi mai puţini publică. Bombardamentele şi insecuritatea îi ajută pe nemţi să înţeleagă şi să se regăsească în Bosch; care nu e atât de „fantastic" pe cât se crede, ci e plin de amănunte biografice şi de istorie contemporană (bunăoară, Schmidt îmi vorbeşte de societăţile secrete, care aveau protecţia Împăratului, şi care executau pe magistraţii corupţi după un proces prealabil şi o condamnare la moarte după toate formele juridice: în „Ispitirea Sf. Antoniu", jos, spre stânga, pasărea – simbol al justiţiei – poartă în cioc un plic închis, probabil o condamnare la moarte). Prietenul lui, Wilhelm Fraenger, lucrează de vreo zece ani la descifrarea lui Bosch, şi a scris o uriaşă monografie de peste o mie de pagini asupra lui, încă nepublicată.

Ortega y Gasset şi M. dejunează la mine. Ortega e în vervă. Admirabile observaţii despre „muţenia" popoarelor sud-americane: ele scriu spaniola dar nu o „vorbesc", pentru că *nu au ce să spună*; pentru că, aşa cum văzuse deja Hegel, continentul sud-american are o faună slabă, pentru că, acolo, nu poate fi depăşită preistoria.

Găsesc în Ortega următoarea frază: *„No creo que haya imagen mas adecuada de la vida que esta del naufragio"* (Ideas y creencias, 1942, p. 90). Îmi amintesc că aceeaşi imagine obseda pe Nae Ionescu în ultimii săi ani şi în ultimele sale cursuri. Şi nu în sensul de eveniment catastrofic, ci de o condiţie general umană: omul e, de la început, o făptură căzută; luptă ca să se menţină în viaţă, să dureze şi, mai ales, să se salveze spiritual.

E semnificativ că atât Nae cât şi Ortega sunt preocupaţi de istorie, încercând să acorde istoriei o valoare absolută.

Preocuparea mea de căpetenie este tocmai salvarea de istorie; simbolul, mitul, ritul – arhetipurile.

„Quel ennui d'avoir à répondre à cet idiot", Léon Bloy, *Le mendiant ingrat*, 4 Avril 1892.

Iată de ce am renunţat, încă din 1934, să mă apăr împotriva criticilor care mi se aduceau – îndeosebi cele semnate de imbecili şi referitoare la scrierile mele teoretice.

Importanţa covârşitoare a acestei observaţii: că omul nu are numai *potenţiale* ci şi *posibilităţi*. Problema libertăţii se poate pune din nou.

De reţinut observaţia pe care mi-o făcea Carl Schmidt, când am luat masa împreună: Mommsen a jucat un rol nefast în cultura europeană; el l-a „desfiinţat" pe Bacchofen, el l-a urmărit necruţător chiar după moarte. Istoricismul a progresat sub o stea cumplită, căci tot ce era transcendent şi simbol în istorie – era desconsiderat, suspectat sau sistematic ignorat.

Lousa. În poezia primitivă, dragostea nu e niciodată „naturală", ci consecinţa unei vrăji sau a capriciului divin. Pentru primitiv, amorul – pasiunea e o

pathogenie, o vrajă. Câte consecinţe nu se pot trage din această valorificare negativă a dragostei! Omul primitiv nu vrea *să se piardă*. Tot ce face, gândeşte şi doreşte el – e centrat asupra ontologiei. Se vrea real, se vrea întreg. Dacă ritul îi cere uneori să-şi abandoneze umanitatea e numai pentru a-l solidariza cu realitatea absolută. În nici un caz nu se abandonează pentru un seamăn de al său, pentru un alt fragment viu şi derizoriu.

Imensa revoluţie realizată de creştinism, care promovează pe orice nivel pierderea de sine.

Interesantă interpretare pe care o dă E. d'Ors demonului lui Socrate: e o compensaţie pentru Xantipa. Omul care n-a putut fi consolat şi sporit de femeie, e compensat de prezenţa îngerului păzitor. Singurătatea pe care n-a putut-o alunga *nunta*, o alungă *dialogul*.

Eroarea: a rezolva o problemă prin felul de a o pune.

Abia acum înţeleg sensul profund al unui obicei indian: maestrul spiritual, în semn de mare dragoste, dă discipolului să mănânce cu propria lui mână. Aşa îmi dădea mie Swami, la Rishikesh; îmi băga alunele una câte una, în gură. Credeam că e un semn de dragoste. Astăzi înţeleg: discipolul e un nou născut, asemenea oricărui neofit al ceremoniilor de iniţiere. E, încă, un prunc; nu poate mânca singur. În multe societăţi iniţiatice „primitive", candidatul uită să vorbească, uită să se slujească de mâini, şi e hrănit de părinţi ca un prunc, punându-i-se mâncarea în gură.

Oamenii trişti nu sunt iubiţi decât dacă se lasă consolaţi, dacă pot îngădui celorlalţi rara, nobila satisfacţie de a se simţi buni, generoşi, puternici. Un om trist care refuză mângâierea devine repede neinteresant, plicticos, obositor. Cellalt nu-şi poate revela marea lui bunătate, nu-şi poate îndestula voluptatea de a mângâia şi încuraja, adică de a se simţi puternic şi generos. Cât de agreabili sunt, dimpotrivă, cei pe care îi găseşti în lacrimi şi pe care-i părăseşti transfiguraţi de zâmbet, spunându-ţi: Îţi mulţumesc că ai venit, prezenţa ta mi-a făcut atât de bine; ce m-aş fi făcut dacă, în asemenea momente grele, nu te-aş fi avut pe tine...

Citesc lamentabila *La délivrance de Tolstoi* a lui Ivan Bunin; descusută, prolixă, alcătuită 80% din citate întotdeauna relevante. Dar din nou, mă gândesc la destinul lui Tolstoi; nu la viaţa lui, atât de inuman de zbuciumată în ultimii ani – ci la destinul lui spiritual. Omul acesta a fost obsedat încă din tinereţe de ceea ce se numeşte „marile probleme". N-a fost un ignorant (cel puţin aşa o spun izvoarele lui Bunin). Avea o bibliotecă de 14.000 volume, şi medita zilnic, lua note, se analiza în jurnale, etc. Totuşi, ce extraordinare platitudini „filosofice", ce mediocritate teoretică, în toate acele „panseuri" tolstoiene asupra personalităţii, pierderea în impersonal, etc.! *Ivan Ilici* anticipează întreaga filosofie existenţialistă. Dar reflexiile lui pseudo-buddhiste, elegiacele lui meditaţii în faţa vieţii şi a morţii, sunt de cel mai prost gust. Acest neîntrecut Tolstoi, care ridică literatura la un instrument de

Jurnalul lui nu e interesant decât atunci când înseamnă fapte, stări sufleteşti, cunoaştere, când se apucă să filosofeze *„cu cuvintele lui“*, parcă ar fi un seminarist. amintiri. Şi cu toate acestea, câte eforturi de a face din acest *Jurnal* o carte nu numai a sincerităţii, ci şi a înţelepciunii! Îl purta pretutindeni cu sine, scria necontenit, iar în ultima lui călătorie – în fuga cea mare – dicta fiicei sale chiar când zăcea în pat cu 39°! Cât• sete de a nu se pierde nici unul din gândurile lui sublime...

Ţi se spune: esenţialul, în viaţă este... Şi începe să-ţi înşire instinctul foamei, sau sexualitatea, sau voinţa de putere, etc. etc... Desigur, fiecare din acestea sunt esenţiale pentru specia respectivă de „viaţă“ pe care şi-a ales-o individul. Dacă te reduci la nivelul fiziologic al tuturor fiinţelor vii, şi foamea, şi sexul, sunt „esenţiale“. Problema nu e aici; nu într-o regresiune a omului în nivelul zoologic. Asta e uşor, şi se tot face de când e lumea lume. Am văzut rezultatele. Problema e să descoperi şi să realizezi ceea ce e esenţial omului *quâ homo*; ceea ce nu e „esenţial“ nici furnicei, nici maimuţei, nici arieratului mental; ceea ce numai omul, întrucât e om integral, poate realiza. Astfel văzute lucrurile, reducerile absolute la sex, foame, putere, etc., îşi revelează deodată falsitatea şi absurditatea lor. Şi dacă viaţa din jurul nostru pare a valida pe cei cu foamea, sexul, etc. – cu atât mai rău pentru această viaţă şi pentru noi.

„Trecutul“ pe care-l simt mereu, apăsându-mă, este cel mai clar semn că sunt om: adică, trăiesc în *timp*, am o „istorie“, exist întrucât sunt făcut din urmă. Nu mă pot bucura de „clipă“. Admirabila observaţie a lui Berdiaev, că Timpul e blestemul omului decăzut; că acest om nu poate trăi plenitudinea prezentului, istovit, cum e, de propriul lui „trecut“.

De pus în legătură cu observaţiile mele asupra regenerării omului arhaic prin abolirea Timpului, prin reîntoarcerea în clipa aurorală, *in illo tempore* a începuturilor. Sensul pe care, pentru un om modern, îl poate avea *incipit vita nova*: nu repetarea cosmologiei, ca la primitivi, nu reluarea Creaţiei – ci abolirea „trecutului“, transcenderea Istoriei, în sensul că, printr-un act desperat de libertate, adică de maximă trăire a Spiritului, „denunţi“, întâi faţă de tine, toate condiţionările trecutului, toate „legăturile şi ferecăturile“, ale tale şi ale altora, şi te sileşti *să fii ca la începutul Lumii*.

Poeţii, în felul lor, fac asta prin fiecare act de creaţie. Încearcă „să spună“ aşa cum nu s-a mai „spus“ niciodată; încearcă să redescopere limbajul şi se comportă – când sunt „inspiraţi“ – ca şi cum limbajul n-ar fi avut o Istorie, n-ar fi fost uzat, mistuit, profanat de Timp. Privesc peste Vreme, la Dumnezeu ca şi cum ei, poeţii, ar fi contemporanii începuturilor Lumii, ar fi martori Cosmogoniei.

Când şi ultimul poet îşi va preda libertatea condiţionărilor Istoriei se va întâmpla, probabil, ce prevestea unul din Goncourt în *Jurnalul* lor (în legătură, cred, cu primejdiile ce vor decurge fatal din progresul ştiinţelor): Dumnezeu se va coborâ pe Pâmânt şi va spune: *„Messieurs, on ferme...* “

VIRGIL IERUNCA

PROLOGUL COPACILOR[22]

Cartea despre copaci o voi scrie cu câteva ore 'naintea furtunii.
Prologul copacilor începe însă acum, în amiază, la cumpăna orelor pline.
Există un soroc în rădăcinile copacilor şi cine întârzie peste unspreze,
Pierde ospăţul avar al frunzelor care – se spune – şoptesc taina privirilor noastre pe fereastră.

La amiază – mereu la amiază – eu privesc pe fereastră.

De la o fereastră străină, dintr-o casă străină, într-un ceas străin
Copacii mă-ntâmpină, întâi cu rădăcinile, apoi cu frunzele, apoi cu florile
Copacii aceştia au crescut de nuştiunde – cred în prinosul semnelor în bunevestiri
Copacii aceştia se-nalţă simplu la cer – mărturisesc simplu întru înălţarea lor.
Copacii aceştia există.

De la o fereastră străină, dintr-o casă străină, într-un ceas străin
Arunc între mine şi copacii mei o punte de zare
Timpul pune niciodată pe lucruri
Timpul săvârşeşte lumina – atât
Timpul ia morţii dezlegarea de a-i spune pe nume.
Încolo restul e literatură
Cu ceruri descântate de lună
Cu cimitire : ca roiuri de albine
Cu focuri aprinse de zodii
Cu apă ne-ncepută, secundă
Şi alte parabole risipitoare.

De la o fereastră străină, dintr-o casă străină, într-un ceas străin
Descopăr singurătatea unică – întâlnirea
Copacii sunt martorii întâlnirii şi mărturia lor e de aur
Veşnicia verde a frunzelor e o cucerire de ieri
De la săvârşirea minunilor simple lângă copaci.

De la o fereastră străină, dintr-o casă străină, într-un ceas străin
Aud cum urcă-n copaci ca o sevă majoră, din rădăcină, din rădăcini – muzica.
Gurre Lieder Gurre Lieder Gurre Lieder.

Îngăduiți-mi trecerea peste tăceri.
Nu mă turburați – Am pogorât în mine împăcarea minune.
Știu acum unde încep flăcările și unde sfârșește murirea.

De la o fereastră străină, dintr-o casă străină, într-un ceas străin
Prin copacii aceștia bat vânturile turbate ale dorului.
Sunt iarăși acolo lângă morți și lângă părinți
Vecin cu pământul, chemat în pământ.

Cine-a vorbit?

N.-A. GHEORGHIU

VĂMILE VĂZDUHULUI

I

Te-au bătut crunt cu nuiele,
Urme nu-ți rămân pe piele;
Te-au lovit cumplit cu bice,
Trupul fără să ți-l strice;
Te spetiră cu ciomege,
Carnea-ndată ți se drege;
Spânzurat, legat în chingi,
Nu te-năbuși, nu te stingi;
Te-necară de prisos,
Că doi pești la mal te-au scos...

Doar în casa ce i-a fost
Scurt popas și adăpost,
Tihna Sfântului Vasile
Celui Nou înfruntă zile
Jalnice, că Teodora
Care l-a'ngrijit ca sora,
S-a împărtășit din somnul
Veșniciei întru Domnul;
Iar la căpătâiul ei
A deprins durerea ce-i:
Cată harul să-și înfrângă,
Ca să poată'ncet să plângă,
Nu de răni ce nici nu-l dor,
Ci de moartea fără spor,
Nu de chinu-i nedurut,
Ci de moartea fără scut.

Treci din mila Tatălui
Porțile uscatului,
Cu-ajutorul Fiului
Punțile pustiului,
Și cu-ndemnul Duhului
Vămile Văzduhului.

II

Tâlc cercând la vreo istorie,
Ucenicul său Grigorie
S-a sculat și a pornit,
Sfântul cum l-a sfătuit,
Spre biserica Vlaherne,
Ca prin noaptea ce se cerne
Și prin somn mințit de vis
Ce-i rămase-ntredeschis,
Să priceapă, când se curmă
Firul vieții, ce-i pe urmă...

Casele sunt mohorâte,
Ușile lor zăvorâte;
Iar sub cerul plin de stele,
Teodora, prin zăbrele –
Că i-a fost ca și o mumă –
Viața lui și-acum i-o'ndrumă
Și-l învață ce desparte
Traiul lui de a ei moarte.

Treci din mila Tatălui
Porțile uscatului,
Cu-ajutorul Fiului
Punțile pustiului,
Și cu-ndemnul Duhului
Vămile văzduhului.

III

...Pentru când va fi să-ți fie
Câte sunt zugravul știe
Cu văpseaua să le scrie.
Ia citește pe pereți
La Humor sau Voroneț,
Vatoped sau Hilandar:

Cu zăbavă și amar,
Ia aminte și te-ndeamnă
Pe răboj de ți le-nseamnă.
Când pe scara lor te sui,
Vezi piciorul unde-l pui,
Diavolii să tot aștepte
Glezna să-ți scrântești pe trepte:
Ca nădejdea să le mături,
Să nu faci vreun pas alături.
Iar ca nu cumva să-ncurci
Vămile pe când le urci,
Să le sari pe rând hotarul
Tălmăcind pe Ion Scărarul:
Pilda de-i urmezi din predici,
N-ai să cazi, n-ai să te-mpiedici,
Ci-ai să treci pe scara dreaptă
Suflete, pe ceas o treaptă,
Ca-ntr-o noapte și-ntr-o zi
Să atingi – de n-or spori –
Printre drepți să-ți fie vatra,
Vama douăzeci și patra.

Treci din mila Tatălui
Porțile uscatului,
Cu-ajutorul Fiului
Punțile pustiului,
Și cu-ndemnul Duhului
Vămile Văzduhului.

„ION DIN CARPAȚI"
sau
DESPRE PRIMEJDIILE „IMPRESIONISMULUI" ÎN TREBILE CULTURII[23]

de G. RACOVEANU

Revista *LIBERTATEA* din Madrid (nr. 4-7, septembrie 1953) publică, sub pseudonimul „Martor", o cronică interesantă: *Cinci sute de ani de la căderea Bizanțului. Câteva note neconformiste.* Cele câteva note se întind pe 32 coloane mari. Nu e de mirare, deci, că în atâta mulțime de cuvinte autorul amenință să scrie despre tot ce știe... *et quibusdam aliis.* (De pildă: și despre ce nu știe!). Fiind vorba de note „neconformiste" nu ne oprim asupra întregului studiu: neconformismul fiind lipsit de evlavie pentru metode de cercetare (și de expunere), pentru probe, pentru realitatea faptelor, e greu s-o scoți cu el la capăt. Unele afirmații – neconforme adevărului istoric – trebuie, totuși, semnalate. Pentru motive pe care le vom vedea numaidecât.

Autorul cronicii – după toate semnele om patriot – scrie, fără șovăire, acestea:

„În vremea Bizanțului este vorba de un *Ion din Carpați*, din secolul VII *alt autor ascetic*, spune Basilio Tatakis într-o densă lucrare *Filosofia bizantină*, publicată în traducere spaniolă la Buenos Aires în 1952, *este Ion din Carpați (Juan de Carpatos), despre care nu se știe nimic exact* (ca despre Romani în genere, n.r.) *dar care cu cea mai mare probabilitate este un contimporan al Sfântului Maxim (secolul VII). Tratatele ascetice pe care ni le-a lăsat, fruct al extraordinarei lui experiențe, sunt redactate în formă de sentințe scurte care se amintesc ușor*".

Caracteristicele acestei doctrine a lui *Ion din Carpați* sunt, după autorul citat (care, notăm, face autoritate în materie) următoarele:

„*întâi rolul preponderent pe care îl joacă diavolul în asemenea fapte, analog celui desfășurat în pustie* (e vorba de ispitirea Mântuitorului, n.r.); *al doilea, opoziția radicală între helenism și adevărata filosofie, adică creștinismul. Cine vrea să fie un bun discipol al lui* Ion din Carpați *trebuie să se considere ca definitiv mort pentru tot ceea ce este helenic, ceea ce trebuie socotit ca părăsit*" (p. 60). „*Până la Petru Movilă nu găsim ceva mai important în contribuția românească la doctrina creștină. Cu ei însă am fost prezenți și în mistică și în teologie*".

Și mai departe:

„*Spiritul grec, apt pentru cea mai înaltă și ascuțită speculație, a servit în Bizanț creștinismul atât la formarea dogmelor cât și la a doctrinei; dar „inspirația", flacăra, a primit-o de la impulsul religios tragic. Vedem, astfel, că* Ion

din Carpaţi nu dă o contribuţie teoretică, de ştiinţă teologică, ci de practică religioasă mistică, *a cărei primă condiţie este ruperea de helenism. Cărturar pentru că a scris, şi, după cum se spune, clar şi concis, semn al unei minţi alese,* Ion din Carpaţi avea, din Carpaţi, o tradiţie a sihăstriei *încă din vremea Dacilor (remarcată de istorici) şi venea cu ea în sinteza bizantină*".

Ne oprim. Peste chestia cu „formularea dogmelor" creştine (treabă grecească) şi „inspiraţia" lor (treabă tracică), trecem: sunt treburi pur teologice, deci absolut conformiste. Ne oprim la... fala creştinismului medieval: la *Ion din Carpaţi.* Pentru autorul „notelor" nu există umbră de îndoială că Ion, Românul, aducea, din Carpaţii noştri, pe lângă minte clară, românească, şi o tradiţie *dacică* a sihăstriei cu el – cu acest Ion – şi cu Petru Movilă noi Românii suntem, aşadar, prezenţi „*şi în mistică şi în teologie*". Pentru cei pasibili de intimidare se mai adaugă că autorul citat (B. Tatakis) „*face autoritate în materie*".

Se poate. Întrebarea e: afirmă Tatakis undeva că „Juan de Carpato era Român, din munţii Carpaţi?

IOAN CARPATUL (cum îl numesc manuscrisele *româneşti* ale mănăstirilor noastre) se chiamă aşa după patria lui, *insula Kàrpatos* (Scarpanto) între Creta şi Rhodos. (Era, deci, om de baltă, nu de munte). Marea înconjurătoare se chema şi ea *marea Carpatică* (En Karpàto). Scrierile r•mase de la Ioan Carpatul ni-l arată a fi fost un erudit teolog. Ele văd o extraordinară cunoaştere a Scripturii (a Vechiului şi a Noului Testament). În special „*Capita hortatoria 97, ad monachos in India*", (MIGNE. P. G., t. LXXXV, col. 791-812, numai textul latin, cu nota: „Post absolutem volumem textum Graecum invenimus in libro, din frusta conquisitecui titulus FILOKALIA TÒN IERÒN NIPTIKÒN, Venetiis 1782, fol. edito"), sunt cu măiestrie înflorate, la tot pasul, de citate din Scriptură. (Textul grec are titlul: PRÒS TOÙS APÒ TÌS INDÍAS PROTRÉPSANTES MONAHOUS PARAKLITIKÒN). În MIGNE, „Capita hortatoria" sunt urmate 82 „*Ali capita*" (col. 812-826, cu nota: „Haec Graece non cistant"); acestea mai ales, ni-l dezvăluie ca adânc cunoscător al filosofiei vremii.

Scrierjle lui Ioan Carpatu erau cunoscute călugărilor mănăstirilor româneşti, din traducerile-manuscrise ale *Filocaliei* greceşti (nu ale *Dobrotoliubiei ruseşti*), – şi, până în zilele exilului nostru, nimeni n-a cutezat să-l aducă pe acest autor creştin din insulele mării greceşti în codrii Carpaţilor româneşti. Căci oricât de puţin s-ar şti despre el, atâta cât e necesar pentru evitarea înveselitoarei... descoperiri, se ştia. De pildă, în NOTITIA (Fabricius-Harles) ce precede textul din MIGNE se poate ceti (col. 789-90): „Hunc Joannem Carpathium, Carpathiorum (*in Cyeladibus*) episcopum facis Pontanus, nescio quo auctore: nam nec in mss. episcopus Tocatur, nec Photius episcopatum ejus commemorat et Meletius calligraphus in iambis, codici Coislniano praefixis, et ab Montfaucono p. 305 editis, eum vocat KARPÁTION RÍTORA KAI TEOFORON, non episcopum". Prin urmare: *in Cycladibus*! Şi, precum se ştie, Cycladele nu-s în Carpaţi; că atunci ar însemna că Diana e braşoveancă şi Apollo braşovean, iar ce stă scris la Mitologie despre ei, braşoave.

Că nu se ştie precis dacă Ioan Carpatul a fost şi *episcop*, ori *teofór* şi *ritor*, lucrul n-are pentru noi prea mare importanţă. Important pentru noi e că se ştie, precis, că n-a trăit în Carpaţi şi că n-are nimic comun cu strămoşii Daci şi cu nepotul Movilă. Un grăunte de spirit critic ar fi fost de ajuns pentru a pune la îndoială informaţia (dacă, într-adevăr, ar fi adus-o cineva!) că Ioan Carpatul e valah. În vremea în care a trăit el (secolul VII) ţinuturile locuite de tânărul popor daco-roman erau inundate de hoardele slave. Slavii şi Avarii ajunseseră până la Constantinopol, pe care îl asediaseră (626). În această vreme, în Carpaţi, un Român anume Ion, între o tânguire din caval şi câteva exerciţii spirituale după reţeta moştenită de la Daci, s-apuca să redacteze (în elino-greceşte!) oareşcare... mângâiere (ad monachos in India!)...

Nu ştiu cine va fi fiind autorul celor „câteva note". În bună ordine conformistă „martor" (la căderea Bizantului) ar însemna că... a luat parte, alături de Constantin XI Paleologul, la apărarea cetăţii (ca bizantin), ori că a atacat, în rând cu ostaşii tânărului Mohammed II (ca musulman); ori că – elin fiind – a arătat necredincioşilor mult discutata poartă din dos a cetăţii...

S-ar putea să fi scris aceste note doar aşa, ca să încerce adâncul ştiinţei româneşti din exil. Ori poate a făcut-o, într-adevăr, în serios. Ne bucurăm că, nedându-şi numele, nu are nimic de păgubit. Dar „descoperirea" lui trebuie semnalată, ca nu cumva vreun cărturar de exil – patriot şi poliglot – entuziasmat de aceste note neconformiste, scrise numai pentru români, să s-apuce a se mândri, în vreo publicaţie de limbă străină, cu românul „Ion din Carpaţi". Şi să ne facem de basnă.

ANTOANETA BODISCO

PASĂREA

Se-nalţă către ceruri tot mai limpezi,
Aripă smălţuită pe-nălţimi,
Rotind un ochiu aprins şi fără cuget.

În paşnicul azur când zăboveşte,
Cu vântul în aripi fără de preget,
Un abur i se-nchipuie văzduhul.

O prinde toropeala de amiază,
Se zbate pieptu'ncet, ca de-o 'ntristare
Ce-şi lasă umbra spornică în sânge.

Şi piere în adâncuri fără urmă...
Năierul către ţărm îşi poartă luntrea,
Sorbit de-un gând statornic care-l duce.

ION NEGRU[24]

CÂNTEC LA NOUL ECHINOX

Norii nu se călătoresc decât dinspre Apus
Vin să rodească
Ţarinele noastre
Arse de dor,
Ca şi când cineva le-ar fi spus
Să le lingă şi să
Le dospească
Cu pronie aspră, îngerească
Pentru cei ce suferă
Pentru cei ce mor.

Vai, ce triste, ce vechi sunt vechile târguri!
Plouă peste ele şi mai e
Încă ploaie –
Plopii de tremură, de se-'ndoaie
De-asupra ruginitelor,
Despletitelor burguri
Nu ştiu primăvara cum adastă să crape –
Departe spre Răsărit –
Ca o iubire strânsă sub pleoape:
Sub pleoape dulci
Adâncite de plâns.

Trageţi Oblonul de Fier
Peste lumea chinuită.
Pe aici, bogaţii,
Sătuii şi orbii
S-au închis în casele lor
Şi li-e ruşine –
Nu se ştie bine de cine –
Poate de liniştea putrezită
Poate de înaltul, spălăcitul lor cer.

Şi primăvara care s-a dus într-acolo
A lăsat oraşele în ceaţă, reci.
Străinule
Calcă în vârful degetelor
Când treci
Şi-nchină-te bine:
Aici, în vechile, tristele burguri
N-a murit încă nimeni.

Oricine
Se ofileşte însă încet,
Ca o coroană trimeasă
Oricui:
Fără regret.

AL DOILEA POEM AL LUI ALGEDON

Iubire, iubire cine te-a cântat
Cine ţi-a strâns păcatul
Pe-o vorbă,
Cine şoapta şi cine
Sărutul,
Cine-a fost sătulul, avutul
Care te-a-ncins
În haine de nuntă
Ca o mireasă
Aromită de vis,
Cu trupul spre viaţă: deschis.

Unde eşti tinereţe pierdută
Floare de smirdar, nevăzută – Unde sunt
Cântecele tale
Sărutul lin
Al urmelor de sandale,
Unde este jocul ţâţelor
Cu ochii de smeură
Dulce,
Unde pulpele săltate
Spre lună,
Noaptea când tăcerile şi le adună.

Au fost acestea toate ale mele –
Stele albastre
Grele stele
Lacrimi line, nemaipicurate

Rouă de noapte
Râuri de şoapte –
Amurgurile-adânci nu erau sihastre,
Fetele nopţii
Să le adaste.

Unde, unde s-au văzut toate:
Pântecul, şoldul şi floarea
Streină –
Culcuşul de iubire şi de lumină
Şi-ntre noi doi:
Sabia de război.

Toate cântecele nu vor mai fi
Nu vor mai fi pentru mine
Nici busuioc
Nici leuştean
Şi nici sulfine
Să-mi păzească zborul în drum spre casă,
Pentru mine
Nu mai aşteaptă nici o mireasă.

Era un călăreţ într-o vreme ciudată
Jumătate vis
Şi jumătate faptă furată
Alergând în noaptea de Sânziene
Pe poteci uitate
Pe cărări
Prin poene –
Prăfuit de lună
Muiat de rouă –
Tânăr şi trist:
Ca un Crai de Rouă.

Şi era o iubită
Una neştiută, nimănui dată
Care-l aştepta sub zarea
Bogată
Să răsară
Să crească
Întreg şi în parte
În zalele lui
De funigei şi moarte.
Fata frumoasă, cine-o mai ştie –
Cine din somnu-i s-o mai învie?

Ehei! fârtaților, vorba e lată
Și povestea mea
Neterminată,
Dar se află acolo
În ea cuprinse,
Visuri de aur
Și vise învinse,
Munți colilii
De zăpadă
Pădurile vechi de-aramă
Grămadă;
Râuri cu lacrimi care curg la vale
În visteria Măriei Sale.

Dar
Într-o zi de oțel,
De trudă
Și ură dospită –
Într-o toamnă zăludă
Despletită
Tristă
Și udă –

În ceasul când clipele nu-şi mai petrece
Acolo-n cetatea de piatră
De fostă
Îndelungată iubire
Mințită
În veci aşteptată,
Marile, vechile ecouri
Vor plânge
Toate câte nu se întorc
Toate
Spunând celor de-atunci
În seara de sânge:

Jeliți
Pe cumpeni, pe turle, pe case
Vremurile-apuse
Fetele sfioase
Care-au murit aşteptând
Aşteptând mereu
Întoarcerea Marelui Zeu.

Jeliți
Pe holde, pe drumuri, prin lunci
Cântecele moarte
Dorurile de-atunci
Care-au tremurat
În vânt
În flori
În bocetul legănat
În ploi
În ninsori.

Jeliți peste întinderile pustii,
Pe poteci
Pe creste de munte
Craiul de Rouă
Care nu va mai fi,
Jeliți fata frumoasă
Nimănui dată,
Amurgul târziu
De ceață legănată.

Ceva s-a prăpădit în veac cu ele
Au pierit în
Adâncuri
Ca stinsele stele
Şi-a rămas numai
Lin
Tremurând lin
Un luceafăr de-argint
Ca o lacrimă veche
Pentru nopți de aur
Pentru nopți de-argint.

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE
– Câteva teze provizorii –

de MIRCEA POPESCU

A-i cere filosofiei altceva sau chiar mai puţin decât ea poate da, de când a ieşit din umilitoarea funcţie de *ancilla*, înseamnă a te condamna vrând-nevrând disperării. Emancipată cu greu din servajul medieval, filosofia ori dă totul ori nu dă nimic: partea este exclusă. Şi câtă din anxietatea gândirii contimporane nu se datoreşte tocmai căutării unor soluţii parţiale, prea legate de contingenţă şi de ins!

*

(Am da dovadă de cruzime, dacă i-am invita pe adoratorii lui Kierkegaard să răsfoiască meschina, dar veridica, monografie consacrată de Frithiof Brandt şi Elsa Rammel filosofului şi misticului danez în raport – scandalos! – cu banii? Ar putea afla şi se cruci că între predica moralizatoare, turburată de conştiinţa păcatului şi de aspiraţia ascensivă spre puritate a unuia din ctitorii existenţialismului şi efectiva viaţă, cea de toate zilele, a sa, în cadrul societăţii timpului, distanţa e considerabilă şi fără putinţă de a fi justificată altfel decât la modul, inglorios, al falsităţii sau, oricum, al unei grave incongruenţe între a spune şi a face).

*

Ironia lui Aristofan, din *Norii*, se pare că n-a servit, în legătură cu ceea ce am putea numi „totalitarismul" filosofiei, la nimic. Acolo, cum toată lumea ştie, avarul Strepsiade – Sgârcitorescu – îşi trimite fiul risipitor Fidipide la şcoala sofiştilor, unde tronează Socrate, să înveţe în general arta de a câştiga o cauză injustă şi, în speţă, modul de a evita plata datoriilor. Cu rezultatul neaşteptat că, sârguincios sau şiret peste măsură, elevul află nu numai cum să folosească raţionamentul pentru a-şi păcăli creditorii, dar şi cum să-şi ciomăgească imprudentul părinte cu îndreptăţirea logicei. A cui este vina dacă nu a tatălui, care a atribuit filosofiei o altă menire decât pe cea specifică, atotcuprinzătoare, a ei?

*

În cu totul alt climat, peste două milenii circa, Romeo, din tragedia lui Shakespeare, vrea moartea filosofiei (*Hang up philosophy!*) fiindcă nu i-o poate da pe Julieta şi nu poate rezolva atâtea alte chestiuni, care, dacă au o mare importanţă pentru eroul nostru, n-au desigur de-a face cu rostul filosofiei:

Unless philosophy can make a Juliet,
Displant a town, reverse a prince's doom,
It helps not, it prevails not.

Este o splendidă indignare, o furie justificată nu numai sub raportul artei, indiscutabil, dar şi pe plan strict uman. Şi cu toate acestea filosofiei nu i se poate

face nici o vină în şirul de nenorociri, care se abat asupra tânărului Montecchi. Fiindcă alta, cu totul diversă şi superioară, îi este noima.

*

De a transforma atunci, în loc s-o explice, lumea, cum pretinde marxismul, corijat de Lenin? Nici vorbă, cel puţin în semnificaţia imediată şi curentă a cuvintelor. Filosofiei nu i se poate atribui, în patria ideilor şi a culturii, rolul pragmatic al activistului, care-i repugnă prin esenţă; şi cu atât mai puţin se poate adapta ea la intrarea în slujba unei clase sociale, a unui imperialism în căutare de arme ideologice cu ajutorul cărora să poată înainta. Numai pe un plan cu totul teoretic, sublimat şi neponderabil, operând insensibil la mare distanţă, apare legitimă – *cum grano salis*! – susţinerea că filosofia transformă lumea: o transformă întrucât este o filosofie autentică, o gândire bine închegată, aşa cum se spune că şi arta adevărată, fără a fi moralizatoare, fără a-şi propune în mod deliberat scopuri educative, ba chiar complăcându-se, uneori, în „sentimentele rele" de care vorbeşte, în cunoştinţă de cauză, Gide, este totuşi morală, în sensul că îmbunătăţeşte natura omului. Acelaşi lucru se poate spune cu întemeiere despre filosofia „bună".

Nu altfel, măcar la suprafaţă, se pune problema credinţei şi a religiei. (Lăsăm pentru o altă serie de „teze", mai puţin provizorii, chestiunea identităţii religiei şi a filosofiei, ca şi a istoriei, etc.). Fiindcă în mod comun se uită că, în ele, nu este vorba nici de departe de un contract încheiat între Dumnezeu şi om, pe baza lui *do ut des*, ci de o trăire (*Erlebnis*) şi, am spune, de o interpătrundere a divinităţii şi a omului. Mai toată lumea înţelege minunea condiţionând credinţa şi nu, cum e firesc, viceversa.

*

În studiul *Despre poezia română*, Titu Maiorescu citează ca produs folcloristic patru versuri, în realitate ale contemporanului I. C. Fundescu, caracteristice, în trivialitatea lor grotescă, pentru o anumită manieră, foarte răspândită, de a considera credinţa religioasă:

Frunză verde de piper,
Dacă nu e un mister
Că eşti Dumnezeu în cer,
Dă-mi şi mie ce îţi cer!

Cam acelaşi lucru se pretinde şi de la filosofie: satisfacerea unor doleanţe particulare, uitându-se, printre altele, că acestea sunt infinit de variate şi multiple şi de cele mai multe ori se contrazic. Iar nerezolvarea cum am vrea, a unor cereri de o vădită, monumentală absurditate, dacă pe plan religios poate duce la ateism, pe plan filosofic duce la disperare, ori la batjocorirea unei discipline, profesii, ocupaţii, care nu serveşte la nimic (în toate limbile „filosof" şi „filosofie" tind să aibă şi un înţeles pejorativ, glumeţ a depreciere.).

*

Piesa consacrată de Bernard Shaw Ioanei d'Arc se deschide cu indignarea căpitanului Robert de Baudricourt, comandant militar la Vaucouleurs, pe malurile Meuzei, pentru faptul că, în fortăreaţă, găinile nu mai ouă! Majordomul răspunde că „e voinţa lui Dumnezeu" atâta timp cât la porţile castelului se află Pultela, hotărâtă

să nu plece până ce nu i se pun la dispoziție cal, arme și soldați, să se ducă să-l salveze pe Delfinul Franței, în luptă cu englezii. Și într-adevăr, când, mult mai târziu, căpitanul de Baudricourt se lasă convins și acceptă cererile Ioanei, imediat apare majordomul, radios, cu un paner plin cu ouă: *„Găinile cotcodăcesc* – spune – *și clocesc ca nebunele... Cinci duzini de ouă!“*. Robert se ridică solemn în picioare, îngână o rugăciune, apoi: *„Sfinte Dumnezeule! Atunci e trimisă cu adevărat de Dumnezeu!“*.

Îi trebuia, castelanului de la Vaucouleurs, acest miracol al ouatului, care rezolvă problema, destul de parțială și meschină, a alimentației, pentru a crede, în sfârșit, în Dumnezeu!

*

Judecătorilor și inchizitorilor, care, ca și pe Isus, o ispitesc, spunându-i că, dacă ar fi într-adevăr trimisă de Dumnezeu, cum pretinde, s-ar salva, Pultela le răspunde limpede, cu bun simț: *„Căile Sale nu sunt căile noastre“*.

*

Nici căile folosofiei nu sunt căile „noastre“, în sensul intereselor și nevoilor fiecăruia dintre noi.

Dar dacă – se poate obiecta – nu servește la plata datoriilor, la asigurarea iubitei, la răsturnarea clasistă a societății, la ce servește, în definitiv, filosofia?

Boetius, în cunoscuta operă, al cărui titlu l-am împrumutat ca simplă indicație, a înțeles destul de bine, pentru epoca sa și pentru situația în care se găsea (închis la Pavia, din ordinul lui Teodoric), rolul „consolator“ al filosofiei; dar și consolator prin înțelegere și deci cuprinderea și dominarea lumii mai mult decât prin descoperirea vanității bunurilor, la care condamnatul la moarte trebuie în curând să renunțe. În acest sens, deosebit întrucâtva, poate substanțial, de acela al vestitului maestru medieval, am voi să putem interpreta definiția dată odinioară, în *Saeculum*, de Constantin Noica filosofiei, a cărei menire ar fi să stabilească un raport prietenesc între om și lume, prin intrarea treptată a gânditorului în intimitate cu ordinea lăuntrică, singura adevărată, a firii (*esse*).

*

De aici se poate ajunge la o definire și mai precisă a filosofiei, adică a însuși „rostului“ filosofiei. Ea ne apare în poziția unică, supremă, atotcuprinzătoare, totalitară, dacă termenul nu înspăimântă, a lumii ca atotconștiință. Luând conștiință de sine însăși, lumea filosofează: *este* filosofie. Așa se poate spune că meseria adevărată a omului, deasupra empiriei, este filosofia, cum se spune, cu aproximație, în mod curent, că orice om este un filosof: dar un filosof la modul imperfect, confuz, contrastant, întrucât atotconștiința se cucerește progresiv, cere eforturi și sacrificiu continuu, fără satisfacția unei rezolvări definitive: este *progressus ad infinitum*.

*

Dar dacă filosofia este fires (*esse*) ca atotconștiință, ea cuprinde neapărat totul, inclusiv acele *things in heaven and hearth*, despre care habar n-ar avea, cum îi spune Hamlet prietenului Horațiu. Și e drept că se referea la o fantasmă... Misterul însuși apare ca o poziție, negativă, de rezolvat și depășit, a spiritului.

*

Pascal, mai bine decât oricine, a avut orgolioasa pricepere a acestui adevăr: *„L'homme n'est qu'un roseau, le plus faible de la nature; mais c'est un roseau pensant. Il ne faut pas que l'univers entier s-arme pour l'écraser: une vapeur, une goutte d'eau, suffit pour le tuer. Mais, quand l'univers l'écraserait, l'homme serait encore plus noble que ce qui le tue, parce qu'il sait qu'il meurt, et l'avantage que l'univers a sur lui; l'univers n'en sait rien“*. Și tot în *Pensées*, într-o formă încă mai icastică: *„Par l'espace, l'univers me comprend et m'engloutit comme un point; per la pensée, je le comprends“*.

Într-aceasta stau și noima și „consolarea“ filosofiei: în cuprinderea, prin gândire, a lumii; în rezolvarea ei, fără urmă de reziduu, în atotconștiință. Dincolo de aceasta nu se află nimic: sau, poate, numai spectrul unui filosof ratat ca Hamlet.

Roma, Martie 1954.

„În noaptea în care desenează încă Rembrandt, toate Umbrele ilustre – și acelea ale desenatorilor cavernelor își au privirile ațintite spre mâna șovăielnică gata să le pregătească supraviețuirea sau somnul.“

(André MALRAUX)

ION CUŞA

PAŞTILE 1954[25]

Ţăranii mei, opinca grea de porc
Târâţi-o azi prin vechile ruine.
Hristos a înviat, ţăranii mei, noroc!
...Ci voi nu L-aţi văzut deloc
Căci clopotele n-au bătut şi, pline,
Paharele nu le-aţi ciocnit.
Ţăranii mei, opinca de mizerii
Târâţi-o de-nviere şi de Paşte.
Ce soartă-n mahalaua de istorii
V-a ţintuit norocul? Oaste
De mizerabili blânzi şi osândiţi
Purtaţi cu voi a noastră mântuire.
Ţăranii mei, ţăranii mei, priviţi:
Hristos a înviat şi bine
Vă binecuvântează cerul gol.
Hristos a înviat, ţăranii mei
Şi în cuptorul rece parcă veacuri
S-au copt. Şi mielul şi viţelul gras
În vis au fost.

Ci eu Ioan Chrisostomul
Cu Prea Curata şi cu Domnul
Ţăranii mei, Hristos a înviat.

INIMA CURVA...

Vinele-n carne se-ntind ca o praştie
Muşchii toţi adastă-a lăcomie.
Inima, curva, mă-mbie
Sângele-ar ţâşni ca o aşchie.

Norii i-aş face avioane
Şi i-aş mâna de-a dura spre ţară;

Marea toată aş împinge-o năvală
Rostogolindu-i valurile, furgoane.

Şi cu vântul, cu stelele cu luna,
Aş intra în ţară ca un blestem.
Dorul meu, adunat ca un ghem
Să depene grindina şi furtuna.

* *

Vinele-n poem se-ntind ca o praştie;
Ritmuri în tropot, ritmuri-lăcomie
Mă poartă, mă calcă, mă-mbie,
Greierii-ar ţâşni afară ca o aşchie.

PLUGAR

Eu aşa te-am cunoscut. N-am plecat
Nici de la versuri, nici de la cânt
Ci de la-njurătură şi sudoare.
Eu am trăit cu tine. Am crescut
Când cu putoarea plăcută de oaie
Când pe coarnele murdare de plug.

Şi nu m-am ruşinat nicicând.

Ba da! Era într-o amiază bună de vară.
Veneam îmbrăcat străin de la şcoală
Şi m-am oprit să te sărut.
Tu nu m-ai cunoscut.
Ruşinat, am plecat capul la pământ
Şi-am plâns.

Ce blând m-ai bătut pe umeri atunci.

VASILE POSTEUCA

VERSAILLES
(Din *Zece Simfonii de Dor*)

Se desfăcuse cerul până' la rai.
O seară. Una-n lume. La Versailles...
În parcu-nalt, cu arborii bătrâni,
Țâşnia răcoarea serii din fântâni,
Şi-n jocul nud, aprins, artesian,
Se răsturna în propriul elan,
Foşnind cu frunzele, şi-n ele vântul,
Dansându-i serii mistice veşmântul...
În fum, pe largul codrului fundal,
Cum clipoteşte lacul lângă mal,
Răsună-n corn de vânători regale,
Tăcuți oştenii Majestății Sale...
Răsună lung şi codrul se-nfioară.
O stea. În parcul vechi se lasă seară.
Văd miile de suflete ce-aşteaptă:
Ca undeva se va deschide-o treaptă,
Mai dincolo de apă şi minune,
Pe care sufletul de-acum o spune...
Ci, toate cântă, în oglinzi, pe lac.
E veacul viu şi noi intrăm în veac.
În iarbă. Mici. Mirare de copii...
Fântânile se-nalță-n melodii
Şi-n ele fluturi de azur şi flori,
Sclipiri de aştri, răsărit de sori,
Culori de ierburi scumpe şi candori.
Culori de cântec; murmur de culori...
Un dans nebun al apei cu lumini,
Fecioare pure sub cununi de crini.
Bacante: carne-n faguri şi-n ciorchini,
Cu saltul viu, cu sânii, de splendori,
Ai raiului pierdut în aurori...
Un dans de iele despletit pe ape,
Cu glezne moi, cu valuri şi năstrape,

Cu îngerii cântărilor pe-aproape.
Cosițele le joacă desfăcute,
În febre de țimbale şi lăute,
Şi cerul li-se-apleacă, să-l sărute...
Un joc de ape, ploi de cer, sonore,
Cu mii de raiuri fermecând Gomore;
Bătute, menuete vechi şi hore,
Şi-n mijloc nufărul jucând rotund,
În carnea apei: cântec nou, străfund,
Cu gâlgâitul undelor pe strune,
Naiade palide de dor, nebune,
Sorbindu-se cu sângele-n elanuri:
Oglinzi răsfrânte pe vrăjite planuri...
Le saltă apele, le-ațâță focul.
Le-nalță-n cer culorile şi jocul...

*

Mărunt cleştar de minte omenească,
În fața ta stă cerul gură-cască.
Acum pricep de ce-ndrăzneşti să spui
Că cel nespus n-a fost nicicând al lui.
El s-a vărsat în tine. Trainic. Plin.
E-n tine, tot. Şi rugă şi amin.
Priveşte apa-n saltul pătimaş.
O nuntă. Cum nu te-ai visat nuntaş?
În saltul sprinten, lângă mii de iezi,
În muzica vrăjită din amiezi,
Priviți-i, codri. Ascultați, livezi...
Culori ce trec în zbenghi, din una-n alta,
Dansând tritonul meşterit cu dalta.
Azi ceru-ntreg s-a logodit cu balta...
În rana mea, lumina se răsfrânge;
Pe culmi de dor, fecioara stă şi plânge.
În jur mai joacă nimfele nebune,
Şi, iată-le-n tăceri şi-n rugăciune...
Tăcură apele, e mult pământul.
Adie liniştea din stele, vântul.
Culorile doar saltă ceru'nalt,
Răsfrângeri de-auroră 'ntr-un bazalt.
Culorile, cântările, lumina...
Brânduşile, gheorghinele, sulfina,
Corolele, polenul fin, stamina;
Pe-ncetul tot se dezgoleşte-n joc:
Culori ce joacă patima 'ntr-un loc,
Tăceri din mii de veacuri şi brățări,

Lumini ce n-au mai fost, din alte zări;
Mărgeanele şi liniştea din mări...
Culori în dansul coapselor: năstrape;
Dorm nimfele cu nuferii pe ape.
Culorile de odihnesc, s-adună,
În liniştea şi-n sfântul clar de lună...

*

De nu-nţelegi, eşti singur, tu, de vină.
În toate e o singură lumină...
De-o treci 'napoi prin câte-a fost s-o joci –
Cum floarea prin tulpină şi boboci
O vezi din alte veri, din care vine, –
Vei da de adevărul gol din tine.
Vei da de firul firii ce se-nchină
În faţa sfintei Vetre de lumină...
Cu macul roşu, zarişte de-azur,
Şi verdele cântându-i împrejur, –
În miile de feluri ce le-admiri,
E-n toate strălucirea din iubiri,
Aceeaşi care poartă-n spaţii sorii
Şi-aprinde-n nord stindardele-aurorii;
Aceeaşi: vântul, pietrele şi ploaia,
Îngheţul, caldul verii şi văpaia...
Azi toată taina ce ţi-a fost străină,
Atâta e: lumina din lumină...

*

Dar unde sunteţi muzici dulci de ape,
Voi jocuri cu năstrapele aproape,
Voi unde sunteţi? Noaptea de răcoare
Ne gudură'ntunerec la picioare,
Ne-alungă din simţire bucuria.
Doar greierii mai cântă Ciocârlia,
Subţire, zveltă, sub arcuş de-ngheţ,
Sub pomul deznădejdii pădureţ.
În lacul cu'ntunerec şi cu ceaţă,
Oglinzile se-ntunecă la faţă.
Trec nimfele spre funduri, obosite;
Doar îngeri trec prin sânul lor: ispite...
Tăcerile-şi refac sub stele gama.
Pe ape noaptea şi-a lăsat năframa...
Ci, dincolo sub poale de dumbravă,
Se deslușește murmur nou, mişcare:
Nasc goarne noi, din somnuri şi zăbavă
Şi sună iar în corn de vânătoare,

Aşa cum strigă cerbul care moare.
E linişte ca-n orele de moarte:
Departe noi, şi lumea mai departe...

....

Priveşte spiriduşii... Flacări roşii,
Ce ies din miezul nopţii, din pământ.
Ascultă groaza pasului lor frânt:
E dansul lor, pân-or cânta cocoşii.
Ei n-au odihnă dincolo de moarte.
Ascultă pasu-n noapte şi citeşte
Alămurile trâmbiţelor sparte
Cum saltă-n pasul lor, împărăreşte...
Lungi salturi de strigoi, în mintea trează.
Şi cresc, şi cresc, în noapte, ca o groază...
Glas tremurat, tăcere răstignită,
E dorul ne-mplinit, într-o ispită.
Pândesc lumina-n care n-au păscut.
Pelagră li-i durerea şi scorbut.
Ascultă dansul...
Uite-i: saltă, strigă.
Se cer în lanţul vieţilor, verigă.
Şi n-au un drum spre noi, că s-ar întoarce.
Li se usucă dorul ca o sgârce.
Desfă-ţi o zdreanţă, un batic. Aruncă.
Li-i noapte dansul şi cântarea muncă.
Aruncă-ţi inima. La judecată,
Vom merge toate lumile deodată...

....

Mai mici, mai mici. Şi jocul lor coboară.
E ceasul dus. Ei n-au ştiut să moară.
Aicea-i răul: trecem toţi prin moarte,
Un joc de flăcări putrede, departe.
În loc să ne rugăm, să ştim, să fim,
Noi trecem toţi prin glod şi ţintirim...
Ascultă-aicea: una mă-nspăimântă:
Şi lor acelaşi Dumnezeu le cântă...

*

Un strigăt de cocoş vuit în vânt.
Şi spiriduşii urcă sub pământ,
Şi plâng încet şi cred că asta-i tot,
Cum crede fratele ajuns robot,
Cum crede cel ce şi-a vândut lumina
Că-i singur el, în lume, şi maşina...
A fost un vis. Noi i-am poftit la masă.
Trezia lor c-o zare'ntunecoasă...

*

Şi iarăşi dansul. Magic, nicăierea.
Un văl măreț. Culoarea. Învierea.
Naiade-n vraja lunii. O duzină,
Dansând un văl de splendidă lumină.
Lumina scursă verilor din stupuri
Şi dăruită-n fagurii din trupuri,
În vălul de mătasă: curcubeu,
Purtat de aripi moi de alizeu...
Naiadele, sprințare acolade,
Strângând azurul muzicii-n şarade,
Dansându-şi coapsa, părul nopții, sânii...
O, mersul lebedei din jocul mâinii
Şi unduirea grânelor crescânde
În vântul cald al coapselor flămânde...
S-aude-n cer, sub vălul lor, cum joacă:
Dar îngerii s-au învățat să tacă...
În zarea lor cu crini şi busuioacă,
Ne pârguim prin noapte drum spre stele:
Ni-s mânile şi miturile, schele.
Urcăm cântând, să facem înc'o dată
Pământul vieții, cerul, firea toată.
Din mii şi mii, ne rostuim o minte,
Un suflet ştiutor, fără cuvinte.
Dar iată, întunerecul se sfarmă,
Zvârlit, lumină, cerului, de-o armă.
Acelaşi dor în omul Prometeu,
Începe iarăşi dansul: Supraeu...
Ieşit în larg de cosmos să se-mbete
Cu-arhanghelii luminii despuiete,
Scriindu-şi semne noi pe frontispicii.
Acesta-i visul; joc de artificii;
Poeme scrise-n ceruri: crizanteme
De verde şi de roz şi aur vechi,
Sabat al razelor, sunând perechi
Pe zare, crini şi clopoței,
Zbor lung şi guruit de porumbei,
În orele când se iubesc şi mor...
Un nou asalt: grădinile din nor
Deschid alei de crini şi liliac
Şi teii liniştilor se desfac
Miresmele dansându-le, sonore,
Bazar de artificii şi de hore
Ale luminii care-ar vrea să spună,

Acelaşi cântec vechi, pe-aceeaşi strună...
– Ce vrei mai mult? Ai întrecut natura.
Tu eşti şi creatorul şi făptura,
Dar nu în timpul insului, ci-n cor.
În mintea dăruită tuturor,
În largul firii, unde eşti acum,
Departe mult de tine, ca'ntr-un fum:
Zenit. Corola nopții se desface.
E, Doamne, cerul tot în ea. E pace.
Trecând de taina minții ne-ncepute
Gândim cu dorul vremilor trecute,
Cu gându-ntregului, cu nesfârşitul
Şi iată nemurirea, răsăritul...
Răsună codrii. Cerul numai floare –
Depline plaiuri, fermecate parcuri,
Minute de visare şi splendoare,
Săgețile luminii puse-n arcuri
Şi smulse de superbe traiectorii...
Aşa se nasc în spații oarbe, sorii.

*

Aicea jos cortina lumii arde...
Covoare de lumină prinse-n joarde.
Ard porțile.. Şi cerul se deschide
Scrumind ale 'nălțimilor hlamide...
Privim departe. Iată zarea, raiul.
În clipa asta ne-nțelegem traiul
Şi ne-nfruntăm flămânzi din veşnicii
Tu, mâne, pe pământ, n-o să le ştii...
Vei plânge iar, pe drumul tău îngust
Cu inima-ngrădită de-un opust.
Vei înjura scuipând filosofie
Din otrăvita ta nimicnicie...
Privind acum în zariştea străfundă...
Nu poate nimeni astăzi să se-ascundă.
Acum vedem în vis şi-n univers,
Cu gândul şi cu inima'ntr-un mers.
De-aci începe dorul, rugăciunea.
Privim în noi şi răzvedem minunea...

....

Ne regăsim în trupuri. Mult ciudat...
Am fost departe, ca'ntr-un al veleat.
Aşa va fi'ntr-o zi şi n-om veni
Şi-om fi pe zarea minții crainici. Şi...

....

– Tu n-ai văzut azi raiul?... Ce păcat....
Şi fratele meu pleacă supărat.

DOR

Privesc în largul verii, de pe chei,
Cântând uitat cu Dâmbovița lină,
Și-ncondeind surâsuri de femei
C-un dor de lumi înalte și lumină...

Și ca prin vis, chemări de florărese,
Răstoarnă-n pragul serii ghiocei;
Dinspre Snagov, alene, luna iese
Pe zările miresmelor de tei...

În serenade, hoinărind, iubirea
Își poartă-n stradă geamătul de stea,
Și-un murmur împlinește toată firea:
Fântâna Mioriței, la Șosea...

În hanul lui Manuc, la o Nunească,
S-opresc haiduci cu semnul morții-n șea,
Și-și lasă caii-n amintiri să pască,
Din Cișmigiul dorului să bea...

Pierdut ascult, cu inima deschisă,
Povestea cea mai scumpă'ntre povești,
Cu lacrimă și deznădejde scrisă,
Pe zarea pribegiei: București...

TATA

Păunul tatei mândru, din icoană,
Mâncat de umezeli ca de-o prihană,
L-am desfăcut. S-a colbuit pe jos,
Drag curcubeu din timpul lui frumos...

Ci, mama-l tot adună-n mâni și-l udă
Cu jalea ei zadarnică, zăludă.
I-l pune parcă iar la pălărie,
În vremea lui de dârză feciorie.

Cămașa lui de mire-n pălămidă,
Se face colb și dânsa ca păunul;
O prinde-un dor pe mama să deschidă,
Căpșugu-n care el ținea tutunul...

Atâta-i tot. Mai sunt vreo cinci răvașe.
Pe fiecare scrie: Feldpostkarte,
Cu stele și pecetii buclucașe,
În semn că-s scrise tare de departe.
Drept... Tata-i tocmai dincolo de moarte...

CEZAR BOLLIAC ŞI „SOARTA POETULUI“

II

Tema lirică a epistolei „La Maior Ion Voinescu II“ – Izvoarele

de N.– A. GHEORGHIU

După ce am văzut (v. *Caete de Dor*, nr. 7, p. 30-36) împrejurările în care Cezar Bolliac a scris epistola *La Maior Voinescu II* şi am stăruit asupra reconstituirii textului ei, adeseori trunchiat şi transcris cu numeroase greşeli de Petre V. Haneş în ediţia sa (Cesar Bolliac, *Meditaţii şi poezii*, Bucureşti, Minerva, 1915), partea a doua a acestui articol este menită să desprindă tema lirică a epistolei şi s-o încadreze în literatura romantică a timpului.

Epistola lui Bolliac începe prin a demonstra filiaţia ciocoismului tiranic din antichitate, prin epoca creştină, până în Renaştere, când apariţia tiparului devine o „armă tare“ împotriva acestei caste. Totuşi, o „slabă rămăşiţă“ din ea mai dăinuia la „devlet“ – curtea Sultanului –: cei ce o alcătuiau erau „*când... gâzi, când osândiţi*“, şi de acolo ţinteau adeseori către Principatele Române. Cu acest prilej, Bolliac dă două extrase din poemul satiric *Curca* de Iacovaki Rizos-Nerulos, pe care le-am identificat şi reprodus în traducere românească în prima parte a acestui articol, şi care – prin pana unui poet, el însuşi grec din Fanar – dezvăluie, cel dintâi, jaful săvârşit de fanarioţi în Principate, iar cel de-al doilea, trufia lor deşartă, amândouă cu înrâuriri nefaste asupra caracterului şi mentalităţii româneşti. Lor li se datoreşte – după Bolliac – formarea castei de ciocoi, iar de pe urma acesteia poetul român a avut de îndurat „şapte luni“ de închisoare „*cum alţii n-au mai cercat*“. Versurile în care Bolliac înfăţişează opreliştile şi chinurile suferite în închisoare, în 1840, subt regimul Regulamentului Organic, sunt interesante din punct de vedere documentar şi cu acest titlu le reproducem aici:

Cărţi, cerneală şi hârtie nu puteam ca să zăresc.
Îmi era oprit cu totul şi să scriu şi să citesc.
Nu puteam să văz pe nimeni, nici chiar pe paznicul meu;
Numai santinela mută care m-aţinta mereu,
Într-o umedă cămară, strâmtă cât să mă-nvârtesc:
Asta e arestul nostru ce corecţie-l numesc.

Cu acest prilej, el aminteşte că i s-au luat vreo cincizeci de declaraţii – „tractituri“ – în care nici nu mai ştie ce-a scris, dar dintre care – presupune acum Bolliac – „unele erau frumoase“, judecând după efectele ce pricinuiau asupra comisarilor:

...Ce mândre scălămbări unul făcea:
Se-ntindichia, clătea capul cu un rânjet de schelet,
Se spetea, sbârcia din buze, ca pisica de oţet.

Cu toate acestea – constată el mai departe –, închisoarea „*are şi ea ceva bun*“, fiindcă, numai în răstimp de trei zile, omul întemniţat se preface într-o fiinţă ideală în care domină spiritul. Tiranii se înşeală atunci când socotesc că omoară „inteligenţa“, dacă poruncesc zbirilor să interzică osânditului „lucrul“, „lectura“ sau scrisul. Adevărata osândă pentru om este numai aceea de a-şi vedea tiranul în faţă. Altminteri, omul uită „asprele cercări“, realitatea se năruie, iar aripile îl poartă într-o lume ideală în care stăruie numai clipele plăcute ale vieţii, deoarece din câte daruri au fost hărăzite muritorilor „*suvenirea e mai dulce*“. E drept că şi în aceste clipe, îi apărea „*câte-o javră sleită-n uşă*“, întâlnea privirea „*de mâţă a vreunui zbir pitic*“, sau păşea către el – de notat neologismul, pe care Bolliac încearcă să-l împământenească în lipsa unui termen propriu – „*vreun muşar paralitic*“ (cuvântul din urmă cu accentul pe ultima silabă, ca în limba franceză, şi rimând cu „pitic“ de mai sus). Numai atunci el blestema, în desperarea sa,

Pe Fenicianul-acela cui în creieri a intrat
Să invente nişte semne, ca prin ele să putem
Opri sunetul vorbirii şi ideea ce avem.

Cu acelaşi prilej, poetului îi trecea prin minte „*cea mizerie sublimă*“: soarta nenorocită a atâtor poeţi sau a spiritului superior în general, din trecutul îndepărtat sau recent, ce s-au lovit de neînţelegerea contimporanilor sau a îndurat asuprirea celor puternici. Această temă romantică, una din cele mai răspândite în literatura timpului, apare astfel pentru prima oară în literatura română, la Bolliac. Într-un soi de repertoriu liric, cuprinzând scene scurte, evocatoare, Bolliac înregistrează zbuciumul şi suferinţele spiritului de-a lungul timpului. Reproducem aici primul pasagiu din această frescă a suferinţii, cu atât mai mult cu cât el ne pune pe urmele unui izvor netăgăduit, dar necunoscut, al lui Bolliac:

Aci Torcato Tasso braţu-n fiare încordând.
Spumega închis în temniţi a lor bolte aţintind:

„Non avendo candella per (e)scrivere i suoi versi!“

Milton iar, fără vedere, îl priveam când a vândut
Pentru zece livre-sterling ast colos: „Raiul perdut“;
Şi-un librar cruntat în gânduri, îl vedeam când număra
Foile nemuritoare, spre a nu se înşela.
Camoens gol în spitaluri vedeam bolnav că zăcea,
Primind mila de la orbul ce pentru poet cerşea;
Şi-acest nobil rob, dar tânăr, lângă patul său lipit,
Sta ca cânile ce geme lângă-al său stăpân iubit.
Şi Cervantes iar, în lipsă, stând pe-un pat de lemn mai gol,
Întinzând o mână slabă către-un rece-espaniol;
Şi Lesaj, cu plete albe şi de fiice însoţit,
De mânie şi de boală ne-ncetat tot chinuit,

Se târa ca să-şi găsească o colibă a-l umbri,
Pâne ca să dea soţiei, căpătâiu când o muri.
Chiar Cornelie, la care toate scenele se-nchin,
Era-n lipsă de fiertură, după cum ne-a spus Rasin.
Dreidin gârbov, alb de vârstă, în neajungere murind,
Îl vedeam în desperare-i cerul, stelele privind,
Rătăcind pe-astrologie să se poată mângâia
De a lumii nedreptate, ce-aşa rău îl preţuia.
De-aci iară, în Irlanda, întâlniam pe-acel Spenser
Singur, fără lăcuinţă, spărgând ceaţa-acelui cer, –
Rozalinda-n veci pe buze-i, capul lui de fee plin, –
Vai! şi nici un pic de pâne! Vondel, cărui se închin
Olandezii, mort de foame: paisprece poeţi în cor
Vedeam că-l duceau la groapă. – Oricâţi şi-au luat un zbor,
Cei mai mari, iluştri oameni, rar e când s-a întâmplat
Câte unul ce în viaţă-i fu de soartă apărat.
Vedeam într-un pod de casă pe Samiul – Roier tras,
Mort de frig şi nemâncare. Poetul lui Hudibras,
Butler, mort în sărăcie. Floier – Sidenham şi Rusvort
Încărcaţi, târâţi în fiare. Malfilatre, şi el mort
De foame. Ruso acela, îl vedeam a s-omorî
În ideia c-a s-ajungă a cerşi, a se târî.

S-a pretins că Alfred de Vigny a avut o influenţă restrânsă asupra literaturii române din epoca romantismului. Emile Faguet, reluând în prefaţa tezei discipolului său român, N. I. Apostolescu (*L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, Champion, 1909, p. IX–X), ceea ce va fi fost părerea acestuia din urmă, scria că lucrarea aceasta dovedeşte că poeţii români s-au inspirat în mare măsură, păstrându-şi însă originalitatea, din Chateaubriand, Lamartine, Hugo, Musset, de Nerval, Lamenais, Michelet, dar „*foarte puţin din Vigny şi deloc din Leconte de Lisle*“, deoarece amândoi „*sunt pesimişti*“, atitudine pe care o socoteşte nepotrivită cu firea românilor. Era un chip lesnicios de a se trece peste lipsa de pătrundere, ca şi peste lipsa de închegare sintetică, de care dă dovadă lucrarea lui Apostolescu.

În afară de aceste lipsuri fundamentale pentru o lucrare ca a sa, Apostolescu era departe de a fi epuizat subiectul, deoarece el dovedeşte că nu cunoştea opera anumitor scriitori şi poeţi români din plină perioadă romantică, preferând să stăruie în schimb asupra operei altora ce depăşeau cadrul subiectului său, ca, de pildă, asupra versurilor Iuliei Hasdeu, în limba franceză, mult mai târzii. În această privinţă, opera poetică a lui Cezar Bolliac îi este aproape cu totul necunoscută, deşi Bolliac este acela care, în România, a trăit cel mai intens romantismul, ca poet şi ca om de acţiune. Poezia sa este fresca socială şi politică a timpului, cu năzuinţele, cu înfăptuirile, cu dezamăgirile, cu speranţele lui; iar atitudinea poetului din epistola sa *La Maior Voinescu II* îl înrudeşte, pe de altă parte, cu poetul francez al lui *Stello* şi al lui *Chatterton*.

Alfred de Vigny publicase pentru prima oară romanul său *Stello* în 1832 şi această scriere a sugerat lui Bolliac, aflat în închisoare, ideea centrală a epistolei sale. Într-adevăr, din lunga disertaţie a Doctorului Negru, eroul lui Vigny, poetul român a împrumutat elementele din pasagiul reprodus mai sus. Acest pasagiu nu este decât transcrierea în versuri a unui fragment din capitolul XXXVIII (*Le Ciel d'Homère*) al romanului lui Vigny, în care figurile amintite de Bolliac se succed aproape în aceeaşi ordine şi cu aceleaşi amănunte asupra suferinţelor lor:

Torquato Tasso, les yeux brûlés de pleurs, couvert de haillons, dédaigné même de Montaigne (ah! philosophe, qu'as-tu fait là), et réduit à n'y plus voir, non par cécité, mais... Ah! je ne le dirai pas en français; que la langue des Italiens soit tachée de ce cri de misère qu'il a jeté:

Non avendo candella per escrivere i suoi versi;

Milton aveugle, jetant à un libraire son Paradis perdu *pour dix livres sterling; – Camoëns recevant l'aumône à l'hôpital des mains de ce sublime esclave qui mendiait pour lui sans le quitter; – Cervantès tendant la main de son lit de misère et de mort; – Le Sage, en cheveux blancs, suivi de sa femme et de ses filles, allant demander un asile pour mourir, à un pauvre chanoine, son fils; – Corneille manquant de tout,* même de bouillon, *dit Racine au roi, au grand roi! – Dryden à soixante-dix ans mourant de misère et cherchant dans l'astrologie une vaine consolation aux injustices humaines; – Spenser errant à pied à travers l'Irlande, moins pauvre et moins désolée que lui, et mourant avec la* Reine des fées *dans sa tête,* Rosalinda *dans son coeur, et pas un morceau de pain sur les lèvres. – Que je voudrais pourvoi m-arrêter là!...*

Wondel, ce vieux Shakespeare (sic) de la Hollande, mort de faim à quatre-vingt-dix ans, et dont le corps fut porté par quatorze poètes misérables et pieds nus:, – Samuel Royer, qui fut trouvé mort de froid dans un grenier; – Butler, qui fit Hudibras *et mourut de misère; – Floyer Sydenham et Rushworth chargés de chaînes comme des forçats; – J. J. Rousseau, qui se tua pour ne pas vivre d'aumônes; – Malfilâtre,* que la faim mit au tombeau, *dit Gilbert à l'hôpital...*

De remarcat că versiunea sinuciderii lui Jean-Jacques Rousseau circula într-adevăr pe atunci.

Puternica influenţă a romanului lui Vigny asupra lui Bolliac se resimte în unele figuri stilistice din epistola sa. Astfel, este de semnalat în pasagiul în care poetul arată efectele pricinuite de declaraţiile sale asupra comisarilor, „scălâmbările“ unuia dintre ei, care „sbârcia din buze, ca pisica de oţet“. Metafora aceasta, care nu e nici populară românească, nici populară franceză, este o trăsătură din portretul lui Robespierre, aşa cum i-l face Doctorul-Negru din romanul lui Vigny:

> *Sa bouche était contractée convulsivement par une sorte de grimace souriante, pincée et ridée, qui le fit comparer par Mirabeau à un* chat qui a bu du vinaigre *(Stello, capitolul XXX: La Maison de Robespierre).*

Bolliac continuă apoi cu sfârşitul lui Gilbert, Chesterton şi André Chénier cei trei poeţi cari alcătuiesc, de asemeni, în aceeaşi ordine, subiectul de căpetenie al dezvăluirilor Doctorului-Negru, ciudatul personagiu din romanul lui Vigny, care fusese, pe rând, martor al morţii lor:

Gilbert înghițind o cheie, neavând pistol, cuțit,
Moare-n podul unei case, flămând, bolnav, părăsit,
Din cauza sărăciei; moare fără a gusta
A vieții mulțumire, şi pe care o cânta
Fără ca să o cunoască. Îl auzeam recitind:

„Au banquet de la vie, infortuné convive,
J'apparus un jour et je meurs;
Je meurs, et sur la tombe où lentement j-arrive,
Nul ne viendra verser des pleurs“.

Şi murea pe buză-i glasul, ochii se stingea țintind.
Sceaterton, când bea otrava, îl vedeam cum îşi rupea,
Ardea scrierile sale, şi-n cârceie reci crâşnea
Corpul său ca să se vânză, spre a se putea plăti
Trei ghinee, plata casei unde Bel abia-l primi.
Pare că-mi era de față:

„He was violent and impetu (o)us to a strage degrec“
în minutul când Becfor,
Ca favor îi zise slugă, al lui cel întâiu fecior.
Vedeam mâna sângeroasă crudului Robespier
Arătând spre eşafodul ce primea pe Şenier,
Şi poetul blând şi dulce, – sau al doilea Teocrit –
Strânge fruntea sa şi strigă, simțind ora c-a venit:

„Mourir! et pourtant j'avais quelque chose là!...“

Pentru asta mori, sărmane, pentru că avea(i) ceva!

Cele patru versuri ale lui Gilbert fac parte din a sa *Ode imitée de plusieurs psaumes (Adieux à la vie)*, poezie răspândită pe atunci, care evoca destinul nenorocit al poetului. Bolliac o cunoştea desigur, deoarece, de data aceasta citatul i se datoreşte, în timp ce Vigny nu amintea în *Stello* decât primul vers în capitolul XI (*Un Grabat*). Doctorul-Negru aminteşte în schimb cheia înghițită de poet pentru a-şi curma zilele, pe care o aflase el la autopsie (capitolul XII: *Une distraction*):

...Je vous dirai donc simplement que je rentrai chez ce pauvre petit Gilbert; je l'ouvris; je pris la clef dans l'oesophage et je la rendis aux propriétaires.

Cu privire la Chesterton, poetul englez mort la vârsta de 18 ani, cu zece ani mai înainte, în 1770, care urma să fie de asemeni eroul dramei lui Vigny, jucată şi publicată pentru prima oară în 1835, Doctorul-Negru aminteşte în dezvăluirile sale faptul că poetul şi-a rupt sau ars scrierile înainte de a sorbi otrava, cum şi răvaşul pe

care i-l lăsase şi prin care îi vindea corpul său după moarte spre a-i plăti chiria (*Stello*, capitolul XVIII: *Un escalier*):

Je vends mon corps au docteur (le nom en blanc), à la condition de payer à M. Bell six mois de loyer de ma chambre, montant à la somme de trois guinées...

Citatul în limba engleză intercalat de Bolliac şi referitor la temperamentul „violent şi impetuos“ al lui Chesterton, este împrumutat de asemeni din *Stello*, unde se află ca atare în capitolul XVIII (*Suite de l'histoire de Kitty Bell – Un bienfaiteur*). „Binefăcătorul“ din *Stello* este lordul-primar al Londrei, Beckford, care în romanul lui Vigny, ca şi la Bolliac, propusese printr-un bilet poetului locul de „cel întâi fecior“ la el:

...une place de premier valet de chambre chez lui (*Stello*, capitolul XVIII: *Un escalier*).

Iar propunerea e reamintită de Chesterton într-un monolog, din drama lui Vigny:

Une place de premier valet de chambre dans sa maison!... (Chatterton, actul III, scena a VII-a)

Asupra soartei lui André Chénier, Vigny stăruie pe larg în romanul său. Cuvintele atribuite poetului francez în clipa când urca pe eşafod, reproduse din amintire de Bolliac, erau sugerate numai de Vigny:

La tête roula, et ce qu'il avait là *s'enfuit avec le sang* (*Stello*, capitolul XXXV: *Un soir d'été*).

Dar pe lângă aceste pilde evocatoare ale soartei nefericite a poetului, împrumutate din romanul lui Alfred de Vigny, Bolliac adaugă pe aceea a poetului grec modern Rigas, ucis de turci, ale cărui versuri patriotice tipărite în mod clandestin la Iaşi în 1814, au înflăcărat pe revoluționarii greci pentru libertate, apoi pe aceea a poetului cu totul uitat Jacques-Imbert Galloix, născut la Geneva şi mort la Paris în vârstă de 22 de ani, în 1827, cum şi suferințele îndurate în temnițele din Italia şi Moravia de Silvio Pellico, contimporanul lui Bolliac care-i cunoştea deci celebra scriere publicată pentru prima oară cu câțiva ani mai înainte, în 1833, *Le mie Prigioni*:

Riga, ast Tirteu modern, al Greciei Bard, profet,
Să sfârşaşte'n agonie.. Melancolicul poet
Galoa, pe care – Hugo, spre ruşine-i ne-a vestit,
Autorul Întristării şi-al Comedii-Lumeşti,
Se sfârşaşte fără martor, Pelico, prin închisori,
Dă Italiei suflarea-i, când ea zace-n sărbători.

Cu privire la Galloix, Bolliac cunoştea deci articolul publicat asupra nefericitului poet de către Victor Hugo, mai întâi în revista *l'Europe littéraire* (n-rul de la 1 Decembrie 1833) şi apoi în volumul *Littérature et Philosophie mêlées*, apărut pentru prima oară la Paris în anul următor. În articolul său, Hugo are accente ce-şi găsesc ecoul în epistola lui Bolliac, ca de pildă rândurile următoare:

En général, la société a parfois d'étranges façons de traiter les poètes. Le rôle qu'elle joue dans leur vie est tantôt passif, tantôt actif, mais toujours triste. En temps de paix, elle les laisse mourir comme Malfilâtre; en temps de révolution, elle les fait mourir comme André Chénier (cf. ediția Albin Michel, 1934, p. 183).

Însă cele două bucăți ale poetului Galloix, amintite de Bolliac, nu sunt pomenite în articolul lui Victor Hugo, fapt care ar dovedi că Bolliac a cunoscut direct opera tânărului poet elvețian, publicată într-o ediție postumă de către un prieten, la Geneva, în 1833.

Înainte de Alfred de Vigny, tema aceasta romantică fusese printre cele care l-au atras și pe Lamartine. Acesta scrisese încă din 1817 *La Gloire* (Premières méditations poétiques, XV), poezie dedicată „unui poet exilat", și în ea înfățișa, între altele, suferințele lui Homer și Torquato Tasso:

Ici c'est un vieillard que l'ingrate Ionie
A vu de mers en mers promener ses malheurs:
Aveugle, il mendiait au prix de son génie
Un pain mouillé de pleurs.

Là le Tasse, brûlé d'un flamme fatale,
Expiant dans les fers sa gloire et son amour,
Quand il va recueillir la palme triomphale,
Descend au noir séjour.

Într-o notă, Lamartine arată că această meditație îi fusese inspirată de *„nenorocirile unui biet portughez pe nume Lanoël, care după ce fusese ilustru în țara sa"*, a fost *„izgonit de reacțiunile politice"* și *„se refugiase la Paris, unde își câștiga din greu pâinea bătrâneților"*, dând lecții de limba portugheză. Apoi, tot acolo, Lamartine reia tema nefericirii poeților și amintește din nou pe Tasso, după Camoëns, vechi – și strălucit compatriot al poetului care-i stârnise elanul:

...Le naufrage de Camoëns, sa grotte dans l'île de Macao, sa mort dans l'indigence, loin de sa patrie, sont le pendant des amours, des revers, des prisons du Tasse à Ferrare.

Cu zece ani mai târziu, în oda sa *Sur l'ingratitude des peuples*, scrisă în 1827 (*Méditations poétiques inédites*, XV), Lamartine relua aceeași temă. Aici, e de remarcat mai întâi o corespondență între „Zoilii" din poezia lui Lamartine și „casta" ciocoilor din prima parte a epistolei lui Bolliac, cărora li se datoresc deopotrivă mizeriile îndurate de poeți de-a lungul veacurilor:

Race immortelle des Zoïle,
Non, vous ne vous éteindrez plus!

Apoi, Lamartine amintește și aici soarta lui Dante exilat, a lui Milton și Torquato Tasso, pe cei doi din urmă fără să-i numească: unul silit să-și vândă opera pe o mică sumă de bani, celălalt sortit să-și întrevadă, întemnițat, gloria numai după moarte:

Le Dante est maudit de Florence;
La mort dans sa dure indigence
Surprend l'aveugle d'Albion;
Et l'envie un jour se console
De marchender pour une obole
La gloire d'une nation!

Apoi, într-o notă, Lamartine precizează că e vorba de *„Le Paradis Perdu*, vendu pour 10 guinées"; apoi continuă:

Le chantre divin d'Herminie,
Rongeant son coeur dans sa prison,
Sous les assauts de l'insomnie
Sent fléchir jusqu'à sa raison.
D'une haine injuste et barbare
Les sombres cachots de Ferrare
Eteignent-ils l'affreux flambeau ?
Non: la haine qui lui perdonne
Lui laisse entrevoir sa couronne,
Mais c'est plus loin que son tombeau!

În pasajul următor al epistolei lui Bolliac, asupra acestui *„ilot etern al lumii ce nu e al nimănui"* – poetul, care nu-și găsește *„azilul"* nicăieri în lume –, există un vers în care autorul folosește o metaforă enigmatică la prima vedere, referitoare tot la poet:

Parie în soțietate, caucher în particular,...

Dacă în *Stello* regăsim, pentru a desemna pe poeți în general, pe „ilotes" (capitolul XXXVIII: *Le Ciel d'Homère*), sau dacă într-un monolog din *Chesterton*, acesta se adresează memoriei tatălui său cu aceste cuvinte:

...vous n'étiez pas un Paria intelligent comme l'est devenu votre pauvre enfant (actul III, scena a II-a) –

„caucher" este fără îndoială, într-o transcriere românească aproximativă, „quaker"; iar folosirea acestui cuvânt ne îndrumă iarăși spre cealaltă scriere a lui Alfred de Vigny, drama *Chesterton*, pe care deci Bolliac a cunoscut-o de asemeni. În *Chesterton* există într-adevăr un „quaker", personaj principal al dramei, pe care – Vigny însuși ne-o spune în *„Caractères et costumes des rôles principaux"* – fiecare din ceilalți îl socotește în taină drept *„directeur de son âme et de sa vie"*. Este cunoscută această sectă religioasă care a luat ființă în secolul al XVII-lea în Anglia și ai căror membri adoptă drept călăuză în viață puritatea, cinstea, rugăciunea și ajutarea semenilor. De altfel, unul din personajele dramei lui Vigny, John Bell – amintit de asemeni în *Stello* și reluat de Bolliac –, explică sensul vieții, așa cum îl înțelege un „quaker":

Vous avez partagé tous vous biens entre vos neveux; vous ne possédez plus rien qu'une chétive subsistance, et vous achevez votre dans l'immobilité et: la méditation...
(*Chesterton*, actul I, scena a II-a)

Quaker-ul însuşi dezvăluie lui Chesterton acest sens al vieţii sale:

...je suis chrétien de la secte la plus pure de la république universelle du Christ. J'ai passé tous mes jours avec mes fréres dans la méditation, la charité et la prière.
(ibid., actul III, scena a II-a)

După drama lui Vigny, tânărul şi nefericitul poet Chatterton se izolase la rândul lui, pentru a se putea închina cu totul meditaţiei şi scrisului. Fără îndoială în acest sens a folosit şi Bolliac pe „caucher" pentru a-l desemna pe poet în general, în viaţa sa particulară. Pe de altă parte, folosirea acestui termen nou, corespunzător unei noţiuni noi, dovedeşte iarăşi dorinţa poetului român de a împământeni cuvântul în limba sa, aşa cum a încercat ceva mai sus şi cu „muşar" din francezul „mouchard".

Epistola lui Bolliac continuă să dezvolte tema prigonirii poetului şi să explice soarta lui:

Tiranii să tem de dânsul, şi în frică-le-l strivesc,
Filosoful se mepriză, speculanţii il urăsc.
De la Omir, simbol vecinic al ursitei de poet,
Până-n zilele de astăzi, – acest secol, ast schelet
Gol şi negru al icoanei unui simţ material, –
Un poet, vrăjmaş puterii, cum o zice şi Pascal,
Avu-n veci rivali vrăjmaşii adevărului. Gonit
În tot locul de putere, fu-n tot locul biruit.

„*Omir, simbol vecinic al ursitei de poet*" reprezintă iarăşi o reminiscenţă din romanul lui Vigny.

...l'antique Homère... cet homme symbole de la destinée des Poètes,... (*Stello*, capitolul XXXIX: *Un mensonge social*).

Gloria poetului nu vine decât după moartea sa:

Oamenii-l gonesc în viaţă, după moarte, i se închin, –
După moarte e-a lui viaţă, cât trăieşte e 'ntr-un chin.

Ideea fusese exprimată atât de Lamartine cu privire la Torquato Tasso în strofa citată mai sus din *Sur l'ingratitude des peuples*, cât şi de Vigny:

...le Poète laisera une oeuvre où sera écrit le jugement des actions publiques et de leurs acteurs; ...au moment même où ces acteurs disparaissent pour toujours à la mort, l'auteur commence une longue vie... (*Stello*, capitolul XL: *Ordonnance du Docteur-Noir*).

Ideea izgonirii poetului de către Platon din „Republica" sa îşi are de asemeni izvorul în romanul lui Vigny:

O Platon! pricep prea bine pe poet de ce-ai gonit
Din republica aceea care ţi-ai închipuit!

Versurile lui Bolliac reiau dizertaţia Doctorului-Negru din capitolul XXXVIII (*Le ciel d'Homère*):

...vous souvient-il en outre d'un certain Platon qui nommait les poètes: Immitateurs de fantômes, et les chassait de sa République?...

sau mai departe:

... voilà mon philosophe qui chasse par les épaules le mendiant divin de sa république...

Epistola lui Bolliac încearcă apoi să răspundă lui Platon şi să desprindă misiunea poetului. Gânditorul a fost deseori împotriva poeziei:

Tasso de Montaigne se rupe şi tu sfâşii pe Omer;
Pascal toată poezia, şi Saint-Just pe Chénier.

Pe lângă faptul că maiorul Voinescu II, prietenul lui Bolliac căruia acesta îi închină epistola sa, respingea – din motive necunoscute – opera lui Homer, conflictul Saint-Just – Chénier este din *Stello*, ca şi conflictul Tasso – Montaigne şi portretul lui Pascal antipoetic:

Torquato Tasso,... dédaigné même de Montaigne (ah! philosophe, qu'as-tu fait là),... (capitolul XXXVIII: *Le ciel d'Homère*).

sau:

Platon avait un esprit exact, géométrique et raisonneur, tel que depuis l'eut Pascal, et tous deux repoussèrent durement la Poésie, qu'ils ne sectaient pas. (ibid...).

În realitate însă – continuă Bolliac –, poetului i se datoreşte reformarea lumii şi liberarea popoarelor, lucru care n-a împiedicat ca el să fie „rău plătit". Totuşi, Bolliac socoteşte că oricât el „*a fost mult mai mulţumit*" decât în prezent. Încă din vechime, „*când materia domnea*", poetul îşi găsea totuşi temele inspiraţiei. În evul mediu, spiritul creştin, cruciadele, „*truverii, trubadurii*", „*cavalerismul*", fac ca poetul să atingă culmi necunoscute până atunci. În timp ce în epoca „*începută de Volter*", spiritul se materializează din nou; iar Bolliac izbucneşte cu acest prilej în accente satirice semnificative, atunci când sfătuieşte pe poet să părăsească tot ce alcătuise patrimoniul liric de altădată, pentru a cânta în schimb materia:

O poet! vino! Ia-ţi harpa! vino a te inspira
De maşina care-o face şoarecii a se mişca!
Pune-mi algebra în versuri! Cântă-mi un Manufactor
Ce ieşi falit aseară! Spune-mi ce-a rămas dator!...

Lasă pe Tiran să-alerge şi pe rob a suferi;
Lasă văduva să geamă şi-orfelinul a muri;
Lasă să se lupte-n aer Jupiter şi cu Titan;

Lasă sfinţii să se roage la Cristos sau la Satan. –
Vino ici de-mi spune mie, cum aş face să câştig
Două sute la o sută, fără frică să mă frig...

Revenind iarăşi în antichitate, Bolliac deplânge dispariţia timpului când:
Un Pontif îşi lăsa sceptrul ca să cânte psalmii săi,
Să-şi confese-a sale crime, să blesteme pe cei răi.

După aceea, trece din nou la „*secolii de mijloc..., secolii cei creştineşti*“, când noua religie a înlesnit creaţia poetică:
O ce mult a favorat
Poezia creştinismul! altă epocă n-a dat
Orizon atât de mare spir(i)tului poeticesc,
Decât, când a aflat omul că e cetăţean ceresc,...

Astfel, după Bolliac, cu cât au înaintat astronomia sau geografia din vechime până în epoca modernă, cu atât şi poezia a evoluat spre înălţimi, de la Homer sau Virgilius, la Dante sau Tasso, de la Sofocle la Racine, de la Eschil la Corneille, de la Euripide la Shakespeare şi de la Hesiod la Milton. Iar pe temeiul convingerii sale că religia creştină a dat un mare imbold poeziei şi totodată, desigur, pentru a reabilita pe Homer în faţa prietenului său, Bolliac se întreabă ce-ar fi devenit subiectele lui Milton sau Tasso – Raiul sau Ierusalimul – în versurile unui Homer creştin:
Dar ce-ar fi putut să facă de-ar fi fost creştin Omer;
Ce-ar fi fost un Raiu în mână-i, când s-ar fi văzut în cer; Ce-ar fi fost Ierusalimul, armia de cruciaţi
Ce să varsă-n alte clime, pe jos, prin cruce armaţi,
Oceanele din lume, ce deşert un continent,
Beţi de-un sfânt intusiasm, aprinşi toţi de-un sintiment.
Trec pe mări, pe munţi, nisipuri, ca şi pe câmpii cu flori,
Uit de foame şi odihnă şi se las, ca nişte nori,
Pe-un pământ de altă lege, – ast sujet e gigantesc;
Ce-ar fi fost tratat de-Omer, câţi or spune că greşesc.

În prezent, totul este însă supus banului – orice entuziasm, orice plăcere, orice credinţă, ca şi dragostea şi patriotismul –; artistul este tocmit cu ziua „*ca cel mai prost muncitor*“. Soarta poeziei fusese de altminteri vestită de acelaşi Gilbert, a cărui operă Bolliac dovedeşte că o cunoştea şi din a cărui *Ode au Roi* transcrie în epistola sa, cu acest prilej, versurile:
Malheureux qui se voue aux nymphes du Permesse,
S'il ne possède pour richesse
Qu'un grand coeur et son Apollon!

Încheind, Bolliac îşi dă seama că a lungit prea mult „astă scrisoare“ menită „prietenului“ său. Vrând să-i spună că e „surghiunit“
În Camtceatca Rumâniei, într-o hordă de-otentoţi.

Într-o capişte Druidă, unde cer să vezi nu poţi,...
M-apucai să-ţi fac pomelnic de poeţi ce-au răposat
Şi să-ţi spui atâtea lucruri ce-n beţie am visat.

Vreun poet satiric, ca „Alexandrescu“, s-ar putea să-i scornească şi lui „ca lui *Apolon: că'nchiz ochii şi visez*“. Aluzia aceasta la Grigore Alexandrescu, care până la apariţia primelor fragmente din epistola lui Bolliac în 1843, nu publicase decât o singură satiră cu un an mai înainte – cunoscuta *Duhului meu*, sub acest titlu în ediţia din 1842 – priveşte poate două versuri din poezia *Miezul Nopţii*, care în primele ediţii ale poeziilor lui Alexandrescu, din 1832 şi din 1842, erau:
Cum luna în tăcere s-arată şi e plină
De cugetări, de gânduri l-ai lui Apolon fii.

Epistola lui Bolliac *La Maior Voinescu II* păstrează aşadar ecoul prelungit al lecturilor poetului în preajma anului 1840, anul primei sale elaborări, fie că e vorba de *Stello* al lui Vigny, din opera căruia a cunoscut şi drama *Chesterton*, fie de poeziile lui Imbort Galloix şi de prezentarea acestuia de către Victor Hugo, fie de *Le mie Prigioni* de Silvio Pellico şi de *Balanţa grecească*, scrierea lui Alexandru Suţos, de unde Bolliac a împrumutat citatele din poemul satiric *Curca* al lui Iacovaki Rizos-Nerulos, pentru a nu reaminti decât pe cele mai recente. Scrisă numai în parte în timpul cât poetul a fost închis la schitul Poiana Mărului în 1840 – contextul epistolei dovedeşte de altfel acest lucru – abia în 1843, data publicării primelor crâmpeie din ea – destul de lungi de altfel – epistola lui Bolliac luase o formă apropiată de cea definitivă.

Accentele satirice care înfierează mentalitatea lumii în mijlocul căreia trăia poetul alcătuiesc anticiparea *Scrisorilor* lui Mihai Eminescu. Chiar versul epistolar al lui Bolliac – troheul de 15 silabe cu rima invariabil masculină –, care a fost de asemeni acela al lui Grigore Alexandrescu din primele două epistole ale sale – aceea către Iancu Văcărescu şi aceea către Ion Câmpineanu –, este versul pe care-l va folosi şi Eminescu în *Scrisori*, căruia însă marele poet urma să-i adauge mai multă varietate, prin alternarea rimelor masculine şi feminine, în versuri de câte 15 şi 16 silabe.

În sfârşit, aşa cum se prezintă, lunga epistolă a lui Bolliac, cu unele însuşiri, dar şi cu defectele ei – ignorată aproape cu totul de istoricii literari români –, dezvăluie numeroase contacte cu literatura universală a timpului. Ea înfăţişează de asemeni pe poetul român sub aspectul de poet creştin-social, în cea mai desăvârşită tradiţie a romantismului. Revoluţia din 1848, la care Bolliac a luat o parte activă, avea să-l desprindă de sensul creştin, pentru a-l apropia mai ales de menirea socială a poeziei. Iar această evoluţie a lui Cesar Bolliac este tocmai aceea care a dăunat valorii estetice a plăsmuirilor sale următoare, interesante numai cu titlul de documente sociale ale epocii.

VASILE ȚÂRĂ

MAI CU SEAMĂ...

Mai cu seamă durerile pâinii
Printre oameni la ora amiazului
Oameni și credincioșii lor câinii
Ce-așteaptă la sfârșitul săptămânii
Iluminarea obrazului...

O ulmi – din sub alpinele
Primăveri ale Europei și Asiei
Incomparabili ulmi – și voi jivine
Sărbătorește îmblănite – și pline
De splendoare păduri ale Galaxiei.

Și fericite cicluri, în sine
Împăcate ale metalelor – argint
Sau plumb (prin care electronicele-albine
Împart nectarul forțelor) – și bine
Îmbătător al verii vânt.

Și migratorule spirit – cel tânăr – pornit
Spre-a cetelor Mediterană fertilă
O, bărăgane ale toamnei cu porumb odihnit
Și toate ce-ați trecut ori încă n-ați venit
Implorămu-vă milă,

Mai cu seamă pentru spaimele pâinii
Printre oamenii pământului larg
Cu ei deasemeni, înjunghiații boi și câinii
Și zeii lor și lucrurile mâinii
Și moartea lor desfășurată pe catarg.

PLECARE

De când vara prin iulie urca
De înaltă platină – eu am plecat
Îndurerat – îndurerat
Creștea luceafărul pe munți și strălucea.

Adânc o intuiție mă prinse
Că despărțirea-aceasta e fără leac
Că satul moșilor se va topi buimac
În secolul furnalelor aprinse.

Privind spre Călimani și Arieșe
Nu știu – fu plânsul ce mă străbătu,
Ori duhul Sfântului din Patmos fu
Vizionând spre timpurile megieșe.

Pe stepe și-n podiș venind văzui
Tractoarele de fier cu mers precis
Și smalțul luncilor fu exilat în vis
Sub soarele-adunat în jurul lui.

Vânate hergheliile și stâna
Și cei din urmă urși sub stranii stele
Au fost sau n-au fost vânturile-acele
Trecând pe-aici cu secolii de mână.

De pe când vara prin iulie urca
Cerul s-a rotit mereu înclinat
Serile s-au pierdut în noi așa
Cum în fântâni găleți de-argint ai fi scăpat.

Doar ascultându-ți inima parcă aud
Vântul câmpiei unduind prin grâne;
Iar peste-a vieții fără noimă mâine
Ieri crește temple albe 'n Năsăud.

CARTE DE CETIRE

Scrisorile lui Michaux din țara întristării – parcă le-aduce poștașul din altă țară și mai tristă și mai întunecată: din ceea ce a fost România. „Altădată senină". Și cine e mai bătut de vânturi decât noi cei de aici în căutarea Țării și cei de-acolo din Țară, în propria lor căutare? Nu, n-a sosit încă vremea pregătirii de sărbătoare!

*

În *Logique et contradiction*, carte adâncă, de Stephane Lupasco, autorul – atunci când studiază „logica artei" – stigmatizează, într-o paranteză majoră și pe bună dreptate, nu numai pompierismul clasic ci și pe acela irațional, suprarealist, de pildă. Ce spune despre lucrul acesta André Breton nu se știe. Se știe însă că autorul *Nadjei* prețuiește imens pe filosoful român. Între logică și contradicție – luciditatea lui André Breton.

*

La început a fost Biblia. Apoi Husserl. Pentru Raymond Abellio – romancier luciferic – există acum Biblia și Husserl. Învinuind pe Jean Paul Sartre că a „îmburghezit și laicizat pe Husserl", Abellio vrea să re-facă fenomenologia filtrând-o prin gnoză și proiectând-o asupra istoriei. Rezultatul e o ciudată „Înălțare la Cer a Europei" în care te pierzi din pricina imprudențelor și vocalelor, întârziind să-ți apropii această fenomenologie sacramentală. Un eșec sacru.

*

Și totuși o minunată definiție a rațiunii de Raymond Abellio: „*Rațiunea urmărește mersul soarelui sau, dacă vreți, ea se împotrivește mersului pământului. Rațiunea e solară, însă re-acțională față de mersul fizic al pământului, ceea ce înseamnă că ea încarcă duhul pământului cu puterea soarelui*".

*

De prejudecata care stăpânește pe mulți scriitori și gânditori occidentali – aceea că pământul Americii nu e prielnic creației – nu scapă nici Raymond Abellio. El spune că peste Ocean creatorii nu se pot statornicii – „*ils y campent*". Mă întreb cum poate țâșni această constatare răutăcioasă când America a dat literaturii două lumi: Melville și Faulkner. Se poate concepe literatura modernă – mai ales – fără *Absalon Absalon*? Eu cred că se poate lipsi mai degrabă de *Le Rouge et le Noir* de pildă, atât de înrădăcinat la modul european în conștiința unor europeni romanțioși.

*

Robert Desnos – aflu din ultimele „Caete ale Colegiului de Patafizică", socotea pe Rabelais „*spiritul cel mai de necrezut îndepărtat de poezie, de speculația pură și cel mai puțin vrednic de a înțelege iubirea*". O lungă întreținere cu poezia lui Desnos m-a făcut să constat însă că poemul acestuia „*Les Quatre sans cou*", are

multe rădăcini, dacă nu chiar izvor pur, într-un text de Rabelais. Confruntarea celor două texte mi se pare mai mult decât semnificativă: Iată mai întâi aceste „*Contenances de Carême-Prenant*" de Rabelais:

S'il crachait, c'étaient pannerées de chardonnette.
S'il mouchait, c'étaient anguillettes salées.
S'il pleurait, c'étaient canards à la dodine.
S'il tremblait, c'étaient grands pâtés de lièvre.
S'il suait, c'étaient moulues au beurre frais.
S'il rotait, c'étaient huîtres en écaille.
S'il éternuait, c'étaient pleins barils de moutarde.
S'il toussait, c'étaient boîtes de coudignac.
S'il sanglotait, c'étaient denrées de cresson.
S'il bâillait, c'étaient potées de pois pilés.
S'il soupirait, c'étaient langues de boeuf fumées.
S'il sublait, c'étaient hottées de singes verts.
S'il ronflait, c'étaient jadaux de fèves frèses.
S'il rechignait, c'étaient pieds de porc au sou.
S'il parlait, c'était gros bureau d'Auvergne, tant s'en fallait que fût saie cramoisie, de laquelle voulait Parisatis être les paroles tissues de ceux qui parlaient à son fils Cyrus, roi des Perses.
S'il soufflait, c'étaient troncs pour les indulgences.
S'il guignait des oeils, c'étaient gaufres et obélies.
S'il grondait, c'étaient chats de Mars.
S'il dodelinait de la tête, c'étaient charrettes ferrées.
S'il faisait la moue, c'étaient bâtons rompus.
S'il marmonnait, c'étaient jeux de la basoche.
S'il trépignait, c'étaient répits et quinquenelles.
S'il reculait, c'étaient coquecigrues de mer.
S'il bavait, c'étaient fours à ban.
S'il était enroué, c'étaient entrées de Moresques.
S'il pétait, c'étaient housseaux de vache brune.
S'il vessait, c'étaient bottines de cordouan.
S'il se grattait, c'étaient ordonnances nouvelles.
S'il chantait, c'étaient pois en gousse.
S'il fientait, c'étaient potirons et morilles.
S'il bouffait, c'étaient choux à l'huile, *alias* caules amb'olif.
S'il discourait, c'étaient neiges d'antan.
S'il se souciait, c'étaient des ras et des tondus.
Si rien donnait, autant en avait le brodeur.
S'il songeait, étaient vits volant et rampant contre une muraille
S'il rêvait, c'étaient papiers rentiers.

Iată acum începutul poemului lui Robert Desnos:

Ils étaient quatre qui n'avaient plus de tête,
Quatre à qui l'on avait coupé le cou,
On les appelait les quatre sans cou.

Quand ils buvaient un verre,
Au café de la place ou du boulevard,
Les garçons n'oubliaient pas d'apporter des entonnoirs.

Quand ils angeaient, c'était sanglant,
Et tous quatre chantant et sanglotant,
Quand ils aimaient, c'était du sang.

Quand ils couraient, c'était du vent,
Quand ils pleuraient, c'était vivant,
Quand ils dormaient, c'était sans regret.

Quand ils travaillaient, c'était méchant,
Quand ils rôdaient, c'était effrayant,
Quand ils jouaient, c'était différent,

Quand ils jouaient, c'était comme tout le monde,
Comme vous et moi, vous et nous et tous les autres,
Quand ils jouaient, c'était étonnant.

Mais quand ils parlaient, c'était d'amour.
Ils auraient pour un baiser
Donné ce qui leur restait de sang.

Leurs mains avaient des lignes sans nombre
Qui se perdaient parmi les ombres
Comme de rails dans la forêt.

Quand ils s-asseyaient, c'était plus majestueux que des rois
Et les idoles se cachaient derrière leurs croix
Quand devant elles ils passaient droits.

Cert e că Robert Desnos a cunoscut îndeaproape, mai mult, a degustat textul lui Rabelais. Şi observaţia că Rabelais e lipsit de uvertură spre poezie şi dragoste rămâne extrem de valabilă. Ai impresia că poetul modern a „corijat" într-un fel universul de grase imanenţe al lui Rabelais supunându-l unei operaţii de transcendenţă ce-l caracterizează. După fiecare supoziţie funcţională a lui Rabelais, urmează o dezlegare pământească, elementar-grotescă („*S'il pleurait, c'étaient canards à la dondine – S'il soupirait, c'étaient langues de boeuf fumées*"). Robert Desnos, dimpotrivă, transcende lumea îmbuibată a lui Rabelais. În locul telluricii exacerbate apare graţia („*Quand ils couraient, c'était du vent*"), fantezia ironică

(„*Quand ils travaillaient, c'était méchant*"), înălţarea („*Mais quand ils parlaient, c'était d'amour*"). După fiecare „dacă" rabelaisian – imanenţa grozavă. După fiecare „dacă" al lui Desnos – transcendenţa de netăgăduit. E de observat apoi că la Rabelais, comparaţiile sunt totdeauna la plural („*c'étaient pieds de porcs*") – „*c'étaient des ras et des tondus*", etc.). Robert Desnos preferă singularul purificat („*c'était du vent*") sau adverbul filtrat („*c'était différent*" etc.). Pluralul lui Rabelais e cerut de lumea lui de belşug şi noroi, o lume care furnică, se-nghesuie pe pământ ca personagiile lui Breughel. Singularul lui Robert Desnos e o consecinţă a retuşării acestei lumi, o expresie a *reducerii* ei, e singularul unei iniţiative transcendentale. „*Les Quatre sans cou*" au ceva din personagiile îmbătate de geometrie ale lui Chirico.

*

Am luat la întâmplare o carte din bibliotecă. Purta drept titlu *Viaţa Sfintei Tereza de ea însăşi*. Am început să citesc şi am fost atât de copleşit de această lectură, încât n-am putut să mă opresc înainte de a o termina. Când am închis-o mi-am spus: „acesta este adevărul". Lucrul acesta s-a petrecut cu Edith Stein, eleva cea mai preţuită de Husserl. Din clipa aceea Edith Stein creşte împreună cu adevărul însuşi al acestei clipe. Rezultatul: de la fenomenologie la Carmel. De la Carmel la sacrificiu. Există oare itinerariu mai teribil? Edith Stein a zidit cu jertfa ei vocaţia fenomenologiei de a se înălţa la cer.

Aş vrea să fi putut trăi clipa în care Husserl s-a aplecat asupra aceluiaşi text de Sfânta Tereza pentru a *reduce* convertirea lui Edith Stein. Să fi fost o clipă de *esenţe*?

*

Henric al IV-lea scria, fireşte, ca Jacques Prévert:

„*Crapaud, Que voulez-vous dire: Il n'est pas peut-être de venir? Votre frère dit que si; et Lavardin est aussi gros que vous, pour le moins. Laissons raillerie. Ne vous excusez; ce n'en est pas la saison*". (A Monsieur de Lestelle)

*

După o tăcere, o absenţă, o uitare, critica franceză se regăseşte în Roland Barthes. Literatura e judecată prin limbaj (toată literatura pe limbajul ei piere), istoria prin temperaturi şi alte imponderabile delicate (vezi Michelet şi migrenele, Michelet şi lacrimile, Michelet şi plictiselile, Michelet şi femeia – femeia începe unde sfârşeşte istoria –), teatrul prin voinţa lui de reintegrare tragică.

Fraza lui Roland Barthes e ca o tablă de lege. Judecata ca un psalm pus pe muzică adesea concretă.

*

Sosirea Verbului la Saint-Bernard – unica sosire:

„*Maintenant, tolérez un instant ma folie. Je veux dire (je m'y suis engagé) comment cela se passe en moi... Je l'avoue (je suis insensé de dire ces choses) le Verbe est venu en moi, et plus d'une fois: s'il y est entré fréquemment, je n-ai pas toujours pris conscience de son arrivée. Je l'ai senti en moi et je me rappelle sa présence. Quelquefois j'ai même dû prévenir son entrée, mais jamais je ne l'ai sentie pas plus que son départ. D'où est-il venu en mon âme? Où est-il retourné en la quittant? par où a-t-il pénétré? par où est-il sorti? Aujourd'hui encore, je*

l'ignore... Il n'est point entré par les yeux, car il n'est pas une couleur; ni par les oreilles, car il n-ast pas un son; ni par les narines, car il ne ne s'unit point à l'air, mais à l'âme... Il n'est pas entré par ma gorge, car il n'est ni nourriture ni breuvage; et je ne l'ai pas touché, car il est impalpable. Par quelle voie est-il donc entré? Peut-être n'est-il pas entré, car il ne vient pas du dehors, comme quelque chose d'extérieur. Il n'est pas non plus venu du dedans, puisqu'il est le bien et que le bien, je le sais, n'est pas en moi.

Je suis monté à la partie supérieure de moi-même, et plus haut encore régne le Verbe. Explorateur curieux, je suis descendu au fond de moi-même et je l'ai trouvé plus bas encore. J'ai regardé au dehors, et je l'ai aperçu par delà tout. J'ai regardé au dedans: il m'est bien plus intime que moi-même... Si ses voies sont aussi insaisissables, vous me demanderez comment j'ai su sa présence. C'est que le Verbe est vivant et efficace: dès son entrée en moi, il a réveillé mon âme; il l'a remuée, amollie; il a blessé mon coeur, ce coeur dur comme la pierre, ce coeur malade. Il s'est mis aussi à défricher, à bêcher, à arroser, à planter les endroits arides; il a éclairé les recoins d'ombre; il a ouvert ce qui était fermé; il a enflammé ce qui était froid, et mon âme tout entière le bénissait.

Quand il entre en moi, de temps en temps, le Verbe ne trahit sa présence par aucun mouvement, par aucune sensation; c'est seulement le secret tremblement e mon coeur qui le décèle. Mes vices d'enfuient, mes affections charnelles sont maîtrisées: ainsi je sais sa force. Ma conscience s'examine et se fait des reproches; ainsi je connais sa sagesse profonde. Ma conduite s-amende et si peu que ce soit, par là je mesure sa bienveillance. Mon âme se renouvelle, l'homme intérieur se transforme, et c'est en moi comme l'ombre même de sa splendeur...

(In *Cantica, Sermon* 74)"

*

Malraux meditează la faptul că numele lui Iisus nu se găseşte în Shakespeare. Dar de ce din *Vocile Tăcerii* lipseşte Iezechiel?

*

Un text de dărâmare a unui muzeu imaginar al muzicii semnat de Pierre Boulez poate fi întâmpinat, primit chiar, cu respectul de care se bucură – pe drept – febrele. O sonată de Pierre Boulez e însă un discurs. Unul în care esenţa însăşi a muzicii suferă de accente, de situaţii. Pierre Boulez n-a înţeles până azi că o sonată fără tăcere, e ca un pom fără Verb. Şi Verbul se răzbună până şi-n muzică.

*

Brice Parain – bizuindu-se pe Pascal care a fundat dialectica printr-o înstrăinare de geometrie – ajunge şi el la concluzia că dialectica este un mod spontan, direct, aproape iraţional de a fi – de a te exprima. Eşti dialectic în măsura în care ocoleşti ocolul raţional, deliberarea, obişnuinţa raţionamentului. Dialectic, certitudinile nu se cuceresc – apar. De aici farmecul, cochetăria firească, femelă, a dialecticii. Istoria nu e deci dialectică, pentru că se repetă ca un argument logic, ca un artificiu raţional, ca însăşi raţionalitatea consumată de propriu-i uz egal. Iată de ce Apollinaire e dialectic şi Lenin nu e.

Virgil IERUNCA

N. CARANICA

IMN[26]

Tu ce'mpreuni în lumi depărtat rotitoare,
Preabuno, tu, soră cu roua bucurată
Viaţă şi moarte; tu, simplă, curată,
Mântuitoare.

Tu mi-eşti mai proaspătă şi mai plăcută
Ca vişina copilăriei;
Adânc ţi-i ruga, murmurul tărie-i,
Potirul nectar şi cucută.

Tu, răzvrătindu-mi trup şi mădulare
M-ai rezidit în anarhie triumfală,
Stăpâna mea, regina mea omfală,
Rodnica mea de veşnic anulare.

În noaptea lumii, arzând de stele pierdute
Te-aştept pândind cu sete de jivină
Orficul danţ să-l începem, divină,
Fără sus, fără jos, fără „vină" şi „du-te".

Varsă-te, somn solar şi dulceaţă erebră,
Mistuitoare pe veacul obez.
Eu, hârb bolnav, cu mii de mâini de febră
Te binecuvântez.

ION PÂRVULESCU

PHOENIX

„când neîntinată stema tăcerii se înalţă'n răsărit de soare
peste verzile valuri nu mai fug azi năvile din Agriqente –
din veştede ceruri arzând, căzut-au vulturii de-ametist ai nebuniei sfinte,
gura din Cumae stinsă nu mai răstoarnă apele vremii.

ci şease doar împart azurul încă, Lucinei torţe albe –
şi-un Hohenstaufen adorat în occidentu-i raclă-şi doarme
priveghiul „nostru" care-am rupt prăpastiei-fecioare un soare adânc şi verde
când grâul flacăra nu ţine, nici vinul sânge'n armele ce-l pierde"

din luminal şi din zăpadă, eu hotărât-am! în Mare, mamă! mamă! înaintează goală
luceafăr peste trepte răsai din miezul stâncii
şi gleznele-ţi de aur rănind amara noapte
să însemne în faptul zilei trecerea sfintei şoapte

„ţi-e teamă de Veneţia oglinzilor în palatul bombardat,
şi-aceste brocarte care-au drapat langori din Vivaldi
orbitele îşi umplu încă de rodul orfic al putrezitei nunţi?

de sub privirea mea săpată'n locul dimineţii din urmă
tu însuţi treci la raiul nebuniei ca la ieşirea înainte
ci nu presimţi din pajişti soarele cum se înalţă verde –
şi munţii în depărtare sub nălucirea sacră a
ilionicei treziri, când într-o fiinţă Una visul însorit
va şti să ne culeagă firei din chiemarea nefiinţei?"
....
....
Principiu, „noi" în Cruce, şi „Aurora din urmă"
Cyclade albe, Naxos, vulturi, o! spume, adânci peste sumbrul
Kyffhäuser vestitorii Siciliei se-arată, şi eu
te regăsesc, lege sfântă a Imperiului
ce te-ai ţinut morţii, aici ferecătoare
sub zidurile amintirii –
un nume doar, şi acesta-i rupt în două –

din nemurire, puntea morţii ajunge-va biruitoare
Paradisul, nourii, heruvimii şi cântarea întâie?
dar trupul tău s-a închis mai sus de cerul lumii
asemenea dăinuirilor tăcerii, neştiutoare –
care au văzut limpezirea timpului în semnele de azi
şi însăşi împlinirii noastre date
cum stânci de foc peste întuneric: la prag de văruit mormânt
Ariana la Naxos n-a răsărit însângerată
când vămile cerului strigau „Mariam" de sub oculta zidire-a
destinului magdalenic, spre somnul ei de fată?

de-aceea eu robind la roata Ixionului în asfinţit şi răsărit
cu timpul unde amar s-au săvârşit Christosul
adânc în inima vieţii mele, Christoase
eu încă o dată te-am ucis şi focului neîntinat, ca un fruct alb
de diamant căzut-am pradă. Thracia doar
şi organizaţiilor sale subversive, m-au ridicat, în soare. Astfel
măceşii aprinşi ai nourilor surpându-mi peste umeri candelabrul verii,
când mai târziul fuior de ape de-mi va fi
descetluit fetia frunţii
unde-au putrezit alphele punţii auguste,
iarăşi te-aud, o, clară! râzând peste Golgote
purtată nu 'n hebree valuri ci peste strugurii negrii ai bucuriei la Marsala,
când împreunând elementele ionienilor, aceleaşi
sub para vie a Înălţării Crucii spre dreapta şi hiptonic
te-oi reclădi în trei zile,
cum s-a înălţat neprihănita lui Mărie
şi sfărâmat pentru vecie
„iubirea noastră". Căci
a sunat ceasul întrupărilor,
arhanghelii Tăi au uitat soarele alb peste lanurile Samariei
cum strălucea'n amiază, şi nici
cruciaţii de piatră la Montségur nu vor să mai deşarte cupa
sfântă. Râurile din nou curg
peste pietre albe, stele în ceruri hotărăsc
de frumuseţea clară a lunii lui April.
Tu nu mai eşti în fire, totul e în Tine,
ci doar în mine fiinţa Ta de-acum
singur îşi cucereşte prăpastia, şi eu împlinesc Jurământul.

AŞTEPTÂND ÎNTOARCEREA
PASERII LUI CONSTANTIN BRÂNCUŞI

din foc ceresc şi din apă cerească
sub întunecarea zilei de 13 mai 1954
– la ora când s-au rupt în două ascunzătoarea Legii,
ce dulce ploaie s-a iscat, o! Fecioară Neagră,
peste cenuşa „mâinii cu mixandră“, şi peste-a duhului aşezare'n treptuita piatră?
acum şiroiesc neştiutoare apele cerului
peste crengile treze, dezghiocând faptul bucuriei ţărânii;
să trecem peste gardul cataleptic, şi mă văd iarăşi
alergând sub bolta negrilor cireşi mai coapte decât soarta lumii:
tot ce din soare ne-a rămas în sânge azi se preface'n fundament de piatră,
ca din înalt căzând cenuşa-ţi să-şi regăsească forma Ei neîntinată.

veghind la miază noaptea lumii tu te-ai rupt în stânga,
şapte Învieri s-au stins şi s-au aprins în mai adâncul cer Netzah,
spre dreapta însă vie pogorâ Trinacria sub verdele-i nadir:
„nimic nu se împlineşte, ci totul se neschimbă“? o! fulger-diamant,
adeverirea Crucii şi a Rozei este în ce s-a arătat.

un râu desparte acum Cyclada făurită spre-a Siciliei mărire
de propriul ei destin întors spre viaţa noastră şi locul ei de foc,
când văd ca un fugar troian salvarea în nisipuri,
acolo unde curg izvoare vii şi focul arde încet sub pietre,
când zborul augural mă-ntoarce cu fruntea spre adâncul
unde-au căzut şi ţărmuri şi anii mei de liniştită moarte.

ne întoarcem azi acasă şi niciodată casă n-am avut,
umbrirea aceasta ca un asfinţit de soare-n miezul verii
ne-a încununat de crinii nopţii, şi cântând intrăm în locuri de lumină,
– o! albe vâlvătăi n-au cuprins încă snopul sorţii, ci viziunea-mi doară –
singură pe terasele soarelui, la Monreal ca altădat'la Uda, 'n româneasca taină

cum dezbrăcai pieptarul morţii, nici golul lăncii rupte mai roieşte,
şi-ntins-am înainte mâinile curate: sub dorul meu aud crucificarea
cum se dezghioacă-n sânge, roză de lumină a Crucii astăzi sterpe –
nimic nu s-a schimbat la Minos! cuvintele-mi se prăbuşesc şi timpul creşte,
dar atât: la rândul tău urma-vei frunţii germinale în spre alt adânc?
primive-i fiinţă, tu, fiinţă a Primăverii, aşteptare?

rămâi dar „Luminata“, vie rădăcină acestei situări demente:
a şeasea zi din luna şeasea în anul quint,
vedea-va Ezechiel schimbarea vestită la Corint,
un trup trecând în altul sub clipa fără lege,
şi la Palermo steaua dimineţii răsărind peste-un mormânt de rege?

VICTOR BUESCU

Există exilul şi există „afacerile“ exilului.

De-o parte cei puţini, cei pentru care exilul constituie o situaţie-limită, cei care trăiesc violent tragedia împrăştierii lor în lume, cei care ard în conştiinţa şi cu conştiinţa lor esenţa însăşi a unei ultime nefericiri – aceea de a-şi fi pierdut Ţara, de a rămâne mereu străini. De cealaltă parte „afaceriştii“ exilului, negustorii de drame, cei care transformă la bursa neagră a clipei, nefericirea în monedă, situaţia în falsă monedă. Ca nişte larve ale catastrofei aceştia din urmă urzesc o altă faţă a exilului: aceea a ruşinii.

Şi oricât de ciudat s-ar părea, „afacerile“ exilului roiesc nu numai în „politic“, acolo unde politicienii se grăbesc să înlocuiască pe oamenii politici, ci şi în cultură. Mai ales în cultură. Exilul românesc a asistat la gloria unui fost reporter de fapte diverse la Bucureşti, devenit romancier de faimă „mondială“, numai exploatând exilul şi defăimând România. În spaţiul aceluiaşi exil românesc un „cultural“ confundă 10 Mai cu ziua lui onomastică, iar alţi câţiva, însă fiecare în parte, devin auxiliarii unei poliţii sau alta şi se compară singuri colonelului Lawrence.

Nu pomenim acum neapărat de ziarişti. Ziarist a devenit în exil tot omul de la vânător la văduva de război. Mari ziarişti, adevărate autorităţi în „presa locală“ au devenit însă, mai cu osebire, foştii agenţi de „mică publicitate“, azi ca şi ieri certaţi cu gramatica. Nu despre aceştia e vorba. Ci despre scriitori. Mai precis, despre „poeţi“. Exilul nostru înregistrează, din nenorocire, forme de impostură şi în poezie. Lucrul acesta e grav. Poezia e poate singurul tărâm unde fiecare poate muri mai uşor decât aiurea pe propria lui limbă. Poezia e un spaţiu necruţător şi cine se încumetă să-i pângărească pragul, trebuie arătat cu degetul de alarmă. În ce mă priveşte primesc poezia, şi nu numai atunci îi justific orgoliul de a se numi astfel, când izvoreşte dintr-un fel de autenticitate ultimă – un fel de respiraţie spirituală – când se impune ca un fel implacabil de „a fi sau a nu fi“.

E limpede că atunci când poezia serveşte de a îngroşa cartea de vizită a unui „cultural“, că atunci când rosturile ei se suprapun, clinic, peste o biografie, sau năzuiesc, interesant, la o situaţie socială, la un grad sau la o veleitate, orice discreţie, orice „să închidem ochii“ sau „o să treacă şi-asta“ mi se pare nu numai imposibilă, dar şi indecentă. E limpede că poţi să-nchizi ochii atunci când cineva confundă o fişă cu o vocaţie, însă te revolţi, înainte chiar de a te întrista, atunci când impostura se instalează ca la ea acasă în limitele de flacări ale poemului.

E limpede, aşadar, că nu mai putem întârzia tăcerea statornicită în jurul cazului Buescu, – „poetului“ Victor Buescu. Nu pentru că acesta nu ar merita într-un fel oarecare atenţia însăşi a unei stigmatizări, ci pentru că acest „caz“ e cu totul exemplar atunci când cineva şi-ar propune să alcătuiască o fenomenologie a imposturii poeziei în exil.

Las altcuiva – unei competenţe sau alta – sarcina de a se ocupa de opera ştiinţifică a „poetului“, operă care după cum se vede de pe însăşi reclama copertei volumului de faţă (*Atol* – carte tipărită „în Lisabona Exilului meu“1953) e destul de lărgită, deoarece nu lipseşte nici bibliografia notelor de 2-3 pagini (mai precis 17-20 şi 31-33) publicate de Victor Buescu în diferite reviste, şi nici anunţarea unui „Dicţionar romăno-portughez“ (e drept, în colaborare) de vreo 20.000 de fişe. Mă voi ocupa deci numai de „opera poetică“ a autorului unui important studiu despre Sarmisegetuza.

Prima „revelaţie“ a poetului am avut-o atunci când acesta mi-a trimis spre publicare în *Caete de Dor* o bucată, astăzi celebră în rândurile emigraţiei noastre din Paris, intitulată „De dragul tău“. Am publicat-o numaidecât (subliniindu-i semnificaţiile, într-o notă redacţională care o însoţea) pentru că am socotit-o într-adevăr un document al exilului. A fi lăsat-o sub obroc, ar fi însemnat să lipsesc lirica exilului nostru de această mărturie unică, a ceea ce nu este şi nu poate fi poezie. Credeam atunci într-o ipoteză ucigătoare a ridicolului care să-l fi împiedicat pe autor să continue şi voiam să înregistrez neapărat acest „document“. Nu numai că d. Victor Buescu n-a încetat să facă poezie, dar a năpădit în aproape toate publicaţiile din exil, vrând să se convingă, întâi pe d-sa şi poate apoi şi pe alţii, că d-sa e poet. Mai mult, într-o ediţie extrem de elegantă, de bine îngrijită, d-sa publică azi în Colecţia Lectoratului Român de la Lisabona, un întreg volum. Precauţiile mele se adeveriseră inutile. „Poetul“ mergea cu paşi şi repezi şi zglobii spre zodia nobilă dar şi primejdioasă a „operelor complete“.

*

Volumul de bucăţi poetice al d-lui Victor Buescu are o tematică duală: dorul de Ţară şi iubirea. Poetul ne-o spune din chiar prima bucată vorbind despre sine – modest – la persoana a treia:

Fugind de şcoale şi sisteme
Şi ascultându-şi doar simţirea,
El s-a 'nchinat la două teme:
Dorul de Ţară şi iubirea;

(*Ars Poetica*)

Tematica duală, dorul de Ţară şi iubirea – un fel de *ţara mea şi mândra mea* sunt cei doi poli de inspiraţie între care „cărăuşeşte“ acest „suflet trist“. „Temperament emotiv“, poetul „toarnă în stih arhitectonic“ idila dureroasă a unei dragoste neîmpărtăşite şi foarte zguduitoare.

Concepută didactic, suferinţa poetului, are un început, un fel de desfăşurare şi un sfârşit. Etapele sunt bine precizate astfel că itinerariul nefericirii poetului se desfăşoară clasic. Mai mult, clasicist. Poetul se adresează iubitei, precum Cicero lui Catilina: „*quousque tandem abutere*...etc.“. Totul se face însă cu sentiment:

...Ci azi, de dragul tău, storc ca pe-o iască
Mustoasa mea trăire sufletească,
Scurgând din ea iubirea şi lamentul, –
Să nu te plictisească sentimentul.

(*„De dragul tău“*)

Gama sentimentelor e stufoasă. Între *„fişe, buruiene şi dudău“* poetul cunoaşte toate etapele tragice ale amorului. Mai întâi aşteptarea, stând *„la pânda cosiţelor bălaie“*. Aşteptare chinuitoare, în care poetul îşi vorbeşte singur, caracterizându-şi semnificativ viaţa drept una de *„larvă studioasă“*:

Deschid fereastra, largă, spre strada zgomotoasă,
Cercând, naiv, să-năbuş tumultul prin tumult,
Şi-mi spun că nu-mi eşti dragă, că te-am uitat de mult,
Că-mi voi relua viaţa de larvă studioasă.

(*Palinodie*)

Aşteptarea ia însă şi forme mai şăgalnice, în care sunt evocate şi nopţile de mai. Mai mult, chemarea iubitei e acum muzicală. Acest şi *„minte-mă, – şi vino“* – desprins parcă dintr-un tangou de Zaharia, dă poemului o forţă ce merge la inimă:

O, cât de-amar mi-i gândul că şi-altor ai să dai
Al aprigelor buze răcoritor balsam
Din nopţile acelea de veghe şi de mai!

Prăvale-se şi cerul, alături de te am!
Cu umedele buze arşiţa mea alin-o
Şi iartă-mi răsvrătirea, şi minte-mă, – şi vino!...

(*Palinodie*)

Chemarea ia apoi şi forme „cosmografice“. În poemul intitulat chiar „*Cosmografie*“ asistăm la o adevărată metamorfoză a nefericirii: poetul nu mai poartă aripi ci cipici, lâncezeşte *„fără remediu“* în *„lungul tediu“* şi nu mai poate rosti decât această invocaţie şi *la nesfârşit*: *„O înger pur, o înger pur“*.

O, vino totuşi, înger pur,
Şi mă ridică-n zări de –azur,
Că-s osândit fără remediu
Să lâncezesc în lungul tediu:

Cu românescul meu destin
De singuratic peregrin,
În mediul ànost de pe-aici
În loc de aripi – port cipici;

Sătul de larma lor banală,
Mi-e dor de pacea siderală
Şi năzuesc, prin bezne grele,
Spre 'nseninarea de sub stele.

....

Şi, cum pe bolta astăzi rea
Românul n-are nici o stea
Mi-oi strămuta cu mine fraţii
În mai blajine constelaţii.

...Şi poate că-n Casiopeea
Descoperi-o-voi pe-aceea
Ce-o mai aştept, din zări de-azur,
– O, înger pur, o, înger pur...

Întârzierea turbură pe poet atât de năprasnic, încât amănuntele biografice sunt, nu numai transparente, ci şi atolic vulgare:

Vrafuri de bucoave-aşteapt' acasă,
Ins' acum ştiinţa mi-i nimic:
Lâncezesc de buza ta mieroasă
Şi de vârful limbii, roz şi mic.
(Pietà)

Amintirea Ei este localizată plastic, iar chinurile lui definitive:

Vie-i amintirea ta pe buză-mi!
Moartă lătineasca din facsimil!
Fă-mă să trăiesc, să nasc din spuză-mi:
Numai un cuvânt... Revino...Zi-mi-l...
(Pietà)

Mistuirea poetului pentru „*femelă*" (aşa devine muza în „*Elegidie*") e copleşitoare. Iată-l cum îl mustră conştiinţa înamorată de a nu-i fi spus – la timpul cuvenit – cele cuvenite. Poemul e scris într-o tonalitate Coşbuc, sugerând fireşte, un „Victor Buescu la oglindă":

Azi iar mi-am spus: Băiete, du-te,
Du' şi-i vorbeşte,
Că prea te porţi cu ea copilăreşte,
Pălăvrăgind la vrute şi nevrute!
De ce-i vorbeşti de şesuri, măi,
Când gândul tău e munţi şi văi,
Pripoare-adânci, talaz abrupt
Din znaga sufletului rupt?
De ce-i arăţi un cer senin,
Când el de fulgere e plin
Şi când prin furtunoasa ta stihie
Vuieşte ea cu Sânt'Ilie?
Nu-i mai vorbi de cărţi şi îngeri:
Spune-i că sângeri,
Că eşti bolnav de dorul ei,
Că ţi-i Femeia 'ntre femei,
....

Că – de când ai văzut-o – lumea, răul, buba, zgaiba
S-au dus la naiba
Şi nu mai vezi decât minuni şi Feţi-frumoşi,
Precum un ţânc uimit, la Moşi...
Dar gândului ce mă-boldeşte, îi spun: Nu,
Ba du-te tu!
... Păi ce sunt eu de vină, fată,
Dacă pe dată,
Cu ochii-ţi mari şi mutra zâmbitoare,
Mă izmeneşti, dominatoare?
Şi-apoi, – înamorata-mi humă
Nu-ţi va părea 'nvechită glumă?...
(Anachronisme)

Alteori poetul are şi argumente de breaslă. Compunându-şi o „*figură etimologică*" el le alege pe cele mai serioase pentru a dovedi iubitei temeinicia înfocată a aşteptării:

Îmi ceri să-ţi dovedesc că te iubesc,
Trudindu-mă 'n domeniul livresc:
Muncesc, de când te ştiu, şi cu credinţă –
Căci muncă înseamnează „suferinţă".
(Figură Etymologică)

Şi atunci când argumentele de jos nu prind, el priveşte spre cer, şi face din iubita lui, steaua lui:

Şi-acum de ce vrei leşu-mi cu milă să-l mai aperi,
Când recea ta menire-i pe boltă, sus, să scaperi?
(Invocaţie)

Iubirea pe firmament, – e singura care convine poetului atolic. Acolo pe firmament există cum ar spune poetul amorul pur. S-ar putea ca în acest salt transcendental, poetul Victor Buescu să fi cunoscut îndeaproape versurile acestea ale unui precursor probabil al său N. Scheletti, care acum aproape un veac scria, cam la fel ca moştenitorul său direct de azi:

Câte stele-s semănate
Şi în ceruri sus lucesc,
Toate sunt amorezate
Şi-ntre ele se iubesc

Am surprins eu într-o noapte
O steluţă şi-un steloi,
După multe dulce şoapte
Sărutându-se-amândoi –

O iubire atât de arzătoare nu putea să nu ducă la deznădejde. Neputinţa vocativă a poetului, de-abia de mai descrie acest dramatic itinerariu: dus-întors pe căile nebănuite ale amorului. Ea a venit în sfârşit. Dar – şi aici asistăm la însuşi paroxismul acestei afaceri sentimentale – a plecat. Poem dus-întors, bucata aceasta

cheie cuprinde întreaga epopee a acestui „suflet trist“, care e poetul româno-portughez:

Când ai venit, țineam să-ți spun: „Bine-ai sosit!“,
Și-abia puteam, de deprimat, de obosit...
Acum când pleci, aș vrea să-ți spun: „Bine-ai plecat!...“,
Dar nu mai pot, de obosit, de deprimat...
(„*Creștinească*“)

Deznodământul este după cum se vede din însuși titlul bucății „creștinesc“. Trebuie subliniată aici o puternică stăpânire de sine a deprimatului. Desigur că numai o solidă familiarizare cu stoicii a îngăduit poetului un asemenea final blând. Fără izvoarele clasice care-i alimentează personalitatea complexă, poetul româno-portughez ar fi reacționat desigur ca un alt precursor al său, Al. Hrisoverghi (care are însă scuza de a fi scris acum un veac):

„Te hlizești nelegiuito și îți bați chiar joc de mine,
Dar gândește că cuțitul poate fi și pentru tine“
(„*Poezii*“ – Iași, La Cantora Foaiei Sătești, 1843)

Poetul nostru are însă 7 inimi albastre în pieptu-i de aramă. El își biruie nefericita soartă. În definitiv, drama lui e o dramă „*din gentilețe*“ (titlul uneia dintre cele mai semnificative bucăți din volum). „*Ridicat dintre cotețe*“ spre „*purul zenit*“ el administrează „*incorectei*“ această supremă lecție de regret, pe care vor trebui s-o semnaleze toate antologiile de humor gentil ale viitorului:

De ochii dragi călăuzit,
M-ai ridicat dintre cotețe
Spre-azurul purului zenit.
...Azi văd că te-ai milostivit
Din gentilețe.

Pe sufletescul meu nadir
Și pe lăuntricele-mi cețe,
Ai pus, cu false-ademeniri,
Un curcubeu de amăgiri –
Din gentilețe.

Acele scumpe gingășii,
Acele surâzânde fețe,
Tăceri grăind, sărutări vii,
Acele planuri aurii –
Din gentilețe...

Un ins, și eu, din biata sectă,
Făceam din recea frumusețe
Îngândurarea predilectă –
Dar m-ai mințit, o incòrectă
Din gentilețe!

Din cosmos mi-ai făcut un chaos,
În care traiul fără preț e...
...Să torni pe mort un strop de paos,
Să-i dai, astfel, puțin repaos –
Din gentilețe.

...Tu, visul meu împărătesc,
Să aibi în viață fericire
Cât m-ai făcut să pătimesc!
E tot ce vream să-ți mai doresc,
Dar, – din iubire!
(*Din gentilețe*)

De la „gentilețe“ până la iertare, e numai un pas. „*Creștinește*“, cum spune poetul, el varsă peste destinul lui „*prăvălatic*“ o lacrimă-două, și revarsă peste demonica lui tortură, iertarea:

Zdrobit de noua-ți lovitură,
Nici nu mai pot să caut rima;
Doar ritmul trist mă ia-n șuvoiu-i
Prin subteranele durerii

Nu vreau să fac literatură.
Aș fi nedemn de chinul aprig
Ce cată-n vers o alinare
A 'ndurerării ce doboară.

Am suferit în aspra-mi viață
Dezamăgiri fără de număr,
Dar niciodată, ca acuma,
Nu mi-am dorit atâta moartea:

Că niciodată, ca acuma,
Eu na-m iubit cu deznădejde,
Și niciodată ca acuma,
Nu-mi surâsese viitorul;

Dar tu, din limbul amăgirii
Mă asvârliși în fund de iaduri,
Descoperindu-mi creștinește,
Putreziciunea și minciuna.

Și eu la rându-mi, creștinește,
Te iert de toată suferința
Și rog fierbinte-n gând pe Domnul
Să te purifice de rele.
(*Final*)

Din tot ce-a fost rămâne – sublimată, ar spune un critic psihanalitist – această amintire filtrată prin Horațiu și pitrocită de Buescu:

Vei fi, de mult, o mână de pulbere
Pierdută-n vânt și-n sorbul uitărilor,
Dar vei rămâne pururi vie-n
Stàtua versului meu alcàic.

Topind în el durere și tehnică,
Turnai în bronzul metrelor clasice
Lucida rece frumusețe,
Patima aprigei mele drame.
(*Alcaică*)

Sub egida atât de încercată a lui Horațiu, poetul româno-portughez urcă pe culmile înțelepciunii. Între zădărnicie și vreme – temporalitate a unui amor de noapte furtunoasă – Victor Buescu încheie nu numai stoic:

...Va trece și-asta, Victor: ai răbdare!...
Doar Timpu-i vraciul rănilor deschise,
De când se nasc și mor iubiri sub stele.

Ce ți se pare azi ireparabil
Va fi, prin anii tăi, o amintire,
O cicatrice-n plus pe bietul suflet, –
....
...Vei duce-acolo sus, cu amintirea,
Și un mănunchi de versuri, bune-rele
(Probabil mai puțin superficiale,

Căci rana-i, de-astă dată, mai adâncă):
Purifică-le-n focul suferinții, –
Și ai răbdare, suflet: totul trece...

Am spus la început că tematica „*Atolului*“ e duală: *țara mea și mândra mea*. Dacă despre mândra poetului – ca temă poetică – mi-am îngăduit să vorbesc, despre țara poetului nu mai vreau să pomenesc pentru că ea ne aparține tuturor și a o discuta aici și acum, când e vorba de un asemenea „mesaj“ poetic, mi se pare că aș pângări vremurile sub care stăm. A face din România pretexte de cuvinte încrucișate

sau un apel sublimat de dragoste zgomotos ne-mpărtăşită („*Uitând de dorul tău, durerea Ţării, etc.*“) mi se pare o impostură. O bucată patriotardă care se vrea poem, prostituează şi poezia şi imaginea Ţării. Şi lucrul acesta spune totul.

„Cazul“ Victor Buescu e exemplar în măsura în care el dezvăluie o adevărată politică a „ascensiunii“ pe spinarea culturii române în exil. Sunt inşi care dau exilului semnificaţia exploatării lui la ceasul cuvenit. Dintre toate categoriile de veleitari în acţiune, tipul „culturalului“ este poate cel mai ridicul. „Culturalul“ din exil are mai ales o pasiune naţională: să-şi făurească o carte de vizită. Profesor (cu siguranţă universitar) savant (când filolog, când istoric) şi – de ce nu? – poet. Poezia face bine, face frumos, dovedeşte că omul de ştiinţă are, în plus, şi sensibilitate. Mai „*creştineşte*“, mai „*din gentileţe*“, mai cu *ţara mea şi mândra mea*, cartea de vizită e gata, e desăvârşită. „Culturalul“ e acum un împlinit. El poate peţi toate posturile de educaţie naţională, poate amăgi catedre, poate caporaliza academii, dar mai ales poate porunci chiar istoriilor literare să se deschidă şi să-i facă loc.

Cazul de care ne ocupăm e clasic. Din exil, din acest exil în care cartea de vizită a „culturalului“ nostru se îngroaşă prin bunăvoinţa şi ignoranţa „presei locale“, „poetul“ Victor Buescu se şi vede direct propăşit în istoriile literare ale viitorului. Victor Buescu nu mai aşteaptă verdictul exilului. De altfel, exilul suferă de imense anomalii (dacă n-ar fi să cităm decât „*ieruncile existenţialiste*“ care-l sperie pe poet) aşa că e mai nimerit să se instaleze singur în istoria literaturii române de mâine. Şi Victor Buescu se instalează. Singur. Cu siguranţa de sine. Cu emfază. Cu precizie. Cu rime şi cu puncte puncte..

Mă vor găsi destul de des cu
Un iz „romantic“: mă cuminic
În demiurgul Eminescu,
Olimpianul apolinic.

Student al graiului din Laţiu,
Am dat valahului sigiliu
Seninătatea lui Horaţiu
Şi aticismul lui Virgiliu,

Turnând în stih arhitectonic
Temperamentul emotiv
Şi simţământul anacronic
De resemnat contemplativ.

Nu-mi cearǎ alţii complicaţii,
Când eu-s atât: un suflet trist,
Cărăuşind spre constelaţii
Împovărarea că exist.
....

Nu gloata el n-a speriat-o,
Punând pistoale la oblânc,
Nici apa lui n-a turburat-o,
Să pară plebei mai adânc:

Cu sufletu-i de post-romantic,
A fost, în câmpul său parnasic,
Un băjenar lângă Atlantic,
Strunindu-şi viersu-n modul clasic;

Fugind de secole şi sisteme
Şi ascultându-şi doar simţirea,
El s-a-nchinat la două teme:
Dorul de Ţară şi iubirea;

Acestea-s căile pe care
Cucerniceşte le-a bătut,
C-un dor ajuns la disperare
Şi-un patetism de ţipăt mut,

Cătând astfel să-şi umple golul
Atâtor peşteri sufleteşti,
Să-şi populeze-astfel atolul
Singurătăţii româneşti,

Sub cerul rău al deştărării,
Sperând c-apoi l-or integra
În glia literelor Ţării, –
În glia-n care s-o 'ngropa-
(Ars Poetica)

După cum se vede, Victor Buescu e prevăzător. El şi-a umplut „golul atâtor peşteri sufleteşti“ forţând „glia literelor Ţării“ să-l primească, – ales între aleşi.

„Parnasic“ sau nu, Victor Buescu aminteşte însă că există o tradiţie a cărţii de vizită care a înzestrat istoria culturii româneşti cu câteva găuri. Când face ce face, Victor Buescu continuă – academic – această tradiţie.

Va trebui cândva întocmită o istorie – deloc romanţată – a falsei culturi româneşti ce se bizuie pe puterile nebănuite, netăgăduite şi nemaipomenite ale cărţii de vizită.

Ceea ce e trist în cazul de faţă e că totul se petrece în exil. Că exilul nu varsă peste toţi cei ce se împărtăşesc din nefericirile lui harul tragic al conştiinţei şi situaţiei lor.

Cazuri ca acesta de acum degradează până şi revolta de a le consemna.

Virgil IERUNCA

CONTRA – ROMEO[27]

– Cum te-ai smerit iubita mea!
Şi-amurgul cer şi streaşină pe gene...
Ca melcii ochi-ţi s-au închis... şi grea,
Inima numai macină alene:

Universale amurguri în pat..
– ...Colinda roz-a rozei din poze
Şi-o grindă de palat înaripat
Ce-l hărăzisem stelei roze...

– Stelelor albe, stelelor gri,
Melci zburând prin păpădii.
Lustre ilustre şi sonerii,
Pentru o holdă de bucurii.

– O viteaz, ce-ţi cată azi
Ca o brumă pe obraz?

– Sorcova, colinda, tu,
Stinşi în fundul meu de iaz.
Raci flămânzi şi-au împletit,
Ochii lungi când ne-am iubit.
Broaşte sure-au frământat
Mâlul, moale ca un pat.
Totul, subţiat de apă,
Ţi se scurge din pleoapă.
Bucătarul, Dumnezeu,
Râde greu în pieptul meu
Şi nu-mi dă lacrime de mort,
Vii podoabe să le port:
Peşti înceţi pe la grumaz
Mâneieri şi mâneazi.

– Tu şi Dumnezeu şi eu,
Stinşi în fundul meu de iaz.

Stelelor albe, stelelor gri:
Vajnicele păpădii.
Licăririlor mai mici:
Ace fine de urzici.

Universalele sfere visând...
– ...Romeo, vezi cum se subţie luna?
Ucide-o şi închide-o 'ntr-un mormânt,
Rotundă s-o jelim întotdeauna.

– Cum te-ai smerit iubita mea!
Şi-n amurgul giulgiu legănat de gene...
Ochi-ţi adorm întorşi pe dos... şi grea,
Inima numai mistue alene.

L. M.

ALEXANDRU MACEDONSKI

EPODA DE AUR

Sub cerul de zori printre nori
Surpare de roze din raze
Şi ochi rouraţi de extaze
Şi flori peste tot şi fiori...

Iar apa sub ulmi şi sub sălcii.

Caişii zâmbesc sub ninsori
Şi trec ciripiri de chitare
Prin iarbă, prin crăci şi prin flori,
Şi cântă şi preajmă şi zare...

Şi cântă sub fragi şi păstorii.

Dar sânge ce curge din nori
Înalţă famfare de goarne,
E palid argintul din zori...
Un monstru ia cerul în coarne:

E soarele taur de aur.

PE BALTA CLARĂ

Pe balta clară barca molatică plutea...
Albeţi neprihănite curgeau din cer; – voioase
Zâmbeau în fundul apei răsfrângeri argintoase;
Oh! alba dimineaţă, şi visul ce şoptea,
Şi norii albi – şi crini suavi – şi balta clară,
Şi sufletul – curatul argint de odinioară –
Oh! sufletul! – curatul argint de odinioară.

ALEXANDRU MACEDONSKI

L'EPODE D'OR

Le ciel, quand l'aube émerge des nuages...
Ecroulement de roses, de rayons.
Et les yeux: rosée des extases,
Et des fleurs, partout. Des frissons...

L'eau glisse sous les ormes, sous les saules.

Les abricotiers sourient, parés de blancheurs.
Il passe une caresse de guitare
Au ras de l'herbe, à travers branches et fleurs.
Une chanson s'égrène: ici, au loin...

Et les pâtres jouent à l'ombre des hêtres.

Mais les nuages se mettent à saigner,
Une fanfare de clairons s'élève.
L'argent de l'aurore pâlit...-
Quel monstre juche le ciel sur ses cornes?

C'est le soleil, taureau d'or.

SUR L'ETANG CLAIR

Sur l'étang clair, la barque voguait, mollement...
D'immaculées blancheurs coulaient du ciel; joyeuses
Les eaux profondes souriaient, re reflets argentées;
O! blanche aurore, et ce rêve murmurant,
Et les nuages blancs – les lys suaves et l'étang clair,
Et l'âme – le pur métal de jadis –
O! l'âme! – le pur métal de jadis.

(traduit par Titus BĂRBULESCU)

ALEXANDRU MACEDONSKI

RONDELUL CHINEZILOR DIN PARIS

Ei nu vorbeau, ci ciripeau
Căzuți din lună în Paris,
Și cum 'naintea mea mergeau
Păreau ieșiți ca dintr-un vis

Să-i vadă mulți se întorceau:
Aveau un chip de nedescris...
Ei nu vorbeau, ci ciripeau,
Căzuți din lună în Paris.

Din țară singuri s-au proscris...
Însă de câte ori priveau
Albastrul hainelor deschis,
De ea aminte-și aduceau,
Și nu vorbeau, ci ciripeau.

PLECARE

Întindeți pânzele băieți...
Un vânt subțire se ridică
Albastra mare se despică,
Pe cer alunecă nori creți...
Întindeți pânzele băieți,
Un vânt subțire se ridică.

Urcați în vârfuri de catarg
Și puneți steagul de plecare:
Durerea mea dacă e mare,
Pământu-acesta este larg...
Urcați în vârfuri de catarg
Și puneți steagul de plecare.

ALEXANDRU MACEDONSKI

LE RONDEL DES CHINOIS DE PARIS

Ils ne parlaient pas, ils gazouillaient,
Tombés de la lune, dans Paris.
Quand devant moi, ils s'en allaient,
D'un songe, ils ne semblaient surgis

Pour les voir, beaucoup se retournaient :
Ils avaient un air si ahuri...
Ils ne parlaient pas, ils gazouillaient,
Tombés de la lune, dans Paris.

Loin de chez aux ils s'étaient proscrits...
Mais toutes les fois qu'ils regardaient
Le bleu passé de leurs habits,
Leur pays ils se rappelaient.
Ils ne parlaient pas, ils gazouillaient.

DEPART

Hissez les voiles, les gars. Hissons...
Une brise se lève, légère,
Bleue s'entr'ouvre au dédans, la mer,
Des nues moutonnent au ciel, en rond
Hissez les voiles, les gars. Hissons...
Une brise se lève, légère.

Grimpez au faîtedu mât. Grimpons
Pour y déploier le pavois.
Si du chagrin je suis la proie,
Ce vaste monde est ma rançon.
Grimpez au faîtedu mât. Grimpons
Pour y déployer le pavois.

(traduit par Titus BARBULESCU)

HENRI MICHAUX
în româneşte de
Virgil IERUNCA

SCRISOAREA

Vă scriu dintr-o ţară altădată senină. Vă scriu dintr-o ţară de taine, de umbre. De ani şi ani noi trăim pe Turnul cetăţii în doliu. Oh! Vară! Înveninată vară! Şi de-atunci e mereu aceeaşi zi, ziua cu amintirea 'ncrustată...

Peştele prins se gândeşte cât poate la apă. Atât cât poate, nu e firesc? Pe vârful unui povârniş de munte ai fost lovit în creştet. Şi pe urmă o viaţă întreagă ia alt drum. O clipă sparge uşa Templului.

Stăm şi ne gândim. Şi chibzuim. Nu mai ştiu nimic. Nici unul nici celălalt. unul e-nnebunit. Altul e-nmărmurit. Cu toţii sunt bătuţi de vânturi. S-a dus liniştea. Înţelepciunea nu ţine mai mult de o răsuflare. Spuneţi-mi. Cine-i acel ce primind trei săgeţi în obraz va fi nepăsător?

Pe unii i-a luat moartea. Pe alţii temniţa, exilul, foamea, mizeria. Săbii mari de fiori ne-au pătruns, şi pătrunşi am fost apoi de scârnăvie şi de înşelăciuni. Cine-i acel ce pe pământul nostru primeşte încă sărutul bucuriei până-n străfundul inimii?

Împreunarea dintre mine şi vin e un poem. Împreunarea dintre mine şi femeie e un poem. Împreunarea dintre cer şi pământ e un poem, însă poemul pe care l-am auzit ne-a ucis cele de înţeles.

Cântecul – în prea marea-i mâhnire n-a putut fi cântat. Arta cu urme de jad se opreşte. Trec norii, norii cu margini de stâncă, norii cu margini de piersică, iar noi, norilor asemenea, trecem şi noi prea plini de zadarnice forţe ale durerii.

Ziua n-o mai iubim. Ziua urlă. Nu mai iubim nici noaptea muncită de gânduri. Mii de voci pentru a ne duce la fund. Nici o voce de reazăm. Pielea e acum obosită de paloarea obrajilor noştri.

Întâmplarea e mare. Noaptea e mare, dar ce poate ea? Mii de astre de noapte nu luminează un singur aşternut. Cei ce ştiau nu mai ştiu. Ei sar în aer odată cu trenul, şi se-nvârtesc odată cu roata.

„Să rămâi tu în ale tale“? Ce 'nchipuire! Casa singuratică nu există în insula papagalilor. Odată cu căderea, nelegiuirea. Ce e curat e necurat. Nu mai iese la iveală decât ce e pizmuitor, sanchiu. Unii se manifestă prin ţipete de vulpe. Alţii-n fereală. Grandoarea însă nu se arată.

Dorul în taină, un rămas bun fluturat adevărului, tăcerea lespezii, ţipătul înjunghiatului, întreagă această odihnă de ghiaţă şi aceste simţiri care ard, au fost întregi ale noastre, iar drumul câinelui buimac, drumul nostru.

Noi nu ne-am recunoscut în tăceri, nu ne-am recunoscut în urlete, nici în peşterile noastre, şi nici în gesturile străinului. În preajmă-ne câmpia ne e străină, cerul fără intenţii.

Noi ne-am privit în oglinzile morţii. Ne-am privit în oglinzile pecetei necinstite, ale sângelui care curge, ale avântului decapitat, în oglinzile afumate ale ocărilor.

Ne-am întors înapoi la isvoarele verzi ca şi marea.

ŞI MAI SPUNE SCRISOAREA...

...vă scriu din Cetatea Timpului întrerupt. Catastrofa – înceată – nu ia sfârşit. Viaţa ni se scurge, viaţa ni se subţiază şi noi mai aşteptăm totuşi „clipa care să treacă din nou prin zid“.

Vechea gâlceavă uneşte pe frate cu frate. În incinta frigului, toată lumea închisă. Cei avuţi au fără să mai aibă. Fiecare e sărac în sine, nemaiîncăpând în vechiu-i aşternut năpădit de necaz.

Pretutindeni, neorânduiala. Urechile sunt pentru unificarea Universului, însă braţele sunt pentru a lovi, iar letargia pentru ca totul să se întâmple.

Fierul nu mai e greu. Îl întâlneşti în înalt, solid, iute, pe măsura răului. Gândul însă e greu. Niciodată n-a fost mai greu.

A minţit proverbul: „Nimeni nu e rănit de două ori de aceeaşi săgeată“. Cum? Nu de două ori. De două mii de ori câte doi şi ea răneşte mereu, toată numai ascuţiş. Sub gâtul niciodată stins, fruntea arde mereu. Aleanul uitării încă nu e pregătit...

Cei ce vorbesc îşi umflă vocea, ei umflă însă şi adevărul. Haita s-a răspândit peste tot. Ce cere oare altceva o haită decât să fugărească, dar cine e oare acela ce se vrea fugărit? Lătrând peste spaţii întinse haita s-a răspândit...

....

Vă scriu din ţările de groază, vă scriu din Capitala mulţimilor în somn. Lumea trăieşte nepăsătoare-n oroare. Ea cheamă sfârşitul şi sfârşitul vine ca o nivelare, ca o turtire... Formele nobile nu se mai arată. Se văd doar gâturi întinse pentru a se pleca. Îi e ruşine păcii...

Aflaţi apoi despre noi: că ne-am pierdut vorbele. Vorbele s-au retras în noi înşine. Într-adevăr vă zic vouă, ea trăieşte, ea rătăceşte printre noi această FAŢĂ-CE-ŞI-A-PIERDUT-GURA.

....

Câteodată, cu zgomote mari, casele noastre cu etaje de praf se aruncă în stradă. Funcţionarii întrecerii spre moarte rămân nenumăraţi.

....

Dar să mă opresc să vă scriu. Nu, nu trimiteţi pe nimeni să pregătească sărbătoarea. Nu, n-a sosit încă vremea.

RAIMOND QUENEAU
în româneşte de
Virgil IERUNCA

VII ŞI MORŢII

Vii şi morţii
au urechi mari
vii şi morţii
aud apa dormind

Vii şi morţii
au glas fără seamăn
vii şi morţii
sunt fiinţe sonore

Vii şi morţii
când nu dorm stau de veghe
vii şi morţii
se-nţeleg de minune

Vii şi morţii
se-ngraşă săracii
vii şi morţii
nu sunt inodori

Vii şi morţii
se păzesc unii pe-alţii
vii şi morţii
schimbă des paşapoarte

Vii şi morţii
se bronzează la soare
vii şi morţii
sunt confortabili

Vii şi morţii
în somnul lor greu
vii şi morţii
suferă amar

Vii şi morţii
fără povaţă şi fără sfat
vii şi morţii
au soartă tristă

Vii şi morţii
umblă în vârful picioarelor
vii şi morţii
nu sunt prea iute la fugă

Vii şi morţii
cască pân' la urechi
vii şi morţii
sfârşesc prin a se evapora

FRANCIS PONGE
în româneşte de
Virgil IERUNCA

FOCUL

Focul pune fireşte orânduială: mai întâi flăcările se îndreaptă în câteva sensuri...

(Mersul focului nu poate fi asemuit decât cu acela al animalelor: e nevoie să părăsească un loc pentru a ocupa un altul; focul merge ca o amibă, ca o girafă, ridică gâtul, târăşte piciorul)...

Apoi, când masele contaminate după anume meşteşug se năruie, gazele ce scapă cu fuga sunt transformate pe măsură într-o şleahtă de fluturi.

ÎNVĂŢĂTURILE BUNULUI ŞI CREDINCIOSULUI DOMN AL ŢĂRII ROMÂNEŞTI NEAGOE BASARAB VOEVOD CĂTRE FIUL SĂU TEODOSIE

„Învăţăturile" acestea voevodale constituie – şi Constantin Noica a fost cel dintâi care a văzut acest lucru – unul din textele de căpetenie ale filosofiei româneşti.

Fragmentele pe care le oferim astăzi conştiinţei şi cunoştinţei cititorilor din pribegie grăiesc indestul despre acest nesecat izvor de înţelepţie românească.

„...O iubitul meu fiu, cât este de bine a lăcui omul tot cu Dumnezeu, şi a petrece cu Dânsul, şi de a fi cu El în veci!

O Doamne, eu, robul Tău şi fiul roabei Tale, căutai cu plecăciune asupra milei Tale, şi zisei către prea iubitul meu fiu, şi către alţi Domni, către toţi care vor fi în urma noastră, cu toată inima:

O iubiţii mei fraţi, voiu să vă vorbesc către voi puţinele cuvinte şi să vă spui. Deci vă rog cu dragoste să mă ascultaţi, ca să vă pot şi eu cu dragoste.

Ia aduceţi-vă aminte, fraţilor, cum a aţâţat Dumnezeu mânia Sa asupra noastră, pentru păcatele noastre, şi faţa Sa cea dulce şi blândă şi-o a întors de către noi, cari, în toată vremea şi în tot ceasul, ne îndulceam de hrana Raiului: Cum ne depărtam de Împărăţia cerului, şi, în locul feţei Sale cei dulci, ne dete faţa Satanei, cea groaznică şi întunecată; şi, în loc de hrana Raiului, ne-a dat muncile cele de veci; iar, în locul Împărăţiei cerului, ne-a dat adâncul şi temniţele Iadului, de unde nu mai avem nădejde să ne mai izbăvim niciodată dintr-acel întuneric împuţit, şi de groaznica faţa Satanei, şi de muncile cele de veci, şi din temniţele Iadului. Iar, apoi, mai pe urmă, numai pentru a Lui mumă şi Născătoare de Dumnezeu, îşi luă urgia Sa de spre noi, şi iarăşi ne arată faţa Sa cea bună, ca să ne îndulcim de dânsa. Şi ne deschise porţile Raiului, şi ne dărui Împărăţia cerească, iar Iadul îl sparse şi-l robi, şi pe Satana cu adevărat îl ruşină şi-l urgisi.

O, stăpână şi maica lui Dumnezeu, care eşti aleasă din toate neamurile degrabă ajutătoare tuturor oamenilor, pentru Tine îşi întoarse Hristos-Dumnezeu faţa Sa către noi, întru îmbunătăţire; pentru Tine ne deschise nouă Împărăţia cerului; pentru Tine ne dărui nouă hrana Raiului; pentru Tine fu robit Iadul şi se ruşină

Satana; pentru Tine ne izbăvim din legături şi din temniţele Iadului. Tu eşti, Preacurată, calea vieţii cea de veci, şi, pentru calea Ta, au câştigat toţi păcătoşii calea vieţii cea de veci. Tu eşti singură via cea adevărată, care au făcut nouă strugurul cel copt, dintru care a curs nouă tuturor băutura spăşeniei, care este mai dulce decât mierea şi fagurul. Pentru Tine se duseră drepţii şi se puseră întru Împărăţia cerului. Tu eşti masa cea dreaptă, care ai purtat pânea cea cerească, dintru care au mâncat toţi drepţii, şi au luat bucuria cea nespusă şi negrită, şi s-au sălăşluit în Raiu, şi au înflorit ca crinul, în veci netrecuţi.

Drept aceea, Ţie mă rog, Preacurată Fecioară şi Stăpână, auzi glasul rugăciunii robului Tău celui neharnic şi nevrednic, al lui Neagoe şi te milostiveşte spre mine şi mă primeşte, Doamna şi Stăpâna mea, ca să fiu şi eu primit şi adaos în turma Fiului şi Dumnezeului Domnului nostru Isus Hristos. Să nu cauţi la păcatele mele, ci să-mi dai aceasta că eu, căutând spre îndulcirile tale cele multe, mă nădăjduiesc;"

*

„...Pentru aceea, fraţilor, rog, dragostea domniilor voastre, să fiţi nevoitori, să umpleţi nevointele celor ce aţi făgăduit către Dumnezeu ca nu cumva să fie făgăduinţele voastre de râs şi de bucurie vrăjmaşului nostru, ci, în loc de bucurie şi de râs, să adăogiţi plângere sufletească şi vărsare de lacrămi către Dumnezeu; şi în loc de mâncare şi de băutură, post şi răbdare; şi, în loc de odihnă, osteneală trupească şi priveghere, de-a sta în picioare toată noaptea. Iar în loc de pizmă şi de pofte, dragoste şi blândeţe, şi oprire de toate răutăţile, şi smerenie."

*

„... Iar voi, fraţii mei şi unşii lui Dumnezeu, nu vă amăgiraţi, nici vă uluiţi după cuvintele cele bârfitoare şi mincinoase ale oamenilor celor de nimic, ci vă apropiaţi de omul ce se va teme de Dumnezeu, şi vă veţi învăţa şi voi de la dânsul a vă teme de Dumnezeu, şi vă adunaţi toţi la un loc şi strigaţi cu glas mare, zicând: „Doamne, Doamne, păstorul cel bun, întoarce-ne către calea pocăinţii şi ne îndreptează pe cărările mântuirii". Atuncea, în rugăciunile voastre, eu, nevrednicul robul lui Dumnezeu, Neagoe, să nu fiu dezlipit dintru voi, ca, pentru rugăciunile voastre, să afle şi sufletul meu pe păstorul cel bun al celor buni. Şi să nu ne înşelăm cumva şi, fraţilor, ca să mergem după basmele şi minciunile ereticilor, precum bârfesc ei şi nu cred că Dumnezeu s-a pogorât pe pământ şi fu şi Dumnezeu şi om; ci zic că nu s-a arătat cu adevărat, ci cu nălucire. Iar noi să credem cu tot sufletul şi să mărturisim, că nu cu vreo părere cumva ci, cu toată adeverinţa s-a arătat în lume, şi, pentru mila Sa cea multă, s-a pogorât pe pământ; şi s-a întrupat din Duhul Sfânt şi din Curata Fecioară Maria, şi fu om deplin şi Dumnezeu deplin; om fu, ca pe om să izbăvească din întuneric, iar Dumnezeu fu, ca şi pe Adam să-l facă Dumnezeu şi să-l spăşească. Cum şi lucrurile Lui îl arată şi-L mărturisesc, şi puterile Lui cele dumnezeieşti cu socoteală învaţă că este Dumnezeu adevărat, iar patimile Lui îl spun şi-L vădesc că este om deplin".

*

„...Pentru aceea fraţii mei, nu vă împletecirăţi în lucrurile lumii acesteia, ca să vă puteţi spăşi, "ci vă ţineţi de dreptate, şi de adeverinţă şi de dragoste, de frica lui

Dumnezeu. Şi fii blând, şi nepizmăreţ, şi ascultător, şi răbdător, şi urăşte cuvintele cele grozave şi scârnave, şi vei vedea pe Dumnezeu. Fie-ţi drag a te ruga de-a pururea, şi ţi se va lumina inima, şi va vedea pe Dumnezeu. Urăşte pofta bucatelor, ca să nu te înconjoare cumva patimile Amalicului. Fii treaz în rugăciuni, ca nu cumva să te mănânce hiara. Fugi de vânt, ca să nu te scapi de veselia lui Dumnezeu".

*

„...Adu-ţi aminte adeseori de moartea ta, şi nu vei greşi mult lui Dumnezeu".

*

„...Că, cum este lenea ajutor poftelor, aşa este trezirea putere bunătăţilor, şi limba cea neînvăţată numai ce umblă tocând că n-are bunătăţi dinăuntru. Bunătatea face curăţie, iar mânia cea iute face patimi. Mama bunătăţilor este mila, iar umplerea răutăţilor este semeţia. Inima cea împietrită face mânie, iar oprirea face linişte. Săturarea somnului face înverşunarea poftelor, iar privigherea este spăsenia sufletului. Mulţimea nălucilor este somnul cel mult, iar floarea minţii este privegherea întru rugăciuni. Somnul cel mult îngroaşă gândul, iar privegherea îl subţie. Însă acea priveghere zicem care este pentru Dumnezeu şi se face în cânturi şi în cântece duhovniceşti, iar într-alt chip este mai bun somnul cu tăcere decât privegherea cu cuvinte deşarte. Blândeţea goneşte poftele, iar râsul face dezlipirea de la Dumnezeu. Ne-mânia face blândeaţă, iar ţinerea de pizmă face răutate. Cel ce iubeşte lărgimea acela goneşte facerile de bine, iar strâmtarea pleacă patimile. Dorul bucatelor hrăneşte patimile şi poftele iar oprirea şi ţinerea le goneşte. Împodobirea trupului este răzvrătire sufletului, iar mârşăvirea trupului este înnoirea sufletului. Obidele trupului sunt spăsire sufletului, înfrumuseţarea trupului este cursa sufletului. A cugeta omul totdeauna cele cereşti, face dragoste cu Dumnezeu".

*

„...Că, cum mănâncă, rugina pe fier, aşa mănâncă şi pe om slava cea omenească, dacă i se va lipi inima de dânsa".

*

„...Că tot cel ce caută asupra muierii cu poftă, preacurvie face".

*

„...În toate zilele cugetă unde ai fost, şi ce ai făcut, şi cum vrei să mori".

*

„...Acestea toate le socoteşte şi le gândeşte, şi cu cele bune te îngrădeşte, iar cele rele tu le leapădă. Însă nu le vei putea socoti, dacă nu vei face cu dreptate lucrurile lui Dumnezeu. Că, mai întâi de toate, este tăcerea, iar tăcerea face oprire, oprirea face umilinţă şi plângere, iar plângerea face frică, şi frica face smerenie, smerenia face socoteală de cele ce vor fi, iar acea socoteală face dragoste, iar dragostea face sufletele să vorbească cu îngerii. Atuncea va pricepe omul că nu este departe de Dumnezeu. Şi cel ce va să fie într-o cinste ca aceasta, i se cade să n-aibă grijă nici de un lucru, ci să urască lumea aceasta cu totul şi toate ale ei,"

*

„...să plângem, şi să ne spălăm ranele cele spurcate ale inimii".

*

„...Fericit este omul cela ce se grijeşte în toate zilele şi în tot ceasul, căci când se coace roada, atuncea este vremea secerişului, şi cel ce-şi va strânge roada, se va spăsi, că o vor aduna îngerii în jitniţa cea de veci“.

*

„...Ai dar, fraţilor, să fugim de lume şi de toate câte sunt ale lumii, ca să fim moşteni binelui aceluia care ochiul nu l-au văzut, urechile nu l-au auzit, nici la gând şi la inima omului n-au intrat“.

*

„...Eu, fiii mei, am o grădină, şi această grădină, cu darul şi cu ajutorul lui Dumnezeu, între multele mele osteninţe şi nevoinţe, o am făcut şi o am crescut frumos şi bine. Grădina aceea şi creşterile cele frumoase dintr-însa sunt boierii mei cei mari şi cinstiţi, pe cari i-am îngrădit cu gard, ca cu un zid de piatră, şi am apărat grădina mea, ca nu cumva să îndrăznească cineva să intre într-însa şi să strice ceva din ostenelile mele. Deci acea osteneală a mea şi grădina şi acele creşteri ce le apăram crescură frumoase şi înfloriră, şi eu tot supt umbra lor şi a florilor lor m-am răcorit, şi ochii mei se răveniau de roua şi de veselia florilor lor, şi nu numai că mă veseleau cu veselii şi mă bucurau, ci încă erau bucuroşi, pentru mine, şi capetele să şi le puie şi sângele să şi-l verse toţi. Iar, când veni porunca lui Dumnezeu să mă mut din lumea aceasta şi să meargă trupul meu în pământ, cum este poruncit de Cel ce l-a zidit, iar sufletul să meargă supt ceruri să se ispitească de toate lucrurile cele bune sau de cele rele, atuncia pricepură şi cunoscură slugile mele şi grădina mea că, făr'de mine, vor să se dezgrădească, şi eu voi să mă despart de dânşii, şi va să rămâie acea grădină dezgrădită şi ca o pustie. Veniră toţi, şi plângeau către mine, şi eu către dânşi, şi eram toţi în nişte griji şi în nişte scârbe făr' de seamă, şi suspinam unii către alţii şi, cu multe lacrămi şi obide, mă întrebam, zicând: „Doamne şi stăpâne, dar acum pe noi, grădina ta, pe a cui seamă ne laşi dezgrădiţi? Dar, de va intra cineva între noi şi ne va pustii, ce vom face?“ Iar eu le zisei: „Fiii mei, slava lumii acesteia aşa este, făr' de rădăcină, şi făr' de credinţă, şi făr' de tocmeală.“

*

„...O fătul meu Teodosie, şi voi, alţi Domni şi fraţi, eu, cât am putut cunoaşte şi a pricepe despre rândul solilor, vă sfătuiesc cum se cade a-i cinsti, când vor veni la sfat şi vor fi oameni mari. Că aceşti soli cari vin la voi, unii vin ca să facă jurământ şi legătură, alţii vin ca să facă pace, alţii să vorbească niscare lucruri de treabă, alţii vin pentru dragoste şi prietenie, iar alteori vin şi cu cuvinte aspre şi de vrajbă, cum li este porunca de la Domnii şi stăpânii lor. Că la Domni vin mulţi soli, din multe părţi, şi cu multe feluri de solii. Însă voi să nu cinstiţi numai pe cei ce vă vor aduce veşti bune, ci şi pe cei ce vă vor aduce veşti rele, că aşa se cade să fie toţi cinstiţi de voi. Că, pentru acea puţină cinste ce li veţi face, ei mult vor lăuda numele vostru şi-l vor înălţa. Şi unui Domn cuminte nu-i trebuieşte într-această lume altă avuţie fără numai numele cel bun“.

*

„...Că cuvântul este ca vântul: dacă iese din gură, nici într-un chip nu-l mai poţi opri, şi, măcar de te-ai căi şi ziua şi noaptea, nimic nu vei folosi“.

*

„...O, fătul meu, şi voi, fraţilor, cât este de bine să mângâiaţi pe boieri şi pe slugile voastre în toată vremea şi să vă sfătuiţi cu dânşii în tot ceasul, să luaţi sfat şi de la cei mari şi de la cei al doilea, şi de la cei mai de jos, că aşa se cade să vă sfătuiţi cu dânşii toate sfaturile.“

*

„...că vai de Domnul cel ce-şi dă cinstea altuia, şi vai de ţara aceea care o stăpânesc mulţi!“

*

„...Că eu, fătul meu, când voi să fac vreun sfat sau vreo vitejie, sau când îmi vine vreo veste ceva, nimic nu fac până nu mă rog să-mi fie ajutor şi întărire Hristos-Dumnezeu şi Preacurata a Lui Mumă.“

*

„...Şi să-ţi înveţi sluga, când va vrea să grăiască, întâi să-şi ridice gândul în sus, la Dumnezeu. Deci atuncea să vorbească, şi cu ajutorul lui Dumnezeu va face de se vor mira toţi de răspunsurile lui, zicând: „De unde ieşiră aceste cuvinte tocmite, şi cu temei şi bune?““

*

„...Că Domnul care este înţelept şi are minte, nu numai ce socoteşte şi ia învăţătură de la acele lucruri ce am scris eu, ci încă şi mai multe se va socoti cu mintea şi va chibzui, ziua şi noaptea, ca să dobândească numele lui cinste, şi, pentru cinste, şi sângele şi-l va vărsa, că cinstea niciodată n-are odihnă.“

*

„...Deci, de vor veni asupra voastră vrăjmaşii voştri, şi veţi vedea că sunt cu putere mai mare decât voi, iar prietenii voştri vă vor îndemna să mergeţi asupra lor făr' de vreme, sau vă vor speria, ca să ieşiţi din ţara voastră, să pribegiţi, să nu credeţi pe cei prieteni şi îndemnători ai voştri. Credeţi că nu vă voiesc binele, că eu am fost pribeag, şi de aceea vă spui că este trai şi hrană cu nevoie pribegia. Pentru aceea, să nu faceţi aşa, că mai bună este moartea cu cinste, decât viaţa cu amar şi cu ocară. Nu fiţi ca pasărea aceea ce se cheamă cuc, care-şi dă ouăle de le clocesc alte pasări şi-i scot puii, ci fiţi ca şoimul, şi vă păziţi cuibul vostru“.

*

„...Astfel, să-ţi tocmeşti toate tunurile şi oştile tot cete, cum li va fi rândul, iar mai vârtos să te rogi lui Dumnezeu, ca să-ţi fie tocmirea şi orânduiala ta de la Dânsul. Pentru aceea, să-ţi ridici gândul şi mintea la cer, ca să-ţi fie Dumnezeu într-ajutor, iar tu să mergi drept faţă la faţă spre vrăjmaşii tăi, fără nici-o frică.“

*

„...Şi de aceasta, fătul meu, încă te învăţ: să nu umbli cu oamenii cei fricoşi, ca să nu cumva să pierzi cinstea mea şi moşia ta, că din moarte nimeni nu te va putea izbăvi, fără numai unul Dumnezeu“.

*

„...Că judecăţile şi tainele lui Dumnezeu sunt multe, făr' de număr. Pentru aceea, să vă păziţi să nu cadeţi în ocăianie şi să vă înfricoşaţi căci v-au lăsat ai voştri, nici să grăiţi vreo hulă spre Dumnezeu. Ci, când veţi ridica glasul vostru, ridicaţi-l în lauda lui Dumnezeu: măcar de v-au şi părăsit şi v-au lăsat boierii voştri, iar

Dumnezeu nu vă va lăsa. Ci să strângeţi câţi vor fi rămas cu voi şi să vă duceţi într-o parte cu dânşii, iar din ţara voastră să nu ieşiţi, ci să şedeţi cu dânşii în hotarele voastre, în niscare locuri ascunse şi de taină, unde vor fi prieteni de-ai voştri buni şi adevăraţi, că vrăjmaşii voştri, care vor fi venit asupra voastră, nu vor putea şedea mult în ţară, ci se vor întoarce înapoi, iar pe Domnul care-l vor fi adus ei ăl vor lăsa acolea făr' de oşti."

*

„...Însă tot să-ţi fie nădejdea întâi la Dumnezeu, că Acela te va hrăni şi nu va da gâlceavă dreptului în veci, ci te va apăra, şi întâi, şi apoi."

*

„...Fă, fiule, cele ce-ţi voi porunci eu, şi te mântuieşte, că mergi în mâinile răilor. Pentru al tău prieten fii neslăbindu-l. Îndeamnă pe al tău soţ, pe care l-ai chezăşit. Nu da somn ochilor, nici adormitarea genelor tale, ca să te mântuieşti, ca căprioara de cursă şi ca pasărea de mreajă. Pasă către furnică, o lenevosule, şi, văzând, râvneşte căilor ei, şi fii mai înţelept decât dânsa, că ea, nefiind lucrătoare pe pământ, nici având nevoitor, nici supt stăpân fiind, găteşte în vară, hrană mai multă gătire face în vremea secerişului. Sau pasă către albină, şi vezi cât de lucrătoare este şi câtă lucrare de scumpă face. Ostenelile ei pe Împăraţi şi pe proşti către sănătate îi aduce, şi este dragă tuturor şi cinstită; măcar de este puterea neputincioasă, înţelepciunea i se cinsteşte, cu care se poartă. Dar tu, lenevosule, până când zaci jos, şi când te vei scula din somn, acum puţintel dormi şi puţintel şezi, iară puţintel vei adormita, şi puţin apuci cu degetele mâinilor, iară, după aceea, va veni ţie sărăcia ca un rău călător şi meserătatea ca un bun alergător. Iară, de nu vei fi lenevos, va veni ca izvorul secerişului tău, şi meserătatea ca un rău alergător se va duce de la tine. Omul nebun şi călcătorul de lege umblă în căi nu bune, că acesta clipeşte cu ochiul, toacă cu picioarele şi învaţă ameninţarea cu degetul. Cu inima cea răzvrătită cugetă cele rele în toată vremea; unul ca acesta cetăţii val tocmeşte. Drept aceasta de năprasnă va veni lui periciunea, tăiarea şi sfărâmarea cea nevindecată, căci se bucură de toate carele nu iubeşte Dumnezeu, şi se va sfărâma pentru necurăţia sufletului. Ochiul dosăditorului, limba nedreaptă, mâinile ce varsă sânge drept, şi inima ceia ce cugetă cugete rele, şi picioarele ce se pripesc a face rău, pierde-se-vor. Aţâţă minciuna martorul nedreptul şi trimite judecăţi pe mijloc de fraţi. Fiule, păzeşte legile părintelui tău, şi nu lepăda învăţăturile maicii tale."

ADRIAN MANIU

BUCOVINA

Grădina zânelor şi a urşilor, în lanţul stâncilor albastre,
Brădet negru, fag blând, şi mesteacăn alb,
Ţară a florilor, frunte deasupra norilor,

Cu ţărani înalţi, urmaşi ai dacilor roşii,
Cu fecioare ce merg torcând în doinire,
Purtând peste cicoarea ochilor mătasea porumbului bălan.

Din cătune, risipite ca mioarele pe culmi,
Fumul luminos străbate prin acoperişuri de şindrilă,
În văzduhul proaspăt, cu gust de lapte şi izmă.

Cine nu ţi-a cunoscut răcoarea văilor aburite,
Unde sub meri rotaţi, aromeşte fânul cosit,
Cuib de vulturi, cine nu ţi-a cunoscut cerul rotit de pajuri...

Cine nu ţi-a ascultat privighetorile, cutremurând cleştarul nopţii,
Cine nu ţi-a iubit izvoarele, prin care sar păstrăvi în zale de argint,
Nu îţi poate înţelege rostul de frumuseţe pe lume.

*

Lângă meterezul dinţat, al cetăţuilor sângerând vitejia trecută,
Creşte cucuta, cotropind pisanii sfărâmate,
Cu o stemă veche, a bourului încruntat.

În pământul tău sfânt, frământat de nenoroc,
Dorm voievozii veghiaţi de păsări de aur,
După ce arcurile au putrezit, şi rugina a mâncat ghioagele.

Şi te mai chiamă, dorul Domniţelor pierite în surghiun,
Câte au înlocuit cu mărgăritare mari, lacrimile,
Urzind în mătase, patimile mântuirei.

Amvonul păstrează evanghelii, împodobite cu blesteme grele,
Păzind neclintire, dar smulsă şi răpită,
Chiar pe tine te înstrăinau străinii, pentru hanger cu smaralde.
*
Seara în târguri de umbră, se ceartă tălmăcind Scriptura,
Înțelepți cu caftane de vulpe stacojite, în vreme ce şapte lumânări,
Împodobesc ferestre, şi bat din aripi gâştele grase.

O haraba încărcată cu drumeţi, sună clopoţei,
Un car gemând, rătăceşte prin întunecimi o făclie,
Iar buciumului păstoresc, îi răspunde haiducească frunza.

Atunci între stea, şi crucea lănţuită deasupra lunii,
Între templul cu table, şi turla săgetând spre slăvi,
Lunecă liliecii, pe urmele porumbeilor.

Dar mănăstirile clocotesc, chemând din aramă veacuri,
Purtând salbe, luceferi, dimineţi străvezii,
Pe pieptul de var, unde n-a dezbrăcat crivăţul,

Şi unde cu cioc stăruitor n-a sfredelit ghionoaia
Cerând vierme, bârnelor tencuite de un Vodă,
Dintre cei ce zidind, îşi scriau cartea faptelor.

Aşa te-au împodobit zugravi necunoscuţi, ca Dumnezeu,
Înălţând spre cer scări, pe care suie serafimii dănţuind,
Şi varul vopsit, arată asemuitor ţie, adevăratele raiuri.

Cu ţărani sărmani, săpând maluri sterpe,
Cu arhangheli închizând aripi de flutur, pe pajişti de azur,
Şi cu pusnici învestmântaţi numai în caerul bărbii.

Arăţi apoi marele prăvăliri, ale boierilor ticăloşi,
Picând spre gura balaurului verde, din talpa gheenei,
Ca în frumuseţile de vers ale cântecului sfânt.
*
Închină-te icoanei cu mână de argint, pe care o săruta viteazul,
În vremi de cumpănă, cerându-i puterea biruinţei,
De atunci ouă de struţ atârnă sub policandre.

Priveşte, scrisă în văcseli, căderea Bizanţului, plânsă de heruvi,
Era o cetate veche la mare, spre care avântau păgânii,
Cai sprinteni, şi tunuri de cireş, sfărâmând porţi de chiparos.

Calcă lespezi tocite de genunchi, dar cald învelite,
Cu chipul ţesut, al încununaţilor de mult stinşi,
Ţinând cruce sau paloş, pe aşternut de catifea vişinie.

În toată stăpânirea ta pluteşte acelaşi gând,
Vremile trecute nu ţi-ai trăit, decât pentru veacul ce va să vie,
Şi în orice ceas, eşti pregătită fireşte, minunei.

Alipindu-se obrazul de ţărâna drumurilor,
Se aud şi acum doinele, şi abia îndepărtată,
Larma luptelor, cu chiotele de aprigă vânătoare.

În dumbrăvi sângeroase, printre genele razelor,
Trec şi astăzi, mândri şi galbeni cerbii,
Şi păstrează urma copitelor, vadul unde izbucneau zimbri.
*
Flori şi stele, iată cum te întâlneşte, zile şi nopţi,
Cel ce lângă cruci învăluie, în maghiran şi romaniţă,
Sau prin meleag cotropit de cimbru sălbatic,

Mai caută să cojească din pietre, semne ascunse de muşchi,
Şi ascultând poveşti cu zmei, sihaştri, şi urşi,
Îţi culege desfătarea ca o smeură, şi nu te mai uită.

(din *CARTEA ŢĂRII*)

CRONICA

VÂNTOASELE, *roman de* PAUL LAHOVARY (Colecţia Lectoratului Român, Lisabona, 1953)
POEME PENTRU FRAŢII MEI, *de* AL. GREGORIAN (München, 1953)

Când Paul Lahovary a publicat în 1940, la Bucureşti, prima lui carte de proză intitulată – după nuvela din fruntea volumului – *Casa Terekov*, critica literară a salutat în tânărul debutant, un scriitor stăpân pe mijloacele-i de expresie, al cărui gust ales în potrivirea cuvintelor dovedea intimitatea cu firea graiului românesc.

Scris şi premiat în ţară, în 1945, cu premiul Fundaţiilor Regale, refăcut de autor în Stockholm, unde trăieşte acum, şi publicat de curând la Lisabona, romanul *Vântoasele* va găsi probabil la cititorii din pribegie, preţuirea cuvenită unei opere ieşită dintr-o conştiinţă artistică exersată. Autorul îşi interzice orice facilitate, luându-şi întreaga răspundere a urzelii întâmplărilor înăuntrul cărora, ca într-o pânză de păianjen, iniţiativele eroilor sunt inevitabil îndrumate la îndeplinirea rosturilor ce le-au fost sortite. Firea, gesturile şi comportările lor sunt afirmate de romancier, care le ilustrează prin conversaţii, tablouri sau episoade semnificative. Tehnica aceasta fragmentară, articulată cu precizie, se străvede ca un filigran prin transparenţa scrisului, dar îmbinările ei trec neobservate datorită unui efort de expresie neîntrecut. Închegarea lăuntrică şi rotunditatea operei se realizează astfel prin autoritatea stilului, care e probabil cal mai sigur criteriu de-a recunoaşte un *autor*, în sensul cunoscutei discriminări a lui Montaigne: *„Le monde fourmille de commentateurs, d'auteurs il y a tant cherté*".

Tema romanului – căruia i s-ar potrivi mai degrabă eticheta de povestire fantastică – e împrumutată folclorului, izvor nesecat de fabulos şi lirism, din care s-au inspirat şi Odobescu, şi Creangă, şi Eminescu, în acele creaţii de artă a cuvântului şi de veşnic tânără poezie ce se numesc: *Basmul Bisoceanului, Harap-Alb* şi *Făt frumos din lacrimă*. Aspectul fabulos din *Vântoasele*, care reia tema Sburătorului, se completează cu cel realist, transpus într-un climat special, prin stăruinţa scriitorului de a găsi împerecheri de cuvinte rare şi o sintaxă personală. Influenţa lui Mateiu Caragiale îmi pare vizibilă în această preocupare, – şi fertilă pentru că ea permite autorului să se împlinească pe sine,

dându-ne astfel întreaga măsură a talentului său. Odată mai mult se vădeşte că adevărata originalitate a scriitorului constă în puterea de asimilare a unor influenţe prielnice, capabile să-i sporească propria personalitate literară.

Cele cinci părţi ale romanului poartă numele „tărâmuri", delimitând fiecare, mai mult simbolic decât topografic, atmosfera de fantastic şi de realitate înăuntrul căreia evoluează fapturile romancierului, potrivit menirii lor. Se perindă astfel, succesiv, în primul plan al semnificaţiei – fără a corespunde, necesar, cu al interesului epic –, „tărâmul" Bălei, al Mai-Marelui, Măiestrei, Sburătorului şi al Catiţei; Băla fiind piaza rea, Mai-Marele, politicianul Matache Megarici, unealtă indirectă a îmlinirii destinului Măiastrei: Ileana Calomfir, fata îndrăgostită de Sburător, aviatorul Dan Traur; în sfârşit, Catiţa Odulean, piaza bună, norocul Ilenei. Singur Gaiu, mesager al „Celui viclean" şi suveică activă a urzelei destinului nu are un „tărâm" propriu, şi e firesc să fie aşa; dar, lucru curios, acest Corupător devine el însuşi coruptibil: molipsit de apucăturile lumeşti ale victimelor sale îşi pierde demnitatea de Fatum (odată cu dreptul la majusculă!), ca să sfârşească biet codaş al lui Matache Megarici, arghirofil şi desfrânat ca acela. Am impresia că Gaiu i-a scăpat din mâini romancierului, care, pare să se fi înşelat asupra semnificaţiei lui simbolice. (A se vedea ultima pagină). Mărturisesc însă că soarta personajelor mă interesează mai puţin decât a cuvintelor autorului. Acordul liric – fundamental – este dat din primele rânduri şi el revine aproape cu aceleaşi vorbe, dar cu adâncul retrospectiv al promisiunii realizate, la sfârşitul cărţii, care-i un sfârşit al trăirilor şi întâmplărilor consumate prin împlinirea soartei protagoniştilor. Tema romanului este mitul Sburătorului, dar timbrul statornic al cărţii va fi acel „dor blând de moarte" pe care-l strecoară în suflet, „ca pe o beţie amară", eterna revenire şi perindare a celor ce trec. Proza lui Paul Lahovary creează astfel – ca în poezie, unde vorbele ştiu mai mult decât spun – o atmosferă intensă de suprarealitate şi de mister ireductibil prin înţelesurile pe care le comunică. De aceea mă cred îndreptăţit să scriu despre cartea lui, în această „cronică a poeziei".

Personajele din *Vântoasele* – numele satului de sub munte, unde se petrece o parte din roman – evoluează potrivit parcă unui ritual, urmându-şi fiecare calea ce i-a fost sortită, în atmosfera de vraje a cărţii, creată de lumea de simboluri pe care le întrupează, şi de stilul autorului. Dintre toate se desprinde: încântătoare, aprigă şi duioasă, de neuitat, făptura Catiţei Odulean – „mama Catiţa" – statornică prin tot ce se perindă, „ca datina, nemuritoare". La ea se va întoarce, ca la un liman mântuitor,

îmblânzită şi împăcată, Ileana Calomfir, după ce va fi izbutit să scape de ursita pe care i-o menise Băla. Iar Băla, slujitoarea puterilor răului, este şi ea o apariţie de neuitat, replica în apă tare a Catiţei. Prezenţa ei – neliniştitoare deşi nevăzută – contribuie la crearea puternicei atmosfere de miraculos din prima parte a romanului, culminând în scena admirabil povestită, în care Catiţa Odulean dezleagă ploile deasupra satului Vântoasele, bântuit de secetă şi molime.

Aici simţim puterea şi măreţia datinei, demnitatea de ritual sacru, pe care o capătă prin străvechimea repetării ei, când toată lumea satului participă la procesiunea dezlegării ploilor, în frunte cu mama Catiţa şi moş Cilică paracliserul. După ei, purtând urcioare şi doniţe pline cu apă, urmează – în bătaia lunii pline – flăcăii şi fetele, pe care autorul îi înfăţişează în pagini memorabile, din care transcriu aceste câteva rânduri:

„Luna bătea în apele clătinaţe din hârdaie, cu scânteieri de argint albastru, da aur vioriu. Nu-i luna împărăteasa apelor? Le punea fetelor pe faţă ca o sarbădă văpaie. Şi aşa cum păşeau în ţărâna drumului, în picioarele grele, cu flori de leandru în păr, împroşcându-se de joacă, păreau ştimele râului venite să-i ademenească pe voinicii din Vântoasele la nu ştiu ce nuntă păgânească. Din când în când, pale de apă ţâşneau din hârdaie ca nişte păstrăvi; câte o fată da un ţipăt şi i se auzea râsul înăbuşit cu mâna la gură... .

Când ajunseră la troiţă, la capătul de miază-zi al satului, moş Cilică scoase naiul din brâu şi prinse a cânta. În jurul omului căţărat pe o buturugă şi părând însuşi Zeul-Ţap, cu părul ce-i făcea în ambele părţi ale frunţii ca două cornițe, se încinse în marginea luncii o zănatică horă, sub cerul în care stelele se roteau şi ele într-o volbură fără sfârşit, domniţe în veşminte de lumină.“

Biruinţa artistică mi se pare, în astfel de pagini, totală. Efortul nu se cunoaşte, simţim doar răsufletul de făptură vie al cărţii. Şi nu se cunoaşte, fiindcă prelucrarea felului de a spune al tuturor, într-un stil personal şi organic, e urmărită de autor cu o vigilenţă care, o dată doar, îmi pare că adoarme, iar altă dată – dar nu mai mult! – se mulţumeşte cu rezultate mediocre. Astfel, când părintele Mirodin binecuvântează inelele pentru logodna Ilenei şi a lui Andrei Seran, *„după câteva cuvinte mişcătoare prin simplitatea lor“* (pag. 103), am impresia că autorul ar fi luat, ca să înregistreze această zicere fără surpriză, condeiul unui reporter, a cărui „simplitate“ ar putea fi „mişcătoare“ într-o gazetă, nu însă în proza *Vântoaselor*...

Tot astfel, în fraza (pag. 145): *„Vecinătatea mării cu veşnica-i frământare, necurmata batere de vânt în care plutesc păsările de apă, nemărginirea zărilor, toate se luau la întrecere ca să-i urzească un neasemănat tărâm pentru măiestrele sale lucrări“*, – cred că insistenţa monotonă a unor împărecheri de cuvinte lipsite de neprevăzut nu depăşeşte efectul neutru al enumerării conştiincioase. E una din acele fraze „de umplutură“, prin care un scriitor trebuie să treacă oricum.

O întreprindere de alchimie literară atât de susţinută presupune îndrăzneli şi riscuri. Cititorul va omologa sau nu preferinţa romancierului pentru anumite cuvinte: *ci, precum, iară* – şi unele feluri, cred, afectate, de a scrie: *de-n departe, să se deplinească, dintr-un început*; ca şi belşugul de turcisme, grecisme şi slavisme ieşite din circulaţie. Dar pentru câteva scorii, câtă putere expresivă şi ce autoritate, în *„ochii de urzică,... ochi de cocleală, străbătători“*, din faţa „zguravă“ a lui Gaiu; în imaginea fetei înnecată-n râu, pe care taică-su *„o culcase cu mâinile sale în coşciug, giulguită în mândreţea părului ei bălaiu“*; în „fumuirea de tămâie“ a mării; în evocarea primăverii (pp.14-15) sau a despărţirii Ilenei de locurile şi amintirile copilăriei (pp.124-125); în zeci de pagini – mai ales de-a lungul primului „tărâm“ – , care înseamnă tot atâtea biruinţe de artă a potrivirii cuvintelor.

Dacă am semnalat şi unele neajunsuri ale cărţii, a fost nu dintr-un spirit de şicană, ci pentru că o socotesc importantă nu numai ca lucru frumos dar şi ca exemplu instructiv pentru toţi cei cari se pasionează de soarta literară a cuvintelor.

*

Foarte puţini mai apreciază astăzi talentul unui scriitor după originalitatea motivelor lui de inspiraţie, – căci cine ar putea pretinde să mai aducă ceva nou în această privinţă? Faimoasa constatare a lui La Bruyère r•mâne valabil•, dar talentul se afirm• oricum şi îl recunoaştem după intensitatea trăirii personale, care insuflă o nouă viaţă temelor consacrate printr-o tradiţie venerabilă. Totuşi, e adevărat că oricât ar căuta un artist să fie el însuşi, neîndatorat nimănui prin felul de a spune, adică prin stil, opera sa va răsfrânge inevitabil ceva din climatul preocupărilor caracteristice epocii.

Din acest punct de vedere, placheta cu titlul *Poeme pentru fraţii mei* este – cu vorbele autorului însuşi – *„mai mult un simbol decât o carte“*, simbol al încrederii în biruinţa creaţiilor spiritului peste restriştea dezrădăcinării din pământul natal. Poemele d-lui Al. Gregorian vor să fie anume o mărturie a frământărilor acestui veac tragic şi în acelaşi timp – cum ni se spune în rândurile introductive – *„o acoladă de dragoste pentru fraţii mei, pentru oamenii pe care-i caut cu fervoare pretutindeni“*.

Ni se lămureşte astfel, odată cu sensul votiv al titlului plachetei, şi câtă importanţă are pentru autor acest mesaj de frăţească simpatie umană, deoarece îl reia în *Poemul ultim*, unde invocarea lui Dumnezeu – din următoarele două strofe – e chezăşia supremă a împlinirii fierbintelui său dor, înscris pe frontispiciul cărţii:

Doamne, poemul ultim fă să fie
Nici cânt rebel, nici vis, nici tânguire,
Ci largă 'mbrăţişare, jinduire
De-o pretutindenească omenie.

În fiecare om să am un frate
Cu chipul Tău sfinţit, cu gândul geamăn:
Să ar cu fiecare şi să seamăn
Întinderi de lumini nemăsurate.

Imaginea poetului retras în turn de fildeş, nepăsător la frământările societăţii în care trăieşte, ştim că nu mai corespunde realităţii. Scriitorii noştri din pribegie au reamintit popoarelor libere jertfa istorică a românilor şi recunoştinţa ce li se datorează acestora, pentru apărarea solidară a civilizaţiei europene. Astfel de preocupări era firesc să le întâlnim şi în poemele d-lui Al. Gregorian, izvorâte din acel îndemn la înfrăţire cu semenii săi, pe care l-am arătat. Ele formează tema poemului *Cititorii*, al cărui timbru just reiese din mândra proclamare a unor îndreptăţiri ce ne sunt scumpe, – în versuri ca acestea:

Voi, oameni liberi, aţi uitat, poate:
....
Că toate aceste minuni de cleştar,
Tot acest Occident maiestuos,
Tot ce durează: cultură, frumos,
În stil roman, grec, gotic, baroc,
Splendori, bucurie, cântec, noroc
S-a ctitorit din prinos geto-dac:
E dăruire de sânge şi har
A neamului meu, jertfitor peste veac,
Sădit la margini de lumi, de hotar.

Talentul d-lui Gregorian e departe de a fi monocord şi probabil că preferinţa cititorului va merge către aspectele realizate în afara oricărei preocupări de atitudine proclamativă. Urzeala unor poeme ca *D'Annunzio, Veneţia, Toamnă, Tirol* – e bogată şi plină, mişcarea lor lăuntrică se desface cu o solemnitate căreia nu-i lipseşte măreţia nici eleganţa; ritmul – meditativ – îşi supune rima, care încetează să mai fie obsesie didactică sau cârlionţ decorativ.

Iată, în două strofe numai, ca o mirare fără sfârşit, prezenţa poeziei (*Toamnă*):

Noemvrie. Soarele a lunecat lin.
Ca o portocală, în mare:
S-a desprins din grădinile serii
Scuturat de brize în apele clare.

Mâinile care-au dat să-l ţină pe cer
Sunt goale; dar în inelare
Satu aprinse cereştile semne:
Inele de smalţuri stelare.

Acordul dominant al bucăţii este în *e*. Pe întinsul neted aşternut prin repetarea vocalei, rostogolirea soarelui (în *o*), după ce *„s-a desprins din grădinile serii“* (de sus, din *i*) şi a căzut – *„scuturat de brize“* – ca să intre în acordul reluat de *„apele clare“* şi sporit până la o intensitate egală cu a începutului, de cei cinci *e* din ultimul vers.

Puritatea acestei *„toamne“*, care-i dovada unui auz foarte fin al autorului, mă îndeamnă să nu-i ascund surpriza de a fi întâlnit în poemele d-sale, stridenţe supărătoare, precum:

Într-o broşă, şoldul cald (p. 33);

Lancea se frânge, genunchiul se-nclină (p. 35)

Apoi, în poemul *Petru Cercel*, care cerea o meşteşugire fără cusur, întâlnim cuvântul *email*, ortografiat aşa cum îl transcriu şi cu o silabă în plus, ca să iasă ritmul; tot astfel cum *mozaic* este accentuat *mozàic*, iar heruvii devin *herubii*, ca să rimeze cu hulubii. Şi tot din capriciul rimei, pripoanele se fac *pripoarne* (pag. 16), iar primăverile, *primăvere* (p. 50)! Această ortografie arbitrară nu-mi permite să afirm că *deacinda* din versurile (p. 67):

În fiecare toamnă ar şi ar
Deacinda tot pământul

– e tot una cu *decindea*, care înseamnă malul celălalt al unei ape. (O poezie de V. Voiculescu – începe aşa: „Pe decindea Dunării, la vale“, adică pe malul sârbesc sau bulgăresc). Dacă da, atunci vorba are şi înţelesul *de-avalma*, din versurile d-lui Gregorian? Eu nu-l cunosc.

Un cuvânt, înainte de-a încheia, spre umorul poetului, care izbuteşte această strofă cu desenul incisiv (*Pastel bavarez*):

Peste drum vegetează o fată
Bătrână cu capul de var:

Stă la geam visătoare, uscată,
Ca o lăcustă 'ntr-un vechi insectar.

Caricatural., în strofa citată, el ştie să fie graţios şi feeric în *Jocul Îngerului*, pe care-l semnalez antologiilor viitoare.

Mihai NICULESCU

LIMBA LATINĂ ŞI CEA ROMÂNĂ

...când se ajunge la unele plurale, se pot da elevilor români explicaţii care să-i intereseze. De pildă, când se va studia Catilinara întâia, se va ajunge la faimoasa exclamaţie a lui Cicero: *„O tempora, o mores!“* Ce este acest *tempora*? E acuzativul şi nominativul plural de la *tempus*. Şi se va arăta atunci ce importanţă au pentru limba română pluralele neutre în *–ora*: au dat pluralul românesc în *–uri*, care e poate una din formele cele mai viguroase ale limbii române, şi care azi serveşte ca dezinenţă nu numai cuvintelor de origine latină dar şi altora (de ex. *vremuri*).

Forma aceasta tinde să se generalizeze la substantivele noastre ambigene. Am auzit spunându-se *animaluri* şi *semnaluri*, forme azi incorecte, dar care corespund tendinţei limbii noastre. Căci formele în *-uri* au triumfat de câte ori ele au fost în concurenţă cu altele. Aşa, de pildă, în româna veche pluralul cuvântului *veac* era fie *veci* (dovadă expresia „în vecii vecilor“), fie *veacuri*. Azi, nu mai avem decât acest din urmă plural.

Sau, în secolul al XIX-lea, scriitorii noştri foloseau forma *timpi*, pluralul de la *timp*. Întrebuinţarea aceasta era generală. Alecsandri, în „Ginta latină“, scria că ginta aceasta

Are în frunte o stea divină
Lucind din timpii *seculari*

Azi a triumfat forma *timpuri* creată, cred, prin analogie cu *vremuri*.

Iată deci cum lecţia de latină devine încet o lecţie de română, şi aşa trebuie să fie, fiindcă principalul motiv pentru care învăţăm latineşte este ca să ştim mai bine româneşte.

Studiul comparativ al unor forme sintaxice mi se pare încă mai folositor pentru cunoaşterea celor două limbi.

Astfel, spre exemplu, nu mai ştie nimeni cum se foloseşte în româneşte pronumele posesiv, când se zice *al său* şi când se zice *al lui*. Nici scriitorii noştri cei mai buni nu ştiu să folosească pronumele posesiv.

Lucrurile se simplifică dacă ştim că în această privinţă se aplică în româneşte o regulă a limbii latine. *Său* ca şi *suus*, se

foloseşte când pronumele se referă la subiectul frazei, iar *lui* – corespunzând în general genitivului latin *eius* – se foloseşte când pronumele nu se referă la subiect.

Astfel, în fraza: *profesorul dă elevului cartea sa* (în latineşte s-ar spune *limbrum suum*) este clar că această carte este a profesorului.

Dar în fraza: *Profesorul îi dă elevului cartea lui* (în latineşte: *librum eius*) se înţelege că de rândul acesta cartea e a elevului.

Voi da un exemplu care să arate cum scriitorii cunoscători ai limbilor vechi respectă în româneşte această regulă. Citez din *Biblia* tradusă de preoţii Vasile Radu şi Gala Galaction. Se pare că această traducere n-a fost bine primită de teologi. În ce priveşte însă stilul, mi se pare că e un model de limbă românească.

Iată un citat în care se vede cum e aplicată această regulă de zişii traducători: *„Deci Iosif a aflat har înaintea lui (a lui Putifar) şi slujea pe lângă el, şi Putifar l-a făcut vechil pe lângă casa sa şi toate câte avea le-a încredinţat în mâna lui*“.

Adaug că distincţia între *lui* şi *său* a dispărut din limba vorbită. Va dispare probabil şi din limba scrisă unde regula nu mai este aplicată. Dacă de mai multă vreme, elevii noştri ar fi învăţat latineşte în spiritul pe care îl recomand, poate că s-ar fi conservat această regulă, care e un instrument de preciziune al limbii noastre.

Alt exemplu de sintaxă: este vorba de felul în care se face acordul adjectivului epitet atunci când se referă la mai multe substantive. Cei care scriu româneşte ştiu ce greutăţi se pot ivi uneori din pricina acestui acord. Ei fericesc pe cei ce se exprimă în alte limbi, cum sunt cele germanice, în care adjectivul nu se acordă cu substantivul.

La noi, în cazul pomenit, adjectivul se acordă cu substantivul cel mai apropiat, aplicându-se exact regula latină. Se zice, de pildă: *bărbatul şi femeia frumoasă*, fiind bine înţeles că deşi calificativul măgulitor e la feminin, se aplică şi bărbatului.

Limba franceză, în acest caz, s-a îndepărtat de modelul latin. Francezii pun adjectivul întotdeauna la plural şi la plural masculin dacă substantivele sunt de mai multe genuri. Cum franceza constituie în general a doua limbă pentru intelectualul român, acesta are tendinţa să adopte uneori formele ei sintaxice în contrazicere cu tradiţia limbii române şi cu modelul latin.

Iată un exemplu pe care îl iau dintr-o carte excelentă: *Amintiri în uniformă* de d. Mihai Niculescu. D-sa scrie (la pag. 21): *„drumul de acces şi bucla de întoarcere... trebuia să le săpăm pe lărgimea şi cu adâncimea regulamentare*“. Punând adjectivul

regulamentar la plural, autorul aplică o regulă a sintaxei franceze. Trebuia scris „pe lărgimea şi cu adâncimea regulamentară".

Adaug, în paranteză, că procedeul de exprimare latin şi român e mai estetic. Cel francez e mai logic, dar poate fi câteodată foarte inestetic. De aceea unii clasici francezi, care erau precum se ştie pătrunşi de cultura greco-romană, aplicau uneori în limba lor regula latină. Astfel Racine scria:

„*Armez-vous d'un courage et d'une vertu nouvelle*"

Dacă ar fi scris *nouveaux*, cum cere sintaxa franceză, versul n-ar mai fi fost posibil...

(Fragment dintr-un studiu asupra „Învăţământului clasic în România").

A. BURILEANU

1. POP SEVER, *LA DIALECTOLOGIE. Aperçu historique et méthodes d'enquêtes linguistiques. Première Partie. Dialectologie romane. Seconde partie. Dialectologie non romane. I-II (IV+1334 pp + LXXVII planches), Louvain, 1950*
2. *ORBIS. Bulletin International de Documentation linguistique.* I-II (1952-1953), 4 fascicole şi III, 1, 1954.

Nu avem intenţia să adăugăm o nouă recenzie la cele peste o sută consacrate „Dialectologiei". Dl. Ernst Gamillscheg a afirmat că această lucrare este menită să aibă o importanţă covârşitoare în formarea câtorva generaţii de dialectologi – şi cu greu ar putea un alt recenzent să-l supraliciteze. De altfel nici nu se simte nevoia: *Dialectologia* a intrat în rândul manualelor de căpătâi care nici nu mai cer a fi prezentate; la numai trei ani de la apariţie a devenit un „Grundriss" de neînlocuit. Dar ceea ce o deosebeşte de alte „Grundiss"-uri este că are *un singur autor*, fapt care clatină încrederea specialiştilor în formula infailibilă a operelor „în colaborare". Avem dovada că şi în 1950 a fost posibilă o sinteză de proporţii vaste ieşită dintr-un singur condei.

Cele două tomuri masive pot satisface exigenţele oricărui cercetător din domeniul romanic sau neromanic, oricare ar fi chestiunea ce-l interesează, cităm la întâmplare: limba portugheză în Brazilia (I, p. 462), împărţirea dialectală a laponei (II, pp. 905-906), domeniul bantu (II, pp. 1083-1090 î), etc... Remarcăm totuşi cu surprindere lipsa oricărei informaţii asupra limbilor baltice, lituaniană şi letonă.

Un chiţibuşar care caută cu lumânarea „erori, scăpări şi lipsuri" le va găsi fireşte şi în *Dialectologie*. Oricine a avut în faţa sa masa copleşitoare a câtorva mii de fişe ştie că adesea nu redactarea este lucrul cel mai greu, ci controlul referinţelor.

Relevăm la întâmplare. Titlul lucrării lui T. Cipariu este *Principia de limbă şi scriptură* şi nu *Principii* (I, p. 672). Studiul lui Franz v. Miklosich *Die slavischen* (şi nu *slaviche*), *Elemente in Rumunischen* a apărut în 1860 nu în 1861 (I, p. 673). Publicarea ultimului fascicol (XII) din studiul aceluiaşi autor, *Ueber die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europa's* datează din 1880 nu din 1878 (ibid.) s.m.d.

În 1836 F. Diez îşi exprima regretul său profund în *Introducerea la Gramatica limbilor romanice* în faţa lipsei lucrărilor linguistice privind limba *valahă*. Dacă ne-a făcut justiţie şi ne-a clasat umilul idiom la locul cuvenit în cadrul României a făcut-o mai mult intuitiv. Un secol mai târziu limba română este ilustrată de o massă impresionantă de studii (Cf. *Bibliografia linguisticii române* ce pregătim în acest moment). Mai mult decât atât, valahii îndrăznesc – de ce am spune-o fără mândrie? – să dea tonul în sanctuarul în care oficiau până nu demult numai pontifi străini şi în care ei puteau pătrunde doar în tindă. În *Dialectologie* limba română se bucură de o prezentare amplă (I, pp. 667-773) cum oricare dintre noi ar dori să vadă în Enciclopediile străine. Morala? Când savanţii români se impun pe plan mondial, limba, istoria şi literatura noastră nu mai sunt tratate vitreg necesitând o muncă poliţistă de rectificări şi puneri la punct (Cf. *Buletinul Bibliotecii Române*, Freiburg, 1953, I, pp. 161-162).

Dialectologia este o operă fecundă. Din câteva intenţii, exprimate în treacăt (I, pp. XIV-XV, LV; II, 1176-1177) au luat naştere către sfârşitul anului 1951 *Centrul Internaţional de Dialectologie Generală de pe lângă Universitatea Catolică din Louvain*, precum şi buletinul său de documentare linguistică, ORBIS. În 1953 a fost pusă în practică iniţiativa formulată în prima circulară a Centrului (1 Ianuarie 1952) cu privire la redactarea unei *Enciclopedii linguistice*.

Reproducem mai jos titlurile studiilor consacrate limbii române, publicate în primele două volume din ORBIS:

Pop Sever, *Recherches concernant l'influence du parler des femmes dans le domaine roumain* I, 1 (1952), pp. 27-37

Nandriş Oct., *Les palatalisations romanes (origines, facteurs, problèmes et aspects).* I, 1 (1952), pp. 136-145.

Guţia I., *Il metodo di negare nella lingua romena (sulla negazione)*: I. *Sulla negazione*, I, 1 (1952), pp. 155-165. II. *Sugli ausiliari di negazione.* II, 1 (1953), pp. 94-103

Fotitch T., *The linguistic Physiognomy of Modern*

Rumanian. II, 2 (1953), pp. 346-351.

Popinceanu I., *Considérations sur les verbes dicendi dans les langues romanes.* II, 2 (1953), pp. 368-374.

Fotitch T., *Rumanian Ecclesiastical Terminology of Byzantine Origin. The Cult and its Objects.* II, 2 (1953), pp. 423-438

Ultimul tom din ORBIS (III, 1; 1954) aduce contribuţii de o valoare excepţională. Semnalăm, spre exemplu, cele trei studii semnate de ilustrul dialectolog italian, Clemente Merlo. Prestigiul câştigat de către „Buletin" în lumea ştiinţifică internaţională este astăzi un fapt netăgăduit; şi nu mică ne este mângâierea când ştim că la bază stă muncă românească.

Următoarele articole tratează probleme de linguistică românească (în ordinea paginaţiei):

E. Lozovan, *Unité et dislocation de la Romania orientale,* pp. 123-137. Contribuţii nouă la stabilirea cronologiei spargerii unităţii linguistice latine în Orientul Imperiului.

I. Guţia, Il metodo di negare nella lingua romena. III *Sugli intensivi di negazione,* pp. 154-172

Continuarea excelentului studiu semnalat mai sus. Documentarea aproape exhaustivă a unei spinoase probleme sintactice româneşti.

O menţiune specială merită:

Sever Pop, *Bibliographie des questionnaires linguistiques,* pp. 258-318.

Îmbrăţişând un orizont larg, este cea dintâi contribuţie de bază în acest domeniu. Precursorii anchetelor dialectale româneşti Hasdeu, Popovici, Odobescu, ocupă locul meritat.

O caldă evocare a linguistului italian *Berengario Gerola* semnează G. Caragaţa, pp. 353-354.

„Centrul de studii linguistice şi istorice române" (Louvain) înfiinţat în vara 1953 îşi începe activitatea sub auspicii favorabile şi avem toate motivele de a spera că el va contribui cu succes la progresul ştiinţei româneşti libere peste hotare.

Eug. LOZOVAN

PROPORCION DE VIVIR (poemas)
de ALEJANDRO BUSUIOCEANU
Madrid 1954.

Volumul de poeme spanioleşti al D-lui Al. Busuioceanu: *Proporcion de Vivir* (Col. „Insula" vol XVIII, Madrid 1954), pune din nou problema poetului tentat, sau obligat de împrejurări, să scrie într-o limbă care nu-i aparţine. Şi problema este pusă

de astă dată cu atât mai puternic cu cât reuşita este departe de a fi modestă. S-ar părea că nu se poate duce o discuţie de principiu: sunt treceri posibile de la o limbă la alta, în timp ce altele sunt de neconceput. Deşi am avut în ultimele decenii destule ocazii de a avea poeţi de limbă franceză sau germană, cazurile reuşite – în afară de câteva traduceri din poezia română – sunt rare şi creaţiile directe în aceste limbi sunt – cred – neglijabile.

Pentru prima dată poeţi români trăind şi respirând în atmosfera spaniolă au încercat să scrie în această limbă. Rezultatul este remarcabil atât pentru evoluţia personală a poetului cât şi pentru istoria contemporană a poeziei spaniole.

Dl. Al. Busuioceanu scrie o poezie de concentrare deosebită care ni se pare perfect introdusă de poema-prefaţă a D-lui Luis Rosales:

ser piedra hacia adentro
y. hombre
que invento su soledad (p.11)

Nu este însă vorba numai de o singurătate lirică ci de o găsire a profunzimi fiinţei, o intensitate deosebită în căutarea acestei „Limite a vieţii":

Pero yo no hablaba para otros o vosotros
! Quélejos la parabra, del oido!
Yo sólo andaba solo mi camino
y el tiempo, de la mano con vosotros y conmigo

Evident că această *Quête de la vie* nu are altă deschidere decât aplecarea asupra propriei amintiri. Dar dacă procesul amintirii descris în versurile din primul poem din *Aproximaciones* – pe care aş avea tendinţa să-l consider o adevărată „Artă Poetică" a D-lui Al. Busuioceanu – nu este lipsit de durere:

Acordame de mi oh mi recuerdo
es alzar mi dolor como un gran muerto
sin ojos en las danzas de los hombres
Solo mi sombra puede darme nombre (p. 57)

aceasta nu face decât să sublinieze gravitatea cântării şi impulsul pe care-l dă actului poetic

¿Te Duele?
¿Te duele el adrar la vida?
...
Cierra los ojos sobre árbol en lágrimas
Ya tienes a tus pies el camino
Ese arco iris Soledad soledad y asombro
Pon tu pie Sube Sube (p. 35)

Ultimul vers din poemul mai sus citat ne dă una din cheile volumului de versuri pe care ne facem plăcerea să-l ascultăm. Trăind într-un peisaj iberic, Dl. Al. Busuioceanu nu-şi găseşte realitatea pe care o caută, în lumina violentă şi directă a zilei ci în reflecţia ei; nu în noaptea poetică romantică, ci în umbra pe care lumina o aruncă din spatele obiectului. *La proporcion de vivir* va fi astfel căutată nu în amintirea vieţii trăite ci în contra-imaginea ei imediată. Chiar când este vorba de un peisaj imediat ca în *Ciudad sagrada*.

Vuelvo a verte y ya nö encuentro
mas que la sombra de tus altas torres
innumerable sombra que se alarga muerta
sobre la desnuedez adusta de la tierra (p. 27)

cu atât mai mult însă profunzimea „Firii" din *Ser* va fi căutată în umbră. (p. 34)

Dame tu mano
Esta mano clara e incerta
en la oculta sombra de mi palma
de mi alma
Sé la luz...

sau admirabilele – întru totul – versuri din Aparicion

Mano de sombra de luz de dulzura
mano del morir y vivir profundo
las gotas de tu sangre soy yo... (p. 37)

Poetul se caută permanent în această penumbră în care adevăratul lui contur se vădeşte lămurit

Yo solo entre tus rayos entre tus sombras
solo en tu mundo, auroras sin rostro y sin destino
yo grano de tus manos
que sembraste en la arcilla (*Aurora sin rostro* p. 42)

Lipsa umbrei va caracteriza astfel începutul şi sfârşitul lumii noastre; În *Genesis* (p. 31)

No habia sombra porque forma no habia
Se cuajaba el mundo en inocente emanción de la idea

iar la sfârşitul veacurilor, golul de strălucire ne va arăta realizarea *Profeţiei* (p. 32)

en un imprevisto nudo de sus rayos
y caerá sin resplandor sin ruiso ni esperanza

Dacă versurile din *Un hombre hablaba consigo* (p. 25):

¿Eres? ¿Estás? ¿Vinieras?
Nada mas que una sombra a tua pies
una forma obscura huyente
Pasará...

ne aminteşte o linie permanentă a literaturii spaniole în care *La vide es sueño* nu este decât o piatră crucială, Dl. Al. Busuioceanu în căutarea contra-imaginei sale ajunge să se încadreze perfect, cu

un limbaj concentrat şi dens, în aceeaşi căutare a visului ca realitate perfectă

Jardin cerrado Cielo de los ojos
hipnotico en la sombra de los párpados
sumisos a tu sueño Fulgurante
Sueño Lluvia de estrellas en tu alma (p. 73)

Nu putem să nu terminăm aceste fugare note pe marginea volumului D-lui Al. Busuioceanu, fără a remarca admirabila realizare poetică a ultimilor două poeme din volum. Sunt poemele care ne-au plăcut poate cel mai mult pentru că, fără a cădea într-o facilitate – uneori minulesciană – poetul utilizează ca într-o adevărată incantaţie bogăţia vocalică a limbii spaniole:

Oscurro mármol viva fuente oscura
Secreto manantial brocal profundo
'Yacente mármol ya rampante mármol!
Tu vida en la penumbra densa pulsa (p. 74)

şi în sfârşit:

El hondo gong nocturno de la sangre
columna de dolor entre tus arcos
más hondo que el clamor dem cuerpo antigue
y el negro mar amargo de ámbar hondo (p. 75)

A. Z. CERBU

POST SCRIPTUM Şi totuşi. Nu pot lăsa consemnată clipa bucuriei când am primit *Proporcion de vivir* într-o cronică obiectivă aşa cum a făcut-o prietenul meu A. Z. Cerbu. Trebuie să însemn pentru mine altfel această clipă. Fără distanţe; fără ocoluri referenţiale. Cronica referă. Eu trebuie să primesc. Între cronică şi primire există un spaţiu – spaţiul întâlnirii. Întâlnirea mea cu poetul Busuioceanu e dată de ne-uitare. Şi lucrul acesta trebuie să mi-l spun simplu, fără grijă de fraze şi de ecou. Exilul e o *zonă* primejdioasă în care dai mereu peste oameni şi numai rareori îi întâlneşti. Când îi întâlneşti însă, întâlneşti ceva din tine din singurătăţile şi vrerile tale ascunse. Întâlnirea de exil e o cină de taine aşteptate. De accea e poate reală. Frumoasă. Mare şi rară.

Să-ţi petreci ziua la Prado lângă un anonim aragonez sau lângă coşmarele lui Goya şi să-ţi faci din noapte zi, stând de vorbă cu Al. Busuioceanu – despre zi şi despre noapte, despre poezie şi despre Daci! Aceasta se chiamă o întâlnire.

V. I.

BIBLIOGRAFIE

BASIL MUNTEANU. *LES IMPLICATIONS ESTHETIQUES DE L'EUPHEMISME EN FRANCE AU XVIII-e SIECLE – în: CAHIERS DE L'ASSOCIATION INTERNATIONALE DES ETUDES FRANCAISES, nr. 3-4-5, Julliet 1953, pp. 153-166.* Textul comunicării d-lui Basil Munteanu la cel de-al IV-lea Congres al acestei asociații de prestigiu, unde erudiția întâlnește perspicacitatea critică, bunul gust, voluptatea intelectuală. Odiseea limbajului e surprinsă aici cu subtilitate și competențe.

BASIL MUNTEANU. *LA LITTERATURE COMPAREE CHEZ LES ROUMAINS" în: Yearbook of comparative and general literature nr.2.* O privire generoasă asupra literaturii comparate la noi de la L. Șăineanu la Horia Rădulescu. Emoționante paginile care stăruie asupra greutăților pe care le întâmpină cercetătorii în exil, fără izvoare românești.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU. *UNA HISTORIA ROMANTICA: DON JUAN VALERA Y LUCIA PALADI, în Revue des etudes roumaines, nr. 1 – Paris 1953 (pp. 27-44)* Criticul și istoricul literar din personalitatea complexă a d-lui Al. Busuioceanu ies cu prisosință la iveală în acest important studiu. Autorul analizează cu pătrundere poemele lui Juan Valera inspirate de Lucia Paladi și stabilește – cu lux de amănunte – biografia acestei muze romantice.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU. *CIERVO DE LA NOCHE, ESPANA, NOSTALGIA, LA VIERGEN DE PARIS, RABBUNI, VIERGEN NEGRA, în Platero*, Cadiz, *nr. 23*. Texte traduse din Pierre Jean Jouve, împreună cu Carlos Edmondo de Ory, desprinse probabil dintr-o antologie a poetului francez în pregătire. – Corespondențele semnificative dintre poezia lui Jouve și aceea a poetului român au fost semnalate de această revistă, unde a apărut de altfel pentru prima oară și poemul *Virgen Negra*).

ALEXANDRU BUSOIOCEANU, *SOMBRA VIRGEN (poem), în Pleamar, estaciones de poesia, nr.2, 1953.* Poem reluat apoi în *Proporcion de Vivir* în ciclul *El fruto de vivir*.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU, *MANUEL GIL PEREZ în: Undecimo salon de los once invierno, 1954.* Criticul de artă Alexandru Busuioceanu prezintă pictorul Manuel Gil Perez în acest *Buletin al Academiei critice de artă* din juriul căreia face parte, alături de cei mai serioși critici de artă spanioli în frunte cu Eugenio d'Ors.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU. *TEXTOS, Y PRETEXTOS: PAULHAN A TRAVES DE BRAQUE, în Insula, anul VIII, nr. 91.* Unul dintre cele mai subtile eseuri care s-au scris cândva despre acest rector ambiguu și paradoxal care e Jean Paulhan.

ALEXANDRU BUSUIOCEANU. *ENRIQUE CANITO Y LAS INSULAS.* În *Insula, anul IX, nr. 100-101.* Cu prilejul împlinirii a o sută de numere a celei mai interesante reviste de literatură din Spania, dl. Busuioceanu face o prezentare a directorului revistei.

MIRCEA ELIADE. *NÄCHTE IN SERAMPORE. Otto-Wilhelm-Barth Verlag, Munchen, 1953, 178 pag.* Traducere de G. Spaltmann a cărții *Secretul Doctorului Honigberger.*

MIRCEA ELIADE. *LO SCIAMANISMO E LE TECNICHE DELL'ESTASI. Biblioteca di sciente moderne, Bocca, Roma-Milano, 1954, 380 pag. gr. in 8* (Traducere de C. d'Altavilla a volumului apărut, în 1951, la Payot, volum de o importanță unică în acest domeniu).

MIRCEA ELIADE. *TRATATO DE HISTORIA DE LAS RELIGIONES. Biblioteca de cuestiones actuales, Instituto de estudios politicos, Madrid, 1954, 453 p. gr. in 8.* Traducerea spaniolă, de A. Madinavertia, a *Tratatului* apărut la Payot, în 1949.

MIRCEA ELIADE. *PUISSANCE ET SACRALITE DANS L'HISTOIRE DES RELIGIONS. Eranos – Jahrbuch, XXI, Zurich, Rhein-Verlac, 1953. pp. 11-44.* Conferințele ținute în August 1952 la *Eranos* din Ascona.

MIRCEA ELIADE. *APPORT DE LA SYNTHESE. France-Asie, Saigon, sept.-oct. 1953, pp. 827-829.* Elogiul lui René Grousset.

MIRCEA ELIADE. *LA NOSTALGIE DU PARADIS DANS LES TRADITIONS PRIMITIVES, în Diogene, nr 3 Juillet 1953, pp, 31-45;* ef. celelalte ediții internaționale ale revistei *Diogène: LA NOSTALGIA DEL PARADISO EN LAS TRADICIONES PRIMITIVAS; THE YEARNING FOR PARADISE IN PRIMITIVE TRADITION; DAS HEIMVEH NACH DEM PARADIES IN DEN UEBERLIEF – ERUNGEN DER PRIMITIVEN VOLKER; LA NOSTALGIA DEL PARADISO NELLE'TRADIZIONE PRIMITIVE..* Îndrăzneață încercare de a valorifica mistica primitivă în lumina tradițiilor creștine.

MIRCEA ELIADE. *LES MYTHES DU MONDE MODERNE, în La Nouvelle N. R. F., sept. 1953, pp. 440-458.* Important studiu în care autorul arată dăinuirea miturilor. Ele nu pier, ci se camuflează. Înțelegerea mitului – constată dl. Mircea Eliade – va însemna într-o zi una dintre cele mai utile descoperiri ale secolului al XX-lea.

MIRCEA ELIADE. *TECHNIQUES DE L'EXTRASE ET LANGAGES SECRETS – Instituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente – Estratto dal vol. II di „Conferenze", 23 pag., ROMA, 1953.* Analiza lexicelor mistice, la primitivi și la asiatici.

MIRCEA ELIADE. *LE PROBLEME DES ORIGINES DU YOGA*, în volumul colectiv *YOGA. SCIENCE DE L'HOMME INTEGRAL, Cahiers du Sud, 1953, pp. 11-20.* Rezumatul ipotezei expusă, în 1936, în teza de doctorat: *CHAMANISME ET TECHNIQUES YOGIQUES INDIENNES – IBID. pp. 98-115.* Textul conferinței ținută la Musée Guimet în aprilie 1952.

MIRCEA ELIADE. *LE SYMBOLISME RELIGIEUX ET LA VALORISATION DE L'ANGOISSE, în volumul L'ANGOISSE DU TEMPS PRESENT ET LES DEVOIRS DE L'ESPRIT. Editions de la baconniere, Neufchatel, 1953, pp. 55-71.* Conferință ținută la „Rencontres Internationales de Genève", alături de François Mauriac, Robert Schuman, Paul Ricoeur și Guido Calogero. Se publică și stenograma discuțiilor avute (pp. 211-224, 337-339).

MIRCEA ELIADE. *LES REPRESENTATIONS DE LA MORT CHEZ LES PRIMITIFS – LA MORT ET L'AU-DELA. TEMOIGNAGES. Cahiers de la Pierre-qui-vire, nr 41, Janvier 1954, pp. 166-174.* Observaţiile unui istoric al religiilor asupra Timpului şi Eternităţii în Mitologiile Morţii.

MIRCEA ELIADE. *SYMBOLISME ET HISTOIRE DES RELIGIONS. Critique – Avril 1954; pp. 323–337.* Autorul prezintă ultimele opere ale savanţilor Giuseppe Tucci, Otto Höfler şi Carl Henz.

MIRCEA ELIADE. *AVANT-PROPOS, La volumul profesorului Theodor Gaster: Les plus vieux contes de l'humanite. Payot 1953.* E semnificativ faptul că această traducere a volumului unuia din fiii lui Moses Gaster, venerabilul savant de origină română, a fost prefaţată de un autor român.

MONSEIGNOR(UL) PROFESOR DR. K. L. BELLON, NIEUWE WEGEN IN DIE GODSDIENSTWETENSCHAP: JENSEN EN MIRCEA ELIADE – Studia catholica, october 1953, NIJMEGEN, pp. 241-263. Ilustrul teolog şi filosof olandez pune în lumină importanţa pe care o poate avea gândirea istorico-religioasă a lui Eliade pentru o nouă, şi mai adâncă, fundamentare a apologeticei creştine.

MIRCEA ELIADE. *PIA LAVIOSA ZAMBOTTI, ANCORA SUL METODO IN PALETNOLOGIA – Revista di scienze preistoriche, vol. VII, fasc. 3-4, 1952, pp. 131-154.* Comentariu paletnologic la *Le Chamanisme*.

E. L. REVOL. *APPROXIMACION A LA OBRA DE MIRCEA ELIADE în: La Torre. Revista general de la Universidad de Puerto Rico – anul I, nr. 3, iulie–sept. 1953, pp. 153-165).* Un excepţional studiu asupra operei gânditorului român. Analize subtile, consideraţii juste; concluzia autorului e precisă: „Ahora bien, nos es exagerado afirmar que las recientes obras del eminente investigador rumano Mircea Eliade, quien reside desde hace varios anos en Paris, han vanido renovar totalmente este panorama (autorul articolului vorbise înainte de perspectivele învechite, ca aceea a lui Frazer de pildă, de a înţelege mentalitatea primitivă). Por primera, vez se cuenta ahora con una interpretacion bien coherente de la dinamica, de la mentalidad primitiva y, tambièn por primera vez, puede comprenderse claramente cual es la diferencia cualitativa entre el hombre de las civilizationes primitivas y el moderno, es decir, el hombre que participa total o parcialmente de la tradicion greco-judeo-cristiana".

GREGOIRE GAFENCO. *CONTRE-OFENSIVE DE LA PAIX. Paris 1953 – 90 pag.* Autorul strânge aici o seamă de conferinţe ţinute în Occident pentru a apăra cauza României şi a libertăţii. Textele sunt de o însemnătate cu totul deosebite: ele sunt opera unui cronicar, unui dregător şi unui luminat spirit politic.

E. M. CIORAN. *LA FIN DU ROMAN în: La Nouvelle N. R. F. dec, 1953, pp. 1003-1017.* Temă scumpă celui ce a scris *Précis de Décomposition*: „Autant de contribuables, autant de romanciers". Rezerve destule despre situarea lui Maurice Blanchot.

E. M. CIORAN. *LE STYLE COMME AVENTURE, în: La revue de la culture europenne. Anul III, nr. 8, pp. 220-230.* Excelente consideraţii despre stil făcute de rolul lui Dumnezeu şi al stilului. E. M. Cioran.

C. BRĂILOIU. *EL ARGISSEMENT DE LA SENSIBILITE MUSICALE DEVANT LES MUSIQUES FOLKLORQUES ET EXTRA-OCCIDENTALES, în: Domaine musical, nr. 1-Grasset 1954, pp. 94-101.* Acesta este textul conferinţei pe care autorul a ţinut-o în martie 1954, la Universitatea Radiofonică Internaţională. Faptul că el apare în cea mai serioasă revistă de muzică, condusă de Pierre Boulez, dovedeşte cât de apreciat este compatriotul nostru, în lumea muzicală din Paris. Ne bucurăm cu atât mai mult cu cât *Domaine Mussical* e singura revistă din Franţa care situează problemele şi neliniştile contemporane.

ANTOINE GOLEA. *DEUX PORTRAITS, în: Cahiers de la compagnie Madeleine Renaud – Jean-Louis Barrault – Caietul al III-lea – Paris, 1954.* În acest al treilea „caiet" consacrat muzicii şi problemelor sale contemporane, şi întocmit de acest Don Quijotte al muzicii de avant-gardă care este Pierre Boulez, autorul prezintă pe doi dintre cei mai îndrăzneţi tineri compozitori: italianul Luigi Nono şi Karheinz Stockhausen, care au şi fost de altfel prezentaţi publicului parizian la Petit Théatre Marigny, într-un concert dirijat de Herman Scherchen, din care nu lipsea nici Bach din Ofranda Muzicală, nici Webern.

GEORGE RACOVEANU. *DIE RUMANISCHE ORTODOXIE – extras din Ostkirchliche studien 2, band. novebber 1953, heft 3.* Un studiu bine documentat ce aruncă lumini asupra unei probleme încă nu prea bine cunoscute în Occident. Text de o mare ţinută intelectuală ce face cinste cercetătorului.

EUGEN IONESCU. *ORIFLAMME, în: La Nouvelle Nouvelle Revue Francaise* – 1 Février 1954, pp. 203-214. O proză din care autorul a scos apoi *Comment s-en débarasser* – piesă jucată pe scena teatrului Babylone din Paris, şi primită cu entuziasm de critica franceză. Nu e lipsită de interes comparaţia între *Oriflamme* şi nuvela d-lui Mircea Eliade *Un om mare* publicată în *Luceafărul* nr. 1.

N.-A. GHEORGHIU. *GRIGORE AL SIDEI – Paris, 1953, 168 pag.* Colaboratorul nostru prezintă cu seriozitate, gustul şi pasiunea pentru trecut ce-l caracterizează, un Vlădică român din secolul al XVIII-lea. Iată o lucrare istorică mult mai preţioasă decât şapte congrese internaţionale la care, reprezintă decorativ România, istoricii cu firmă şi firman.

N.-A. GHEORGHIU. *LA FONDATION DE L'EGLISE ORTHODOXE ROUMAINE DE PARIS. Paris, 1953.* Cu prilejul împlinirii a o sută de ani dela întemeierea bisericii ortodoxe române din Paris, dl. N.-A. Gheorghiu situează în timp acest lăcaş de credinţă şi de exil. Marile umbre ale celorlalţi exilaţi – cei din 1848 – se perindă aici cu multe din necazurile şi grijile noastre.

VINTILĂ HORIA. *HISTORICISMA Y LUCHA SOCIAL EN ITALIA, în: Arbor, nr. 99, martie 1954, pp. 1-14.* Un eseu scris cu fineţe, gust şi bună orientare printre probleme, de poetul autentic şi iubitorul de cultură Vintilă Horia. De reţinut îndeosebi consideraţiile atât de juste ale autorului despre poziţia istoricismului în secolul nostru.

GIOVANI GRAZZINI. *UN POETA ROMENO: TUDOR ARGHEZI, în Il Ponte, anul IX nr. 6, pp. 799-805.* Interesant studiu despre poetul român, urmat de altfel şi de traducerea în italiană a trei poeme din autorul *Florilor de mucigai*. Autorul îşi însuşeşte pe deplin definiţia lui Tudor Arghezi ca „Un ireductibil" dată de dl. Basil Munteanu.

DAN PETRAŞINCU. *IL TESTAMENTO SPIRITUALE DI ALEXIS CARREL, în: La Fierra Litteraria – Anul VIII, nr. 29.* Salutăm întoarcerea la unelte – la cele adevărate – la cele care dau spiritului ce este al spiritului – întoarcerea lui Dan Petraşincu.

DAN PETRAŞINCU. *E. A. POE, LA VERITA, LA POESIA, în: La Fierra Litteraria, anul VIII, nr. 43.* Preocupat încă din ţară de poetul american, căruia i-a consacrat şi un volum, autorul reia într-un articol tezele-i de altădată.

DAN PETRAŞINCU. *QUEL CHE MANCA AL NOSTRO TEMPO, în: La Fierra Litteraria, anul VIII, nr. 51.* Autorul face o substanţială prezentare a lui René Guenon, a cărui însemnătate pentru vremea noastră o pune cu justeţă în lumină.

LEONTIN CONSTANTINESCU. *LES CHEMINS DE LA PAIX, în: Revue de culture europeenne, nr. 6-7, pp. 151-173.* Autorul analizează cu multă pătrundere condiţiile unei păci reale şi dezvălue impostura păcii în limbajul comunist.

EMIL VUILLERMOZ. *GEORGES ENESCO, în: Musica, anul I, nr. 1, Paris 1954.* O prezentare caldă a muzicianului român datorită celebrului critic francez. De reţinut: „*Sa carrière témoigne de la rareté de ses dons. Les bouleversements de la géographie du Proche Orient ont dépouillé ce triomphateur international de tout ce qui lui avait procuré sa glorieuse activité et ont fait de lui un roi en exil. La France, qu'il a tant aimé, est devenu son lieu d'asile*".

MARIO ROQUES ET LES ETUDES ROUMAINES. Paris, 1954. Un volum omagial cu prilejul împlinirii a cincizeci de ani de activitate ştiinţifică a D-lui Mario Roques, marele prieten al românilor, din capitala Franţei. Colaborează D-nii: Basil Munteanu, Sever Pop, Emil Turdeanu, Octavian Nandriş şi Horia Rădulescu. Preţioasă este apoi o culegere a studiilor pe care savantul francez le-a consacrat problemelor româneşti: despre Pompiliu Eliade, Nicolae Iorga, Ştefan cel Mare, 24 Ianuarie, etc...

HORIA RĂDULESCU. *DIN TRECUTUL TEATRULUI FRANCEZ ÎN ŢĂRILE ROMÂNE. Extras din MELANGES DE LANGUE ET LITTERATURES ROMANES OFFERTS A MR. MARIO ROQUES. Paris, 1953 – Vol III.* Autorul studiază competent, stagiunea de acum o sută de ani din România 1846-1847.

HORIA RĂDULESCU. *BIBLIOGRAPHIE DES OUVRAGES ET ARTICLES DE M. MARIO ROQUES CONSACRES A LA LANGUE ET A LA LITTERATURE ROUMAINES, în: „MARIO ROQUES ET LES ETUDES ROUMAINES. Paris, 1953.* O preţioasă şi necesară iniţiativă.

EMIL TURDEANU. *LA RELIURE ROUMAINE ANCIENNE, în: Revue des etudes roumaines, anul I, nr. 1, pp. 201-222.* Studiu remarcabil de serioase contribuţii la această problemă de artă românească.

EMIL TURDEANU. *LE METROPOLITE ATANASE CRIMCA ET SON OEUVRE LITTERAIRE ET ARTISTIQUE, în: Revue des etudes slaves, Tome 21, fascicules 1-4, Paris 1952, pp. 54-70.* O excelentă prezentare a prelatului moldovean, de numele căruia se leagă tezaurul artistic al Dragomirnei.

C. METZIANU, R. HEIM DE BALSAC, M. DURAND, CH. DUBOST: *TRAITE DES CARDIOPHATIES CONGENITALES. Paris, Masson, 1954, 1118 pag.* Deşi nu este de competenţa noastră să semnalăm astfel de lucrări, nu ne putem totuşi opri bucuria de a saluta prima operă a tânărului savant român C. Meţianu, care face cinste exilului şi ştiinţei româneşti.

ÎNDREPTAR – Anul III, Nr. 8. Cu acest număr dispare una dintre cele mai preţioase reviste ale exilului. Se cuvine să aducem un omagiu animatorului ei: G. Racoveanu. Într-o scrisoare caldă şi justă adresată d-lui G. Racoveanu, dl; Mircea Eliade arată de altfel tot ceea ce însemna *Îndreptarul* pentru exil!.

ORIENTE ANO III – Madrid, Num. 3 — Julio-Septiembre 1953 – NUMERO DEDICADO A RUMANIA CON MOTIVO DEL XIX CENTENARIO DEL NACIMIENTO DE TRAJANO. Un număr de o importanţă deosebită pentru istoria şi cultura noastră. Trebuie semnalat îndeosebi articolul d-lui Al. Busuioceanu *Historia y Destino* – articole de noi perspective asupra istoriei, aşa cum aceasta s-a statornicit în manuale şi ignoranţe. D. Mircea Eliade situează apoi cele două tradiţii culturale ale României. Mai colaborează dnii: C.L. Popovici, George Uscătescu, Horia Stamatu, I.D.C. Coterlan, Alexandru Mircea şi Mihail Fotin Enescu.

ROMÂNIA MUNCITOARE. Revista D-lui Eftimie Gherman e singura care apărând regulat, oferă exilului românesc o sinteză a problemelor ce preocupă toate categoriile de cititori. De la problemele pur politice, la cele sindicale şi culturale, *România Muncitoare* aduce contribuţii interesante, solide. Colaborarea permanentă a Dlui Grigore Gafencu, tălmăcitor al situaţiei politice internaţionale, asigură revistei un spor de prestigiu, şi aşa destul de împlinit prin prezenţa redactorului ei.

CAHIERS DE LA ROUMANIE OUVRIERE. Paris, nr. 7. Destinate cititorilor străini, aceste Caiete suplimentare ale *României Muncitoare* aduc o contribuţie esenţială la cunoaşterea celor ce se petrec în România ocupată. Caietul acesta voluminos de 128 de pagini este consacrat „agriculturii şi ţăranilor între 1945 şi 1953" şi este opera unui profesor al fostei Misiuni franceze în România. Documentate, obiective, caietele acestea constituie o mărturie de nedesminţit despre opera distrugătoare a ocupantului. Deosebit de importantă este apoi prima parte a Caietelor, în care autorul răspunde unui profesor comunist francez care, vizitând România în 1951, s-a înapoiat entuziasmat de realitatea comunistă. Sprijinită de fapte, polemica este acidă iar argumentele redactorului caetelor – zdrobitoare).

DESTIN – nr. 6-7, august 1953. Colaborează D-nii: Mircea Eliade, Vintilă Horia, George Uscătescu, Ion Popinceanu, Joseph Cieker. De reţinut îndeosebi articolul D-lui C.L. Popovici *Spiritualitatea şi Criza artei actuale*.

ROMÂNUL – aprilie 1954. Numărul acesta oglindeşte stăruinţele depuse de Dl. Mihail Fărcăşanu peste Ocean, pentru a ţine în alarmă conştiinţa oamenilor liberi faţă de soarta Ţării. Cuvântul Dlui Mihail Fărcăşanu are ceva din flacările care însufleţeau acum un veac pe un Nicolae Bălcescu, de pildă.

LIBERTATEA ROMÂNEASCĂ – nr. 4-7. De reţinut poemul de mari arderi al D-lui Horia Stamatu *Râul*. Într-un articol clar, foarte clar, extraordinar de clar, nemaipomenit de clar, Dl. Octavian Buhociu vorbeşte despre „Confuzia" şi „anarhia de cuvinte" la E. Lovinescu.

STINDARDUL – anul I, nr. 1. Innsbruck, august 1953. Una dintre cele mai bine venite publicaţii ale exilului: cumpănită, cinstită, exemplară. Rostul nostru al românilor – se spune în editorial – atâţia câţi am apucat calea pribegiei este să ne integrăm în mod sincer în sistemul de gândire şi de acţiune democratică şi să participăm activi şi lucizi, prin muncă onestă şi cu cuget curat la întărirea acestui sistem, de a cărui dăinuire şi biruinţă se leagă speranţele şi certitudinile descătuşării şi refacerii României de mâine.

VATRA – nr. 36, decembrie 1953. Vie, acidă. Numărul acesta ne oferă texte greu de găsit în exil: „Amintirile" de Crăciun ale lui Tudor Arghezi.

ROMANIA, Roma, anul I, nr. 1, Ianuarie 1954. În fruntea unor exilaţi din capitala Italiei, Dl. Mircea Popescu a avut iniţiativa fericită de a scoate această revistă în limba italiană şi română, pentru a face cunoscute Italiei, problemele, neliniştile şi aspiraţiile României reale.

CARPAŢII, Madrid, anul I, nr. 1, 10 mai 1954. Revista e redactată de Dnii Traian Popescu şi N. S. Govora. Director: Aron Cotruş. Numărul e închinat latinităţii şi se bucură şi de colaborarea unor străini, prieteni ai României ca Antonio Iraizoz, Lope Mateo. De subliniat îndeosebi amintirile D-lui Pamfil Şeicaru pe marginea lui Mistral.

VOCEA LIBERTĂŢII, Atena, anul I, nr. 1, 1954. Organ al refugiaţilor din România, apărând în limba greacă şi română, tribuna aceasta luptă pentru idealurile de libertate ale fiecărui român. Cuvintele de început sunt mişcătoare: „*Din acest colţ al lumii, din eterna Elladă de la stânca sfântă a Acropolei de unde s-au răspândit ideile mari ale libertăţii, democraţiei şi Drepturile Omului, se va auzi Vocea Libertăţii care va lupta să trezească conştiinţele şi să îndemne pe cei care deţin în mâinile lor destinele omenirii, să-şi îndrepte privirile lor către un popor care e demn de o soartă mai bună*".

VERS – Anul III, nr. 2-3: Accentul se pune pe traduceri din lirica popoarelor, Whitman, Robert Frost, Sandburg, Rilke, etc.; *Anul III – nr. 4:* Margot Jacques, traduce în engleză *O noapte pe Caraiman* de Gh. Coşbuc şi *Mai am un singur dor* de Eminescu. Dl. Eugen Relgis prezintă aspectele umaniste din opera lui José Enrique Rodo; *ANUL IV – nr. 1:* Colaborează Dnii Vasile Posteucă, I.G. Dimitriu, Toader Ioraş, Eugen Relgis, N.S. Govora şi alţii. Pentru toate strădaniile sale pe tărâm literar în America de Nord, redactorul revistei, Dl. Novac merită laudă.

ÎNŞIR'TE MĂRGĂRITE – Anul III, nr. 10-11. Colaborează: I. C. Dimitriu, Ion Ţolescu, Mişu Demetrescu, Vintilă Horia, Ioan Roth-Jelescu, Nicolae Novac, Virgil Henri Stahl, Eugen Relgis, I. N. Manzatti, Radu Drumaru, B. I. Gâdea. Toate cuvintele de bine pentru râvna redactorului: neostenitul I. G. Dimitriu.

AMERICA – Anul XLVIII, nr. 95: Număr închinat alipirii Transilvaniei la Patria-Mumă cu – printre altele – un poem, *Alba Iulia*, de Aron Cotruş şi un substanţial articol despre *Istoria Românilor din Transilvania* de Dl. Mario Ruffini. *Anul XLIX, nr. 16:* se reproduce *Cuvântul pentru deschiderea Cursului de Istoria Naţională la Academia Mihăileanu*, de Mihail Kogălniceanu.

CALENDARUL ZIARULUI „AMERICA" pe 1954. Reproduce un text despre *Poezia lirică românească între cele două războaie mondiale* de E. Lovinescu. Colaborează Dnii: Aron Cotruş, Vasile Posteucă, Miron Butariu, Nicolae Novac, Ion Ţolescu. Mabel Nandriş traduce în engleză din Brătescu Voineşti.

CURIERUL CREŞTIN – Anul III. Decembrie 1953. De reţinut *Întâlnirea cu Spania* a Dlui Vintilă Horia şi studiul Msgr. Dr. Aloisie Tăutu: *O podoabă a bisericii noastre strămoşeşti – Dionisie Smeritu.*

BUCIUMUL – Anul II, nr. 1. Număr festiv cu prilejul împlinirii unui secol de la întemeierea Bisericii ortodoxe din Paris. Dl N.-A. Gheorghiu semnează un cuprinzător şi documentat studiu despre viaţa de 100 de ani a Bisericii.

BRÜCKE ZUM WESTERN – Anul II, nr 2-3. De semnalat un important articol al d-lui Grigore Gafencu *Zum Unereinkommen Churchill-Stalin. Anul II,* nr. 6-7: Dl Leontin Constantinescu se întreabă într-un excelent articol: *Wie wollen wir Europa?.*

PATRIA – Anul V, nr 12. Reţinem un articol de Nicolae-Principe al României, intitulat *Misiunea europeană a României.* Se spune aici: *Românul nu este făcut european, ci născut european.*

ORIZONTURI – Anul V, nr. 1-2. Dl Victor Buescu vorbeşte despre cultura majoră.

LA NATION ROUMAINE – ANUL VI, nr. 120. De reţinut un important articol al d-lui Emil Ciurea despre prietenia sovieto-nazistă. *ANUL VI, nr. 125:* Ziarul reproduce un preţios document-autograf inedit, un răspuns al Regelui Ferdinand la mesagiul trimis, cu prilejul primei aniversări a Unirii Transilvaniei, suveranului român de către generalul Berthelot, guvernator de Metz. *ANUL VI, nr. 130:* Dl N.C. Ciotori se ocupă de crocodili.

ROMÂNIA VIITOARE – Anul III, nr. 9. Colaborează Dnii: Romulus Boilă, Radu Plesia, G. Ciorănescu, Th. Cazaban, etc. De reţinut cronica literară în exil semnată de Dl A. Burileanu.

VESTITORII – Anul III, nr. 8. De semnalat bucuriile unui arheolog plin de râvnă şi poezie: B. Adameşteanu.

FRĂŢIA ORTODOXĂ – Anul I, nr. 1, martie 1954. Ediţie europeană a *Soliei*, redactată de dl. D. C. Amzăr, cu competenţă şi gust; revista îmbrăţişează problemele bisericii ortodoxe din Europa liberă.

AM MAI PRIMIT LA REDACȚIE:

– I. POPESCU-PĂSAREA – *CÂNTĂRILE SFINTEI LITURGHII* prin grija și cu osârdia părintelui V. Zăpârțan. Salzburg 1953.

– *CRONICA ROMÂNEASCĂ* – Report on România. A Documentary Digest. New-York.

– *MONITORUL COMITETULUI NAȚIONAL ROMÂN* – Washington

– CONSTANTIN PAPANACE: *ORIENTĂRI POLITICE ÎN PRIMUL EXIL*. Roma 1953

– ION I. MOȚA: *CORESPONDENȚA CU SERVICIUL MONDIAL*. Roma 1954.
– *LE COURRIER ROUMAIN*. Paris 1954.
– *LIBERTATEA* – Madrid 1953 – 1954

– *FĂCLIA* – Buletin de știri pentru Românii E.V.W. din Anglia.

– *CRUCILE ALBE* – Publicație închinată eroilor rezistenței anticomuniste din România. Montreal (Canada).

– *VIITORUL NOSTRU*. Paris 1953.

– *FOAIA POPORULUI*. Cleveland (Ohio) 1953 și 1954

– *DACIA* – *Tribună de luptă românească* (Rio de Janeiro). 1953-1954

– *CĂMINUL* – ANUL III, nr. 3-2. Sao Paulo – Brazilia.

– *UNIREA* – *THE UNION*. Cleveland (Ohio) 1953-1954

La cererea sa, începând cu acest număr, dl. C. Amăriuței nu mai face parte din redacția acestei reviste.

V.I.

Comentarii și Note

Din presa literară a exilului, am reținut următoarele comentarii la numărul 7 (1953) al revistei *Caete de dor*:

CAETE DE DOR, Paris, nr. 7, în redactarea minunată a dlor V. Ieruncă și C. Amăriuței, prezintă material excelent ca: Fragment autobiografic *de N. A. Gheorghiu,* și Origina intențională a lumii în colindele românești *de C. Amăriuței. Poezii de Yvonne Rossignon, V. Ieruncă, superbul ciclu al dlui A. Busuioceanu, Vintilă Horia, Mihai Niculescu, N. Caranica, N. A. Gheorghiu, Antoaneta I. de Bodisco, I. Pârvulescu, V. Țără, T. Barbu, C. Amăriuței, admirabilele tălmăciri din R. Char și F. Garcia Lorca, ca și Matei Caragiale în franțuzește dau valoare publicației distinșilor scriitori, care încalcă sărăcia și greul vieții de pribeag spre a oferi românilor artă pură. „Carte de citire" a dlui V. Ieruncă, remarcabilă. La fel,* Vorbe despre vorbe *a lui M. Niculescu. Bibliografia selectă (Înșir'te mărgărite, an III, nr. 10–11).*

CAETE DE DOR, nr. 7, Paris 1953. Credem că atunci când se va cerceta literatura acestui exil, documentul cel mai interesant va fi revista Caete de Dor. *Meritul e al redactorilor care au reușit să găsească texte de calitate. O formulă fericită de „caet" face poate și ea ca revista să fie citită de la un capăt la altul cu un interes mereu împrospătat de varietatea materialului. Există în concepția tehnică o indicație a unei lipse de „pretenții" care în definitiv poate să fie și sinceră. Numai un om afectat cu delirul interpretării crede neapărat altceva decât lucrul afirmat.*

Ultimul număr pasionează de la început prin fragmentul autobiografic al lui Mircea Eliade. Lângă el și lângă domnii Al. Busuioceanu, N. A. Gheorghiu, Mihai Niculescu – hai să zicem Vintilă Horia, Ștefan Baciu, apar nume de autori mai puțin cunoscuți. Desigur o admirabilă poetă ca Yvonne Rossignon nu pierde nimic nefiind cunoscută de un public mai numeros. Pierde publicul. Dl. C. Amăriuței, nume nou în literele românești, a fost imediat catalogat „începător", fără un examen mai atent. La d-sa însă, începător... e un fel de a fi. E drept că pe lângă reușite certe, nu-ți dai bine seama dacă unele stângăcii sunt voite. Suntem încurcați cu atât mai mult cu cât C. Amăriuței este poate singurul poet cu o tematică originală și interesantă și cu o sensibilitate cu totul deosebită. Nu continuăm aici ceea ce ar necesita un studiu aparte și în care ar trebui să ne sprijinim pe paginile de filosofie ale autorului. În acest domeniu d-sa publică un interesant eseu despre Origina intențională a lumii *pe drumul vechilor preocupări de aplicare a fenomenologiei la universul spiritual românesc descifrat în faptul originar al folclorului.*

Ne-au plăcut mereu versurile dlor Vasile Țără al cărui talent a fost deja remarcat. Titus Barbu iubitor de pitorescul cât și mai opulent, Ion Pârvulescu (d-sa împrumută prea mult) și în sfârșit – o surpriză – Virgil Ierunca. Dl. N. Caranica și-a asasinat un poem izbutit, plin de tragice contradicții și „distanțe" (așa se intitulează) cu următoarele candori:

„La patru paşi (atât de-adevărată!)
Zâmbirea ta, Domniţă răsfăţată."

căzând în greşeala d-lui Victor Buescu. De ce nu vor aceşti autori să o ducă în exil ca divinul Ulyse în ostrovul lui Calipso? Să fie ei cei răsfăţaţi!

Partea de antologie cu care ne obişnuise revista: un fragment din Craii de Curtea Veche în traducere franceză. Îi corespund traduceri în româneşte din literatura universală datorite d-lor V. Ierunca, Ioan C. Babani, Ştefan Baciu (România viitoare, anul III, nr. 9, decembrie 1953).

* *Fragment autobiografic I* a fost reprodus parţial, postum, în *Criterion*, an I, nr. 4, septembrie 1990, p. 1.

1. *Cum am găsit piatra filosofală* a fost publicat în *Ziarul Ştiinţelor populare şi al Călătoriilor*, an XXV, nr. 52, 27 decembrie 1921, pp. 588–589.

2. *Amintiri din retragere*, text publicat în *Ziarul Ştiinţelor Populare şi al Călătoriilor*, an XXV, nr. 31, 1 august 1922, pp. 263–364.

3. Text publicat de Mircea Handoca, în *Poesis*, an II, nr. 4, aprilie 1991, p. 6; nr. 5–6, mai–iunie 1991, p. 5, cu titlul *Minunata călătorie a celor cinci cărăbuşi în ţara furnicilor roşii*.

4. *Memoriile unui soldat de plumb*, publicat parţial în *Dimineaţa copiilor*, an I, nr. 3, august şi nr. 4, noiembrie 1991, p. 8.

5. *Romanul adolescentului miop*. Text stabilit de Adrian Bota. Postfaţă de Mircea Handoca. Muzeul Literaturii Române, 1988, 240 p.

6. *Gaudeamus* – roman, în *Revista de istorie şi teorie literară*, an XXXIV, nr. 2–3, aprilie–septembrie 1986, pp. 141–217.

7. *Viaţă nouă*. Roman inedit. Ediţie îngrijită şi postfaţă de Mircea Handoca. Editura „Jurnalul literar", 1999, 224 p.

8. Vezi: *Dubla existenţă a lui Spiridon V. Vădastra*. Roman. Ediţie de Mircea Handoca, Postfaţă de Nicolae Florescu. Editura „Jurnalul literar", Bucureşti, 2000, 176 p.

9. Vezi: *Oameni şi pietre* în *Revista de istorie şi teorie literară*, an XXXIII, nr. 4, oct.–dec. 1985, pp. 84–96 şi an XXXIV, nr. 1, ian.–martie 1986, pp. 88–94.

10. Vezi: *Caete de dor*, nr. 4, 1951, pp. 10–14, republicată în *Revista de istorie şi teorie literară*, an XXXIV, nr. 2–3, aprilie–septembrie 1986, pp. 137–141.

11. Reţinem mai jos un comentariu semnat, în *România viitoare*, an III, nr. 9, decembrie 1953, de Alexandru Burileanu:

MIKÔNOSUL, LOGOSUL ŞI PISTOLUL

Caetele de Dor *publică un fragment dintr-o excelentă traducere a romanului* Craii de Curtea Veche *de Mateiu Caragiale. În introducere, se spune că* „tălmăcirea aceasta este rodul unei munci de echipă în cadrul Institutului Francez din Bucureşti, *înainte ca acesta să nu-şi închidă porţile..." Adică: înainte ca acesta să-şi fi închis porţile. Autorul notiţei transpune în româneşte o formă franceză, care nu aparţine decât limbii franceze. S-a subliniat de altfel de lingvişti că acest procedeu de exprimare, deşi corect în franţuzeşte, este în fond nelogic (se crede că este de origină populară). Dovadă că, transpus în altă limbă, trădează gândul autorului. În orice caz, oricare ar fi legitimitatea acestei forme în franţuzeşte, nu vedem necesitatea de a o împământeni în limba noastră.*

În aceeaşi revistă, d. Pârvulescu publică un poem în care e vorba de Grecia şi de „Mikônos". Transcripţie fidelă a grafiei greceşti, ca în manualele de şcoală: o cu căciulă ca să se vadă bine că nu e vorba de omicron, ci de omega. Dar ce-o fi asta „Mikônos"? O fi poate Micena (Mukênai, transcripţie fidelă). Dar atunci de ce omega? Iar rostul finalului –os ar fi ca să dea cuvântului un aspect cât mai elin, aşa cum în latina lui Molière toate cuvintele se termină cu –us. S-ar putea însă ca poetul să fie un tânăr foarte învăţat, iar „Mikônosul" lui să fie ceva ce nu ştim noi.

Adevărul este că, spre deosebire de intelectualii români de acum o sută de ani, aparţinem cu toţii unor generaţii care nu mai ştiu greceşte. Avem motive să fim mândri de acest lucru? De bună seamă că da, de vreme ce d. Ghidel ne asigură că din punct de vedere cultural stăm cât se poate de bine. Însă de când nu mai ştim greceşte, nu pregetăm să ne fandosim la tot pasul cu această limbă. Aşa, spre pildă, publicaţiile din Spania nu vorbesc decât de ethos, etnos, logos... Acesta din urmă mai ales, împodobeşte foarte des proza distinşilor noştri publicişti. Niciodată nu s-a făcut o consumaţie aşa de mare de logos ca acum, în unele sectoare ale emigraţiei noastre. D. Horia Sima, de exemplu, a publicat în Vestitorii *un articol* La moartea Regelui Carol. *Acest suveran, scrie d. Sima, făcea* „schimbări de guvern total desprinse de logosul politic al ţării noastre". *Cum ar fi fost dacă aceste schimbări de guvern ar fi fost prinse în logosul politic al ţării? Fireşte, d. Sima este o personalitate prea uriaşă ca să poată vorbi ca toată lumea de „realitatea politică". Oricum ar fi, deşi „logos" are multe înţelesuri, credem că n-are nici unul care să se potrivească în contextul de mai sus.*

De ce foloseşte dl. Horia Sima cuvinte fără rost? Să fie oare slăbiciunea pentru jargonul savant pe care o are românul mai ales de la Caţavencu încoace? Credem că lucrurile nu sunt tocmai aşa de simple.

O mişcare extremistă are nevoie de cuvinte pline de înţelesuri, necunoscute de cei din afară, dar bănuite de militanţi. Cuvinte mobilizatoare, cum s-ar spune în R.P.R. Nici nu putem şti ce se petrece în capul militantului mărunt când i se vorbeşte de „logosul politic al ţării". *„Logosul" acesta începe să facă parte din sfintele taine ale legiunii.*

Şi pe bună dreptate. Cuvintele cu înţelesul limpede nu îmbie la acţiune. Pentru „specificul naţional", să zicem, nu-şi pune nimeni pielea la bătaie. Dar pentru „logosul românesc", trage omul cu pistolul.

A. B.

(*România viitoare*, an III, nr. 9, dec. 1953)

12. *Decembrie*, a fost introdusă de Virgil Ierunca în volumul său *Poeme de exil* (Bucureşti, Ed. Humanitas, 2001, pp. 7–10) cu câteva intervenţii minore faţă de textul iniţial. Astfel, *versul 7* din prima strofă a fost eliminat. De asemenea, *versul 14* din strofa V. O altă modificare de cuvânt priveşte penultimul vers al poemului, unde Ierunca intervine repetitiv: „*Nimeni şi nimeni care să-mi arate că o veste poate veni*". În poezia intitulată *Exil*, cuprinsă şi ea în vol. menţionat (pp. 13–15) există o singură modificare, în versul 3 din strofa II: „*Cânturile – toate patru – au apus*".

13. Cele 5 poezii de Alexandru Busuioceanu – *Dor mare*, *Înger înşelător*, *Trecătorul vorbea cu sine*, *Trup curtezan dumnezeiesc de trist*, *Cetate sacră*, aparţinând ciclului poematic *Timp înalt* (1948), au fost republicate, cu variante, în 1963 în volumul *Fructul de a trăi. Antologie poetică şi un eseu de Virgil Ierunca*. Paris, Fundaţia Regală Universitară Carol I, pp. 77–81.

Variante în volum:

Dor mare

Strofa I, versurile 3, 4:	*cu şolduri fără spaţiu-n adâncile vecernii* *Viaţă şi vârste-ngroapă-n mutele limbagii*
Strofa II:	*Nu vreau abandonarea unei stânci vii* *piatră sau inimă sau piept zvâcnind* *între ruine între ceasuri oarbe.*
Strofa V, versul 1:	*Somnul tău: tihna, moartea ta!*

Înger înşelător

Strofa I, versurile 3–5:	*Mătăsos înger al meu vis înşelător* *cu amăgirea aripă de umbră* *pe umărul ispititor.*
Strofa II:	*Pe sânul tău înfiorată rotunzime* *lumina de-aur a acestui cer expiră* *Bătaia inimii-n secret dorinţe chiamă* *şi arzătoare buze-n carne pun* *amare viorii aureole.*
Strofa III:	*Umbră adâncă. A muri Abandonare* *Obscura peşteră a timpului Cădere* *Aripă şi prăpastie Rănită inimă.*
Strofa IV, versul 3:	*Voi trece podurile sfărâmate ale paradisului*

Trecătorul vorbea cu sine

Strofa II, versul 1:	*Eşti? Te afli? Ai veni?*
versul 6:	*cu-ale vântului roze-n fântâni desfoindu-se.*

Trup curtean dumnezeiesc de trist

Strofa II, versul 2:	*Visul ia culoarea ochilor tăi*
Strofa III, ultimul vers:	*când arsă într-o clipă îţi e frumuseţea.*

Cetate sacră

Strofa II, versul 1:	*Memoria păstrează graţia ta nobilă*
versul 4, în volum – versurile 4, 5:	*Sclipind în după-amieze imense de-aşteptări* *şi de mari teamuri*
Strofa IV, versul 2:	*a creştetului tău suprem spre ceruri îndreptat.*

14. *Căpitan şi secund* nu a fost inclusă în volumele de poeme ulterioare ale lui Vintilă Horia.

15. Poeziile *Timp oprit* şi *Aceeaşi clipă* au fost republicate în volumul *Petreceri*, Londra, 1977 şi în Mihai Niculescu, *Opere* I, Ediţie îngrijită şi prefaţată de Laurenţiu Hanganu, Bucureşti, Archaeus, 2000, pp. 97–98.

16. *Distanţe*, poezie, neinclusă în volumul *Cartea anilor. Poeme*, publicat de N. Caranica, la Editura „Jurnalul literar", Bucureşti, 2000, antologie de autor în care au fost valorificate majoritatea poemelor risipite în revistele exilului.

17. vezi nota 11.

18. Titus Barbu, pseudonim literar al lui Titus Bărbulescu.

Reproducem aici următoarele comentarii, din presa literară a exilului la numărul 8 (1954) al *Caetelor de dor*.

Caete de dor. *Nu mai puţin lăudabilă este activitatea dlui Virgil Ieruncă care, la Paris, scoate revista* Caete de dor.

Este drept că noi nu suntem de acord cu tot ceea ce apare în revista dlui Ieruncă, dar în fiecare număr găsim ceva care să ne meargă la inimă. De exemplu în acest ultim număr (8), ne-au plăcut mult versurile dlui V. Ţără. Credem că acest nume va însemna ceva în viitor în ogorul literelor româneşti. Tot din acest număr ne-au mai plăcut versurile dlor Ieruncă, Posteucă, N. Gheorghiu precum şi ale dnei Yvonne Rossignon. Nu ne-au plăcut trăsnelile semnate Pârvulescu şi nici, mai ales, satira lipsită de valoare a dlui Busuioceanu. Dl Busuioceanu este ulcerat totdeauna de succesul altora. De altfel, se pare, nici dl Ieruncă nu pare să fie de acord cu atacurile dlui Busuioceanu. D-sa publică în acelaşi număr câteva pagini în care nu este pomenit dl Busuioceanu şi este lăudat tocmai poetul înjurat de lectorul de la Universitatea din Madrid.

În rest semnează dnii Eliade, Mircea Popescu, G. Racoveanu (o tranşantă punere la punct a dlui Stamatu), Ion Negru, Ion Cuşa, N. Caranica, etc.

Dl Vintilă Horia semnează o reuşită satiră adresată dlui Gh. Uscătescu şi intitulată sugestiv, Omenie (*Carpaţii*, an I, nr. 2, p. 16).

Caete de dor, *8 iunie 1954, Paris, în redacţia elegantă a lui V. Ierunca prezintă poezie şi proză, cu care s-ar mândri orice publicaţie, sub semnătura domnilor: Al. Busuioceanu, M. Eliade, V. Horia, N. A. Gheorghiu, V. Posteucă, G. Racoveanu şi redactorul revistei. Nume literare noi, care se impun, contribuie cu material frumos la faima* Caetelor. *Ne-am îngădui să amintim printre ele pe acelea ale poeteselor Yvonne Rossignon şi Antoaneta Bodisco.*

Cronicile literare remarcabile. M. Niculescu o speranţă pentru critica românească.

(*Înşir'te Mărgărite*, an IV, nr. 13–14, Rio de Janerio, ian.–iunie 1954, rubrica Cronica Măruntă)

19. Cu titlul *Antipoem 1*, a fost publicat în ciclul poetic *Libertate, libertate* din volumul *Fructul de a trăi*. Antologie poetică şi eseu de Virgil Ierunca, Paris, Fundaţia regală Universitară Carol I, 1963, pp. 163–166.

20. Poemele *Viaţă*, *Noapte*, *Omenie*, *Insula*, *Univers*, *Columb* nu se găsesc incluse în volumele ulterioare de poeme ale lui Vintilă Horia.

21. Fragmente din *Jurnalul portughez*, publicat în traducere spaniolă în volumul: *Diario Portugués* (1941–1945). Traduction del rumano de Joaquím Garrigós. Editorial Kairós, Barcelona, 2001.

22. Poemul *Prologul copacilor* a fost inclus de Virgil Ierunca fără modificări în volumul *Poeme de exil* (ed. cit., pp. 11–12).

23. Articolul polemic al lui G. Racoveanu a determinat răspunsul violent al lui Horia Stamatu, care sub semnătura *Martor*, a publicat în *Libertatea românească*, nr. 8–10, 1955, pp. 30–31, nota critică *Obiecţie fără obiect*, pe care îl reproducem în continuare:

OBIECŢIE FĂRĂ OBIECT

Am publicat în numărul 4–7 al Libertăţii, *în cadrul acestei cronici, o serie de „note", cu prilejul împlinirii unei jumătăţi de veac de la căderea Bizanţului. Am spus „note" pentru că notele indiferent cât ar fi de multe, sunt altceva decât „studiul". Notele pot pregăti un studiu, dar nu-l pot înlocui. Ne aşteptăm ca aceste note să provoace ambiţia cuiva de a face un studiu. Dar în loc de asemenea ambiţie am provocat altceva, un fel de arţag, şi, lucru de mirare, chiar la un om care putea să aibă ambiţia unui studiu. Notele au fost calificate de noi drept „neconformiste". Pentru că, în special de când ne aflam în „Occident" şi noi, refugiaţi e drept se susţine mai peste tot, de către cei identificaţi până peste poate cu „Occidentul", că*

*un om serios, un om „*comme il faut*", trebuie să se conformeze următoarelor puncte de vedere, pentru a bine merita, atât de la patrie cât şi de la „Occident":*

– Bizanţul nu a fost nimic în istoria şi cultura lumii;

– Bizanţul a fost ceva egal cu eclectism, decadenţă, imoralitate (împărătese) intrigă, mizerie, în sfârşit tot ce se poate închipui mai rău, cum ar fi, de pildă, şi „sexul îngerilor";

– Ortodoxia este egală cu obscurantismul, lipsă de civilizaţie şi progres, ca probă Sud-Estul european şi Rusia, adevărate viduri istorice şi culturale, iar noi, la drept vorbind, din cauza acestei ortodoxii nici nu prea am fi creştini;

– abia acum cu apariţia Sovietelor s-a dat pe faţă ceea ce a fost într-adevăr Bizanţul, o teroare totalitară şi nimic mai mult, nu ca în Occident unde, până la Revoluţia Franceză carnea de umanist sau de vrăjitoare friptă nu făcea nimănui greaţă, Occidentul fiind adevăratul paradis al libertăţii cu mult înainte de democraţia anti-totalitară, iar Rusia devenind cu adevărat bizantină abia după ce s-a scuturat de creştinism, creştinismul răsăritean nefiind decât bolşevismul de azi camuflat...etc., etc...

Pe cât ne îngăduia ignoranţa noastră, am schiţat oarecari „puncte de vedere" puţin altfel, în acele note neconformiste, folosindu-ne de mărturii, ale unor occidentali mai puţin habotnici. Ajutorul în vederea unui viitor studiu nu a lipsit, dar nu a fost chiar ceea ce ar fi trebuit. Domnul Gh. Racoveanu, glumind după gustul său, se opreşte la o afirmaţie neclară şi nedocumentată, dar neesenţială acolo, lucru care n-ar fi fost deloc rău, dar o face cu batjocorire şi obiecţii neconcludente.

*Era vorba, undeva în aceste note, de scriitorul mistic Ion Carpatul, căruia noi i-am spus, fără documentare „ştiinţifică", Ion din Carpaţi. Această chestiune ocupă un foarte neînsemnat loc în cursul notelor, iar „eroarea", în nici un fel demonstrabilă ca atare, ci numai posibilă, nu alterează deloc rostul acestor note. De aceea reducând notele la această chestiune D. C. Racoveanu nu procedează deloc „*fair play*".*

Ce este Ion Carpatul, numit de noi Ion din Carpaţi? Nici un document nu justifică pe Ion din *Carpati, după cum nici noi nu discutam decât într-un plan mai mare decât al documentului material, în planul înrudirii spirituale. În schimb nu spunem nicăieri, cum ar reieşi din nota Domnului Racoveanu, că misticul ar fi trăit în altă parte decât în Ciclade, tărâmul lui de activitate, ştiut şi de noi, nu l-am pus nicăieri în discuţie, ne-am referit numai la origina probabilă, plecând nu de la nume ci de la operă. Nimic însă nu arată, inclusiv documentarea Domnului Racoveanu (Colecţia Migne), că scriitorul s-a născut în Ciclade. La redactarea notelor, conducându-ne după bibliografia indicată de B. Tatakis (în* Istoria filosofiei bizantine), *cercetasem cazul. Bibliografia care ni se oferea era următoarea:*

a) Migne, Patrologie grecque, *în traducere latină, vol. 85, col. 791–812.*

b) Th. Didier, Jean de Carpathos, l'homme, l'oeuvre, la doctrine spirituelle, *E.O.R., vol. 31 (1932) p. 17–43 şi 284–303*[1].

[1] Se ştie de totdeauna că în limba franceză „Carpatos" nu e acelaşi lucru cu „Carphates", deci este inutil a pune în discuţie o „confuzie de nume", imposibilă.

c) L. Petit, Jean de Carpathos, *D.T.C. VIII (1924)*, col. 753–754.

Nicăieri aici nu se arată nimic despre originea lui Ion Carpatul. Iar „în spirit", Ion Carpatul nu era deloc un om de „baltă", cum atât de pitoresc, din nefericire doar atât, spune Domnul Gh. Racoveanu. Iar insula Carpathos însăşi este muntoasă, şi avea tradiţia „sihăstriei" despre care am amintit că exista şi în Carpaţi. Ion Carpatul nu arată nicăieri în opera lui un spirit „maritim", spirit care a dat toate poveştile zeilor şi dibăcia lui Ulise, spirit dominant în helenism. A fost fără îndoială un om cu un spirit diferit de cel helenistic; mai mult „carpatic", adică de „munte", ierte-ne Domnul Gh. Racoveanu, şi nicidecum „de baltă". Noi am atribuit lui Ion Carpatul o posibilă origine din spaţiul nostru, plecând de la spiritul operei lui, pe care Domnul Racoveanu o cunoaşte, după cum se vede, din vremi. Se ştie doar că la Troia s-au bătut greci cu traci. De ce nu putea ajunge un daco-trac în Ciclade?

Greşeala noastră însă există, dar este de ordin formal: în loc să prezentăm lucrul ca o supoziţie posibilă, am făcut o afirmaţie categorică. Totuşi spunând „o contribuţie românească" ştiam poate cât Domnul Racoveanu, că în veacul VII nu exista România Mare, nici români naţionalişti, ca unii, sau universali ca alţii, erau doar încă nişte daci, de limbă latină. Noi ne referem la un tip spiritual, care a dat nervul spaţiului ecumenic în ceea ce a avut el mai profund, oarecum în opoziţie cu helenismul, antimistic.

Ca exemplu asupra originilor, care în lipsa documentelor se discută întotdeauna în spirit, dăm exemplul marelui Împărat bizantin Mauricius, despre care Domnu Racoveanu ştie foarte bine că, deşi născut în Cappadocia, din părinţi de acolo, e socotit roman. Dar nu există documente. Să vedem, spre exemplificare, cum e rezolvat cazul de către oamenii de „ştiinţă":

„Dacă s-a dovedit că părinţii lui Mauriciu locuiau în Arabissos nu e sigur că acolo îşi aveau originea. Evagrius, care i-a frecventat, afirmă că Mauricius îşi trăgea numele şi originea din vechea Romă. Dar el avea drept patrie Arabissos, oraş din Cappadocia, unde părinţii săi se stabiliseră" (*Paul Gourbet S. J.* Byzance avant l'Islam, *I, Paris, 1951, p. 40*). Iar până la urmă originea romană se explică absolut indirect, prin „afinitate": originea romană o arată „devotamentul particular faţă de Sfinţii Apostoli, şi mai ales prin legăturile foarte cordiale care uneau ambianta împăratului cu viitorul Papă Grigorie, pe atunci apocrisiarc la Constantinopol, şi cu patricienele romane, Rusciana şi Dominica amândouă bucurându-se pe atunci de mare încredere la curte" (Idem). După cum se vede ultima documentare este înclinaţia spirituală. Actelor Împăratului în cazul carpatului, corespunde opera, unicul document de bază.

Nimic nu ne opreşte să menţinem ca posibilă supoziţia că Ion Carpatul ar fi fost originar din spaţiul nostru, dar nu socotim esenţial acest amănunt în problema „notelor". Suntem în schimb obligaţi să respingem categoric metoda de a discuta a emeritului publicist, D. Gh. Racoveanu. Domnia sa face două lucruri care nu se fac:

I. atribuie notelor afirmaţii inexistente, de pildă că Ion Carpatul ar fi scris în... România. Astfel că, în esenţă, Domnul Racoveanu discută ceea ce noi nu am pus în discuţie: spaţiul de activitate al misticului.

II. Pune în discuţie un amănunt care nu decide asupra întregului, adică face exact contrariul bunei metode, care pleacă de la întreg, şi, pentru a-l ajuta mai bine, semnalează detaliile dăunătoare. De aceea oricine nu a citit notele, dar a citit notiţa Domnului Racoveanu, este ispitit să creadă că problema noastră din acele note aceasta ar fi: să arătăm neapărat că Ion Carpatul a fost român, verde sau nu, şi nimic altceva.

Problema notelor, aşa cum am arătat la început, era însă alta: să răspundem, în linii generale cel puţin schiţate, la toată calomnia istorică a occidentaliştilor violenţi şi abuzivi, cu a căror filosofie ni se neagă astăzi dreptul la viaţă. Dacă am făcut, cât de cât, ceva din ceea ce ne-am propus, Domnul Gh. Racoveanu nu spune, şi de aceea nici nu ştim dacă îl interesează această problemă. Pentru că din intervenţia Domniei sale vedem că nu, ceea ce este nespus de trist. Chiar dacă fără să vrea provoacă bâlciul care cu ai săi „gogoşari şi cascăgură", petrece, râde, ca şi cum ar şti despre ce este vorba, nu înseamnă nimic. Nefiind însă pesimişti, nici înrăiţi noi începem prin a aştepta studiul care să definitiveze ceva, cum ar fi punctul de vedere al unui european de Răsărit, doar indicat de noi, faţă de negativismul distructiv al occidentalizanţilor laici, deoarece, după cum bine ştie şi Domnul Gh. Racoveanu. Biserica Occidentală îşi revizuieşte de mult poziţia în chestiunea Răsăritului.

Martor

În acelaşi număr din Libertatea românească, *polemizând cu Pamfil Şeicaru* – Bălăriile D-lui P. Şeicaru – *Mihai Fotin Enescu readuce în discuţie articolul lui G. Racoveanu din* Caete de dor.

Reproducem acest prim fragment din textul menţionat spre a completa imaginea asupra receptării critice:

BĂLĂRILE DLUI P. ŞEICARU

Dl. P. Şeicaru, al cărui purism în stil, limbaj, şi idei este de mult şi bine cunoscut, se delectează citind în Caete de Dor rândurile Dlui G. Racoveanu despre „Ion din Carpaţi", sau „despre primejdiile impresionismului în treburile culturii". Aceste rânduri îi dau D-Sale prilejul să separe în „grădina culturii" „bălăriile" de „florile plăpânde" şi de fragilele „plante cultivate". Lirismul Dlui Şeicaru îmi trezeşte şi mie o imagine mai puţin arcadică: „bălăriile" nutrite din „rădăcini puternice", cum scrie D-Sa, ameninţând cu înăbuşirea o floare creolă, plăpândă şi crescută în „grădina culturii".

Dar D-l. Şeicaru, luând pe cont propriu un citat din Caete de Dor, mai găseşte prilejul şi altei separaţii: deoparte cei puţini, cei cari „trăiesc violent tragedia împrăştierii lor în lume", şi de cealaltă parte „afaceriştii exilului", „negustorii de drame", „cei care transformă la bursa neagră a clipei, nefericirea în monedă, situaţia în falsă monedă". Şi fireşte, Domnul Şeicaru se numără printre cei puţini, cei „care trăiesc violent tragedia". Dintr-un început, din timpurile îndepărtate ale Hienii, D-Sa a dispreţuit „bursa neagră a clipei", a trăit în acord numai cu eternitatea şi cu ochii la bolta înstelată, s-a nutrit cu seva cristalină a duhului, ca o floare „plăpândă" în grădina nepământeană a idealurilor şi a gândurilor neprecupeţite nici cu false monede, nici cu monede bune.

Iar „Martor“ *se pare că este respins de Dl. Șeicaru printre „bălării“ și printre „afaceriștii culturali ai exilului“. Ia să vedem însă dacă Dl. Șeicaru a nimerit-o mai bine cu* „Martor“ *decât cu alții stigmatizați în lunga D-Sale carieră de monitor idealist în viața publică.*

Martor *la vârsta de 22 de ani a fost distins cu premiul Fundațiilor Regale de eseu și poezie. Și astfel înzestrat, în loc să poarte guler și pălărie tare, să prânzească la „Capșa“, să colaboreze la* România *și să dedice ode lui Carol II, ca „idealiștii“, s-a făcut „afacerist“: a scris la* Buna Vestire, *a închinat un imn lui Moța și Marin și a umblat prin țară să poarte cuvântul cel nou de nădejdi. Și firește, o asemenea* „negustorie de drame“ *merită să fie pedepsită. De „Insula Șerpilor“ a scăpat cu bine, mai cu seamă mutat din regiment în regiment, ca ofițer concentrat pe zonă. N-a scăpat însă mai târziu de Rostok și Buchenwald. „Afacerist“ incorigibil, n-a cântat ce trebuia să cânte, adică gloria lui Ică Antonescu, ca entuziaștii de la ziarele idealiste, ci s-a apucat să descrie ce a văzut pe țărmurile Mării Baltice: dune, burguri și dramele (iarăși* „negustorie de drame“*) unor oameni încolțiți de un război. Iar mai târziu, în acel fatidic mai 1945, când învingătorul aduna în țarcuri pe învinși între Rin și Dunăre,* Martor *încă nu s-a învățat minte: în loc să preamărească pe Truman și Atlee, zugrăvea câmpia de la Salzbourg, acel* juvavum *din antichitate semănată ca jumătate din Europa, cu ruine și cu resturile unor oști sfărâmate.*

Apoi Martor *s-a boierit de-a binelea: lector la Universitatea din Freiburg, a făcut* „trafic de cultură românească“, *plătit în mărci cu echivalentul unui dolar la schimbul de atunci:* Martor *cu ce câștiga pe lună, putea cumpăra un dolar, valută forte, seducătoare în orice negustorie.*

Dar fudul fără pereche, Martor *s-a mutat la Paris: și apoi la Madrid, să sfideze cu fastul lui pe Domnul P. Șeicaru, înfrigurat de inaniție și de viețuirea pe* „culmile tragediei“. *Și aici* Martor *a exploatat cultura ca pe un Abadon doldora de aur negru sau blond, în timp de Dl Șeicaru ca un anahoret, împărțea gratuit cuvântul scris și mai ales vorbit.*

Lui Martor *în postura de exploatator cultural al exilului, Dl Șeicaru nu pare însă a-i imputa defăimarea României, ca* „romancierului de faimă mondială“; *ci tocmai dimpotrivă: exagerarea în exaltarea moștenirii românești ca element de dezvoltare a practicei religioase în sud-estul european. Atunci ce rost a avut citarea acelui* „romancier defăimător“ *într-un caz tocmai opus: de exaltare a patrimoniului ereditar românesc? Dl Șeicaru, agnostic și discipol al enciclopediștilor, și-a amintit probabil o învățătură din timpurile ajutătoare căderii Bastiliei: spune ce vrei, ceva rămâne! (adaptare a faimosului aforism al lui Don Basilio).*

Dar în definitiv în ce consta acest „caz“ atât de delectabil pentru Dl Șeicaru? Fondul nu-l vom discuta aici, urmând ca Martor *să se explice cu Dl Racoveanu. Mă opresc numai la ceea ce a reținut Dl Șeicaru. Și ce a reținut Dl Șeicaru? Dintr-un bloc de 15 pagini format mare al Libertății, exchivalent a circa 60 de pagini scrise la mașină, numite modest de autor* „note necomformiste“, *adică fără pretenții de rigoare științifică, ci numai expresie a unor gânduri libere, Dl Șeicaru citează una peste alta circa 6 rânduri, cu totul în marginea temelor centrale ale acestor* „note necomformiste“, *în care Dl Racoveanu, cum mi-a mărturisit personal, a recunoscut multe idei de valoare, Bine, Ion a trăit într-o insulă din Ciclade, numită Carpatos ca și munții care străbat Țara Românească! Întrucât ar invalida acest fapt afirmația că în Bizanț creștinismul a primit „inspirația, flacăra“ de la „impulsul religios tracic“? Sau că a existat în Carpați* „o tradiție a Sihăstriei, încă din vremea dacilor“ *(remarcată de istorici) și că o asemenea tradiție intră în* „sinteza bizantină“? *Impulsul religios tracic și tradiția sihăstriei în Carpați încă din vremea dacilor, „remarcată de istorici“, nu depinde numai de unul singur, fie el Ion Ascetul, născut pe Negoiul sau într-o mică insulă dintr-un arhipelag; ci de fondul comun tracic, identificat de o seamă de autori și documente, în spațiul în care se include și pământul românesc. Tratând asemenea afirmații ca „moft tracic“, Dl Șeicaru nu batjocorește pe „Martor“, ci o întreagă școală a științei românești, cea mai valoroasă, în frunte cu Vasile Pârvan. Oare căutarea de a înnobila originea poporului român cu o filiație tracică este o crimă în ochii Dlui Șeicaru, încât cei ce încearcă asemenea căutări să merite țintuirea la un fel de stâlp al infamiei culturale?*

Dar cum spuneam, citarea lui Ion din Carpați de către Martor *este un amănunt marginal, în câteva rânduri, în afara temelor centrale ale unei lucrări de 16 pagini de revistă în format mare, care nu au nici o corelație în fond cu locul nașterii lui Ion din Carpați.*

Găsesc încă că patima de a pândi cu orice preț pe cineva considerat ca neprieten pentru a-l lovi pentru un amănunt neinsemnat fără a ține seamă de valoarea de ansamblu a lucrării și înverșunarea de a o discredita ca atare, sunt în conflict cu o etică elementară în cultură. După cum și lauda fără măsură și fără justificare a prietenilor numai fiindcă sunt prieteni, este de asemenea o călcare a eticei culturale.

24. Ne îndoim că Ion Negru este un nume real și nu un strict pseudonim literar. De altfel, în numerele anterioare ale *Caetelor de dor* sunt reproduse și alte poeme venite din țară, preluându-se unele versuri scrise în închisorile comuniste și puse sub semnătura: Onofrei Pușcăriașul. Mai târziu s-a constatat că ele aparțineau, de fapt, poetului Radu Gyr. Ion Negru, ar fi posibil, prin relevanța versului să-l travestească pe Ion Caraion.

25. Ion Cușa – *Paștile 1954*, *Inima curva*, *Plugar* – poeme ce nu au fost incluse în singura culegere de poezii a autorului, *Plângeri* (Paris, Editura Ethos, 1967).

26. *Imn* de Nicu Caranica a fost publicată în volumul *Cartea anilor*, editura Jurnalul literar, București, 2000, pp. 37–38.

În volum, versul 3 din strofa a II-a apare într-o altă redactare:

Înalt ți-i zborul, murmurul tărie-i,

De asemenea în penultimul vers, din strofa a V-a cuvântul *hârb* este înlocuit cu *foc*.

27. Poezia *Contra Romeo*, semnată cu inițialele L. M., s-ar putea să-i aparțină lui Leonid Mămăligă, care a semnat și el versuri la începutul activității sale literare. Nu avem însă nici o dovadă în susținerea unei asemenea identificări.

INDEX

de nume*

Vol. 2 (nr. 5–6, 1952) şi Vol. 3 (nr. 7–8, 1953–1954)

A

Abderrahman I rege, II 21.
Abderrahman III, rege, II 20, 21, 22, 23.
Abellio, Raymond II 75; III 184.
About, Edmond III, 87.
Acterian, Haig II 222; III 12.
Adamov, Arthur II 205, 206.
Adămeşteanu, B. III 241.
Agrippa, Corneliu II 120.
Alecsandri, Vasile I 158; III 107, 108, 226.
Alfons VI II 17.
Al-Hakem II II 20, 22.
Alquié, Ferdinand I 120.
Almanzor II 22.
Al Sidei, Grigore III 237.
Alexandrescu, Grigore II 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 233; III 84–88, 181.
Alexandru cel Mare III 132.
Amăriuţei, Constantin II 33, 69, 83, 98, 146, 158, 205, 226, 231, 233, 234; III 49, 77, 242, 243.
Ameal, Joao II 66.
Amzăr, Dumitru Cristian II 89, 92, 105, 225, 226, 231; III 241.
Anastase, D. D. II 228.
Andrutzos, Odiseu 136.
Anghel, Valeriu Z II 223.
Apollinaire, Guillaume III 188.
Apostolescu, N. I. III 172.
Aragon, Louis II 124, 229.
Arcade, Leonid III 253.
Arghezi, Tudor II 47, 150, 151, 154, 211, 225, 233, 234; III 101, 102, 119, 237, 240.
Aristofan III 156.
Aristoteles II 10, 28.
Arnăutu, N. III 109.
Arsenie, C. III 114.
Artaud, Antonin III 67.
d'Atavilla, C. III 235.
Augustinus Aurelius-Sanctus II 76, 153.
Averescu, Alexandru II 87.
Az-Zahra II 20.

B

Babani, Ioan C. III 76, 244.
Bach, Johann Sebastian II 72.
Bachelard, Gaston III 16.
Baciu, Ştefan II 105, 126, 208, 209, 210, 211, 212, 224, 226, 228, 232, 234; III 63, 109, 111, 121, 243, 244.
Bacovia, George II 78, 79, 158, 233; III 119.
Bandeira, Manuel II 66.
Barbu, Ion II 39, 150, 151, 153, 154, 234; III 119.
Barbu, Titus vezi Bărbulescu, Titus.
Barral, Louis II 105.
Barth, Karl III 66.
Barth, Roland III 187.
Bartok, Bela II 202.
Basu, Major III 130, 131.
Baudelaire, Charles II 198.
Bălcescu, Nicolae II 230; III 105, 114, 239.
Bărbulescu, Titus II 150, 157, 229, 232, 234; III 71, 205, 207, 243, 247.
Bârlea, Octavian II 105; III 109.
Beck, M. II 110.
Beckett, Samuel II 205.
Beinaert, L. II 90.
Beldiceanu, N. II 230.
Bellon, K. L. III 236.
Ben Amar II 17.
Ben Hazu II 17.
Ben Suhayd II 17.
Bendescu, Victor II 230; III 114.
Berenson, Bernard II 15.
Berg, Alban II 202.
Bergerac, Cyrano de II 74.
Bernanos, Georges II 72.
Bernea, Ernest III 121.
Bituleanu, Stroe III 84–89.
Blaga, Lucian II 154, 234; III 10, 114, 120, 121.
Blanchot, Maurice II, 37, 38, 72; III 67, 106, 236.
Bloy, Léon III 140.

---

* Indexul a fost alcătuit de Ion PODOCEA.

Bodisco, Antoaneta II 128; III 60, 150, 243, 248.
Boethius, A. M. III 158.
Bogdan-Duică, Gh. II 130; III 87.
Boilă, Romulus III 241.
Bolliac, Cezar II 136; III 34–38, 40, 170–181.
Borgia, Cezar II 22.
Borza, Horațiu II 229.
Bosch, Hieronimus III 133, 139, 140.
Botez, Demostene III 121.
Botta, Dan 187, 232; III 90, 121.
Botticelli, Sandro II 29.
Boulez, Pierre III 188, 237.
Bousquet, Joë II 119, 120, 121, 122; III 106.
Brandt, Frithiof, III 156.
Braque, George III 156.
Brasillach, Robert II 72.
Brădescu, Faust II 229.
Brăiloiu, Constantin II 202, 203, 204; III 237.
Brediceanu, Tiberiu II 203.
Brentano, Franz II 226.
Breton, André II 105, 121; III 184.
Breugel, Pieter III 133, 187.
Brion, Marcel II 90.
Bruckberger, R. L. II 75.
Buddha III 8.
Buescu, Victor II 25, 66, 67, 68, 105, 223, 224, 228, 229, 233, 234; III 107, 113, 193, 194, 196, 197, 199–201, 241, 244.
Bugariu, Aurel D. II 106.
Buhociu, O. II 228; III 239.
Bumbești, Gheorghe V. III 108.
Bunin, Ivan II 111; III 141.
Burileanu, A. III 114, 228, 241.
Busuioceanu, Alexandru II 27, 102, 103, 105, 119, 185, 186, 221, 222, 224, 225, 226, 233, 234; III 41, 106, 107, 109, 112, 117, 230–233, 234, 235, 239, 243, 246, 247, 248.
Butariu, Miron III 240.
Butler, Samuel III 39, 173.
Byron, George Gordon II 134, 136.

C

Cabral, Manuel del III 61.
Caillois, Roger II 202.
Calogero, Guido III 235.
Camoes, Luis de II 66, 228; III 135, 173, 175.
Camus, Albert II 102, 198, 199.
Canaris, Wilhelm II 136.
Canito, Enrique III 235.
Cantemir, Dimitrie II 109; III 113.
Cantù, Cesare III 87.
Capriel, Radu III 12.
Capros, Carol III 109.
Caragață, Gheorghe II 224; III 230.
Caraion, Ion III 253.
Caragiale, Ion Luca II 37, 151, 152, 153, 226, 229; III 107, 108, 113, 114.
Caragiale, Mateiu II 37, 39, 44, 151, 153; III 23, 97, 220, 243, 245.
Caranica, Nicu II 24, 124, 232, 233, 234; III 48, 189, 243, 247, 248, 253.
Carol cel Mare II 21.
Carol Regele III 245.
Carrouge, Michel II 89.
Cartojan-Turdeanu, Laetiția III 107.
Cavicchiolli, Giovanni II 89.
Cazaban, Theodor III 241.
Călinescu, G. II 200; III 11, 138, 139.
Câmpineanu, Ion III 34, 181.
Cârnațiu, Pamfil III 109.
Celarianu, M. III 121.
Celestin al VI-lea III 99.
Celibidache, Sergiu II 228.
Cerbu, A. Z. III 233.
Cerna, Panait II 227.
Cervantes, Miguel de III 173.
Cezanne, Paul II 99.
Char, René III 73, 243.
Chateaubriand, François René de III 135, 172.
Chaves, Luis II 67, 68.
Chénier, André III 173, 179.
Chesterton, Gilbert, Keith III 173–178.
Chestov, Leon III 100.
Chevalier, J.-B. III 107.
Chevalier, Paul II 205.
Chilton, Tsilla II 205.
Choiseul-Gouffier, A. de III 107.
Cicero, M. T. III 226.
Cioran, Emil II 16, 94, 102, 220, 221, 222, 223; III 105, 106, 236.
Ciorănescu, Alexandru III 214.
Ciorănescu, George II 216; III 109, 241.
Ciotori, N. C. III 241.
Cipariu, Timotei III 229.
Ciurea, Emil III 241.
Ciureanu, Petre II 224.
Coatu, Ovidiu II 227.
Cocteau, Jean II 97.
Comarnescu, Petru II 200; III 17.
Compte, Auguste II 86.
Constantin XI Paleologul III 149.
Constantinescu, Leontin III 114, 238, 241.
Constantinescu, Miron II 86.
Copuli-Cheatră, V. III 111.
Corneille, Pierre III 173, 180.
Correa, Juan II 15, 16.
Coșbuc, George III 112, 196, 240.
Coterlan, I. D. II 104; III 113, 239.
Cotruș, Aron II 105, 206, 207, 208, 225, 226, 229; III 120, 240.
Cotruș, Virginia III 114.

Coudémand, Yvonne III 104.
Crainic, Nichifor II 200; III 109, 180.
Creangă, Ion III 114, 220.
Crespo, Angel II 221.
Crevedia, Nicolae III 121.
Croce, Benedetto II 89, 222.
Cugler, Grigore II 226; III 109.
Cușa, Ion III 160, 248, 253.

D

Damian II 98.
Dambuyant, A. II 89, 90.
Danielou, Jean II 88, 90, 91; III 105.
Dantas, Julio II 66.
Dante Aligheri III 100, 101, 139, 175, 180.
Darwin, Charles III 138.
Daumal, René II 73, 194, 195.
Davy, Madeleine II 90, 91.
Decebal III 12.
Delacroix, Eugène II 135.
Delavigne, Casimir II 133, 134, 135.
Demetrescu, M. III 240.
Densușianu, Ovid II 230; III 86.
Descartes, René II 84.
Deschamps, Gaston III 87.
Desnos, Robert II 74; III 184–187.
Dewey, John II 222.
Dianu, N. II 229.
Didier, Th. III 249.
Diez, Friedrich III 229.
Dimitriu, I. G. II 105, 106, 129, 226, 229, 234; III 108, 240.
Doesburg Von II 98.
Donici, Alexandru II 134.
Dosoftei II 104.
Dostoievski, Feodor III 137.
Dozy, R.P.A. II 21.
Dragnea, Radu III 17.
Dragu, Ion II 229.
Drieu la Rochelle, Pierre II 75, 195, 196, 197, 198.
Drumaru, Radu III 240.
Dryden, John III 37.
Dubost, Ch. III 239.
Dubuffet, Jean II 73.
Durand, M. III 238.
Dussaud, René II 90.
Duvignaud, J. II 205, 206.

E

Elbe, J. II 225.
Eliade, Mircea II 7, 88, 89, 90, 104, 105, 222, 223, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 233; III 8, 18, 100, 104, 105, 109, 110, 111, 130, 235, 236–237, 239, 243, 248.
Eliade, Pompiliu III 238.
Eluard, Paul I 123, 223.
Emilian, Ion V. II 225.
Eminescu, Mihai II 33, 66, 67, 104, 105, 157, 226, 230, 234.
Emmanuel, Pierre 160, 161, 233.
Enescu, George III 238.
Enescu, Mihai Fotin II 228; III 10, 49, 109, 113, 121, 181, 229, 239, 251.
Eschil III 94, 180.
Euripide III 94, 95, 180.
Existimos, I. Y. III 115.

F

Faulkner, William II 202; III 184.
Fauriel II 134.
Fautrier II 73.
Fărcășanu, Mihail III 239.
Ferry, Jean II 105.
Filliozat, Jean II 90, 91.
Fischer, Kuno II 86.
Fitzgerald, Scott III 105.
Florescu, Nicolae III 244.
Fondane, Benjamine III 100.
Fotitch, T. III 229, 230.
Francisc din Assisi II 29.
Fraenger, Wilhelm III 140.
Freud, Siegmund III 17.
Frimu, I. C. II 106.
Frâncu, Al. II 228.
Frobenius, Leo III 138.
Frost, Robert III 240.
Fundescu, I. C. III 157.
Furtwaengler, Wilhelm III 65.

G.

Gabriel, Călugărul II 104.
Gafencu, Grigore II 228; III 112, 236, 239, 241.
Galaction, Gala III 227.
Galileo, Galilei II 10.
Galloix, Jacques-Imbert III 175, 176, 181.
Gamillscheg, Ernst III 228.
Gane, Valentin II 228.
Garrigós, Joaquim II 231, III 248.
Gaster, Moses III 236.
Gauguin, Paul II 119.
Gauthier, Théophile II 15.
Găzdaru, D. II 227; III 111.
Gâdea, B. I. III 240.
Le Gentil, Georges II 66.
Georgescu-Cosmovici, Adriana II 97, 98.
Gerola, Berengario III 230.

Ghelderode, Michel de II 73.
Ghenea, Radu II 106.
Gheorghe, Ion III 107.
Gheorghe Olimpiotul II 134.
Gheorghe, Ştefan Ion II 105.
Gheorghiu, Const. Virgil III 114, 121.
Gheorghiu, N. A. II 32, 78, 130, 184, 233, 234; III 34, 59, 89, 107, 145, 170, 237, 241, 243, 247, 248.
Gheorghiu-Dej, Gheorghe II 86.
Gherman, Eftimie II 106, 227, 229; III 239.
Ghica, Grigore Dimitrie II 183, 234.
Ghica, Ion II 130, 131.
Ghidel, C. I. III 245.
Gide, André II 72; III 11, 17, 138, 157.
Gilbert III 40, 173, 174.
Giotto di Bondone II 29.
Giraudoux, Jean II 73.
Giurgiuca, Emil III 121.
Goga, Octavian II 227, 229; III 112.
Gogol, N. V. II 221.
Golea, Antoine II 47; III 237.
Golescu, Iordache II 100.
Gomez, Garcia II 16, 17, 22.
Gonzales del Campo, Domingo II 13.
Gonzalves, Nuño III 133.
Gorgé II 221.
Gorovei, Artur II 37.
Gorz, Ioan de II 20.
Gourbet, Paul III 250.
Govora, N. S. 106; III 115, 240.
Goya, Francisco II 29.
Gozzoli, Benozzo II 29.
Grazziani, Giovanni III 237.
Gregorian, Al. II 225, 229; III 110, 220, 223–225.
Grigorie Papa III 250.
Grosjean, Jean III 66.
Grousset, René III 235.
Guardini, Romano III 64.
Guénon, René III 136, 138, 238.
Guérin, Luc II 90.
Guerra, Olivia II 66, 68.
Gulian, Emil III 119, 121.
Gurian, Sorana II 223; III 109.
Gusti, Dimitrie II 87, 106.
Guţia, Ion II 224; III 229, 230.
Gyr, Radu III 121, 253.

H

Hahn, Otto II 87.
Handoca, Mircea III 244.
Haneş, Petre V. III 34, 35–38, 170, 172.
Hanganu, Laurenţiu III 247.
Hasdeu, Bogdan Petriceicu III 10, 14, 172, 230.
Hasdeu, Iulia III 172.
Hegel, Georg Wilhelm II 37, 41, 48; III 140.
Heidegger, Martin II 35, 36, 38, 41, 81, 82, 83, 110, 231; III 51, 53–56, 138.
Heim, R. III 239.
Heisenberg, W. III 138.
Henz, Carl III 230.
Heraclit II 76.
Herescu, N. I. 224, 225, 226, 227; III 105, 110, 111, 112, 114.
Hernandez, Miguel II 221.
Hersch, Jeanne II 202.
Hesiod III 180.
Hitler, Adolf II 197; III 17.
Höffler, Otto III 236.
Hölderlin, Johann Christian Friedrich II 75, 119, 160, 161, 226, 233; III 57.
Homer III 139, 179, 180.
Horaţiu, Flaccus III 199.
Horia, Vintilă II 66, 92, 93, 94, 95, 104, 116, 225, 226, 229, 233, 234; III 44, 112, 113, 126, 237, 239, 240, 241, 243, 246, 248.
Hrisoverghi, Al. III 198.
Hubaux, Jean II 89.
Hugo, Victor II 134; III 172, 175, 176, 181.
Husserl, Edmund II 35, 38, 41, 81, 82, 84, 109; III 52, 57, 184, 187.

I

Iancu, Jelea II 229.
Ierunca, Virgil II 49, 76, 92, 109, 160, 185, 199, 204, 231, 232, 233, 234; III 30, 67, 73, 100, 130, 143, 188, 208, 210, 233, 243, 244.
Sfântul Ioan al Crucii II 54, 225.
Ion Carpatul III 147–149, 249, 250, 251, 253.
Ionescu, Eugen II 205; III 104.
Ionescu, Nae II 87, 94, 109; III 8, 16, 136, 137, 140.
Ionescu, Stan II 228.
Ionescu-Şoimu II 98, 100.
Ioraş, Toader III 240.
Iorga, Nicolae III 16, 114, 238.
Iosafat Snagoveanul II 229.
Iraizoz, Antonio III 240.
Iroaie, Petre II 224, 225.
Isbăşescu, Traian III 115.
Isopescu, Claudiu II 105, 228.
Istrati, Panait II 223.
Isus Christos II 12, 40; III 12, 100.

J

James, Francis II 152; III 120.
Jaspers, Karl II 72, 111, 222; III 100.
Jeanson, Francis II 198.

Jebeleanu, Eugen III 121.
Jeffery, Arthur II 90.
Jouve, Pierre Jean II 49, 119, 123, 185; III 234.
Julien, Stanislas II 134.
Jung, Carl Gustav III 104.
Jünger, Ernst II 72.

K

Kalvos, Andrei II 134.
Kant, Immanuel II 110; III 9, 10.
Keats, John III 101.
Kierkegaard, Soeren II 40, 72, 110, 221; III 64, 100, 156.
Klaus, L. F. II 111.
Klee, Paul II 99, 100.
Kohi, J. G. II 225.

L

Laffon, Rafael II 221.
Lahovari, Paul III 220, 221.
Lamartine, Alphonse de II 134, 135, 136; III 172, 175–178.
Lamenais III 172.
Lamotte, Ef. II 91.
Larrieux, R. II 222.
Lassaigne, Jacques III 106.
Lautreamont, Isidore Lucien de II 101, 105.
Laviosa-Zambotti, P. II 88.
Lay, Man II 105.
Lebrun, Pierre II 135.
Leconte de Lisle, Charles III 172.
Leeuw, F. R. H. van der II 89.
Leftem, M. I. III 112.
Legrand, Emile II 134.
Leibniz, Gottfried Wilhelm II 10.
Lemarchand, Jacques III 104.
Lemercier, Nepoumucème II 134, 135.
Lenin, V. I. III 17, 157, 188.
Leonardo da Vinci II 10; III 100.
Levinas, E. II 40.
Lopez, Jacinto II 221.
Lorca, Federico Garcia III 75, 243.
Lorenzetti II 29.
Lotze III 52.
Lovinescu, Eugen III 239, 240.
Lovinescu, Monica III 205.
Lozovan, Eugen III 230.
Lubac, P. Henri de II 222.
Luca, Gherasim II 105.
Lupi, Gino II 225.
Luther, Martin III 9.

M

Macedonski, Alexandru III 204, 205, 206.
Machiavelli, Niccolo III 100.
Madariaga, Salvador de II 222, 225.
Madinovertia, A. III 235.
Magdenburg, Mechtilda de II 76.
Mahomed II 12, 21.
Maimonides, Moise II 14.
Maiorescu, Titu II 86; III 9, 157.
Malevitch, Kazimir II 98, 100.
Mallarmé, Stéphane II 39, 150, 151.
Malraux, André II 196, 202; III 159, 188.
Malraux, Clara II 205.
Maniu, Adrian III 120, 217.
Manoilescu, Grigore II 222, 229; III 108.
Manolescu, Ion Sofia II 226.
Manzatti, J. N. (Mânzatu, Nellu) II 104, 105, 228; III 240.
Marcel, Gabriel II 75.
Mariel, Pierre II 90.
Marin, Aurel II 226.
Marin, Dem. St. II 224.
Maritain, Jacques II 222.
Masui, Jacques III 105.
Mateo Lupo III 240.
Mauriac, Claude III 106.
Mauriac, François III 235.
Mauricius III 250.
Mărculescu, Mircea III 12.
Mehedinţi, Simion III 10, 17, 109.
Melchisedec III 134.
Melville, Herman 184.
Menard, L. II 89.
Merleau-Ponty, Maurice II 37, 39; III 65.
Merlo, Clemente III 230.
Mestre de Retabulo III 135.
Metianu, C. III 239.
Michaux, Henri III 184, 208.
Michelangelo Buonarroti III 100.
Michelet, Jules III 172, 187.
Miclosich, Franz III 229.
Migne III 249.
Mihăiescu, E. III 109.
Milescu, Nicolae III 112.
Milton, John III 173, 175, 180.
Minieru, Grigore II 226.
Minulescu, Ion II 216; III 113.
Mircea, Alexandru III 109, 239.
Mistral, Gabriel II 95.
Mititelu, Alexandrina III 114.
Moise, Cilibi III 113.
Molière III 245.
Molina, Antonio Fernandez II 221.
Mondrian, P. C. II 99.
Montaigne, Michel de III 179, 220.
Montale, Eugenio II 202; III 99, 100.

Monnier, Ed. II 90.
Mota, Ion III 242.
Moura, e St, Pedro de II 66.
Movilă, Petru III 147.
Munteanu, Basil II 25; III 109, 234, 237, 238.
Musset, Alfred de III 172.
Mutamid II 17.

N

Nabokov, Nicolas II 222.
Nandriş, Grigore II 104,. 224, 226; III 108, 113, 229, 238.
Nandriş, Mabel III 240.
Napoleon I I 133.
Neagoe Basarab II 84, 85, 109; III 211.
Neculce, Ion III 107.
Negoiescu, Radu II 228.
Negulescu, Petre P. II 86, 87.
Negru, Ion III 151, 248, 253.
Negruzzi, Leon II 229.
Nelli, René II 120.
Nemesio, Vitorino II 66.
Nerval, Gérard de II 119; III 23, 172.
Nicoară, Ştefăniţă II 228.
Nicolae, Principele III 241.
Nicolau, Marcel III 115.
Nicolesco, Jeanne II 223.
Niculescu, Mihai II 97, 204, 205, 219; III 46, 103, 109, 227, 243, 247, 248.
Nietzsche, Friedrich II 45, 72, 110, 111, 112, 119; III 95, 138.
Noica, Constantin II 84, 109, 222; III 158, 211.
Nolla, Dem. Gh. II 227.
Nono, Luigi III 237.
Novac, Nicolae II 105, 226, 228; III 240.
Novalis II 120, 226.

O

Odobescu, Alexandru II 230; III 107, 230.
Oldenberg Hermann III 8.
Onciulescu, Teodor II 224.
Ordono IV II 20.
Orduna, R. P. Amalio II 228.
d'Ors, Eugenio II 89, 102; III 141, 234.
De Ory, Carlos Edmundo II 186; III 234.
Ortega Y Gasset, José III 140.
Ortiago, Ramallio III 131.
Ouy, Achile II 89.
Otto I II 20.

P

Panaitescu, Emil II 225; III 111.
Pann, Anton II 39, 151, 153; III 107.
Papanace, Constantin III 107, 115, 242.
Papini, Giovanni II 225; III 99, 100, 104, 113.
Parain, Brice III 188.
Pascal, Blaise II 119, 196; III 159, 188.
Pascu, George II 38.
Patri, Aimé II 90.
Paulhan, Jean II 73, 121, 122; III 234.
Paz, Octavio II 105.
Păltânea, Pompiliu II 230; III 114.
Pătrăşcanu, Lucreţiu III 17.
Pârău, D. III 109.
Pârvan, Vasile II 109, 205, 225, 229; III 10, 111, 113, 253.
Pârvulescu, Ion II 46, 155, 233; III 68, 190, 243, 245.
Pellico, Silvio III 175, 181.
Peman, José Maria III 113.
Péret, Benjamin II 105.
Perez, Manuel Gil III 234.
Perpessicius II 200; III 12, 17, 121.
Petit, L. III 250.
Petraşincu, Dan III 238.
Petrescu, Antim II 183.
Petrescu, Camil II 200; III 121.
Petrescu, Cezar II 200.
Petrescu, Iulian II 77.
Petrovici, Ioan II 87.
Pettazzoni, Raffaele II 90.
Philippide, Alexandru II 37; III 121.
Picasso, Pablo III 106.
Pillat, Ion II 96, 184; III 101, 120.
Pinturicchio, Bernardino di Betto II 29.
Piovene, Guido II 202.
Pitoeff, Ludmila II 28.
Platon II 112; III 9, 37, 178, 179.
Plesia, Radu III 240.
Poe, Edgar Allan II 119, 188, 198, 212; III 119, 238.
Polihroniade, Mihail III 17.
Ponge, Francis II 34; III 210.
Pop, Sever II 103, 224; III 238.
Popa, Adrian II 233.
Popan, Flaviu II 106; III 109, 119.
Popescu, Mircea III 156, 240, 248.
Popescu, Oreste III 109.
Popescu, Traian III 240.
Popescu-Pasărea, I. III 242.
Popiceanu, Ion II 224; III 230, 239.
Popovici, Aurel C. III 119.
Popovici, C. L. II 104, 228; III 109, 113, 239.
Popovici, Lucia A. II 227.
Posteucă, Vasile II 106, 138, 226, 228, 229, 233, 234; III 111, 113, 162, 240, 247, 248.
Pottier, Edmond II 89.
Pouillon, Jean II 205.
Pouqueville II 133, 137; III 84, 86.
Preda, Gh. III 114.

Prévert, Jacques III 187.
Protopopescu, Dragoş II 227.
Protopopescu, Ion III 109.
Proust, Marcel III 137.

Q

Queiroz, Carlos II 66, 68.
Queneau, Raymond II 205; III 210.

R

Rabelais, François III 184–187.
Racine, Jean III 94, 119, 173, 180, 228.
Racoveanu, George II 105, 225; III 110, 147, 237, 239, 248, 249, 250, 251, 252.
Radu, Vasile III 227.
Rammel, Elsa III 156.
Randa, Alexandru II 228.
Raţiu, Ion III 112.
Rădulescu, Horia III 234, 238.
Răuţă, Aurel II 104.
Rebreanu, Liviu III 114.
Relgis, Eugen II 105; III 240.
Renéville, René de II 194.
Revol, E. L. III 236.
Richelieu, Armand Jean du Plessis de II 73.
Ricoeur, Paul III 235.
Rieder, Albert II 227.
Rilke, Rainer Maria II 72, 212; III 120, 240.
Riquet, R. P. Michel II 91.
Rizos Nerulos, Iacovachi III 36, 38, 170, 181.
Rodo, José Enrique III 240.
Roques, Mario III 107, 238.
Rosales, Luis III 231.
Rossignon, Yvonne 113, 234; III 19, 122, 243, 247, 248.
Rougemont, Denis de II 202, 222.
Rounault, Jean II 223.
Rousseau, Jean Jacques III 135, 173.
Royer, Samuel III 173.
Ruffini, Mario III 240.
Ruissel, Bertrand II 222.
Rumaykiyya II 17.
Rushworth III 173.
Russo, Al. III 108.
Rusu, Gh. III 113.

S

Sadoveanu, Ion Marin II 200.
Sadoveanu, Mihai II 200, 201, 223.
Saint Bernard III 187.
Saint-Côme, Monique vezi Lovinescu, Monica.
Salazar, Antonio de Oliveira III 65, 100, 105, 184.
Sancho el Craso II 20.
Sartre, Jean Paul II 38, 42, 43, 73, 198, 199; III 65, 100, 105, 184.
Schefer, Ary 135.
Scheler, Max II 111, 112.
Scheletti, N. III 187.
Scherchen, Herman III 237.
Schmidt, Albert-Marie II 88.
Schmidt, Carl II 104; III 136, 138, 139, 140.
Schoenberg, Arnold II 202.
Schuman, Robert III 235.
Scorţescu, Theodor II 229; III 108.
Scot, Duns II 120, 122.
Sebastian, Mihail II 222; III 17.
Schuré, Edouard III 7.
Serurie, Gr. II 136.
Sever, Pop III 228, 230.
Shakespeare, William III 156, 173, 180, 188.
Shaw, Bernard II 28; III 157.
Sicloveanu, C. I. III 121.
Sighireanu, Dinu III 12.
Silber, Bellu III 17.
Silesius, Angelus II 76.
Sima, Horia III 245.
Simoes, Joao Gaspar II 66.
Socrate III 141.
Sofocle III 180.
Soldevilla, Rafael Bernier II 15.
Spaltmann, G. III 105, 235.
Spencer, Herbert II 86.
Spender, Stephen II 202.
Spenser, Edmund III 177.
Stahl, Virgil Henri II 226; III 240.
Stalin, I. V. III 17.
Stamatu, Horia II 226, 228; III 121, 239, 248.
Stancu, Zaharia III 121.
Starobinski, Jean II 39.
Stegaru, Ion III 223.
Stein, Edith III 187.
Stockhausen, K. III 237.
Stoe, Victor III 121.
Storm, Theodor II 226.
Stravinski, Igor II 202.
Supervielle, Jules II 95, 105, 205.
Sutzu, Alexandru II 134.
Sutzu, Demetrius II 133, 134.
Suţos, Alexandru III 36, 181.
Swami, Vivekanado III 14.
Swift, Jonathan II 221.
Sydenham, Floyer III 173.
Şăineanu, Lazăr III 114, 234.
Şeicaru, Pamfil II 104, 106, 226; III 113, 240, 251, 253.

T

Tailliez, R. P. Frederic II 105, 229.
Tappe, E. D. III 111.
Tardieu, Jean II 205.
Tarik II 21.
Tasso, Torquato III 175, 178–180.
Tarpinian, Aimen II 105.
Tastu, Amable II 135.
Tatakis, Basilio III 147, 249.
Tăcutu, Mihai vezi Ciorănescu, Alexandru.
Tăutu, Aloise L. III 109, 241.
Tell, Alexandru III 17.
Teodorescu, Al. O. III 113.
Teodorescu, Cicerone III 121.
Teodorescu, D. N. II 226.
Teodorescu, Ştefan II 81, 82, 83, 231.
Theo, René III 111.
Thibaudet, Albert II 150, 151.
Thomas, R. II 222.
Tilea, V. V. III 114.
Todericiu, Mircea III 109.
Tolstoi, Lev Nicolaevici III 141.
Toma, A. II 227.
Tonegaru, Constant II 100, 101.
Topârceanu, George II 216; III 121.
Torga, Miguel II 66.
Tota de Navara, regina II 20.
Traian III 12.
Triolet, Elsa II 223.
Trost, D. II 105.
Truc, Gonzague II 89.
Tucci, Giuseppe III 236.
Turdeanu, Emil II 103, 104, 224; III 107, 238.
Ţară, Vasile II 117, 233, 234; III 61, 182.
Ţolescu, Ion III 113, 240.
Ţuţea, Petre III 136.

U

Uccelo, Paolo III 99.
Ureche, Ion II 148, 184.
Urmuz II 226.
Uscătescu, George II 104, 228; III 113, 127, 239, 248.
Ussani, Vicenzo III 112.

V

Valery, Paul II 205, 210, 211; III 101, 103.
Vasco, Fernandes III 133, 134.
Văcărescu, Elena II 184.
Văcărescu, Iancu II 130, 131; III 181.
Vărbănescu (pictor) II 105.
Velasquez, Diego III 106.
Velicu, Ion II 31, 233, 234.
Verne, Jules II 194.
Vespasian III 132.
Vianu, Tudor II 150.
Vigny, Alfred de III 39, 172–178, 181
Vinea, Ion III 119.
Vladimirescu, Tudor II 136, 137; III 84–89.
Voiculescu, V. II 77, 233; III 120, 225.
Voinea, Şerban II 223; III 107.
Voinescu, Ion III 34.
Voutier, G. II 135.
Vuillermoz, Emil III 238.
Vulcănescu, Mircea II 84, 109, 232, 233, 234; III 17.

W, Y, X

Weil, Simone III 66, 67.
Weinheber II 95.
Whitman, Walt III 240.
Wilde, Oskar II 30.
Wondel III 173.
Xenopol, A. D. III 115.
Xixem II II 20.
Yusuf II 17.
Zambotti, Pia Laviosa III 236.
Zamfirescu, Duiliu III 9.
Zăpârţan, V. III 242.

SUMAR
Nr. 7, 1953 – 8, 1954

CAETE DE DOR
Nr. 7

Mircea Eliade, Fragment autobiografic (I)....7
Yvonne Rossignon, Poeme....19
Mateiu Caragiale, Craii de curtea veche (trad. în franceză)....23
Virgil Ierunca, Poeme....30
N. A. Gheorghiu, Cezar Bolliac şi „soarta poetului“ (I)....34
Alexandru Busuioceanu, Poeme....41
Vintilă Horia, Căpitan şi secund....44
Mihai Niculescu, Timp oprit....46
Nicu Caranica, Distanţe....48
Constantin Amăriuţei, Originea intenţională a lumii în colindele româneşti....49
N. A. Gheorghiu, Narcis....59
Antoaneta I. Bodisco. Felină. Dansatoarea....60
Vasile Ţâră, Ca şi când toate arzătoarele stele....61
Manuel de Cabral, Literă. Dată amorfă. Aer durând. Tălmăcire din limba spaniolă de *Ştefan Baciu*....62
Virgil Ierunca. Carte de cetire....64
Ion Pârvulescu, Primăvară 1953....68
Titus Barbu, Caii....71
René Char, În sănătatea şarpelui. Traducere de *Virgil Ierunca*....73
Federico Garcia Lorca, Cântec de leagăn. Fragment din *Nunta de sânge*. Tălmăcire de *Ioan C. Babani*....76
Constantin Amăriuţei, Certitudine pascală; Peregrinările spătarului Vrană (fragmente); Zidirile cetăţii Crăciuna....77

Dialog

N. A. Gheorghiu, Un răspuns....84

O seamă de cuvinte

Dan Botta, Athenei, Spiritul dramei....90

Povestea vorbei

Mateiu Caragiale, Trântorul (din vol. Pajere); Fragment din *Pagini de jurnal*....97

Cronica

Virgil Ierunca, Întâlnire cu *Giovanni Papini*....99
Mihai Niculescu, În loc de „Cronica poeziei“ – Vorbe despre vorbe....100

Bibliografie

Cărţi şi reviste....104

CAETE DE DOR
Nr. 8

Alexandru Busuioceanu, Libertate, libertate....117
Emil Gulian, Poezia românească de azi....119
Yvonne Rossignon, Poeme....122

.....126
Vintilă Horia, Poezii.....130
Mircea Eliade, Fragmente de jurnal.....143
Virgil Ierunca, Prologul copacilor.....145
N. A. Gheorghiu, Vămile văzduhului.....147
G. Racoveanu, „Ion din Carpați" sau despre primejdiile „impresionismului în trebile culturii"....150
Antoaneta Bodisco, Pasărea.....151
Ion Negru, Cântec la noul echinox; Al doilea poem al lui Algedon.....156
Mircea Popescu, De consolatione philosophiae.....160
Ion Cușa, Paștile 1954; Inima curva; Plugar.....162
Vasile Posteucă, Versailles (poem din *Zece Simfonii de Dor*).....170
N. A. Gheorghiu, Cezar Bolliac și „soarta poetului" (II).....182
Vasile Țâră, Mai cu seamă...; Plecare.....184
Virgil Ierunca. Carte de cetire.....189
N. Caranica, Imn.....190
Ion Pârvulescu, Phoenix; Așteptând întoarcerea Paserii lui Constantin Brâncuși.....190

„Românii deplasați"

.....193
Virgil Ierunca, Victor Buescu.....202
L. M., Contra-Romeo.....
Alexandru Macedonski, Epode de aur (L'Epod d'or); Pe bolta clară (Sur l'etang clair); Rondelul chinezilor din Paris (Le rondel des chinois de Paris); Plecare (Depart). Text bilingv. Traducere de *Titus Bărbulescu*.....207
Henri Michaux, Scrisoarea. În românește de *Virgil Ierunca*.....208
Raimond Queneau, Vii și morții. În românește de *Virgil Ierunca*.....210
Francis Ponge, Focul. În românește de *Virgil Ierunca*.....210

O seamă de cuvinte

Învățăturile bunului și credinciosului Domn al Țării Românești Neagoe Basarab-Voevod către fiul său Teodosie.....211

Povestea vorbei

Adrian Maniu, Bucovina (poem din *Cartea țării*).....217

Cronica

Mihai Niculescu, „Vântoasele" de *Paul Lahovari*; Poeme pentru frații mei de *Al. Gregorian*......220
A. Burileanu, Limba latină și cea română (Fragment dintr-un studiu asupra „Învățământului clasic în România").....226
Eug. Lozovan, „La dialectologie" de *Pop Sever*; „Orbis". Bulletin International de Documentation linguistique.....228
A. Z. Cerbu, Proporcion de Vivir (poemas) de *Alexandru Busuioceanu*.....230
V. I., Post Scriptum.....233

Bibliografie

Cărți și reviste.....234
Comentarii și note.....243
Index.....255

fiinţa românească
revistă de cultură

ETHOS

redactori : ioan cuşa şi virgil ierunca

PARIS

FUNDATIA REGALA UNIVERSITARA CAROL I

1963

ROMÂNIA

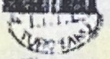
APARE LUNAR
No. 30 Anul III

REDACTIA SI ADMINISTRATIA:
157 West 57th Street, New York 19, N.Y., U.S.A.

15 Octombrie 1958

ROMÂNUL

ORGAN AL LIGEI ROMANILOR LIBERI

APARE LUNAR • NEW YORK CITY • OPT PAGINI

CETITI IN CORPUL ZIARULUI:

Articole semnate de: la pag.

MIRCEA ELIADE 1
VASILE MUSI 3
J. N. MANZATTI 1
VINTILA HORIA 4

1 DECEMBRIE 1918 3
PROFETII DE PESTE VEAC: NICOLAE BALCESCU 5

ISBN 973-9365-60-4